

2013

A bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás nagy kihívása:

Kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése és bizonyítása Magyarországon

*

Ügyészek a libikókán

Országos Kriminológiai Intézet

Ritter Ildikó

tudományos munkatárs

A bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás nagy kihívása:

**Kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények
felderítése és bizonyítása Magyarországon**

Ügyészek a libikókán

* * *

Országos Kriminológiai Intézet

Ritter Ildikó
tudományos munkatárs

2013

TARTALOMJEGYZÉK

1. Előszó	5
2. Bevezetés: A joghatásosság mint eszköz	8
<i>Összegzés</i>	11
3. Előzmények és időszerűség	12
3.1. Előzmények	12
3.2. Időszerűség	14
<i>Összegzés</i>	17
4. A kábítószer-bűncselekmények és a bűnügyi statisztika	18
4.1. A felderítés költségei vs. eredményesség	23
4.2. Miért csak ennyi? – Bűnszervezet és üzletszerű elkövetés	26
4.3. Ismertté vált kábítószer-bűncselekmények területi megoszlása	28
<i>Összegzés</i>	29
5. A vizsgálat célja és módszere	31
5.1. A vizsgálat metodikája	31
5.1.1. Dokumentumelemzés	33
5.1.2. Kérdőíves felmérés az ügyészség szakembereivel	35
5.1.3. Mélyinterjú	36
5.1.4. Adatfeldolgozás	36
<i>Összegzés</i>	37
6. Vizsgálati eredmények	38
6.1. A vizsgált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények területi eloszlása	38
<i>Összegzés</i>	41
6.2. A realizálás helyszíne	41
<i>Összegzés</i>	44
6.3. A felderítő tevékenység jellemzői	44
<i>Összegzés</i>	60
6.4. Nyílt nyomozás és bizonyítás	63
<i>Összegzés</i>	69
6.5. I. probléma: Bizonyíthatóság	71
<i>Összegzés</i>	81
6.6. II. probléma: Az eljárások elhúzódása	82
<i>Összegzés</i>	86
6.7. III. probléma: A szakértői vizsgálatok	87
<i>Összegzés</i>	95
6.8. IV. probléma: A kábítószer-függőség megállapítása	97
<i>Összegzés</i>	104

6.9. V. probléma: A nyomozati szak	105
<i>Összegzés</i>	113
6.10. VI. probléma: A nemzetközi együttműködés	114
<i>Összegzés</i>	117
6.11. Konklúzió: A jogszabályi környezet változása	118
7. Az elkövetői kör jellemzői	122
7.1. Országba történő behozatal, csempészás	122
7.2. Delikvenesek és deliktumok	123
7.2.1. Külföldi elkövetők	123
7.2.2. Az egy eljárásra jutó elkövetők száma	123
7.2.3. Nembeli megoszlás	123
7.2.4. Drogpiaci szerepek	124
7.2.5. Munkatevékenység és iskolai végzettség, előélet	125
7.2.6. Az elkövetők klasszifikációja	129
7.3. Költségek	136
7.4. Kábítószeres és szerfogyasztási szokások	137
<i>Összegzés</i>	139
8. Összefoglaló	142
9. Javaslatok	174
Felhasznált irodalom	176

1. ELŐSZÓ

Nincs olyan jogszabály, jogintézmény vagy jogszabályi környezet, amelyet annyit vizsgáltak és elemeztek volna hazánkban az elmúlt 15 évben, mint a kábítószerrel visszaélés bűncselekményét és az ahhoz kapcsolódó jogintézményeket. Az első vizsgálat 1999-ben készült. Ennek során az 1993-ban hatályba lépett „elterelés” intézményének alkalmazását és alkalmazhatóságát, azaz a jogérvényesülést vizsgáltuk¹, majd ezután került sor a Büntető Törvénykönyv visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállására vonatkozó, 1999. március 1-jén hatályba lépett módosítás hatás-vizsgálatára.² 2005-ben tovább monitoroztuk a kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott vádemelés elhalasztása jogintézmény működését.³ A kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott „elterelések” egészségügyi és szociális intézményekben történő végrehajtásának vizsgálatára szintén 2005-ben⁴, majd 2009-ben⁵ került sor.

Mindezek a vizsgálatok lehetővé teszik, hogy gyakorlatilag az elmúlt 15 év kábítószerrel visszaélés bűncselekmény törvényi tényállásával (anyagi és eljárásjogi rendelkezésekkel) kapcsolatos változások eredményességét, jogérvényesülését és hatásosságát (ideértve a társadalmi és a joghatásosságot is) visszamenően elemezhessük, értelmezhessük.

A fent említett vizsgálatok jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a jogszabályok és elsősorban a jogalkalmazás során felmerülő számos probléma figyelmet

¹ Ritter I.: *Elterelés kábítószer-bűncselekmények esetén*. In: Kriminológiai Tanulmányok 38. kötet (szerk.: Irk F.) OKRI, Budapest, 2001, 239–265. o.

² A *hatásvizsgálat vagy programértékelés módszere, célja*, hogy különböző társadalmi beavatkozások, jelen esetben egy büntetőjogi intézmény, jogszabályi környezet működését elemezzük. Hatásvizsgálatokra általában olyankor kerül sor, amikor valamiféle társadalmi beavatkozás történik vagy ilyet terveznek. A társadalmi beavatkozás a társadalmi kontextusban végzett akció valamely elérni kívánt eredmény előidézésére. A hatásvizsgálat a legegyszerűbb értelmezés szerint az a folyamat, amellyel megállapíthatjuk, hogy sikerült-e a kívánt hatást elérni. Ritter I.: *(T)örvény – A kábítószerrel való visszaélés büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata – 1999. március 1. után*. L'Harmattan, Budapest, 2003

³ Ritter I.: *A kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott vádemelés elhalasztása jogintézmény monitorozása*. Kutatási beszámoló. OKRI, Budapest, 2005

⁴ Gerevich J. – Terdi P.: *Pinocchio Program: Az elterelt és nem elterelt drogfogyasztók összehasonlító vizsgálata; az elterelés hatékonyságvizsgálata*. 2007

⁵ Vitrai J. – Demetrovics Zs. – Füzési Zs. – Busa Cs. – Tistyán L.: *Az elterelés eredményességének elemzése követéses vizsgálatban*. Zárójelentés. EgészségMonitor, 2010

kapjon és feloldódjon. A 90-es években dúló „orvos-rendőr” háború véget ért, és ki merem jelteni, hogy az orvosok és rendőrök kapcsolata ma már jobbnak mondható, mint az ügyészeké és rendőröké.

Gyakorlatilag a keresleti oldali magatartások tekintetében „relatív jogbiztonság honol”. Sikerült megteremteni azokat az állásfoglalásokat, intézményeket, garanciákat és együttműködéseket, amelyekkel – ugyan nem lettek a fogyasztók ellen indított eljárások sem gyorsabbak, sem olcsóbbak, de – mentesekké váltak a hatósági túlkapasoktól és megteremtették az országosan szinte egységes joggyakorlatot a keresleti oldali kábítószerrel visszaélések eljárásainak tekintetében.

Habár egyértelművé vált, hogy az elterelés során alkalmazott kezelések – a résztvevők és a kriminológiai vizsgálat szerint is – jellemzően értelmetlenek és hatástalanok, valamint markánsabb befolyást engednek az alkalmi fogyasztóknak a kábítószer szubkultúrában, mint annak azt megelőzően részesei lehettek; továbbá, hogy nem az elterelés során alkalmazott kezelés, hanem éppen a vádemelés elhalasztásához kapcsolódó pártfogói felügyeletnek, illetve pártfogó felügyelővel történő találkozásnak és krízisintervenciónak van a leghatásosabb speciális prevenciós szerepe; ettől függetlenül legalább minden, az eljárásban résztvevő személy számára érvényesül a transzparencia.⁶ Ez pedig mind az érdekelt hatósági és nem hatósági személyek számára kiszámíthatóvá teszi az eljárásokat és biztosítja a jogérvényesülést.

Amióta „relatív jogbiztonság honol”, a keresleti oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokkal kapcsolatban a hangsúly az igazságszolgáltatási gyakorlatban is átkerült a keresleti oldali magatartásokról a kínálati oldaliakra. A kábítószerrel visszaélés bűncselekmények miatt indított eljárások számos szakértő bevonását igénylik. Mivel ezek a vizsgálatok meglehetősen költségesek – és a rendőrségi büdzsé is korlátozott forrásokkal rendelkezik –, továbbá a tárgykörrel kapcsolatos jogalkalmazás már nem gerjeszt társadalmi feszültséget, így jelentősen mérséklődött a határozott rendőri fellépés iránti társadalmi és felsőszintű jogalkalmazói igény a fogyasztói magatartás vonatkozásában. Ugyanis sem a hatóság legitimitásának vagy éppen relegitimációjának biztosítása érdekében, sem pedig „statisztikai (értsd felderítés-eredményességi) érdekből” sincs már szükség a „fogyasztók üldözésére”.

⁶ Ritter I. (2005): i. m.

A kínálati oldali magatartásokkal kapcsolatos bűnüldözési és ítélkezési gyakorlatot eddig célzottan senki nem vizsgálta hazánkban. Vajon e bűncselekmények tekintetében is érvényesül a „relatív jogbiztonság”, az egységes eljárási gyakorlat, a transzparencia az eljárásokban és az ítélkezésben? Egyáltalán kik a jellemző kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények elkövetői?

Egy kedves kollégám mesélte, hogy ő bizony az egyetemi hallgatóit igyekszik lebeszélni arról, hogy szakdolgozati témaként a kábítószer-bűnözést vagy azzal kapcsolatos büntetőjogi szabályozást válasszák. „De hát miért?” – kérdeztem tőle – „Hiszen olyan izgalmas téma.” „Hát persze” – válaszolta – „de olyan bonyolult és olyan nehezen értelmezhető, hogy ebből korrekt, jó szakdolgozatot írni egy joghallgatónak lehetetlen!” Akkor nagyon meglepődtem a válaszon. De a vizsgálat eredményeinek tükrében azt kell hogy gondoljam, igaza volt. A vizsgálat során megkérdezett – kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indult ügyekben rendszeresen eljáró – ügyészek 25%-a jelezte, hogy nem szívesen jár el ilyen ügyekben, és a válaszadók több mint a fele (57,7%) vélte úgy, hogy ezeknek az eseteknek a minősítése meglehetősen bonyolult.

2. BEVEZETÉS: A JOGHATÁSOSság MINT ESZKÖZ

2002-ben a Büntető Törvénykönyv visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállására vonatkozó 1999. március 1-jén hatályba lépett módosítás hatás-vizsgálatának eredményeit összegző kiadvány bevezetőjében ezt írtam:

„A jog hatásossága a jogszabály érvényesülésének tényleges eredménye és ama társadalmi célok közti viszony, amelynek elérésére megalkották őket.⁷ A jog hatásossága így közvetlen befolyással bír a kábítószer-büntetőjog és egyéb drogpolitikai eszközök alkalmazásának mértékére a kábítószer-probléma kezelésében. Ha az adott jogszabály hatásos, azaz érvényesülésével, alkalmazásával elérhető a kívánt társadalmi cél, akkor az egyéb drogpolitikai eszközök szerepe, mozgástere szűkebb. Ha azonban az egyéb drogpolitikai eszközök hatásossága felülmúlja a jogi eszközökét, így általuk könnyebben, költséghatékonyabban, kevesebb mellékhatással megvalósíthatók a célok, úgy a jogi eszközök szerepe csökkenhet”.⁸

Most, 10 évvel később ezt szemléletes teoretikus megközelítésnek gondolom, ugyanakkor a globális drogpia elmúlt 10 évben történt változásai és az azzal kapcsolatos nemzetközi vizsgálatok eredményei, valamint közel 450 kínálati oldali kábítószer-bűncselekményes ügyirat átolvasása után azt kell hogy mondjam, a joghatásosság egyáltalán nem bír befolyással a kábítószer-büntetőjog és egyéb drogpolitikai eszközök alkalmazásának mértékére a kábítószer-probléma kezelésében. A kábítószer elleni küzdelem piacán és tiszta üzleti érdekek mentén dől el, hogy mely drogpolitikai eszköz milyen státuszba kerül; függetlenül attól, hogy „hogyan teljesít”, mennyire hatásos, illetve mennyire költséghatékony a működése.

Hiszen nemcsak a drogpia működése, hanem a kábítószer elleni küzdelem is felfogható „üzletként”, piacként. Annak minden szférája kemény harcokat folytat a tevékenysége fenntartásáért, kompetenciája növeléséért, a gazdasági helyzete javításáért, legyen szó az egészségügyről, a szociális ellátásról vagy éppen az igazságügyi ágazatról. A legújabb becslések szerint az Európai Unió tagállamai mintegy 34 milliárd eurónyi közpénzt költöttek 2008-ban kábítószer elleni küzdelemre. Ez a hozzávetőleges

⁷ Visegrády A.: *A jog hatékonysága*. Unió Kiadó, Budapest, 1997, 53. o.

⁸ Ritter I. (2003): i. m. 11. o.

összeg megegyezik az uniós tagállamok együttes GDP-jének 0,3 százalékaival. Ez pedig azt jelenti, hogy az egyes államok minden egyes állampolgára, beleértve a csecsemőket és a nyugdíjasokat is, átlagosan hatvan eurót „költött” kábítószer elleni küzdelemre 2008-ban.⁹ A kábítószer-probléma kezelésére fordított összeg nagysága az egyes országok GDP-jének jellemzően 0,01–0,6 százaléka (Magyarország az alsó kvintilisben található).¹⁰ Érdekes jelenség, hogy mind Hollandiában, mind pedig Svédországban, ahol egyébként egymástól meglehetősen eltérő kábítószer-politika érvényesül, az igazságszolgáltatásra fordított költségek hasonlóan erős dominanciát (76%) képviselnek a kábítószer elleni küzdelemre fordított büdzsében.¹¹ Vajon miért is?

2007-ben hazánk a kábítószer-probléma visszaszorítására rendelkezésre álló költségek háromnegyedét (75,2%) kriminál- és büntetőpolitikai feladatokra, kiadásokra fordította, mindössze az összeg 10,3%-át¹² költötte a drogbetegek kezelésére.¹³

Felvetődik a kérdés: ha a kábítószer-probléma visszaszorítására rendelkezésre álló költségek ilyen jelentős részét „viszi el” a büntető igazságszolgáltatás rendszere, miközben a helyzet az elmúlt évtizedben, sőt évtizedekben csöppet sem lett jobb, azaz a kábítószer-fogyasztás nem szorult vissza, a kábítószer-kereskedelem továbbra is „virágzik”, sőt az újabb piacok és termékek megjelenésével egyre nehezebben kontrollálható, miért nem változtatnak a társadalmak, sőt a globális kábítószer-kontrollért felelős szervezetek politikájukon és a cselekvési stratégiáikon?

A gazdasági érdekek és érdekérvényesítések kérdéskörén túl nem utolsósorban az is befolyást gyakorol a büntető igazságszolgáltatás dominanciájára, hogy az államok többsége a társadalom szubjektív biztonságérzetét az igazságszolgáltatás intézményrendszerének erős bevonásával igyekszik kielégíteni.

A joghatásosság értelmezhető úgy is, mint egy eszköz a jogbiztonság megteremtéséhez és fenntartásához, továbbá a jog legitimációjához. Eszköze az igazságos és átlátható jogalkalmazásnak és jogérvényesülésnek. Ugyanakkor be kell látnunk, hogy nem ennek

⁹ *The State of the Drugs Problem in Europe*. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction–Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2008, p. 21.

<http://www.emcdda.europa.eu/themes/drug-situation/policy>

¹⁰ Eurostat-adatok alapján.

¹¹ Reuter, P.: *What drug policies cost. Estimating government drug policy expenditures*. *Addiction*, vol. 101, no. 3, 2006, pp. 315–322.

¹² Forrás: Hajnal Gy.: *A kábítószerrel kapcsolatos költségvetési kiadások alakulása (2000–2007)*. 2009-es éves jelentés az EMCDDA számára. Nemzeti Drog Fókuszpont, 2009

¹³ Ritter I.: *Bevezetés a kábítószer-gazdaságtanba I*. In: *Kriminológiai Tanulmányok* 49. kötet (szerk.: Vókó Gy.) OKRI, Budapest, 2012, 147–148. o.

eredményessége vagy eredménytelensége fogja a jelenségre adott kriminálpolitikai eszközök szerepét erősíteni vagy gyengíteni.

De éppen azért bír jelentőséggel, és egyben éppen azért időszerű a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata, mert a cselekmény jellegéből adódóan hasonló piaci mechanizmusok mentén működik a drogpia és a kábítószer ellenes küzdelem piaca is; a stratégiai elemek és konspiratív technikák is meglehetősen hasonlóak. A jelentős különbség azonban a cél meghatározásában rejlik.

A kábítószer-fogyasztást kriminológiai értelemben áldozatnélküli bűncselekményként értelmezhetjük, ahol az elkövető saját magán kívül nem okoz kárt senkinek, hiszen cselekményével nem károsít meg senkit, nem okoz ártalmat senkinek. A cselekmény büntetendővé nyilvánításával a jogalkotó gyakorlatilag a társadalmi erkölcs és az egészség védelmét tekinti védendő jogtárgynak, vagy nevezzük inkább közösségi értéknek.

Az ilyen cselekmények felderítése – mivel nincs sértett, aki a hatóságot értesítené, illetve annak segítségét, védelmét kérné –, jellemzően véletlenszerűen vagy operatív eszközökkel történik. Ugyanakkor a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése – kevés kivételtől eltekintve – jellemzően operatív úton, a bűnügyi titkos információgyűjtés módszereivel, sok esetben fizetett ügynökök vagy informátorok, illetve figyelőszolgálat igénybevételével, egyéb titkosszolgálati eszközök, technikák alkalmazásával történik. Konspiráció, titkosítás, rejtőzködés, hozzáférhetetlenség, átláthatatlanság, bizalmatlanság a bűnüldözés oldalán és – gondoljunk csak bele – pontosan ugyanezek a kábítószer-kereskedelem oldalán is. Csak a tevékenység célja különbözik. Az egyik célja a profitmaximalizálás egy illegitim termék termesztésével és/vagy forgalomba hozatalával, illetve kereskedelmével, a másik oldalon pedig de jure a jogérvényesítés, de facto azonban a konspiráció és a teljes információ kisajátítása, és ezzel az intézményi, testületi érdekek és pozíciók erősítése. Ezzel pedig a transzparencia (akár az eljárásban résztvevő igazságügyi hatósági személyek számára is) és egyben a jogbiztonság sérülhet!

A joghatásosság vizsgálata a hazai kínálati kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában így válhat egyben a jogbiztonság érvényesülésének közvetett vizsgálatává is az adott tárgykörben.

ÖSSZEGZÉS

A joghatásosság mint eszköz

A joghatásosság értelmezhető úgy is, mint egy eszköz a jobbiztonság megteremtéséhez és fenntartásához, továbbá a jog legitimitásához. Eszköze az igazságos és átlátható jogalkalmazásnak és jogérvényesülésnek. Ugyanakkor be kell látnunk, hogy nem ennek eredményessége vagy eredménytelensége fogja a jelenségre adott kriminálpolitikai eszközök szerepét erősíteni vagy gyengíteni. A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése – kevés kivételtől eltekintve – jellemzően operatív úton, a bűnügyi titkos információgyűjtés módszereivel történik. Konspiráció, titkosítás, rejtőzködés, hozzáférhetetlenség, átláthatatlanság, bizalmatlanság a bűnüldözés oldalán – és pontosan ugyanezek a kábítószer-kereskedelem oldalán is. Csak a tevékenység célja különbözik. Az egyik célja a profitmaximalizálás, a másik oldalon pedig de jure a jogérvényesítés, de facto azonban a konspiráció és a teljes információ kisajátítása, és ezzel az intézményi, testületi érdekek és pozíciók erősítése.

Ugyanis nemcsak a drogpiacon működése, hanem a kábítószer elleni küzdelem is felfogható „üzletként”, piacként. Annak minden szférája kemény harcokat folytat a tevékenysége fenntartásáért, kompetenciája növeléséért, a gazdasági helyzete javításáért, legyen szó az egészségügyről, a szociális ellátásról vagy éppen az igazságügyi ágazatról.

3. ELŐZMÉNYEK ÉS IDŐSZERŰSÉG

3.1. ELŐZMÉNYEK

Alig több mint tíz évvel ezelőtt (2001-ben) hatásvizsgálatot végeztem a Büntető Törvénykönyv visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállására vonatkozó 1999. március 1-jén hatályba lépett módosításról.¹⁴ Jelen vizsgálattal nem titkolt célom volt feltárni, hogy a tíz évvel ezelőtti, a jogbiztonság érvényesülésével kapcsolatos problémák vajon megoldódtak-e.¹⁵

Tudjuk, hogy a jogszabályok eredményessége a szervezetek és az interakciók szintjén mérhető és befolyásolható. Egy adott jogszabály hatásossága az eredményesség és a kívánt társadalmi cél viszonyrendszerében értelmezhető. A jogszabály hatásosságát nagymértékben befolyásolják a kihirdetett jogszabály és a joggyakorlat, valamint a társadalmi gyakorlat közötti eltérések, sőt ellentmondások. A jog hatásosságának alapfeltétele a jog alkalmassága az adott cél elérésének segítésére, a szabályozni kívánt probléma megoldásában való sikeres közrehatásra.

¹⁴ *A vizsgálat célja* annak feltárása volt, hogy a jogszabály érvényesülésével, alkalmazásával elérhető-e a kívánt társadalmi cél, mennyire lehet sikeres a jogszabály-módosítás közrehatása a szabályozni kívánt kábítószer-probléma megoldásában; a jogszabály alkalmazása milyen közvetett hatásokat indukál; a jogszabályi környezet változása alkalmas-e a kívánt társadalmi funkció ellátására, képes-e megelőzni és feloldani a konfliktusokat. A módosítás hatásosságát a nyomozási és ügyési szakban vizsgált ügyek, valamint a jogalkalmazók széles körének véleménye alapján igyekeztünk mérni. A jogszabályi környezet gyakorlati működésének, illetve következményeinek feltérképezésére a *hatásvizsgálat vagy programértékelés módszerének alkalmazását* tartottuk a legcélszerűbbnek. A vizsgálat az ismertté vált kábítószeres bűncselekményekben lefolytatott eljárások összehasonlítását célozta a törvénymódosítást megelőző és az azt követő időszakban, mely a rendőrségi-ügyészségi ügyiratok és az érintett szakemberekkel készült interjúk feldolgozásán alapult. *Összesen 4717 esetet vizsgáltunk meg és dolgoztunk fel. Ebből 2401 eset, a vizsgált ügyek 50,9%-a a módosítást követően indult, 2316 eset (49,1%) pedig a módosítás előtt.* Teljes körű mintán végeztük a vizsgálatot, így az elemzés megbízhatósága biztosítottnak tekinthető. *137 interjút készítettünk jogalkalmazókkal, ügyészekkel, rendőrökkel.*

¹⁵ Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy a tíz évvel ezelőtti vizsgálat a jogszabályi környezet egészét, azaz a keresleti oldali magatartásokkal kapcsolatos rendelkezéseket is érintette, sőt a vizsgálat alapján a jogbiztonságot, jogegységet veszélyeztető problémák elsősorban a keresleti – fogyasztói és átadói – magatartásokkal kapcsolatos eljárások vonatkozásában voltak szembeűnőek. Jelen kutatás során pedig kizárólag a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában vizsgáltuk a joghatásosságot.

A jog hatásossága és a jogrendszer közötti kapcsolat kölcsönös: a jogalkotónak tekintettel kell lennie arra, hogy miközben az egyedi jogszabály a jogrendszer összetevőjeként maga is hozzájárul a rendszer kielégítő működéséhez, annak működési zavarai is visszahatnak a jogrendszerre.

A 2001-ben végzett vizsgálat eredményei azt jelezték, hogy a kábítószeres bűnözés büntetőjogi megítélésében jelentős változást hozó jogszabály-módosítás (1998. évi LXXXVII. tv.) hatásossága megkérdőjelezhető.

„Ha azt tételezzük, hogy a kívánt társadalmi cél a kábítószerrel visszaélés jelenségének (ezen belül kiemelten a fogyasztásnak és a kereskedelemnek) a visszaszorítása volt, az azóta eltelt időszak statisztikai adatai, kutatási eredményei azt mutatják, hogy nem sikerült visszaszorítani sem a kábítószer-fogyasztás elterjedtségét, sem a kábítószer-kereskedelmet. A jogszabály és a joggyakorlat érvényesülése közötti eltérések ellentmondásokkal terhesek. Az új szabályozás a jogrendszer összetevőjeként nem járul hozzá a rendszer kielégítő működéséhez, így annak működési zavarai is visszahatnak a jogrendszerre” – olvasható a tíz évvel ezelőtti kutatási jelentésben.

„A vizsgálat alapján kijelenthetjük, hogy a módosítás több negatív következménnyel járt, mint amennyi pozitív hatást gyakorolt. Ez a kijelentés érvényes mind az eljárásokat, mind pedig a társadalmi hatásokat vizsgálva. A módosítás nehezebbé tette a jogi minősítést, a látszólagos egyszerűsítés helyett bonyolultabbá tette az eljárásokat, és a szigorítás (főleg annak rossz kommunikációja) negatív hatást gyakorolt a drogpiac és a drogpiaci szereplők magatartásának változására.

Az egyes elkövetési magatartásokhoz (átadás, kínálás) rendelt magas büntetési tételek nem valóságyszerűek, nem veszik figyelembe az elkövetők sajátos életkorára jellemző szokásokat, magatartásokat és »túلكriminalizálják« a jelenséget. Éppen ezért visszatartó erejük sincs.

Pozitív hatású lehetne az elkövetői magatartások differenciáltabb elkülönítése, ha ez a differenciáció a jogszabályban nem lenne ennyire nehezen értelmezhető. Így ugyanis sok gyakorlati problémát okoz. Ez esetben is elmondható, hogy kevésbé valóságyszerű, életszerű egyes magatartási formák megítélése.

Tehát nem oldódott meg a minősítési problémák kérdése: habár a magatartási formák meghatározása pontosabb lett, a nagyfokú differenciációval a jogi minősítések mégis problematikusabbá váltak. Nem tisztázott, hogy a minősítés az adott esetben halmazat-e vagy törvényi egység, így tisztázatlan – többek között – a rendbeliség kérdése is.

Nem oldódott meg sem a mennyiségi meghatározások problémája, sem pedig a bizonyításoké.

A módosítás pozitív hatása, hogy csökkent az eljárások hossza a nyomozási szakban, valamint hogy az őrizetbe és az előzetes letartóztatásba került elkövetők száma és aránya is mérséklődött.

Pozitív hatás továbbá a kábítószerfüggő elkövetők eltérő eljárásjogi megítélése, de a vonatkozó diverziós lehetőségek alkalmazásának problémái még megoldásra várnak. Csakúgy, mint az alkalmi fogyasztók eljárásjogi helyzete.”¹⁶

„A kutatás eredményei azt mutatták, hogy a megkérdezett jogalkalmazók általános problémái a törvény végrehajtásával kapcsolatban a következők voltak:

- A magas ügyforgalom, az eljárók túl nagymértékű leterheltsége;

¹⁶ Ritter I. (2003): i. m. 149–151. o.

- A jogértelmezési és jogi minősítések problémája, amely még jobban kiélezte a szervezetek közötti ellentéteket;
- Az eltérő, nem egységes jogalkalmazási gyakorlat, amely nagymértékben aláásta a jogbiztonság érvényesülését. Ennek okai egyrészt a jogértelmezési, minősítésbeli problémákban voltak keresendők, másrészt pedig a jogalkalmazók attitűdjében, rutinjában és a problémához, az egyes elkövetői magatartásokhoz való viszonyulásban. Lényegesen különbözött a fogyasztói magatartást megvalósítók megítélése és a velük szemben indult eljárások gyakorlata az egyes jogalkalmazók között. Az ügyben eljáró attitűdje, megítélése, személyisége nagymértékben befolyásolta az eljárás kimenetelét. A megkérdezett jogalkalmazók többsége nem ítélte súlyos cselekménynek a kábítószer-fogyasztást és a lehetőséghez mérten a legenyhébb szankciókat igyekezett alkalmazni velük szemben. A fogyasztói magatartással és a fogyasztókkal – főleg a fiatalokkal – szembeni attitűd a jogalkalmazók többségénél eltért a jogalkotói szándéktól, az alkalmi fogyasztókkal szembeni határozottabb restriktívebb fellépés igényétől.¹⁷

A vizsgálat eredményei alapján kijelenthető volt, hogy az egységes jogalkalmazói gyakorlat, a jogalkalmazási egység a nyomozati szakban a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt indult eljárások során nem valósult meg. A jogbizonytalanság azonban megnyilvánult az elkövetői magatartások, a büntetendő cselekmények megfogalmazásának összetettségéből adódó nem egységes, erősen differenciált jogértelmezési és jogalkalmazási gyakorlatban. *Hiszen a jogbiztonság előfeltétele, hogy a jog tartalma tisztán és világosan megfogalmazott legyen.* A jogszabályok tartalmának egyszerűségét gyakran a jogalkalmazási folyamat során a jogértelmezési tevékenységből lehet lemérni.

A jogbizonytalanság visszahatott nem csak a jogrendszer egészére, de jelentős hatást gyakorolt a drogpiacon, illetve a drogpiacon szereplők magatartására is.

3.2. IDŐSZERŰSÉG

Napjainkban a kábítószer-kereskedelem olyan illegitim gazdasági tevékenységgé vált, amely jelenleg a világpiacon – éppen illegitim volta miatt – az egyik legnagyobb profitot eredményező árucikk előállításával, terjesztésével, eladásával foglalkozik.

Meggyőződésem, hogy leginkább abban különbözik más, legális termékkel történő kereskedelmi tevékenységtől, hogy az illegalitás miatt a termékek előállítása és disztribúciója eltérő piaci feltételeket és gazdasági érdekérvényesítési módokat

¹⁷ Uo. 138–140. o.

eredményez. Azonban a keresleti és kínálati oldali szereplők makropiaci magatartása nem sokban különbözik a legális piaci szereplőkéhez viszonyítva.

Ehhez képest a nemzeti drogpolitikákban még mindig a kriminálpolitikai elemek dominálnak. Még mindig azt hisszük, hogy minél többet költünk bűnüldözésre, annál sikeresebbek leszünk a kábítószerpiac visszaszorításában.

Az új pszichoaktív anyagok¹⁸ megjelenése a drogpiacon azonban új stratégiákra és új drogpolitikai megközelítésekre kell hogy sarkalljon, mert ezeknek a szubsztanciáknak a piaca ellen a kínálatcsökkentés hagyományos eszközei már nemcsak elégtelenek, de egyenesen alkalmazhatatlanok is.

Wolfgang Götz¹⁹, az EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) igazgatója Brüsszelben így nyilatkozott a kábítószer-kereskedelemről:

„Növekvő kihívással nézünk szembe, hogy megvédjük polgárainkat a kábítószer-kereskedelemtől és az ahhoz kapcsolódó járulékos károktól. [...] A szintetikus szubsztanciák egyre nagyobb problémát jelentenek mind az európai, mind pedig a nemzetközi kábítószerpiacon, miközben egyre lehetetlenebb macska-egér játékot játszunk a kábítószer-előállítókkal. A sikereink az új stratégiában rejlenek és mindent megteszünk azért, hogy lépést tartsunk a legújabb fejleményekkel.”

2012-ben a brit *uniós stratégiákkal, akciótervekkel foglalkozó bizottság a Lordok háza elé* tárta jelentés formájában az EU új drogstratégia-tervezetét (2013-2020), vizsgálva, elemezve és értelmezve a benne foglaltakat²⁰. Brüsszel szerint az uniós tagországok nehezen tudnak lépést tartani a drogtermesztők, -kereskedők és -fogyasztók szokásaival. A szektor szinte minden eleme folyamatos és dinamikus fejlődésben van, újabb és újabb szerek, gyártási technológiák, szállítási útvonalak és csempészési módszerek jelennek meg, amik megnehezítik a hatóságok dolgát. Elsődlegesen a folyamatok naprakészebb követésére lenne szükség – mondta az uniós biztos, aki hozzátette azt is, hogy a tagállamok egyedül nem lesznek képesek kezelni az egyre átfogóbb és bonyolultabb problémát, szükség van uniós szintű egyeztetésekre is.

¹⁸ *Új pszichoaktív anyag*: Olyan tiszta formában vagy készítményben található új kábítószer vagy új pszichotróp kábítószer, amely nem szerepel az Egyesült Nemzetek Szervezete kábítószerekről szóló, 1961. évi egységes egyezményének jegyzékeiben, vagy az Egyesült Nemzetek Szervezete pszichotróp anyagokról szóló 1971. évi egyezményének jegyzékeiben, és amely hasonló fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint a fenti egyezményekben felsorolt anyagok. (2005/387/IB tanácsi határozat)

¹⁹ *Global forum on combating illicit drug trafficking and related threats*. 25–27 January 2012, Brussels. Speech by Wolfgang Götz, EMCDDA Director, Brussels, 25. 01. 2012.

<http://www.emcdda.europa.eu/news/2012/speeches/WCO>

²⁰ European Union Committee - Twenty-Sixth Report The EU Drugs Strategy.

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201012/ldselect/1deucom/270/27002.htm>

A jelentés szerint a tagországoknak első körben komolyabb anyagi és kapacitásbeli ráfordítás nélkül arra kellene koncentrálniuk, hogy rendszeres elemzéseket készítsenek a drogkereskedelemről, folyamatosan figyelemmel kísérjék a kereslet és a kínálat alakulását, valamint komolyabb hírszerzői tevékenységet folytassanak.

A jelentés arra a következtetésre jut, hogy a megosztott figyelem helyett elsősorban a nagyobb és szervezett bűnözői csoportokra kellene koncentrálniuk a hatóságoknak.

Ugyancsak új jelenségként aposztrofálták az uniós hivatalok azt, hogy a drogkereskedők egyre gyakrabban használnak legális kereskedelmi és szállítói csatornákat arra, hogy a kábítószereket eljuttassák egyik pontból a másikba. Példaként említette egy tájékoztatón a Europol igazgatója, hogy a postai csomagokat, a repülőjáratokon feladott poggyászokat, a hajók konténereit egyre többször használják a csempészek, így a közúti igazoltatások és a határellenőrzés egyre kevésbé hatásos.

A jelentés szerint ez a módszer megnehezíti az esetek felderítését, csakúgy, mint az internet. A világháló rendkívüli módon megkönnyíti a drogpiacon szereplőinek a dolgát, részben a könnyebb kommunikáció, részben pedig vásárlók jóval szélesebb körének egyszerűbb elérése miatt – vetette fel az igazgató, azt javasolva, hogy a tagállamoknak (EU-segítség mellett) jobban fel kell térképezniük az online drogpiacon, és a hitelkártya-társaságokkal, valamint az internetes fizetést kínáló szolgáltatókkal partnerséget kötve internetes akadályokat kell gördíteni a drogok könnyebb értékesítése elé.²¹ A felderítés azonban még nem elégséges, hiszen hiába a felderítés sikere, ha a realizálás, a nyílt nyomozás és a vád már nem tud elég erős lenni és így a felsőszintű elkövetői kör helyett futárokkal vannak tele a börtönök.

²¹ <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201012/ldselect/ldcom/270/27002.htm>

ÖSSZEGZÉS

Előzmények és időszerűség

Alig több mint tíz évvel ezelőtt (2001-ben) hatásvizsgálatot végeztem a Büntető Törvénykönyv visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállására vonatkozó 1999. március 1-jén hatályba lépett módosításról. A vizsgálat eredményei alapján kijelenthető volt, hogy az egységes jogalkalmazói gyakorlat, a jogalkalmazási egység a nyomozati szakban a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt indult eljárások során nem valósult meg.

A jogbizonytalanság megnyilvánult az elkövetői magatartások, büntetendő cselekmények megfogalmazásának összetettségéből adódó nem egységes, erősen differenciált jogértelmezési és jogalkalmazási gyakorlatban. Hiszen a jogbiztonság előfeltétele, hogy a jog tartalma tisztán és világosan megfogalmazott legyen. A jogszabályok tartalmának egyszerűségét gyakran a jogalkalmazási folyamat során a jogértelmezési tevékenységből lehet lemérni. A joghatásosság vizsgálata a hazai kínálati kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában így válhat egyben a jogbiztonság érvényesülésének közvetett vizsgálatává is az adott tárgykörben.

Jelen vizsgálattal nem titkolt célom volt feltárni, hogy a tíz évvel ezelőtti, a jogbiztonság érvényesülésével kapcsolatos problémák vajon megoldódtak-e.

Napjainkban a kábítószer-kereskedelem olyan illegitim gazdasági tevékenységgé vált, amely jelenleg a világpiacon – éppen illegitim volta miatt – az egyik legnagyobb profitot eredményező árucikk előállításával, terjesztésével, eladásával foglalkozik. Meggyőződésem, hogy leginkább abban különbözik más, legális termékkel történő kereskedelmi tevékenységtől, hogy az illegalitás miatt a termékek előállítása és disztribúciója eltérő piaci feltételeket és gazdasági érdekérvényesítési módokat eredményez. Azonban a keresleti és kínálati oldali szereplők makropiaci magatartása nem sokban különbözik a legális piaci szereplőkéhez viszonyítva. Ehhez képest a nemzeti drogpolitikákban még mindig a kriminálpolitikai elemek dominálnak. Az új pszichoaktív anyagok megjelenése a drogpiacon azonban új stratégiákra és új drogpolitikai megközelítésekre kell hogy sarkalljon, mert ezeknek a szubsztanciáknak a piaca ellen a kínálatcsökkentés hagyományos eszközei már nemcsak elégtelenek, de egyenesen alkalmazhatatlanok is.

4. A KÁBÍTÓSZER-BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS A BŰNÜGYI STATISZTIKA

A bűnügyi statisztika elemzése önmagában nem megfelelő eszköz a jogszabályi környezet hatásvizsgálatára, azonban a statisztikai adatok jelzésértékűek lehetnek. Az Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS) adatai az adott évben lezárt ügyeken alapulnak, ahol a nyomozás megtagadására, megszüntetésére, vádemelésre vagy az eljárás más módon való befejezésére került sor – nem pedig az adott évben tényleges elkövetett, illetve ismertté vált bűncselekmények, bűnelkövetők adatainak gyűjtésén és vizsgálatán.

Példaként nézzük a 2012. évi „Visszaélés kábítószerrel” bűncselekmény kriminálstatisztikai adatait.

1. táblázat: Az ENYÜBS rendszerben 2012-ben regisztrált ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények elkövetési év szerinti megoszlása

Elkövetés éve	Esetszám	%
2010 előtt	383	7,4
2010	1326	25,4
2011	2862	54,8
2012	648	12,4
<i>Összesen</i>	<i>5219</i>	<i>100,0</i>

(Forrás: ENyÜBS)

A mellékelt táblázat a 2012-ben az ENyÜBS rendszerében regisztrált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények számának az elkövetési év szerinti alakulását mutatja. Szembetűnő, hogy az adott év statisztikai adatai sokkal inkább az azt megelőző időszak helyzetét tükrözik, mintsem a tényleges *up-to-date* állapotot. Szembetűnő, hogy a 2012. évi statisztikai adatok között feltüntetett ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekményeknek mindössze 12,4%-át követték el a vonatkozó tárgyévben.

Ilyen alacsony még nem volt az adott tárgyévben elkövetett esetek aránya, mióta a visszaélés kábítószerrel bűncselekményeket a bűnügyi statisztika regisztrálja.

Figyelmet érdemel, hogy tíz évvel ezelőtt, 2002-ben 26,5% volt a tárgyévben elkövetett és eljárásjogi értelemben befejezett ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények aránya. Azaz 4 esetből egyet követtek el az adott évben, míg 2012-ben 8-ból egyet! Általánosságban ez az arány 5:1, azaz megközelítőleg 20%-ot tesz ki az összes regisztrált kábítószer-bűncselekményen belül a tárgyévben elkövetett és eljárásjogilag lezárt ügyek aránya. Mi lehet a jelenlegi helyzet oka?

Kézenfekvő lenne, hogy esetszám-emelkedés vagy a hosszabb nyomozati idővel járó több elkövetős, jelentős mennyiségre, szervezettebben elkövetett cselekmények számának emelkedése álljon okozatként, mint az eljárók leterheltségét és így az eljárások hosszát növelő indikátorok, azonban egyik tényező sem detektálható. A visszaélés kábítószerrel bűncselekmények száma 2012-ben az azt megelőző évihez képest 14,7%-kal csökkent. Eközben a jelentős mennyiségre és/vagy szervezett formában megvalósult ismertté vált kínálati oldali cselekmények aránya 7%-ról 5,8%-ra csökkent.²²

A magyarázatot egyértelműen a rendőrség átszervezésében kell keresnünk. Ugyanis 2012 szeptemberétől az átszervezések miatt jelentősen lelassult és lecsökkent nemcsak az ügyforgalom, hanem a már elindított ügyek feldolgozása is, azaz kényszerűen megnőtt az eljárási idő a nyomozati szakban. Azok az esetek, amelyek korábban a tárgyévben befejeződhetek volna, most „átcsúsztak” a következő évre. Ezt vélelmezhetően a 2013. évi kriminálstatisztikai adatok szemléletesen tükrözni fogják.²³

Fontos megjegyezni, hogy jelen elemzésben a kínálati oldali magatartások köre nem azonos a Nemzeti Adatgyűjtő és Kapcsolattartó Központ (Drog Fókuszpont) által feltüntetett magatartási körrel.²⁴ Ennek oka, hogy a hatályos jogszabályi környezetben az egyes tényállások többféle elkövetői magatartást is magukban foglalnak és a jelenlegi adatgyűjtési rendszer nem alkalmas arra, hogy az egy tényálláson belül előforduló keresleti és kínálati oldali magatartásokat megbízhatóan elkülönítse. Tipikus példa erre a 282. § (1) bekezdése, amely a „termeszt, előállít, megszerez, tart, az országba behoz,

²² Kínálati oldali cselekménynek tekintettem azokat a cselekményeket, amelyek kábítószer termesztés, előállítás, országba történő behozatal, kivitel, illetve az ország területén történő átvitel, továbbá forgalomba hozatal, kereskedelem miatt indultak, és üzletszerűen vagy bünszövetségben és/vagy jelentős mennyiségű kábítószerrel valósultak meg.

²³ 2012 szeptemberétől a Nemzeti Nyomozó Iroda és a BRFK átszervezése miatt jelentősen lelassult és lecsökkent nemcsak az ügyforgalom, hanem a már elindított ügyek feldolgozása is ezekben a szervezetekben. A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítésének jelentős többsége e két szervezethez kötődik.

²⁴ A Fókuszpont szerint: „2011-ben az összes regisztrált visszaélés kábítószerrel bűncselekmény között a fogyasztói típusú magatartások aránya 87% (5231 eset), a kereskedői típusú tevékenységeké 12% (721 eset) volt”.

onnan kivisz vagy az ország területén átvisz” elkövetői magatartásokat is magába foglalja. Mivel ezt a tényállást meglehetősen nagy gyakorisággal alkalmazzák a jogalkalmazók a fogyasztás, illetve birtoklás esetén is, és mivel nem különíthető el egyértelműen az előállítói, termesztői, illetve kereskedői típusú tevékenységektől – valamint azért, mert ez utóbbi ha a kínálati oldali cselekmények esetén jelentős mennyiségre történik, azaz valószínűsíthető a kereskedelmi szándék, úgy minősített esetként jellemzően más tényállást alkalmaznak –, akkor vélelmezhető, hogy az egyértelműen kínálati oldali cselekmények csak kis arányban találhatók az ENYÜBS-ben a 282. § (1) bekezdés alatt.

Az ilyen ügyekben gyakrabban eljáró, rutinosabb ügyészek „szélesebben” alkalmazzák, jobban kihasználják a differenciáltabb megítélést lehetővé tevő tényállásokat.

A jelenlegi kriminálstatisztika ugyanis minden kábítószer-bűncselekményhez csak egy vádpontot társít; azaz ahány bűncselekmény, annyi vádpont kerül rögzítésre, nem pedig ahány vádpont, annyi bűncselekmény!

Ez alapján pedig nem lehetséges hiteles és megbízható módon differenciálni a kereskedői és fogyasztói típusú magatartásokat, bár én szerencsésebbnek vélem a keresleti és kínálati oldali megnevezés alkalmazását.²⁵

Lehetséges ugyan leválogatni a biztosan kínálati oldali cselekményeket, de ezek számossága alatta marad a „kereskedői magatartások”-nak titulált, részben valóban kereskedői magatartást, részben keresleti oldali magatartást, illetve más tevékenységet tartalmazó halmaz számosságának.

Érdekes jelenség, hogy az elmúlt két évben (2011, 2012) – a jogszabályi környezet jelentős változása nélkül²⁶ – a kriminálstatisztikai adatok azt jelzik, hogy a 282. § (1) bekezdésének alkalmazása kezd hátrahátrálni (az arányosság és a számosság tekintetében is), a jogalkalmazók egyre differenciáltabban használják a meglehetősen

²⁵ Így ugyanis valóban lefedhető a drogpiacon szereplőinek és a drogpiacon szerepek teljes köre. A drogpiacon szereplők magatartását alapvetően nehéz tényállások alapján meghatározni – bár nyilvánvalóan a hatályos büntetőjogi rendelkezések szerint a jogalkalmazóknak ez a feladata. Sok esetben egy szereplő több szerepben is megjelenik, és magatartásával – akár csak az egyik oldalon – több tényállást is sért. Mindazonáltal hipotézisem szerint a kábítószer-probléma alapvetően gazdasági, szociális és egészségügyi probléma, a problémára adott társadalmi reakciók vonatkozásában beszélünk ma már kriminális problémáról, edukációs problémáról stb. És éppen a jelenség gazdasági beágyazottsága indokolja a közgazdasági terminus technikusok alkalmazását a piaci szerepek, illetve magatartások reális értelmezését illetően.

²⁶ A beszámoló írásakor még nem lépett hatályba a 2012. évi C. törvény vonatkozó rendelkezése, amely alapján mindazonáltal az prognosztizálható, hogy sokat javulhat a jogszabályi változással a kriminálstatisztikai adatok megbízhatósága, legalábbis a tényállások, vádpontok szerinti differenciációt illetően.

részletes – talán túlságosan is bonyolult és emiatt nehezen értelmezhető és alkalmazható – tényállásokat a minősítés során. Ez pedig azt feltételezi, hogy éppen a cselekmény minősítésének és bizonyításának nehézségei, speciális jogi és drogproblémával kapcsolatos szakismeretet igénylő volta miatt az ilyen ügyekben eljárók egy része – ha nem is hivatalosan – de *improvisus* specializálódott ezekre az ügyekre. Ezt erősítették meg egyébként az ügyészek körében végzett felmérés eredményei is (lásd később).

Emiatt az ENyÜBS adatai alapján az utóbbi két és a korábbi évek elkövetési magatartás szerinti megoszlásának összehasonlítása téves következtetésekre vezethet, mert az utóbbi két évben az egyes tényállások használata tisztult – ld. ENyÜBS – és következetesebbé vált, míg a korábbi évek adataiban a most külön pontokban jelentkező esetek együtt mutatkoztak.

Az adatokban bekövetkezett változások nem tartalmi változásokra vezethetők vissza, hanem csak a jogszabály alkalmazásának következetesebbé válásáról tanúskodnak!

Mint azt a jelen vizsgálat eredményei is jelzik, a jogszabályi környezet változása mindig jóval gyorsabban zajlik, mint az eljárási gyakorlat változása. Évek kellene, hogy kialakuljon az új eljárási gyakorlat egy-egy törvénymódosítás után és még több idő, hogy országos szinten jellemzően megvalósuljon a jogegység az egyes magatartásokat érintő büntetőeljárások során. Remekül tükrözik ezt a kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos kriminálstatisztikai adatok is.

Nem egyszerű megszokni, alkalmazni a korábbi, végre megértett, a napi gyakorlat szintjére alkalmazhatóvá gyúrt, begyakorolt eljárásokkal ellentétes rendelkezéseket. Idő kell az átálláshoz. Hiába hát a törvénymódosítás, ha azonnali eredményt várunk. A vizsgálati eredmények és a statisztikai adatok azt jelzik, hogy a jogalkalmazás 5-6 évvel később tud csak valóban alkalmazkodni a jogszabályi környezet változásához. Hiszen a módosítás hatályba lépése előtt történt cselekmények minősítése és eljárása még a „rég” jogszabályi környezet alapján zajlik, a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények nyílt nyomozás és vádemelés közti átlagos időtartama pedig 12 hónap.

Nem véletlen, hogy még 2013-ban is, több mint két évvel az 1994. évi XXXIV. törvény 63. §-ának módosítását követően, az ügyészek egyik legmarkánsabb problémája, hogy nincs információjuk arról, a nyomozó hatóság folytatott-e titkos információgyűjtést; a nyomozó

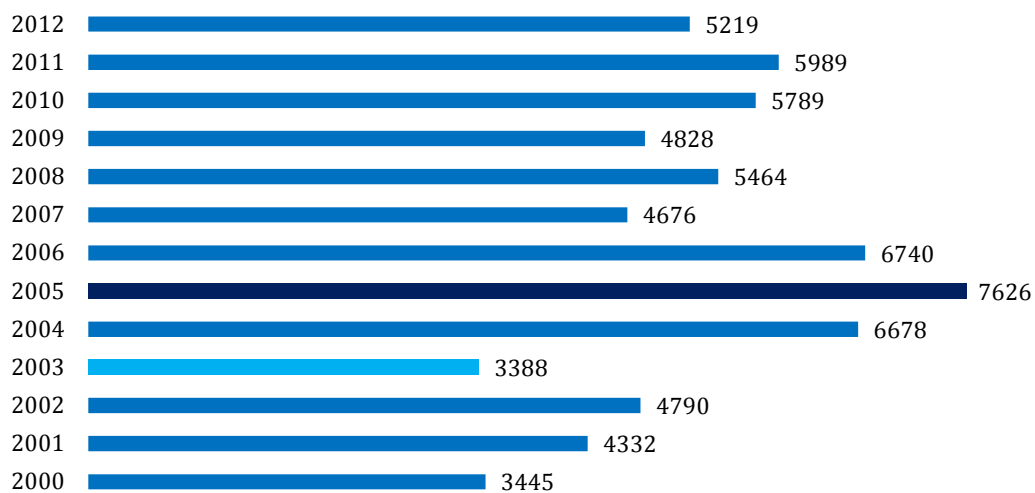
hatóság viszont nem jelez önszántából. Pedig ma már a tartalmát is engedély nélkül megismerheti az ügyész, nemcsak a tényét.

Kérdés, hogy mi várható a 2012. C. törvény hatályba lépését követően? 5-6 év múlva „szokik” majd hozzá a jogalkalmazás rendszere?!

A vizsgálat mintavételi keretét a 2007 és 2011 között Magyarországon kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indult eljárások alkották.

Vizsgáljuk meg, mit mutatnak a kriminálstatisztikai (ENyÜBS) adatok – a korábban leírt megbízhatósági tényezők figyelembevételével.

1. ábra: Az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények száma 2000 és 2012 között

(Forrás: ENyÜBS)

A kriminálstatisztikai adatok elemzése és értelmezése során nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy csak azok a bűncselekmények kerültek detektálásra a rendszerben, amelyek a hatóság tudomására jutottak, és amelyben eljárás indult. A visszaélés kábítószerrel bűncselekmények kriminológiai értelemben az áldozat nélküli bűncselekmények kategóriájába tartoznak, és emiatt jellegüknél fogva az átlagos latenciát messze meghaladó latenciamérték jellemzi.

Éppen ezért az adatok sokkal inkább a bűnfelderítő szervezet működésének és kapacitásának a jelzői, mintsem a tényleges kábítószer-bűnözés alakulásának. Emiatt sokkal markánsabban tükrözik az adatok a bűnfelderítéssel foglalkozó szervezetben megjelenő változásokat, mint a drogpia változásait.

Az ábrán jól látható, hogy a hazai bűnüldözés rendszere alapvetően 5-6000 eset közötti kábítószer-bűncselekmény felderítésére képes. Vagy legalábbis is volt képes a szervezeti átalakításokat megelőzően. A következő évek mutatják majd meg, hogy az új szervezeti rendszer jellemzően mekkora mennyiségű kábítószer-bűncselekmény felderítésére alkalmas.

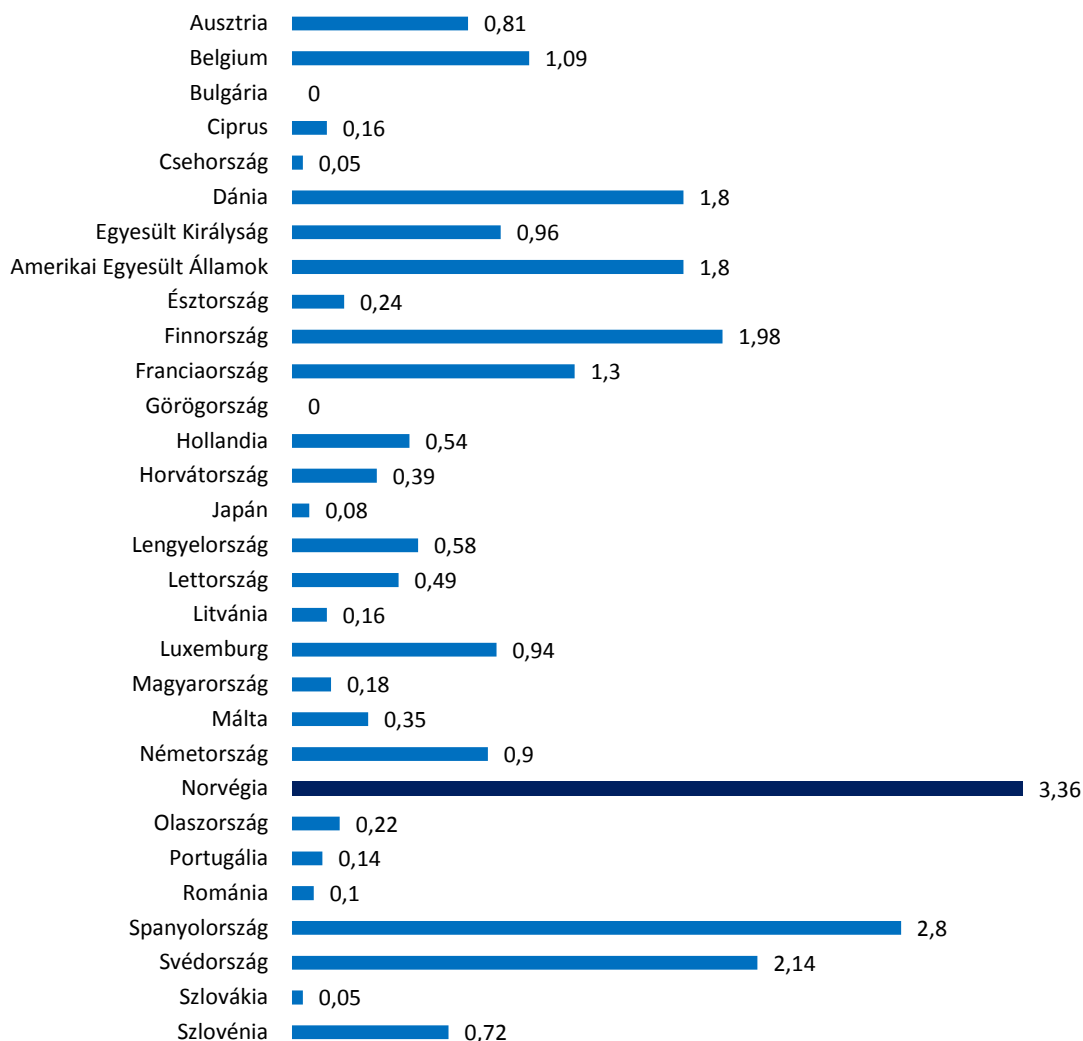
4.1. A FELDERÍTÉS KÖLTSÉGEI VS. EREDMÉNYESSÉG

A bűncselekmények számának alakulását több indikátor is befolyásolja, de az ismertté vált kínálati oldali kábítószeres bűncselekmények vonatkozásában – a közhiedelemmel ellentétben – *nincs szignifikáns összefüggés a felderítésre és bűnüldözésre fordított költségek nagysága és a bűncselekmények száma, azaz a felderítés eredményessége között.*

Megpróbálom szemléltetni, vajon mennyire eredményes a rendőrség tevékenysége. A 2. ábra azt mutatja, hogy egy rendőrre 2008-ban hány kábítószer-bűncselekmény jutott az Európai Unió tagállamaiban, Japánban és az Amerikai Egyesült Államokban. Az adott országban tevékenykedő rendőrök összlétszámát elosztottam az adott évben ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények számával annak érdekében, hogy vizsgálhassuk, mennyire leterheltek egymáshoz képest az uniós tagállamok rendőrei a kábítószeres bűncselekmények vonatkozásában. Azaz az állományi létszám és a drogos ügyek hogyan aránylanak egymáshoz az egyes államokban. Így jött létre az ún. *PW-index*, azaz „*police workload*” *indicator*.

Ha helyesen szeretnénk értelmezni a PW-index jelentését, fontos tisztában lennünk azzal, hogy az intézményi rendőrségi, illetve kriminálstatisztikai adatokból sokkal inkább a szervezet tevékenysége, működésének jellemzői olvashatók ki, mintsem a bűnözés valós elterjedtsége, hiszen csak a szervezettel kapcsolatba került esetek, személyek és azok jellemzői kerülnek rögzítésre. Ezt szem előtt tartva a PW-index alapvetően azt jelzi, hogy az egyes államokban a rendőrség a többi államhoz képest mekkora figyelmet, energiát, anyagi és humán erőforrást fordít a jelenség kezelésére.

2. ábra: Az egy rendőrre jutó ismertté vált kábítószer-bűncselekmények száma 2008-ban az Európai Unió tagállamaiban, Japánban és az Amerikai Egyesült Államokban (PW-index)

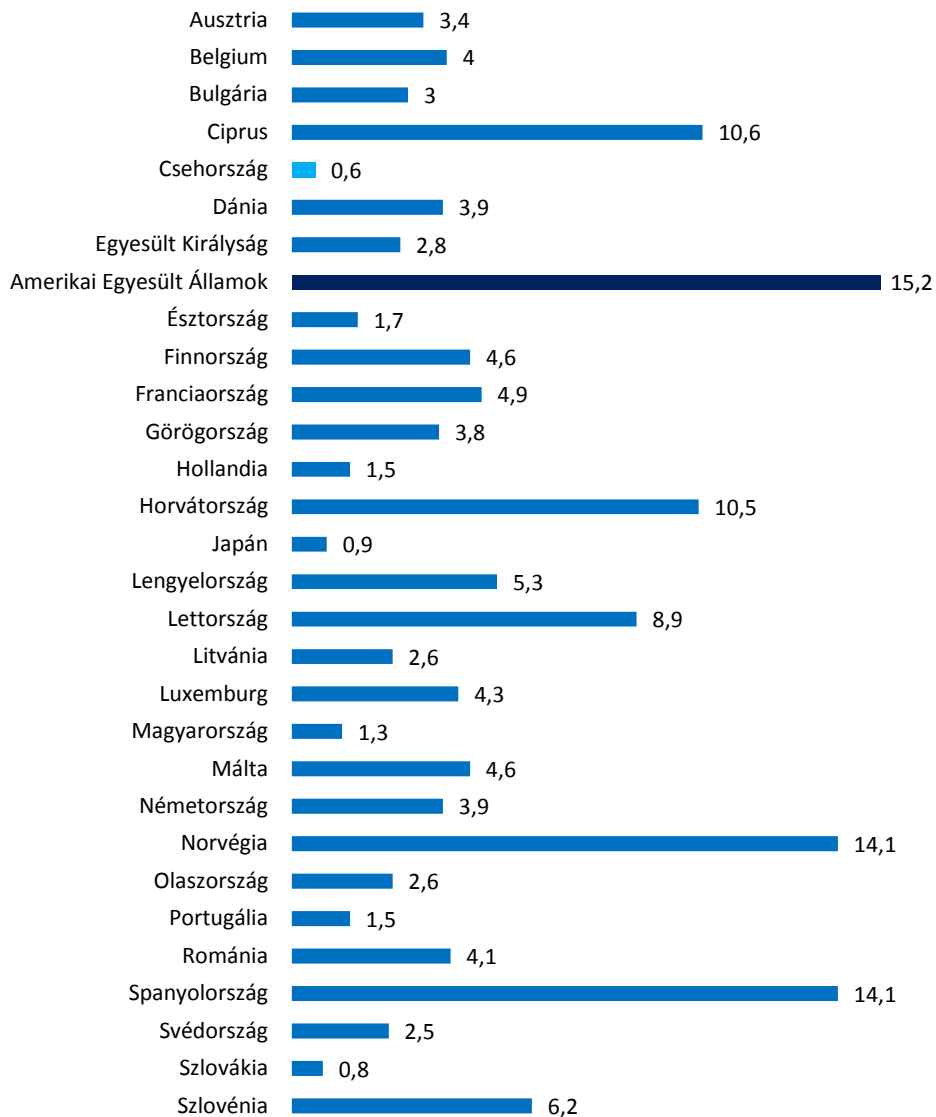

Érdekes, hogy jellemzően a skandináv országoknál, az Amerikai Egyesült Államoknál és Spanyolországnál detektáltuk a legmagasabb értékeket, míg a legalacsonyabbakat – Szlovénia kivételével – a volt szocialista országoknál, valamint Japánnál, Olaszországnál és Portugáliánál. Vajon mi lehet az oka?

Mint jeleztem, a PW-index nem a jelenség elterjedtségét, hanem a rendőrség leterheltségét mutatja; azt, hogy mennyire tekinti fontos, nagy erővel üldözendő cselekménynek a kábítószer-bűncselekményeket egy ország társadalma és milyen mértékben bocsátja rendelkezésre bűnüldöző szervezetének a szükséges anyagi és társadalmi támogatottságot. *Ez azonban nem mutat szignifikáns összefüggést sem a kábítószer-bűnözés elterjedtségével, sem pedig a kábítószer-bűncselekmények össz-bűnözésen belüli arányával.*

A következő ábra a kábítószer-bűncselekmények összbűnözésen belüli arányát mutatja az egyes államokban.

3. ábra: A kábítószer-bűncselekmények összbűnözésen belüli aránya 2008-ban az Európai Unió tagállamaiban, Japánban és az Amerikai Egyesült Államokban (%)

Habár Norvégia és Spanyolország 14% körüli (14,1%) az Amerikai Egyesült Államok 15,2% magas összbűnözésen belüli arányt mutat – ami ugyan megerősíti, hogy miért magas relatíve a PW-indexük –, azonban Horvátország (10,5%), Ciprus (10,6%) és Lettország (8,9%) ismertté vált kábítószeres bűncselekményeinek összbűnözésen belüli magas aránya ellenére PW-indexük 0,5 alatti, így alacsony.

Azaz az alacsony PW-index mellett is lehet relatíve magas az ismertté vált kábítószer-bűncselekmények száma és vice versa.

Amit ezzel bizonyítani szerettem volna, az a következő. Egy ország kábítószer-probléma kezelésére fordított büntető igazságszolgáltatási költségeit és erőforrásait nem befolyásolja feltétlenül a probléma elterjedtsége. A skandináv államok kevesebb rendőrrel, a kábítószer-probléma visszaszorításával összefüggő költségvetési kiadások tekintetében korábban relatíve alacsony (<50%), ma már az uniós átlaghoz közelítő igazságügyi költségráfordítási aránnyal dolgoztak, és vélhetően jobb felszereltséggel, szervezettebb bűnüldözés-irányítással, illetve képzettebb humán erőforrással rendelkeznek. Mégsem eredményesebbek és hatékonyabbak a jelenség bűnüldözési és igazságügyi területén, mint más államok. Sem alacsonyabb, sem magasabb igazságügyi költségráfordítási aránnyal. Megpróbálták, nem sikerült. Habár így sem azok, mégis megnyugtató a látszat; az, hogy tesznek valamit a jelenség visszaszorítása érdekében és a társadalom biztonságérzetét az igazságszolgáltatás intézményrendszerének erős bevonásával igyekeznek kielégíteni.

A probléma szubjektív társadalmi észlelése, a jelenséggel kapcsolatos társadalmi és/vagy intézményi félelem, illetve egy nemzet GDP-jének nagysága befolyásolja elsődlegesen, hogy mennyit költ egy-egy állam a kábítószer elleni küzdelemre, illetve mekkora „szelet jut” a kriminálpolitikának a kábítószer ellenes küzdelem piacán; azonban sok esetben a költségvetési források ágazati megoszlása alapvetően ágazati érdekek, lobbik mentén dől el.

4.2. MIÉRT CSAK ENNYI? – BŰNSZERVEZET ÉS ÜZLETSZERŰ ELKÖVETÉS

A következő táblázat azt mutatja, hogy a vizsgált időszakban (2007–2012) az összes kábítószerrel visszaélés bűncselekményen belül mekkora volt a biztosan kínálati oldali magatartások²⁷ aránya, mekkora volt a bűnszervezetben, bűnszövetségben és/vagy üzletszerűen elkövetett cselekmények aránya, valamint a kannabisz-származékokra (marihuána, hasis) történő elkövetések aránya.

²⁷ Biztosan kínálati oldali magatartások alatt az alábbi tényállások megsértése miatt indult eljárásokat értem: 282. § (2) a) b); 282/A. § (1); 282/A. § (2); 282/A. § (3); 282/A. § (4) b); 282/B. § (1); 282/B. § (2); 282/B. § (3); 282/C. § (1)–(4); 283/A. § (1).

2. táblázat: A biztosan kínálati oldali magatartások; a bűnszervezetben, bűnszövetségben és/vagy üzletszerűen elkövetett cselekmények, valamint a kannabisz-származékokra (marihuána, hasis) történő elkövetések aránya az összes kábítószerrel visszaélés bűncselekményen belül, 2007 és 2012 között

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
Kínálati oldali bűncselekmények aránya (%)	9,7	7,1	7,2	6,1	7,0	5,8
Bűnszervezetben és/vagy bűnszövetségben és/vagy üzlet-szerű elkövetések aránya (%)	0	0,2	0,8	1,4	0,8	0,8
Kannabisz-származékokkal történő elkövetések aránya (%)	73,7	71,7	75,9	71,9	79,1	75,5

*A 2012. évi adatok csak tájékoztatóképpen szerepelnek a táblázatban.
(Forrás: ENYÜBS)

A táblázat jól szemlélteti, hogy a biztosan kínálati oldali bűncselekmények aránya a vizsgált időszakban jellemzően 6-7% körül alakult, kivéve a 2007. évet, amikor megközelítette a 10%-ot, illetve a 2012. évet (5,8%), amelynek okait a fentiekben már értelmeztük. Eszerint a kínálati oldali bűncselekmények a korábbi évekhez képest alacsony aránya valószínűleg a 2012-ben, a rendőrségen bekövetkezett szervezeti átalakítás hatásaival hozható összefüggésbe.

Meg kell jegyeznünk azonban azt is, hogy kínálati oldali cselekmények közé azok az esetek kerültek, amelyekben a nyomozó és vádhatóság bizonyítani tudta a jelentős mennyiségű és/vagy bűnszervezetben, bűnszövetségben és/vagy üzletszerűen elkövetett termesztést, előállítását, kereskedelmet, forgalomba hozatalt, az országba be, ki, azon át történő jelentős mennyiségű kábítószer szállítását. Mivel ezeknek a nagyfokú konspirációt igénylő cselekményeknek a felderítése meglehetősen időigényes, így nem véletlen, hogy egy szervezeti átalakítás a bűnüldözés rendszerén belül lelassítja a rendszer működését. Ez magyarázza a 2012. évi kriminálstatisztikai adatok vonatkozásában a tárgyévben elkövetett kábítószer-bűncselekmények számának és arányának, valamint a kínálati oldali cselekmények összes kábítószer-bűncselekményen belüli arányának csökkenését is.

Megdöbentően alacsony a vádra került bűnszervezetben, bűnszövetségben és/vagy üzletszerűen elkövetett ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények aránya a vizsgált időszakban. Holott kínálati oldali cselekmény elkövetése lehetetlen kereskedelmi szándék nélkül és jellemzően legalább bűnszövetség létrehozása nélkül. Azonban a kriminálstatisztikába került ügyeknek átlagosan 1%-ában sikerült a vádhatóságnak bizonyítania vagy legalábbis a vádiratban megvádolnia az elkövetőt az

üzletszerű és/vagy a bűnszövetségben, bűnszervezetben történő elkövetéssel. A vizsgálati eredmények is hasonló helyzetet mutattak. A későbbiekben elemezzük ennek okait.

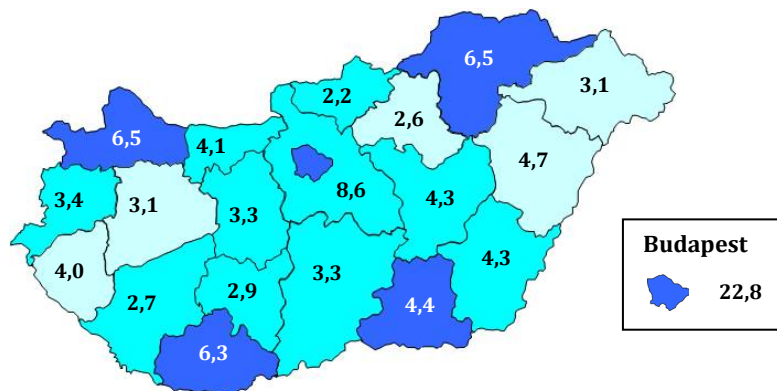
A táblázat harmadik oszlopa a kannabisz-származékokra történő elkövetések arányát mutatja. A kriminálstatisztikai adatok alapján a kannabisz-származékokkal (marihuána, hasis) követik el a legtöbb visszaélés kábítószerrel bűncselekményt, jellemzően az ismertté vált esetek közel háromnegyedét. De vajon mennyire megbízhatók ezek az adatok?

A hatóságok által lefoglalt kábítószeranyagok vegyészszerkezői vizsgálatát a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) végzi. A BSZKI nyilvános statisztikai adatai az adott évben végzett lefoglalások számát mutatják, miközben a bűnügyi statisztika a vonatkozó tárgyévben befejezett ügyeken alapul. És mint azt korábban jeleztem, ezeknek az ügyeknek relatíve csekély részét követték el az adott évben. Ráadásul az ENYÜBS-ben egy bűncselekményhez csak egy szertípus rendelhető. Ezért a kitöltő, ha több szertípus lefoglalására kerül is sor, csak egyet ír be, sokszor azt, ami legelől van, vagy azt, amelyikből a legnagyobb mennyiséget foglalták le. Ezért van az, hogy BSZKI adatai és az ENYÜBS adatai jelentősen különböznek egymástól. Az adatgyűjtés, illetve az adatok keletkezésének különbözősége így nem teszi lehetővé a két adatforrás adatainak összevetését.

4.3. ISMERTTÉ VÁLT KÁBÍTÓSZER-BŰNCSELEKMÉNYEK TERÜLETI MEGOSZLÁSA

A következő ábra az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények területi megoszlását mutatja 2007 és 2012 között.

4. ábra: Az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények területi megoszlása 2007–2012 között (%)

Ezen bűncselekmények közel egyharmada Budapesten és Pest megyében történt, illetve a korábban felvázolt oksági összefüggések nyomán az adatok értelmezhetőek úgy is, hogy a budapesti, illetve a pest megyei nyomozó hatóságok indították gyakorlatilag minden harmadik ilyen eljárást 2007 és 2012 között. Gyakoriság tekintetében kiemelkedik még Borsod-Abaj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron és Baranya megye. Hangsúlyozni szeretném, hogy a fenti adatok elsősorban nem a jelenség elterjedtségét tükrözik területi megoszlásban, hanem a nyomozó hatóság emberi, technikai és anyagi erőforráskapacitásából és lehetőségeiből adódó aktivitását. Bár hozzá kell tenni, hogy Győr-Moson-Sopron megye megyei átlagot jelentősen meghaladó esetszáma a határátkelőhelyen, vagy a határ közelében az M1-es autópályán történt lefoglalásokkal hozható összefüggésbe.

A vizsgált ügyek területi megoszlása, mint majd látható lesz, eltér a fenti eloszlástól. Ennek oka, hogy a vizsgálati mintába csak a biztosan kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények kerültek, míg a fenti térképen az összes 2007–2012 között ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmény területi megoszlása látható. Ezek közel 90%-a pedig fogyasztói és/vagy átadói és/vagy csekély mennyiségre elkövetett forgalmazói magatartás.

ÖSSZEGZÉS

A kábítószer-bűncselekmények és a bűnügyi statisztika

A 2012. évi statisztikai adatok között feltüntetett ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekményeknek mindössze 12,4%-át követték el a vonatkozó tárgyévben. Ilyen alacsony még nem volt az adott tárgyévben elkövetett esetek aránya, mióta a visszaélés kábítószerrel bűncselekményeket a bűnügyi statisztika regisztrálja.

Sem esetszám-emelkedéssel, sem a hosszabb nyomozati idővel járó több elkövetős, jelentős mennyiségre, szervezettebben elkövetett cselekmények számának emelkedésével nem magyarázható ez a változás, sőt az eljárók leterheltségét és így az eljárások hosszát növelő indikátorokkal sem. A magyarázatot egyértelműen a rendőrség átszervezésében kell keresnünk. Ugyanis 2012 szeptemberétől az NNI- és BRFK-átszervezések miatt jelentősen lelassult és lecsökkent nemcsak az ügyforgalom, hanem a már elindított ügyek feldolgozása is. Azaz kényszerűen megnőtt az eljárási idő a nyomozati szakban.

A biztosan kínálati oldali bűncselekmények aránya a vizsgált időszakban jellemzően 6-7% körül alakult, kivéve a 2007. évet, amikor megközelítette a 10%-ot, illetve a 2012. évet (5,8%),

Megdöböntően alacsony a vádra került bünszervezetben, bünszövetségben és/vagy üzletszerűen elkövetett ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények aránya a vizsgált időszakban. Holott kínálati oldali cselekmény elkövetése lehetetlen kereskedelmi szándék nélkül és jellemzően legalább bünszövetség létrehozása nélkül. Azonban a kriminálstatisztikába került ügyeknek átlagosan 1%-ában sikerült a vádhatóságnak bizonyítania vagy legalábbis a vádiratban

megvádolnia az elkövetőt az üzletszerű és/vagy a bűnszövetségben, bűnszervezetben történő elkövetéssel.

A bűncselekmények számának alakulását több indikátor is befolyásolja, de az ismertté vált kínálati oldali kábítószeres bűncselekmények vonatkozásában – a közhiedelemmel ellentétben – nincs szignifikáns összefüggés a felderítésre és bűnüldözésre fordított költségek nagysága és a bűncselekmények száma, azaz a felderítés eredményessége között.

Jellemzően a kábítószer-probléma szubjektív társadalmi észlelése, a jelenséggel kapcsolatos társadalmi és/vagy intézményi félelem, illetve egy nemzet GDP-jének nagysága befolyásolja elsődlegesen, hogy mennyit költ egy-egy állam kábítószer elleni küzdelemre, illetve mekkora „szelet jut” a kriminálpolitikának a kábítószer ellenes küzdelem piacán.

A visszaélés kábítószerrel bűncselekmények kriminológiai értelemben az áldozat nélküli bűncselekmények kategóriájába tartoznak, és emiatt jellegüknél fogva az átlagos latenciát messze meghaladó latenciamérték jellemzi.

Éppen ezért az adatok sokkal inkább jelzői a bünyfelderítő szervezet működésének és kapacitásának, mintsem a tényleges kábítószer-bűnözés alakulásának. Emiatt a bünyfelderítéssel foglalkozó szervezetben megjelenő változásokat sokkal markánsabban tükrözik az adatok, mint a drogpiacon változásait. A hazai bűnüldözés rendszere 5-6000 eset közötti kábítószer-bűncselekmény felderítésére képes. Vagy legalábbis is volt képes a szervezeti átalakításokat megelőzően.

5. A VIZSGÁLAT CÉLJA ÉS MÓDSZERE

Közvetlen cél

Habár az elmúlt években a büntető igazságszolgáltatásban a hangsúly egyértelműen a keresletiről a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekre helyeződött, úgy tűnik, a szükséges „igazságügyi logisztikai háttér” ehhez nem igazodott. Jelen hatásvizsgálat célja volt, hogy feltárja

- a hatályos kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekre vonatkozó büntető jogszabályi környezet érvényesülését, alkalmazhatóságát, hatásait; valamint azt, hogy elérhető-e velük a kívánt/tételezett jogalkotói, illetve társadalmi cél;
- a jogszabályok alkalmazása milyen közvetett hatásokat indukál, a joggyakorlat hogyan hat vissza a kábítószerpiacra.

A vizsgálat célja nem a hatályos jogszabályi környezet eredményességének vagy eredménytelenségének bizonyítása volt, sem pedig az időközben a rendőrségen bekövetkezett, a hazai kábítószer-felderítést érzékenyen érintő változások hatásainak elemzése, hanem határozottan a joghatásosság érvényesülése.

Közvetett célként fogalmazódott meg, hogy a vizsgálati eredmények járuljanak hozzá a vonatkozó cselekményekkel kapcsolatos felderítési, bizonyítási és büntetőeljárési problémák feltárásához („nyílttá tételéhez”), továbbá kezeléséhez, esetleges megoldásához.

5.1. A VIZSGÁLAT METODIKÁJA

A vonatkozó vizsgálni kívánt jogszabályi környezet gyakorlati működésének, illetve hatásainak feltérképezésére a *hatásvizsgálat vagy programértékelés módszerének alkalmazását* tartottam a legcélszerűbbnek. Ennek lényege különböző társadalmi beavatkozások, jelen esetben egy büntetőjogi intézmény működésének elemzése, hatásainak vizsgálata. A hatásvizsgálat a legegyszerűbb értelmezés szerint az a folyamat, amellyel megállapíthatjuk, hogy sikerül-e a kívánt hatást elérni. Azaz jelen esetben a

jogszabályi környezet és joggyakorlat alkalmas-e a vonatkozó társadalmi jelenség, a kínálati oldali kábítószer-bűnözés visszaszorítására. Továbbá, hogy ezek milyen pozitív és negatív hatásokat indukálnak a társadalom, a jogrendszer és a jogérvényesülés egészére, valamint a jogbiztonságra.

Az utóbbi években hazánkban is egyre népszerűbb és elterjedtebb kutatási ág, azonban a büntetőjogi intézkedések, intézmények működésének vizsgálatára elemzésére sajnos egyébként is ritkán kerül sor. A hazai kriminológiai tudománynak feladata lenne, hogy olyan vizsgálatokat végezzen, melyek eredményeivel közvetlenül hozzájárulhat a büntetőjog-tudomány gyakorlati problémáinak felismeréséhez és kezeléséhez, és amellyel elősegítheti a bűnmegelőzés, a törvényalkotás, a törvények betartatásával kapcsolatos feladatok, vagy akár az ítélkezés hatékonyabbá és hatásosabbá tételét.

Fontos és nem utolsó sorban költséghatékony lenne, hogy a törvénymódosításokat, illetve új büntetőjogi intézmények bevezetését, továbbá a klasszikus büntetőjog számára nehezen alkalmazható – de kényszerűen alkalmazandó – jogszabályokat (mint esetünkben a kábítószer-bűncselekmények), jogintézményeket bizonyos időközönként hatásvizsgálatot értékelő elemzésnek vetnénk alá, melyek tükrében a döntéshozók, törvényalkotók képet kaphatnának ezek gyakorlati alkalmazásáról.

Alkalmazott technikák

Mivel a jogszabályok eredményessége a szervezetek és az interakciók szintjén mérhető és befolyásolható, ezért is választottam a vizsgálat eszközéül egyrészt a dokumentumelemzést, azaz a vonatkozó kábítószeres ügyiratok feldolgozását, másrészt pedig az ügyészi szervezetek munkatársaival történő kérdőíves felmérést, illetve mélyinterjúk felvételét és elemzését.

A nemzetközi kriminológiai és büntető igazságszolgáltatást érintő vizsgálatok körében egyre nagyobb figyelmet érdemelnek „diszkrét módszerek” (*unobtrusive measures*) vagy „reakció nélküli módszerek” (*nonreactive methods*),²⁸ amelyek lényege, hogy a vizsgálat tárgya nincs tudatában annak, hogy megfigyelés, vizsgálat alatt áll. Így a kutató személye vagy a kutatással kapcsolatos megfelelés, pozitív kép tükrözése nem befolyásolja az eredményeket.

²⁸ Webb, E. – Campbell, D. T. – Schwartz, R. D. – Sechrest, L.: *Unobtrusive Measures: Nonreactive research in the Social Sciences*. Rand McNally, Chichago, 1966

Az elmúlt öt évben biztosan kínálati oldali kábítószerrel visszaélés miatt indult eljárások ügyiratainak – nyomozati iratok, házi iratok, vádképviselési iratok, vádiratok és bírósági határozatok – feldolgozása és elemzése esetünkben olyan „diszkrét módszer”, amellyel jól vizsgálhatók a jogalkalmazói tevékenység és az eljáró szervezetek közti interakciók is anélkül, hogy erről az eljáróknak tudomása lenne, illetve tevékenységüket illetően bármilyen módon befolyásolva lettek volna.

Ugyanakkor a kvalitatív módszerrel, kérdőíves technikával és mélyinterjúkkal (direkt módszerrel) igyekeztem feltárni és összegyűjteni a jogalkalmazók tapasztalatait és javasolatait. Ezek egyben segítették a dokumentumelemzés során kapott eredmények értelmezését, valamint azok reliabilitásának, validitásának ellenőrzését is szolgálták.

5.1.1. DOKUMENTUMELEMZÉS

Konceptualizáció: a vizsgálat tárgyát a 2007 és 2011 között kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indult eljárások alkották. A biztosan kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indult eljárásnak minősültek azok az eljárások, amelyek a következő tényállással kerültek rögzítésre az ENyÜBS rendszerben²⁹: *Btk. 282. § (2) a) b); 282/A. § (1); 282/A. § (2); 282/A. § (3); 282/A. § (4) b); 282/B. § (1); 282/B. § (2); 282/B. § (3); 282/C. § (1)–(4); 283/A. § (1).*

Azaz, azok az eljárások, amelyek kábítószer termesztés, előállítás, országba történő behozatal, kivitel, illetve az ország területén történő átvitel, továbbá, forgalomba hozatal,

²⁹ Az 1978. évi IV. törvény 2003. évi II. törvénnyel megállapított, majd az 54/2004. (XII. 13.) AB határozat alapján, később a 2009. évi LXXX tv. 56. § (4) e) pontja alapján módosított 282. §, 282/A. §, 282/B. §, 282/C. §, illetve a 283/A. § tényállásai.

kereskedelem miatt indultak, üzletszerűen vagy bünszervezetben³⁰ és/vagy jelentős mennyiségű³¹ kábítószerre valósultak meg.

Mintavételi keret: A mintavételi keretet a 2007 és 2011 között Magyarországon biztosan kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indult eljárások alkották.

Minta: A mintavételi keretet az ENyÜBS alapján 1913 ügy alkotta. Azaz ennyi eljárás indult biztosan kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt a vizsgált időszakban. Ebből leválogattam a jelentős mennyiségre elkövetett eseteket, amelyek mind bekerültek a mintába, továbbá random módszer alkalmazásával minden negyedik ügyet felvettem a mintába. Mindösszesen 457 ügy alkotta a vizsgálati mintát³², azonban 2,4%-ának ügyirata az adatgyűjtés idején, tárgyalás miatt, elérhetetlen volt. A leválogatott ügyek ügyszámán bizonyos esetekben (1,8%) nem kábítószeres ügyet találtam (véltetően adatrögzítési hiba miatt), hanem egyéb bűncselekménytípust, amelyben egyáltalán nem szerepelt kábítószer-bűncselekmény vagy kábítószerrel összefüggésbe hozható elkövetés. De előfordult az is, hogy adott ügyszámok egyáltalán nem is léteztek, így ezeket az eseteket hasonló ügyekkel pótoltam a mintavételi keret pótlistájából.

³⁰ Magyarországon a bünszervezet fogalmát 1997. szeptember 15-i hatállyal a Büntető Törvénykönyvet módosító 1997. évi LXXIII. törvény emelte be a hazai büntetőjogba. A fogalom meghatározása és a bünszervezetben történt elkövetéshez fűződő joghátrányok azóta többször változtak. A hatályos anyagi jogi szabályozást a 2001. évi CXXI. tv. állapította meg. A Btk. 137. § 8. pontja szerint a „bünszervezet: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése”. Az ehhez fűződő legsúlyosabb hátrányt a Btk. 98. § (1) bekezdése tartalmazza, amely szerint azzal szemben, aki az ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekményt bünszervezetben követte el, a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik, de a húsz évet nem haladhatja meg. A Btk. 137. § 9. pontja szerint „üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik”; bünszövetség pedig a 7. pont szerint „akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezeten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bünszervezet”.

³¹ A kábítószer csekély és jelentős mennyiségének fogalmát az 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (Btké.) 23. §-a szabályozza. A mennyiség számításának alapja a Btk. 282–283. §-ában szereplő „előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz” és „kínál, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik” elkövetési magatartások szempontjából nem a lefoglalt bruttó mennyiség, hanem a kábítószer bázisformában megadott tiszta hatóanyag-tartalma. A Btké. tételesen tartalmazza a leggyakrabban lefoglalt kábítószeres csekély mennyiségének meghatározását grammban kifejezve, illetve az alábbiak szerint definiálja a jelentős mennyiség fogalmát: a „kábítószer jelentős mennyiségű, ha az adott kábítószerre meghatározott csekély mennyiség felső határának húszszoros mértékét meghaladja” [Btk. 23. § (3)]. A vonatkozó jogszabály 4. és 5. pontja határozza meg a felsorolásban nem szereplő egyéb kábítószeres esetén a csekély és a jelentős mennyiséget.

³² Mivel a vizsgálat finanszírozására nem volt lehetőség, így a teljes minta helyett kénytelen voltam random módszer alkalmazásával mintát venni a mintavételi keretből, és így csökkenteni a mintanagyságot.

Mindösszesen 457 esetet vizsgáltunk meg és elemeztünk. A mintába került ügyiratokat a megyei ügyészségek elküldték az Országos Kriminológiai Intézetbe, a fővárosi ügyiratokat pedig a Fővárosi Főügyészségen, helyben vizsgáltam.

Mivel e vizsgálat kapcsán nem a kábítószer-kereskedelem elterjedtségét, hanem egy jogszabályi környezet működését és hatásait kívántam feltérképezni, így a rendőrségi-ügyészségi adatbázisból történő kiindulás a vizsgálat céljának módszertani szempontból is megfelelt.

5.1.2. KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS AZ ÜGYÉSZSÉG SZAKEMBEREIVEL

Több kutatást végeztem az elmúlt években a kábítószer-bűnözés és az igazságszolgáltatás kapcsolatát vizsgálva. Ezek nélkülözhetetlen elemei voltak a jogalkalmazókkal történő interjúk. A gyakorlati tapasztalat azt mutatta, hogy az ügyészek szívesebben működnek együtt, ha önkitöltős kérdőívben kérdezem meg őket.

Így jelen vizsgálat második fázisában kérdőíves vizsgálatban történő részvételre, illetve egy kérdőív kitöltésére kértem azokat a megyei és fővárosi főügyészségeken és városi ügyészségeken dolgozó ügyészeket, akik az ügyiratok alapján az átlagosnál gyakrabban jártak el kínálati kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben.

A kérdőív elkészítésében felhasználtam az amerikai Jefferson Institute for Justice Studies hasonló vizsgálatának kérdőívében szereplő kérdésekből is.³³ A kérdőíves felmérés célja volt, hogy összegyűjtssem az ügyészek tapasztalatait, véleményét, ötleteit és javaslatait a hatékonyabb, kooperatívabb és sikeresebb jogalkalmazás érdekében a kínálati kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások vonatkozásában.

A kérdőíves felmérés elektronikus úton, e-mail-en keresztül zajlott.³⁴ 86 ügyészt kértem fel a vizsgálatban történő részvételre, ebből 72 ügyész küldte vissza kitöltve a kérdőívet. Valamennyi visszaküldött kérdőív értékelhető volt. A válaszadási hajlandóság magasnak tekinthető ebben a megkérdezetti körben.

³³ Gramckow, H. P. – Jacoby, J. E. – Ratledge, E. C.: *Prosecuting complex drug cases – The challenge for local prosecutors*. Jefferson Institute for Justice Studies, 1993. <http://www.jijs.org/publications/prospubs/Compdxr.pdf>

³⁴ A mintavételi keretbe olyan ügyészek is bekerültek, akiknek a nevével a vizsgált ügyekben vádképviselőt ellátók között nem találkoztunk, de a városi és/vagy megyei főügyészek – ismerve napi tevékenységüket – javasolták részvételüket a vizsgálatban. Ezúton is köszönöm javaslataikat és segítségüket!

Gyakorlatilag az ország 86, e bűncselekménytípus tekintetében legjelentősebb vádképviselési gyakorlattal rendelkező ügyésze bekerült a mintavételi keretbe és 83,7%-uk vett részt a vizsgálatban. Így jelen vizsgálat eredményei, kiváltképp az ügyészi szakra vonatkozóan, a legtapasztaltabb hazai ügyészek véleményén, javaslatain alapulnak.

A kérdőívben szerepeltek nyitott és zárt kérdések, továbbá bizonyos kérdésekre értékskála segítségével kellett válaszolni. Az értékskálákat, valamint a zárt kérdéseket jellemzően a status quo, azaz a jogalkalmazás helyi sajátosságainak feltérképezésére alkalmaztam, míg nyitott kérdést használtam az ügyészek tapasztalatainak, javaslatainak, véleményének összegyűjtéséhez.

5.1.3. MÉLYINTERJÚ

Mélyinterjút készítettem a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekben eljáró rendőrségi szakemberekkel (nyomozókkal, felderítőkkal) és ügyészekkel is.

A mélyinterjúk célja volt, hogy segítsenek egyrészt értelmezni az ügyiratok elemzésének vizsgálati eredményeit, valamint validálni azokat. További cél volt, hogy a megkérdezettek részletesen feltárják azokat a problémákat, amelyek a gyakorlati jogalkalmazást nehezítik, és megfogalmazzák azokat a javaslatokat, amelyek kezelésüket elősegíthetik.

A mélyinterjúk közvetett célja volt még, hogy a megkérdezettek segítségével a vizsgálat eredményeit helyi szinten is átültethessük a gyakorlatba, és a későbbiekben közös képzéseket, továbbképzéseket szervezhessünk.

A megkérdezettek kooperatívak és informatívak voltak, sok hasznos információval, adattal szolgáltak; de azt gondolom, mindezekén túl az egyik legfontosabb tényező az, hogy azoknak az embereknek volt lehetőségük közvetve véleményt nyilvánítani, beleszólni, problémákat feltárni és a tapasztalataikat megosztani, akiket ritkán kérdeznek meg, de akik a legtöbbet tudják, és a legtöbb tapasztalattal rendelkeznek erről a területről. A kapott eredmények rendkívül figyelemreméltók és elgondolkodtatók.

Az adatgyűjtés során különös figyelmet fordítottam a személyiségi jogok tiszteletben tartására.

5.1.4. ADATFELDOGOZÁS

Az adatfeldolgozás során számítógépen rögzítésre kerültek a kigyűjtött adatok, melyeket SPSS statisztikai programcsomag segítségével elemeztem.

A vizsgálat során 457 kínálati oldali visszaélés kábítószerrel bűncselekmény ügyiratát tekintettem át; 72 fős mintán végeztem kérdőíves felmérést és 14 mélyinterjút készítettem ügyészekkel, rendőrökkel. Itt jegyzem meg, hogy egy-egy ügyirat(szám)hoz sok esetben több elkövető ügye is tartozott.

Az alábbiakban ezek elemzését teszem közzé. Először a feldolgozott ügyiratok jellemzőit tekintem át, majd pedig kérdőíves felmérés elemzését ismertetem. A tanulmány végén összefoglalom a vizsgálati eredményeket, következtetéseket, és ajánlást fogalmazok meg.

ÖSSZEGZÉS

A vizsgálat célja és módszere

Jelen hatásvizsgálat célja volt, hogy feltárja a hatályos kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekre vonatkozó büntető jogszabályi környezet érvényesülését, alkalmazhatóságát, hatásait továbbá azt, hogy a jogszabályok alkalmazása milyen közvetett hatásokat indukál.

Mivel a jogszabályok eredményessége a szervezetek és az interakciók szintjén mérhető és befolyásolható, ezért is választottam a vizsgálat eszközeként egyrészt a dokumentumelemzést, azaz a vonatkozó kábítószeres ügyiratok feldolgozását, másrészt pedig az ügyési szervezetek munkatársaival történő kérdőíves felmérést, illetve mélyinterjúk felvételét és elemzését.

A vizsgálati mintát a 2007 és 2011 között kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indult eljárások közül random módszerrel kiválasztott 457 ügy alkotta.

A vizsgálat második fázisában kérdőíves vizsgálatban történő részvétellel, illetve egy kérdőív kitöltésére kértem azokat a megyei és fővárosi főügyészségeken és városi ügyészségeken dolgozó ügyészeket, akik az ügyiratok alapján az átlagosnál gyakrabban jártak el kínálati kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben.

A kérdőíves felmérés célja volt, hogy összegyűjtssem az ügyészek tapasztalatait, véleményét, ötleteit és javaslatait a hatékonyabb, kooperatívabb és sikeresebb jogalkalmazás érdekében. A kérdőíves felmérés elektronikus úton, e-mail-en keresztül zajlott. 86 ügyészt kértem fel a vizsgálatban történő részvételre, ebből 72 ügyész küldte vissza kitöltve a kérdőívet.

Továbbá mélyinterjút készítettem a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekben eljáró rendőrségi szakemberekkel (nyomozókkal, felderítőkkel) és ügyészekkel is.

A mélyinterjúk célja volt, hogy segítsenek egyrészt értelmezni az ügyiratok elemzésének vizsgálati eredményeit, valamint validálni azokat. További cél volt, hogy a megkérdezettek részletesen feltárják azokat a problémákat, amelyek a gyakorlati jogalkalmazást nehezítik, és megfogalmazzák azokat a javaslatokat, amelyek kezelésüket elősegíthetik.

6. VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK

6.1. A VIZSGÁLT KÍNÁLATI OLDALI KÁBÍTÓSZER-BŰNCSELEKMÉNYEK TERÜLETI ELOSZLÁSA

A kábítószer-probléma jellemzően nagyvárosi jelenség. Érdekes azonban, hogy míg hazánkban a tíz évvel ezelőtti bűnügyi statisztikában regisztrált kábítószer-bűncselekmények mintegy harmadát Budapesten követték el, addig ez az arány napjainkra lecsökkent a cselekmények ötödére.

Vizsgálati mintánkban a budapesti esetek aránya és egyben a területi megoszlás eltér a bűnügyi statisztikában regisztrált arányoktól. Ennek oka, hogy jelen vizsgálat mintavételi keretét nem az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények alkották, hanem csak a kínálati oldali cselekmények.

Mintánk azonban – a hibahatárokon belül – megfelel az ENyÜBS-ben 2007–2011 között regisztrált kínálati oldali visszaélés kábítószerrel bűncselekmények területi megoszlásának.

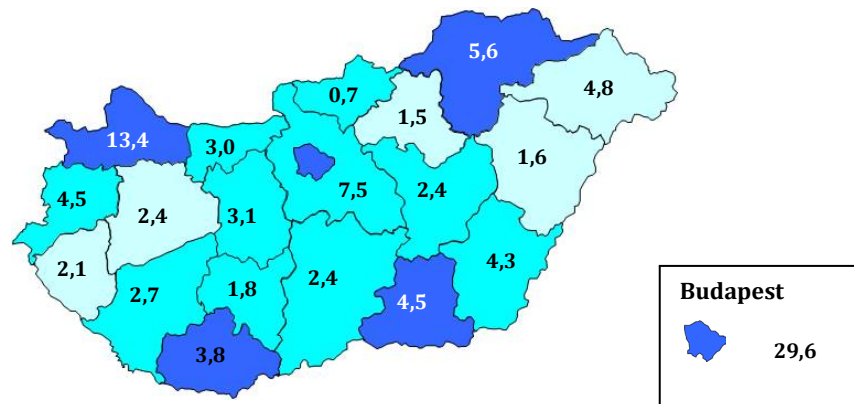
A mintába került kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények területi megoszlását mutatja az 5. ábra.

Meglehetősen egyenlőtlen ez az eloszlás, és nagyfokú eltérés található egyes megyék között. A megyei viszonylatban legtöbb ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény a vizsgált időszakban Budapestet követően Győr-Moson-Sopron megyében, Pest megyében és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében történt.

Jól látható, hogy a határ menti megyékben, kiváltképp azokban, amelyekben átmegy az ún. „kábitószer-útvonal”, a többi megyéhez képest magasabb a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indított büntetőeljárások aránya.

Azonban földrajzi elhelyezkedéséből, szocio-ökonómiai jellemzőiből adódóan, valamint más kábítószer-problémával kapcsolatos indikátorokkal összevetve, megdöbbenően alacsony többek között Békés és Veszprém megye érintettsége, nemcsak a kínálati oldali, de az összes ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmény vonatkozásában is.

5. ábra: A mintába került kínálati oldali visszaélés kábítószerrel bűncselekmények területi megoszlása 2007–2011 között (%)

A kriminálstatistikai adatok egy adott időszakra vonatkozóan az ismertté vált, azaz a felderített, a hatóságok tudomására jutott kábítószer-bűncselekmények területi megoszlását mutatják. *Ezért sokkal inkább jelzik az adott terület illetve egy megye más megyékhez viszonyított felderítési eredményességét, továbbá a felderítésre és az eljárások lefolytatására rendelkezésre álló humán, anyagi és logisztikai háttér kapacitását, a hajlandóságot, mintsem a tényleges kábítószer-fertőzöttséget. Kiváltképp olyan bűncselekmények esetén, amikor az eljárások többségében titkos információgyűjtéssel (tigy) vagy titkos adatszerzéssel (tasz), azaz operatív felderítéssel/információgyűjtéssel indulnak.*

Ugyanakkor nyilvánvalóan társadalmi elvárások és szakmapolitikai döntések is szerepet játszanak abban, hogy egy-egy területen, megyében milyen bűncselekménycsoportok vagy típusok üldözése élvez prioritást.

Ezzel összefügghet – a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában mindenképpen – a **figyelési/lehallgatási kapacitás** felhasználásának kérdése is.³⁵

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat végzi ugyanis a telefonlehallgatásokat és ők határozzák meg azt a kapacitást, amelyet szolgáltatni tudnak. Ez a felderítési kapacitás oszlik el aztán a „megyék” között, valamint a központi felderítő szervezetek között (Készenléti Szolgálat – Nemzeti nyomozó Iroda). Azaz adott, hogy mely szervezet, megyei főkapitányság milyen kvótamennyiséggel, mekkora lehallgatási kapacitással

³⁵ Ezúton is szeretném megköszönni Sípos Pál ügyész úr (Vásárosnaményi Járási Ügyészség) segítségét, aki felhívta a figyelmemet a lehallgatási kapacitás-problémára!

gazdálkodhat az adott évben. Megyei szinten azután tovább osztják ezt a bűnügyi szervek között – vélelmezhetően az igények, lehetőségek és bűnügyi prioritások függvényében.

Itt jegyzem meg, hogy a lehallgatási kvóta korlátozott mennyisége, illetve a kvóta-hiány vagy a kvótán felüliség is szerepet játszik abban számos helyen, hogy a rendőrség a titkos információgyűjtésből (*tigy*) nem vált át titkos adatszerzésre (*tasz*); illetve az, hogy hiteles információk alapján sem tud egy-egy felderítő osztály *tigy-et* indítani. Az pedig végképp problematikus, hogy az ügyész javaslatára a rendőrség *tasz-t* kezdeményezzen. A központi szerveknél ez talán még nem számottevő probléma, azonban megyei, sőt városi szinten már komoly gond a jogalkalmazók szerint.

Fontos még megjegyezni, hogy a közölt arányszámok alapját az ügyszámok képezik. Egy ügyben pedig jellemzően több elkövető is szerepel.

A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények egyenlőtlen területi eloszlása összefüggésben van például:

- a bűnüldöző hatóság, illetve az adott közigazgatási szervek problémaorientáltságával, azaz mennyire érzékeli jelentős problémának az adott területen a kábítószer-bűnözést, ezen belül is a kínálati oldali cselekmények elterjedtségét;
- azzal, hogy mekkora nyomás, elvárás nehezedik a bűnüldöző hatóságra a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése kapcsán;
- azzal, hogy milyen intézményi, személyi, anyagi és logisztikai háttérrel rendelkezik a bűnüldöző hatóság ennek kezelésére;
- azzal, hogy rendelkezésre áll-e elegendő (a szükséges) lehallgatási kapacitás;
- azzal, hogy van-e vagy vannak-e olyan nyomozók vagy vizsgálók, akik kiemelten foglalkoznak ezzel a területtel vagy erősen érdeklődnek a jelenség iránt;
- az adott megye területi elhelyezkedésével (tranzitút megy keresztül rajta, határátkelőhelyekkel rendelkezik stb.)

ÖSSZEGZÉS

A vizsgált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények területi eloszlása

Mintánk – a hibahatárokon belül – megfelel az ENyÜBS-ben 2007–2011 között regisztrált kínálati oldali visszaélés kábítószerrel bűncselekmények területi megoszlásának. Azonban meglehetősen egyenlőtlen ez az eloszlás és nagyfokú eltérés található egyes megyék között. Ez összefüggésbe hozható:

- a bűnüldöző hatóság, illetve az adott közigazgatási szervek problémaorientáltságával;
- azzal, hogy mekkora nyomás, elvárás nehezedik a bűnüldöző hatóságra a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése kapcsán;
- azzal, hogy milyen intézményi, személyi, anyagi és logisztikai háttérrel rendelkezik a bűnüldöző hatóság ennek kezelésére;
- azzal, hogy rendelkezésre áll-e elegendő (a szükséges) lehallgatási kapacitás;
- azzal, hogy van-e vagy vannak-e olyan nyomozók vagy vizsgálók, akik kiemelten foglalkoznak ezzel a területtel vagy erősen érdeklődnek a jelenség iránt;
- az adott megye területi elhelyezkedésével (tranzitút megy keresztül rajta, határátkelőhelyekkel rendelkezik stb.).

Kiemelt probléma a figyelési/lehallgatási kapacitás: a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat végzi a telefonlehallgatásokat, számos esetben a figyeléseket, így ők határozzák meg azt a kapacitást, amelyet szolgáltatni tudnak. Ez a felderítési kapacitás oszlik el aztán a „megyék” között, valamint a központi felderítő szervezetek között. Megyei szinten tovább osztják ezt a bűnügyi szervek között – vélelmezhetően az igények, lehetőségek és bűnügyi prioritások függvényében. A figyelési/lehallgatási kvóta korlátozott mennyisége, illetve a kvóta-hiány a központi szerveknél nem számottevő probléma, azonban megyei, sőt városi szinten már gond egyes jogalkalmazók szerint.

6.2. A REALIZÁLÁS HELYSZÍNE

Vizsgáltuk, hogy hol került sor a mintába került esetekben a realizálásra, azaz hol fogta el a nyomozó hatóság (kábítószerrel vagy anélkül) az elkövetőket. Ez jellemzően a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetén nem mindig esik egybe az elkövetés valódi helyszínével, hiszen a kábítószer-kereskedelem speciálisan olyan cselekmény, amely több részcselekményből áll, továbbá sokszor nem egy helyszín, hanem helyszínek vannak, amelyek változnak. Azonban a kriminálstatisztikai adatok az „elkövetés helyszíne”-ként a realizálás helyszínét jelölik.

A realizálásra jellemzően akkor kerül sor, ha megbízható információ áll a nyomozó hatóság rendelkezésére az elkövető személyéről és a kábítószer valószínű előfordulási helyéről. Ezért az elfogás előtt jellemzően ezekben az esetekben titkos információgyűjtés történik. A nagyfokú konspirációt igénylő bűnelkövetést nagyfokú konspirációt igénylő felderítés előzi meg.

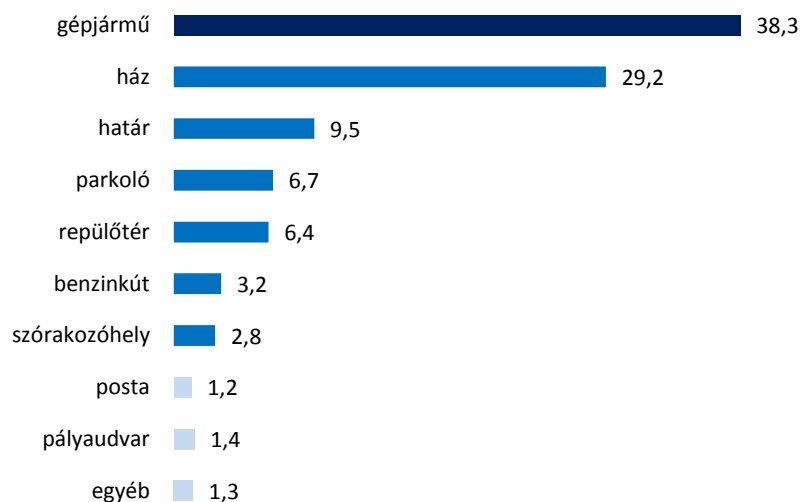
A realizálás helyszínének megoszlása mint indikátor szemléletesen tükrözi a felderítő, illetve a nyomozó hatóság tevékenységét is. Nyilvánvaló, hogy bizonyos helyszínek jelentős gyakorisága a jelenség jellegéből is adódik, azonban a realizálási gyakorlat és a realizálások megvalósulása rengeteg információt közöl a nyomozó hatóság tevékenységéről és a büntetőeljárással kapcsolatos prioritásokról.

Miközben a realizálás és annak körülményei („ütés”) jelentős mértékben meghatározzák az eljárás lehetséges kimenetelét, kvázi lezárják az „erős” bizonyítékok beszerzését. Az ügyész ezt követően gyakorlatilag a realizálásig és a realizálással összegyűjtött információkkal és bizonyítékokkal „dolgozhat”. Legalábbis azzal, amit ebből átad számára a nyomozó hatóság.

A vizsgálat során az egyik markáns problémaforrás a *tigy* során szerzett adatok, információkkal kapcsolatban merült fel, illetve a nyomozó hatóság és az ügyész között a nyomozás operatív szakaszát követő kooperáció, információnyújtás hiányával, esetlegességével függött össze.

A következő ábra a mintába került ügyek realizálásainak helyszín szerinti megoszlását mutatja.

6. ábra: A mintába került ügyek megoszlása a realizálás helyszíne szerint (%)

Az elfogás, azaz a realizálás a vizsgált esetek több mint egyharmadában (38,3%) közúton történt, az elkövető gépjárművét megállítva. Ha hozzávesszük ehhez a parkolóban, a benzinkutaknál és a határon történt elfogások arányát is – amelyekhez jellemzően szintén gépjárműben, általában jelentős mennyiségű kábítószer lefoglalása kapcsolódott –, akkor

gyakorlatilag az esetek több mint felében (57,7%) az elfogás mintája a következő volt: a jármű és/vagy célszemély folyamatos figyelése és/vagy lehallgatása, majd alkalmas helyen történő megállítása.

Minden esetben kábítószer-lefoglalásra is sor került. A célszemélyek jelentős része megfigyelés alatt állt, operatív információgyűjtés folyt ellenük, telefonlehallgatás és/vagy a célszemély mozgásának figyelése, informátor adatszolgáltatása. A realizálás jellemzően akkor történt, amikor valószínűsíthető volt, hogy a célszemély birtokában jelentős mennyiségű kábítószer van. Az elfogás, a jelentős mennyiségű kábítószer realizálása legsikeresebben közúti igazoltatással vagy közúton, közúti pihenőhelyen történő realizálással történt.

Nyomozati, illetve szervezeti érdekből, valamint azért, mert a hosszantartó, szervezett előkészítés ellenére a realizálások nem ritkán a „tervezett forgatókönyvvel” ellentétes történések miatt ad hoc zajlanak, úgy tűnik, hogy a nyomozó hatóság előnyben részesíti a kábítószer lefoglalását a hálózat felszámolásával vagy felderítésével szemben. Nyilvánvaló, hogy egy hálózat felderítése, az egyes résztvevők illegális drogpiacon tevékenységének és szerepének bizonyítása meglehetősen idő- és költségigényes. Erre a hazai bűnüldözés rendszere nincs felkészülve, sem anyagi, sem logisztikai, sem pedig szakképzett humán erőforrás tekintetében. Nem véletlen, hogy *a mintába került eljárások közel fele (49,7%) egy vagy két elkövető ellen folyt!*

A második leggyakoribb realizálási helyszín a ház vagy lakás volt. Ide tartoznak jellemzően a kannabisz-ültetvények miatt indult eljárások, valamint azok ellen a *dealerek* ellen indult eljárások, akikkel szemben a hatóság információval rendelkezett arra vonatkozóan, hogy a lakásában kábítószer vagy forgalmazásra utaló egyéb eszközt, esetleg kábítószer eladásából származó pénzt találhatnak. Ezek az esetek jellemzően engedéllyel történő házkutatás során szerzett bizonyítékok alapján indultak.

A harmadik leggyakrabban előforduló helyszín a határ volt. Ez lehetett a határállomás vagy annak a környéke (számos esetben az autópálya), ahol a határátlépést követően került sor az intézkedésre.

ÖSSZEGRÉS

A realizálások helyszíne

Vizsgáltuk, hogy hol került sor a mintába került esetekben a realizálásra, azaz hol fogta el a nyomozó hatóság (kábitószerral vagy anélkül) az elkövetőket.

A nagyfokú konspirációt igénylő bűnelkövetést nagyfokú konspirációt igénylő felderítés előzi meg. A realizálás helyszínének megoszlása mint indikátor szemléletesen tükrözi a felderítőket, illetve a nyomozó hatóság tevékenységét is. Nyilvánvaló, hogy bizonyos helyszínek jelentős gyakorisága a jelenség jellegéből is adódik, azonban a realizálási gyakorlat számos információt közöl a nyomozó hatóság tevékenységéről és a büntetőeljárással kapcsolatos prioritásairól is.

Miközben a realizálás és annak körülményei („ütés”) jelentős mértékben meghatározzák az eljárás lehetséges kimenetelét, kvázi le is zárják az „erős” bizonyítékok beszerzését. Az ügyész ezt követően gyakorlatilag a realizálásig és a realizálással összegyűjtött információkkal és bizonyítékokkal „dolgozhat”.

Az esetek több mint felében (57,7%) a realizálás mintája a következő volt: a jármű és/vagy célszemély figyelése és/vagy lehallgatása, majd alkalmas helyen történő megállítása.

Minden vizsgált esetben kábitószert lefoglalására is sor került. A realizálás jellemzően akkor történt, amikor valószínűsíthető volt, hogy a célszemély birtokában jelentős mennyiségű kábitószert van. Úgy tűnik, hogy nyomozati, illetve szervezeti érdekből a nyomozó hatóság előnyben részesíti a kábitószert lefoglalását a hálózat felszámolásával vagy felderítésével szemben. Nyilvánvaló, hogy egy hálózat felderítése, az egyes résztvevők illegális drogpiacon tevékenységének és szerepének bizonyítása meglehetősen idő- és költségigényes. Erre a hazai bűnüldözés rendszere nincs felkészülve, sem anyagi, sem logisztikai, sem pedig szakképzett humán erőforrás tekintetében. Nem véletlen, hogy a mintába került eljárások fele (50,1%) egy vagy két elkövető ellen folyt!

6.3. A FELDERÍTŐ TEVÉKENYSÉG JELLEMZŐI

Az eljárások 79,1%-ának indítását operatív eszközökkel történő felderítés előzte meg. 8%-ban „belefutottak” egy igazoltatásba az elkövetők vagy véletlenszerűen derült ki a tevékenységük: más bűncselekmény miatt vonták eljárás alá őket vagy áldozatként kerültek a rendőrség hatáskörébe. A további eljárásindítások (12,9%) határrendészeti tevékenységhez kötődtek, és jellemzően rutinellenőrzések során az országba történő behozatallal függték össze. Valószínűsíthető, hogy ezen esetek jelentős részében is sor került operatív felderítésre, de az ügyiratokból nem lehetett egyértelmű következtetést levonni erre vonatkozóan.

Az operatív eszközökkel történő felderítés jellemzően titkos információgyűjtés (tigy) formájában valósult meg (ld. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 63. és 69. §), sajnos titkos adatszerzés (tasz) alkalmazására a mintába került ügyekben ritkán került sor.

A megkérdezett ügyészek véleménye szerint a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények bizonyítása nagyon nehéz. Egy ötfokú skálán kellett értékelniük, hogy mennyire tartják nehéznek az ilyen ügyek bizonyítását, minősítését, a vádképviselést, a nyomozó hatósággal történő együttműködést, a rendőrségtől történő információszerzést és a nyomozásfelügyelet gyakorlását.

A következő táblázat az egyes kérdésekre adott átlagértékeket és az átlagtól való eltérést mutatja.

3. táblázat: Mennyire nehezek vagy könnyűek az alábbi tevékenységek az Ön számára a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények miatt indult eljárásokkal kapcsolatban?

(A válaszadók egy ötfokú skálán értékelték az egyes tevékenységeket, ahol az 1-es azt jelentette, hogy nagyon nehéz, az 5-ös pedig, hogy nagyon könnyű)

Tevékenységek	Átlagérték	Átlagtól való eltérés
a) minősítés	3,27	0,8
b) bizonyítás	2,17	0,7
c) információszerzés a rendőrségtől	3,38	1,1
d) vádképviselés a bíróságon	2,79	1,0
e) titkos adatszerzésben (tasz) együttműködés a rendőrséggel	2,77	1,2
f) nyomozásfelügyelet gyakorlása	2,9	1,0

A legnagyobb egyetértés a megkérdezettek között a bizonyítás megítélésben mutatkozott. Itt találtuk az itemek között a legalacsonyabb átlagtól való eltérést, azaz itt volt a legkisebb a szórás. Meglehetősen nehéznek ítélik a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények bizonyítását még az ilyen ügyek vádképviselésében nagy gyakorlattal rendelkező ügyészek is.

Ennek oka alapvetően a felderítéssel, illetve a felderítés során az ügyész-rendőr kommunikáció és együttműködés hiányával hozható összefüggésbe. Ugyanis a felderítés és a realizálás, elfogás alapvetően meghatározza a minősítést és a bizonyítási eljárást. Az ügydöntő bizonyítékok beszerzésére a realizálást, elfogást megelőzően van igazán lehetőség, azt követően már csak esetleges és rendkívül nehéz. Így gyakorlatilag ezekben az esetekben a felderítésen és a realizáláson, elfogáson „áll vagy bukik” a vád tartalma is.

Meglehetősen magas volt az átlagtól való eltérés a rendőrséggel a *tasz*-ban történő együttműködés kérdésére adott értékek tekintetében. Minden 4. megkérdezett (25,6%) legalább könnyűnek ítélte a kooperációt, azonban 44,2%-uk nehéznek vagy nagyon nehéznek. Ez azt jelzi, hogy vannak olyan megyék, illetve városok, ahol jó az együttműködés a rendőrök és az ügyészek között az eljárások lefolytatásában és olyan

is, ahol nem. Nyilván ezt jelentősen meghatározza az adott területen tevékenykedő rendőrök és ügyészek munkakapcsolata, egymás iránti attitűdje. Egyes megyei ügyészek jellemzően könnyűnek minősítették az együttműködést, míg a Győr-Moson-Sopron megyeiek nehéznek.

Alapvetően elfogadhatónak vélték a megkérdezettek a rendőrségtől való információszerzést is, bár itt is elég nagy volt a szórás.

Ez volt az a tevékenység a felsoroltak közül, amelyet a legkönnyebbnek minősítettek az átlagérték alapján a megkérdezettek. Ugyanaz mondható el az eredményekről, mint a *tasz*-szal kapcsolatban, azzal az eltéréssel, hogy míg erre a kérdésre is a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei ügyészek adták a legmagasabb értékeket és minősítették könnyűnek a tevékenységet, addig a legnagyobb nehézségről a budapesti és a Vas megyei megkérdezettek számoltak be.

A vádképviselőt és a nyomozásfelügyelőt az elfogadható nehézségi foknál valamivel komplikáltabbnak minősítették a megkérdezettek.

A felderítés e bűncselekmény esetén jellemzően operatív eszközökkel történik; meglehetősen költséges és hosszadalmas, továbbá sokszor a felderítés során több szervezetnek is együtt kell dolgoznia. A felderítő figyelést, telefonlehallgatást stb. kér a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattól (NBSZ), de a realizálás számos esetben ma már a *Terror Elhárítási Központtal* (TEK) történik Budapesten. A felderítés során általában nem valósul meg részletes adatgyűjtés a célszemély(ek) pénzügyi tevékenységére (adó- és bankszámla-vizsgálat, pénzügyi tranzakciók folyamatos figyelése), így a kábítószer mellett jelentős anyagi eszközök elkobzására csak elvétve, véletlenszerűen kerül sor. A realizálás általában akkor történik, amikor nagy bizonyossággal lefoglalható nagyobb mennyiségű kábítószer. Úgy tűnik, a hálózat felderítése és működésképtelenné tétele másodlagos, az anyag illegális drogpiacra jutásának megakadályozása az elsődleges cél.

Működik a „ne szélesíts” alapelv, ami azt jelenti, hogy elég, ami van, nem kell pluszmunka. Ha már bizonyítható a jelentős mennyiségre történő elkövetés, minden rendben, „az a mi eredményünk”. Döbbenetes presztízsharc dúlt két fronton (de ez ma már a múlté a VPOP átszervezésével), egyrészt az egyes felderítő szervezeteknél: az NNI központi és területi egységei; a megyék és a központi szervek, korábban a VPOP és az NNI, ma a NAV és a rendőrségi felderítő szervek között, valamint az ügyészség és a rendőrség között.

Az ügyész-rendőr ellentét néha úgy festett az ügyiratok alapján, mintha hadiállapotot hirdettek volna: két ellenérdekelt szervezet. Fontos kiemelni, hogy vannak olyan ügyészségek, ahol kimondottan jó a munkakapcsolat, de sajnos olyan helyek is, ahol komoly ellentétek feszülnek egymásnak a napi tevékenység során is.

Ha olyan ügyész jár el kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetén, aki nem szakembere ennek a területnek, sokkal hajlamosabb felügyelni, mint kooperálni. Nem kérdez, nem dolgozik együtt a rendőrökkel, hanem utasít, kritizál, megró. Aki szakembere e területnek, eleve ismeri a rendőröket, sokkal inkább együttműködik és vele is sokkal együttműködőbbek a rendőrök.

Sok kritika érte a rendőrséget az ügyészek részéről. De figyelmet érdemel, hogy egy válaszadó ügyész úgy vélte, a problémák egyik oka, hogy *„az ügyész sok esetben nincs tisztában a nyomozástechnikai dolgokkal, gyakorlati kérdésekkel”*.

A hatékony együttműködés alapja egymás tevékenységének kölcsönös megismerése (hogyan zajlik a felderítés, milyen krimináltaktikai és technikai eszközöket alkalmaz a rendőrség versus milyen adatok, bizonyítékok szükségesek a sikeres vádképviselethez, milyen bizonyítékok „állnak meg”, lehetnek ügydöntőek melyekkel bizonyítható a tárgyaláson kétséget kizáróan a kínálati oldali magatartás vagy éppen a bűnszövetség, bűnszervezet stb.)

Manapság olyan cselekmények kerültek be a büntető törvénykönyvbe, amelyek felkészített, a téma, tárgykör, esetünkben bűncselekménytípus jellemzőit, a jelenség és a hozzákapcsolódó bűnüldözői tevékenység szubkultúráját, struktúráját, mintázatait, sőt a vonatkozó büntető- és eljárásjogi rendelkezéseket részleteiben ismerő és alkalmazni tudó szakemberek és/vagy specializált csoportok tevékenységét igénylik. Sokkal eredményesebb és kooperatívabb munka folyik a kínálati kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások vonatkozásában ott, ahol az ilyen ügyeket kedvelő, abban nagy tapasztalattal rendelkező ügyészek járnak el. Ellenkező esetben az ügyészi tevékenység sajnálatosan visszahat nem csak a rendőr-ügyész viszony intézményi alakulására, de a váderedményességre és a jogbiztonság érvényesülésének egészére is.

Szemléletes példa erre a *„tigy vs. tasz”* kérdése: titkos információgyűjtés versus titkos adatszerzés.

A bűncselekmények felderítésére kétféle jogi lehetőség kínálkozik: büntetőeljárás keretében való felderítés, mint nyílt eljárás (és ugyanezen törvény felhatalmazása alapján a büntetőeljárással párhuzamosan végezhető *tasz*), valamint a felderítő szervek tevékenységét szabályozó törvényi felhatalmazások alapján végezhető titkos információgyűjtés (*tigy*) mint titkos eljárás. Törvény biztosítja, hogy e jogok korlátozására csak meghatározott esetekben kerüljön sor (ld. a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 63. és 69. §-ait, valamint a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 200. és 201. §-ait).

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés (*tigy*) szabályozását a rendőrségről szóló törvény, míg a bírói engedélyhez kötött titkos adat szerzésének jelenlegi szabályozását a büntetőeljárásról szóló törvény 2003. július 1-jén hatályba lépett módosítása tartalmazza. Mi is a kettő közti hasonlóság?³⁶ Mindkét jogszabályi felhatalmazás alapján végzett információgyűjtés és adatszerzés során keletkezett adatok, információk korábban államtitoknak minősültek. Hasonló tartalmúak is, leszámítva, hogy a *tasz* nem ad lehetőséget arra, hogy a nyomozó hatóság magánlakást titokban átkutasson, az ott észlelteket technikai eszközzel rögzítse.

Azonban a *tigy* és a *tasz* egyik fontos különbsége „a különleges eszközök alkalmazásának időtartamában rejlik. Ugyanis, amíg az Rtv. alapján végzett *tigy* során alkalmazott különleges eszközök tulajdonképpen annyiszor 90 napra engedélyezhetőek, ahányszor a bíró arra engedélyt ad, addig a Be. szerinti *tasz* mindent összevetve – hosszabbítással együtt – maximum 180 napig végezhető”.³⁷ A másik lényeges különbség a külső engedélyezési szintben rejlik: *tasz* esetében ugyanis ügyész indítványára azt a nyomozási bíró engedélyezi, *tigy* esetében a független bíróságok engedélyezik úgy, hogy az ügyésznek nem kell tudomással bírnia, sőt jellemzően tudomása sincs róla.

A nyílttá tett eljárásokban vélelmezi ugyan a szakértő ügyész, hogy *tigy* előzte meg a nyílt eljárást, azonban több olyan ügyiratot olvastam, ahol ezt a nyomozó hatóság nem volt hajlandó feltárni az eljáró ügyésznek. Sőt olyan esettel is találkoztam, amikor az ügyben felderítést végző nyomozó, nemhogy a *tigy* során keletkezett információt, de még a *tigy* alkalmazásának a tényét sem volt hajlandó államtitokra hivatkozva közölni, sem az ügyész, sem pedig az ügyben ítélező bíró előtt!

³⁶ A rendőrségi törvény (Rtv.) és a büntetőeljárásról szóló törvény (Be.) érintett részei is visszanyúlnak egy közös jogszabályhoz, az államtitokról és a szolgálati titokról szóló törvényhez.

³⁷ Fekecs Gy.: *Titkos információgyűjtés avagy titkos adatszerzés?* <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/174>

Nyilvánvalóan hosszasan lehetne elemezni eljárásjogi szempontból a *tigy* és *tasz* közötti különbséget. Gyakorlati szempontból a legfontosabb az, hogy a *tigy* könnyebben megszerezhető, hosszabban fenntartható, továbbá – és itt a lényeg! – nem kötött ügyészi felügyelethez, ellenőrzéshez. A *tasz* pedig igen. Ugyan a *tasz*-szal szerzett információk jóval könnyebben nyílttá tehetők és felhasználhatók az eljárásban, sőt jelenleg a bíróság is hajlandó elfogadni bizonyítékként, ezzel szemben a *tigy*-gyel szerzett információk nehezen tehetők nyílttá, a rendőrség(!) dönt arról, mit ad át az ügyésznek a felderítés során keletkezett információkból. Továbbá – és ez jelenleg egy lényeges szempont – a bírói gyakorlat bizonyos településeken a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indított eljárások vonatkozásában nem tekinti a *tigy*-gyel szerzett információkat minden kétséget kizáróan bizonyító erejűnek, míg máshol igen.

Így azokban a kábítószeres ügyekben, amelyekben operatív felderítés történik, az ügyész meglehetősen kiszolgáltatott a felderítőknek és a nyomozóknak. Hiszen eleve csak azokat az információkat kapja meg, amelyeket a nyomozó hatóság meg akar osztani vele, függetlenül attól, hogy az elégséges-e, megfelelő-e a vádemeléshez. Tulajdonképpen a nyomozó hatóság irányítja, illetve határozza meg az ügyek (ki)menetét. Mivel jóval több információval rendelkezik, mint az ügyész, a gyanúsított kihallgatásában és a vizsgálati eljárás során olyan cselekményekkel, tényállásokkal is megvádolja a gyanúsítottat, amelyek az ügyészi eljárásban már „nem állnak meg”, azaz nem alapozzák meg bizonyos elkövetési módok, magatartások tekintetében a vádemelést. Remek példa erre a bűnszervezet kérdése: bűnszervezet miatt az esetek 4,6%-ában történt vádemelés, miközben az ügyiratokban foglalt házi nyomozati iratokból, továbbá a rendőrség gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyveiből egyértelmű a bűnszervezet megléte; sőt a vizsgált ügyek 31,2%-ában a nyomozó hatóság „bevádolta” a gyanúsítottat vagy gyanúsítottakat bűnszervezet létrehozásával is. Azonban a rendelkezésre álló bizonyíték az ügyész számára nem volt elégséges a váderedményességhez.

A rendőrség haragszik az ügyészre, aki nem képes arra, hogy a hosszadalmas és fárasztó felderítő munkát követően „jól bevádolja” a célszemélyt és hosszú időtartamú szabadságvesztés-büntetést kérjen rá. Az ügyész pedig nem érti, hogy a nyomozó hatóság miért nem képes olyan bizonyítékokat szolgáltatni, amelyek alkalmasak a váderedményességhez. *A válasz kézenfekvő: mert nem kooperálnak. Ehelyett versengenek. Nem ismerik egymás munkáját, nem tudják, hogyan segíthetnék egymás tevékenységét a váderedményesség érdekében.*

A megkérdezett ügyészek 63,5%-a azt jelezte, hogy az ügyész és a rendőr jellemzően kooperál egymással a nyomozati eljárás során, sőt csak minden ötödik megkérdezett gondolta úgy, hogy nem lehet együttműködni a rendőrökkel (19,6%)³⁸.

Az akták vizsgálata alapján vélelmezett együttműködés hiányát a kérdőíves vizsgálat zárt kérdéseire adott ügyészi válaszok cáfolták, azonban az *„Őn szerint mi a legfőbb probléma a rendőrök és az ügyészek kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos napi együttműködése során?”* nyitott kérdésre adott válaszok elemzése alapján értelmezhetővé vált az ellentmondás.

Nyilvánvalóan van együttműködés, hiszen a nyílt eljárás el sem képzelhető a büntetőeljárás törvény szabályainak betartása mellett e nélkül. A probléma a kooperáció minőségében és hatékonyságának hiányában rejlik.

Alapprobléma, hogy a vádhatóság számos esetben nem szerez tudomást arról, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény felderítése során a nyomozó hatóság operatív eszköz(öke)t is alkalmazott az információgyűjtésre. A rendőrség ugyanis nem feltétlenül tájékoztatja erről az ügyészt, sőt számos olyan ügyirattal találkoztam, hogy még az ügyész, sőt a bíró kérésére sem volt hajlandó felfedni a nyomozó hatóság mindössze magát az információgyűjtés tényét (nem a tartalmát!)

Az 1994. évi XXXIV. törvény 63. § (5) bekezdése alapján³⁹ *„A rendőrség erre felhatalmazott szerve, valamint a beszerzett adat és az információgyűjtés ténye tekintetében az ügyész és a bíró a titkos információgyűjtés során külön engedély nélkül megismerheti a minősített adat tartalmát”. A 2006. évi XIV. törvény 13. §-a hatályon kívül helyezte az 1994. évi XXXIV. törvény 63. § (2) bekezdését, amely államtitoknak minősítette az információgyűjtés tényét. Így 2006. február 17-től a titkos információgyűjtés ténye nem minősült államtitoknak (minősített adatnak). Azaz a mintába került ügyekben nem szabadott volna találkozunk olyan esettel, ahol a rendőrség a titkos információgyűjtés tényéről sem hajlandó tájékoztatni a vádhatóság eljáró képviselőjét vagy az ügyben ítélező bírót!*

³⁸ A megkérdezett ügyészeknek egy ötfokú skálán kellett értékelniük, hogy mennyire értenek egyet bizonyos állításokkal (az 1-es azt jelentette, hogy egyáltalán nem ért egyet, az 5-ös pedig azt, hogy teljes mértékben egyetért). *„A rendőr és az ügyész nem kooperál a nyomozati eljárás során”* állítással a megkérdezettek 36,5%-a értett csak egyet, tehát a válaszadók mintegy kétharmada szerint együttműködnek a rendőrök és az ügyészek a nyomozati eljárás során. Az állításra adott átlagérték 2,0 volt. A *„rendőrökkel nem lehet együttműködni”* állítással a válaszadók 19,6%-a értett egyet, azaz 80%-uk szerint abszolút együtt lehet működni a rendőrökkel. Az állításra adott átlagérték 1,55 volt.

³⁹ Módosította a 2010. évi CXLVII. törvény 109. § (2) bekezdése.

Sőt, a 2010. évi CXLVII. törvény 109. § (2) bekezdésével módosított 1994. évi XXXIV. törvény (5) bekezdése – e módosítás hatályba lépése, azaz 2011. január 1-je óta – lehetővé teszi, hogy az eljáró ügyészek és bírák külön engedély nélkül(!) megismerhessék annak tartalmát is.

A jogszabályi környezet tehát 2011. január 1. óta a fenti anomáliát oldja, azonban úgy tűnik, hogy az érintett jogalkalmazók jelentős része még nem él a minősített adat megismerésének lehetőségével. A rendőrség pedig továbbra is „ül”, még a titkos információgyűjtés tényén is. Ha nem szükséges, nem tárja fel az ügyész előtt, de kérésre ma már jellemzően tájékoztat (a tényről legalábbis).

A megkérdezett ügyészek 86%-a említette problémaként a titkos információgyűjtés tényének vagy tartalmának megismerésével kapcsolatos hiányt. Továbbá a nyomozó hatóság információ-visszatartásával összefüggő bizonyítási problémákat. A válaszadók úgy vélték, hogy

- ⇒ „Sok *tígy*-ben szerzett információt visszatartanak a rendőrök rosszul értelmezett bűnüldözési érdekből.”
- ⇒ „Nincs információnk a titkos információgyűjtés tényéről és eredményéről.”
- ⇒ „Jóval több információ áll a nyomozó hatóság rendelkezésére, mint ami utóbb bizonyítható lesz. Nem értik, hogy a hónapokig tartó operatív munka után miért csak jóval kisebb súlyú bűncselekmény lesz a vád tárgya ahhoz képest, amiről nekik információjuk van.”
- ⇒ „Nincs egyeztetés nagyobb nyomozati cselekmények, lefoglalások előtt.”
- ⇒ „Sok esetben az ügyészségek már csak a rendőri akciók után, esetleg tettenérést követően szereznek tudomást a bűncselekményről, az elkövetői körről, az operatív akciók tervezésében az ügyészség nem vesz részt, így csak utólag tud ötleteivel, szakmai iránymutatásával a nyomozó hatóság segítségére lenni.”
- ⇒ „Probléma a nyomozások előkészítetlensége, az operatív és nyílt szakasz közötti elégtelen kommunikáció, a kábítószerre és nem a szervezetre koncentráló realizálás.”
- ⇒ „Probléma az előzményi operatív adatok bizonyítékként való felhasználásának rugalmatlan kezelése a nyomozó hatósági oldalon.”
- ⇒ „Probléma a beszerzett bizonyítékok nem megfelelő mélységű, illetve rutinszerű elemzése (pl. gépesített híváslista-értékelés pozitív eredmény nélkül, vagy híváskapcsolatos rutinszerű tanúkihallgatása).”

- ⇒ „A szervezetek közötti együttműködés egyáltalán nem hatékony.”
- ⇒ „A *tasz*-nál és *tigy*-nél nem érvényesül kellően az előadó ügyészi hozzáférés.”
- ⇒ „Sok háttér-információt, melyek az iratból nem derülnek ki, nem osztanak meg a rendőrök az ügyésszel. Nálunk egyébként az együttműködés megfelelően működik, gyakran kérik ki az ügyész álláspontját minősítési kérdésekben.”
- ⇒ „Nincs meg a kommunikáció a rendőrség és az ügyész között.”
- ⇒ „A *tigy*-es nyílttá tétel rendkívül sok esetben elhúzódik.”⁴⁰

Voltak olyan megkérdezett ügyészek, akik arról számoltak be, hogy náluk a *tigy* nyílttá tétele egyáltalán nem jellemző.

A kérdőívben megkérdeztük az ügyészeket, hogy véleményük szerint mit kellene változtatni a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos felderítéseket, bizonyítási eljárásokat meghatározó hatályos jogszabályi környezetben. Íme néhány javaslat a titkos információgyűjtéssel kapcsolatban:

- ⇒ „A titkos információgyűjtés eredményét egyszerűbben lehessen felhasználni a bizonyításban, a jelenlegi szabályozás rendkívül körülményes, bonyolult, így a gyakorlatban az ilyen módon szerzett információkat sohasem [nem túl gyakran] teszik nyílttá, ez pedig a bizonyítást teszi bonyolulttá.”
- ⇒ „A *tasz* és *tigy* során beszerzett adatok elemzői által végzett munka fölött az elemzések során a bűncselekmény gyanúja esetén az elemző hatóság vezetőjének ezzel megbízott, az »előszűrt« adatokat szakmai szempontból vizsgáló, gyakorlattal rendelkező ügyész bevonásával kellene döntenie a feljelentés megtétele, vagy a beszerzett adatok mennyiségének nyílttá tétele kérdésében, indokolt esetben az illetékes helyi ügyészség vezetőjének bevonásával. A bűncselekmény komplex ismeretet követel, a bűnszervezet felmerülése esetén megyéknként külön munkacsoportokat indokolt létrehozni.”
- ⇒ „A titkos adatszerzés garanciális szabályainak megtartása mellett szélesebb körben kellene használni ezeket a felderítési eszközöket. A bizonyítási eljárás során szigorúbban kellene alkalmazni a vagyonek Kobzást, a kínálati oldal szereplőit ugyanis elsősorban a haszonszerzés motiválja.”

⁴⁰ A kérdőívben szereplő „*Ön szerint mi a három legfőbb probléma a rendőrök és ügyészek kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos napi együttműködése során?*”, valamint az „*Ön szerint mi a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos napi ügyészi gyakorlatban a három legégetőbb probléma?*” kérdésre adott válaszokból emeltem ki néhányat, amelyek egyrészt a leggyakrabban megfogalmazódtak, másrészt szemléletesen tükrözik az ügyészek általános véleményét a jelenségről.

- ⇒ „Hatékonyabbá kellene tenni a nyomozó hatóság operatív eszközeinek alkalmazási körét, téve mindezt természetesen úgy, hogy visszaélésekre ne adjon lehetőséget, egyúttal e körben, akár jogszabályi kötelezéssel, megfelelő tájékoztatási kötelezettséget előírni az ügyész irányába.”
- ⇒ „A *tigy* eredményének mielőbbi ismerete az előadó ügyész számára, esetlegesen már ezen szakaszban szoros együttműködés a nyomozó hatósággal, majd ezt követően az együttműködés megtartása a *tasz* esetén is.”
- ⇒ „A kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban nagyobb együttműködésre lenne szükség a nyomozás és a bűncselekmények felderítése során a különböző nyomozó hatóságok és az ügyészségek között. Esetlegesen közös adatbázis létrehozása és működtetése révén közvetlen kapcsolat és információcsere kialakítása.”
- ⇒ „Megítélésem szerint tágítani kellene a titkos információgyűjtés körét, lehetőségeit. Az így beszerzett információknak nagyobb bizonyító erőt kellene tulajdonítani.”
- ⇒ „Szélesíteni kellene a titkos információgyűjtés felhasználásának, valamint a titkos adatszerzésnek a lehetőségeit.”

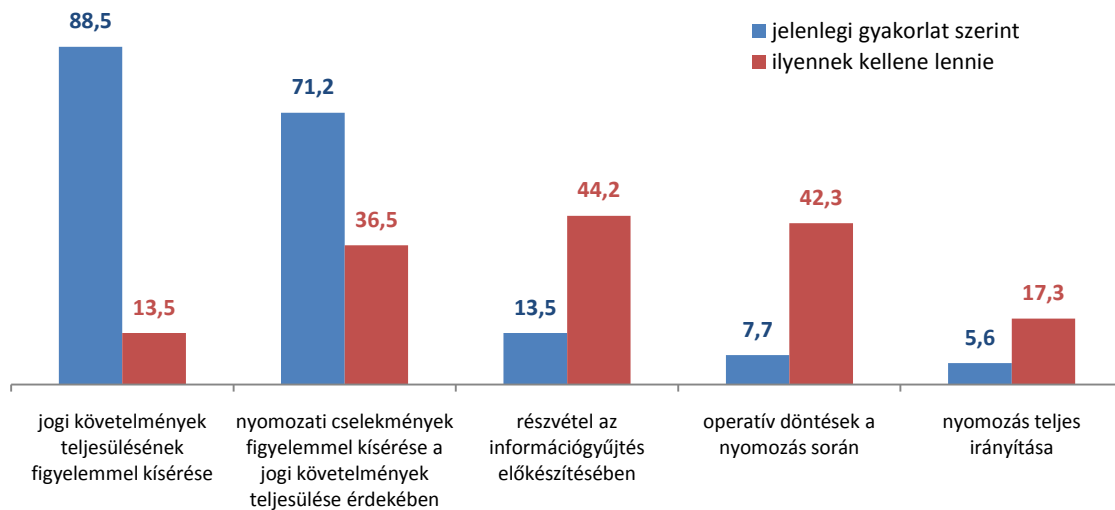
Megkérdeztük az ügyészeket, hogy szerintük tevékenységi területükön mi az ügyész elsődleges szerepe a kínálati oldali magatartásokkal kapcsolatos nyomozati eljárásokban.

Hat lehetséges válaszalternatívát adtunk, és arra kértük őket jelöljék meg azokat, amelyek szerintük jellemzik a napi gyakorlati tevékenységüket, illetve azokat is – külön oszlopban –, amelyek szerintük eredményesebbé tehetnék a nyomozati szakot és a vádképviselőt.

Habár a megkérdezettek 58,8%-a úgy gondolta, hogy elégedett az ügyész nyomozati eljárásban betöltött jelenlegi szerepével ezekben az ügyekben, azonban a „nyomozati szereppel elégedett” ügyészek jelentős többsége (79,2%) mégis különböző változókat jelölt meg a jelenlegi napi tevékenység és az eredményesebb vádképviselőt elősegítő szerep vonatkozásában.

A válaszalternatívák megjelölésének gyakoriságát mutatja – a válaszadók körében – a következő ábra.

7. ábra: Az ügyész szerepe a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozati eljárásokban, a megkérdezett ügyészek szerint (%)⁴¹

Szembetűnő a különbség az ügyész jelenlegi elsődleges szerepe és a kívánatos, eredményesebb nyomozati szakot és váderedményességet tételező szerep között.

Az ügyészek 88,5%-a jelezte, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban elsődleges szerepe a jogi követelmények teljesülésének figyelemmel kísérése a nyomozás során, továbbá 71,2%-uk ezen túl a nyomozati cselekmények figyelemmel kísérését is megjelölte a büntetőeljárás minőségének javítása érdekében.

Mindössze minden nyolcadik ügyész nyilatkozott csak úgy, hogy részt vesz az információgyűjtés előkészítésében és minden 13. jelezte, hogy szerepe van az operatív döntésekben a nyomozás során.

Azonban éppen e két változóról – a „részvétel az információgyűjtésben” és az „operatív döntések meghozatala a nyomozás során” –, azaz tevékenységről vélte úgy a legtöbb megkérdezett ügyész, hogy ilyenek kellene lennie az ügyész elsődleges szerepének ahhoz, hogy a nyomozati szak és a vádképviselő valóban eredményes lehessen.

Ezek az eredmények is azt erősítik, hogy **a felderítés során és a nyomozati szakban nagyfokú konspirációt igénylő eljárások eredményessége, sikere a rendőrség és az ügyész közti hatékony együttműködésen, kiváltképp a koordináció és a kommunikáció minőségén múlik.**

⁴¹ A megkérdezett ügyészeknek az alábbi kérdéseket tettük fel: „Mi az ügyész elsődleges szerepe, tevékenysége ezekben a nyomozati eljárásokban Önöknél? Illetve mi kellene hogy legyen Ön szerint? (Az alábbi táblázat A oszlopában tegyen X-et azok mellé a tevékenységek mellé, amelyek a napi gyakorlatot jellemzik Önöknél, illetve a B oszlopban azok mellé, amelyek Ön szerint eredményesebbé tehetnék a nyomozati szakot, illetve a vádképviselőt.)” Több válaszalternatívát is megjelölhettek mindkét oszlopban.

Miközben mindkét szervezet felderítésben, eljárásban résztvevő tagjai nagyfokú szakértelemmel kell hogy rendelkezzenek a jelenséget és a vonatkozó jogszabályi környezet alkalmazását illetően, és *Ronald Goldstock* megfogalmazásával élve: „mindkét szervezetnek ismernie és egyben tiszteletben is kell tartania a másik szerepét, tevékenységét az eljárás folyamatában”⁴².

A nyomozati szakban szükséges a folyamatos információáramlás a rendőr és az ügyész között, ugyanis ezek az információk fogják meghatározni a későbbiekben a minősítést és a bizonyítás indikátorait, valamint eszközeit.

A megkérdezett ügyészek 88,6%-a azt jelezte, hogy jellemzően a rendőrség dönt arról a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban, hogy milyen típusú nyomozásra és információgyűjtésre van szükség. Mindössze 9,6%-uk jelezte, hogy egy munkacsoport, amelyben az ügyésznek is részt vesz, és 1,8%-uk, hogy maga az ügyész.

Érdekes, hogy a „közös munkacsoportok” működéséről járási ügyészségeken dolgozó ügyészek számoltak be!

Az ügyész információgyűjtésbe történő bevonódásának mértéke szignifikáns hatással lehet a sikeres vádképviselőre. Ma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekben eljáró ügyészek többsége reaktív szerepben van. A felderítés eredményét a rendőrség *fait accompli* az ügyész elé teszi, akinek vajmi kevés ismerete, illetve bevonódási lehetősége van a nyomozati – felderítő – tevékenységet illetően. Nyilvánvaló, hogy ez nem túlságosan hatékony, miközben nehezíti a szervezetek közti interakciót. De talán még több problémát okozna, és nagy hiba lenne az is – nézzük a kontinuum másik végét –, ha az ügyész teljes egészében átvinné az irányítást a felderítés és a nyomozati szak felett. Nem ez a feladata és nincs is meg hozzá a szakértelme.

Az ügyésznek proaktív szerepet kell játszania, de a saját szerepkörén és saját kompetenciahatárain belül! Nem az egyes nyomozati feladatok, szerepek tevékenységek feletti diszponálás, irányítás megszerzése a cél, hanem, mint azt említettük, az együttműködés, a minőségi, a hatékony koordináció és a kommunikáció rendőr és ügyész között.

⁴² Goldstock, R.: *The Approach of the Organized Crime Task Force*. White Plains, New York, 1992. Idézi: Gramckow et. al (1993): i. m.

A „rossz realizálás” (rossz időpontban, nem a legmegfelelőbb helyszínen stb.) jelentősen meghatározhatja az eljárások kimenetelét. A cselekmény jellegéből adódóan a realizálást követő adatgyűjtés a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetén nehézkedés és nehezen vezet eredményre. Nem véletlen, hogy az eljárások jelentős részénél a nyomozó hatóság nem jut a futároknál, vagy a középszintű kábítószer-kereskedőknél feljebb; nem tudja felderíteni a magasabb szervezeti szinten álló elkövetőket.

Probléma, hogy mindkét oldalon más a bizonyíték, *nincs egységes „bizonyítékfogalom”*. Azaz számos esetben eltérő a rendőrnek és az ügyésznek, hogy mi minősül vagy minősíthető kétséget kizáró bizonyítéknak. Ami a felderítőnek, nyomozónak, vizsgálónak egyértelmű bizonyíték, bizony sokszor elégtelen vagy nem megfelelő az ügyésznek a sikeres vádképviselethez a bíróság előtt.

A felderítés és a realizálás tekintetében, de a bizonyítékok értékelése tekintetében is nagyon eltérő egyes megyék, sőt akár egy megyén belül egy-egy város nyomozó hatóságának gyakorlata. Egységes eljárási gyakorlat nehezen valósítható meg egységes bizonyítékfogalom-értelmezés nélkül.

A megkérdezett ügyészek a rendőrség felderítő és a nyomozati tevékenységével kapcsolatban

a) egyrészt a felderítéssel, realizálással összefüggő problémákat emelték ki:

- ⇒ „Tipikus a »sokat markol, keveset fog« esete a rendőrség részéről. Nem elég körültekintően készítik elő – véleményem szerint – az akciókat, gyakran elégtelen a szervezettség is az akciók során, így megnehezül a terjesztés bizonyítása.”
- ⇒ „A felderítéseknek nem elsősorban a kábítószer szállító, kereskedelemre berendezkedett elkövető olyan elfogására kellene szorítkoznia, melynek célja a kábítószer tartó kereskedőnél a kábítószer lefoglalása. A kábítószer kereskedelmével, átadásával foglalkozó elkövető esetén szükségesnek tartom az átadások legalább részbeni feltárását.”
- ⇒ „Probléma a nyomozati cselekmények rossz időzítése.”
- ⇒ „A rendőrség nem törekszik a nyomozás kiterjesztésére, megáll az éppen elfogott futárnál, elosztónál stb. Inkább a tartást nyomozza le, mert az sokkal egyszerűbb [...] a hálózat felderítése azonban ezt követően szinte lehetetlen.”
- ⇒ „Általában az elosztói hálózatot nem sikerült feltérképezni, csak egy-egy forgalmazót, illetve a fogyasztói kör egy részét.”
- ⇒ „Probléma a nyomozások előkészítetlensége, az operatív és nyílt szakasz közötti elégtelen kommunikáció, a kábítószerre és nem a szervezetre koncentrált realizálás.”

⇒ „A nyomozó hatóság a »díler« ismertté válása esetén – de ennek hiányában is – a fogyasztói kör teljes feltérképezésére törekszik, ami az egyébként is elhúzódo nyomozásokat még inkább parttalanná teszi.”;

b) másrészt a bizonyítékok beszerzését és eltérő értékelését:

⇒ „Gondot okoz a bizonyítékok beszerzésével kapcsolatos egyes intézkedések, illetve a rendelkezésre álló bizonyítékok értékelése vonatkozásában eltérő álláspontok a rendőrség és az ügyész között.”

⇒ „Sokszor összekocognak az álláspontok a minősítés és a bizonyítékok beszerzése körében.”;

c) továbbá a rendőrség szervezeti és humán erőforrás problémáit:

⇒ „A rendőrség személyzeti problémái kihatnak a nyomozások eredményességére és időszerűségére.”

⇒ „A nyomozó hatóság leterheltsége miatt nincs kellő súly az ilyen bűncselekményeken.”

⇒ „A fővárosban a nyomozó hatóságok átszervezésével, a hatáskörök alakulásával kapcsolatban jelenleg nem ismertek [előttünk] a konkrét felderítési preferenciák, a feladatkörök pontos megosztása, így a kínálati kábítószer-bűnözés hatékony, hézagmentes felderítése és üldözése meglátásunk szerint csorbát szenved(het).”;

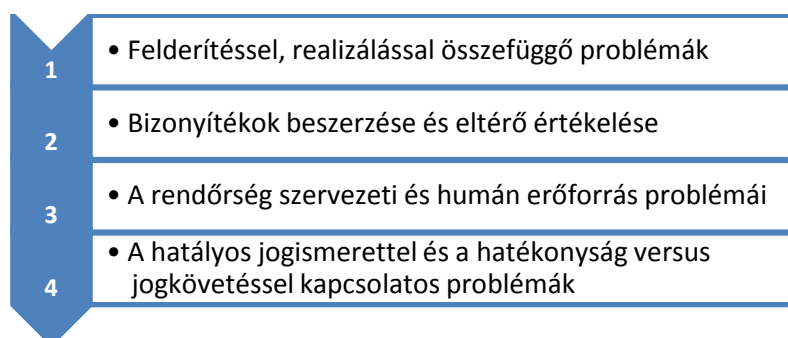
d) valamint a hatályos jogismerettel és a hatékonyság versus jogkövetéssel kapcsolatos problémákat:

⇒ „A nyomozó hatóság nem naprakész a Be. és a Btk. új szabályainak ismeretével, emiatt sok az eljárásjogi szabálysértés, ami miatt a keservesen beszerzett bizonyítékok nem használhatók fel, vagy újra meg kell ismételni bizonyos nyomozati cselekményeket.”

⇒ „A nyomozó hatóság a hatékonyság követelményét néha a törvényesség elé helyezi.”

⇒ „A kényszerintézkedést alku tárgyának tekintik a rendőrök. Gyakran úgy veszik rá a gyanúsítottat vallomástételre, hogy a kényszerintézkedés megszüntetését ígrik anélkül, hogy erről az ügyészt tájékoztatnák.”

8. ábra: A rendőrség felderítő és a nyomozati tevékenységével kapcsolatban a megkérdezett ügyészek által leggyakrabban említett problémák:

Az ügyész egy libikókán a statikus középső nehezők. Jó esetben ismeri egyik oldalt is és a másikat is, azaz a rendőrség tevékenységét és gondolkodását, és a bírót, bíróságét is. Tudja, milyen bizonyítékokra, adatokra, információkra lenne szükség ahhoz, hogy a bíró úgy ítélhesse meg a vonatkozó cselekményt, ahogy az a maga valójában létezik.

A **közös, kooperatív operatív szakasz** sokkal eredményesebbé tehetné a bizonyítási eljárást és komolyan megalapozhatná a váderedményességet. Leegyszerűsítve: **az ügyész tudná, mire van szükség, a felderítő, nyomozó pedig azt, hogy hogyan szerezhető meg.**

Nem véletlen, hogy mindezek hiányában az egyetlen szempont, amely alapvetően meghatározza és jellemzi az ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekményeket, **a realizált kábítószer-mennyiség.**

A mintába került kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények 98,4%-ában jelentős mennyiségű kábítószerre történt az elkövetés.

A kínálati oldali kábítószer-bűncselekményeket két indikátor által érdemes megkülönböztetni:

- egyrészt a felderítő/operatív technikai eszközök igénybevételének komplexitásától,
- másrészt az illegális tevékenység típusától.

Jellemzően az alábbi nyomozati technikákat alkalmazzák a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése során a nyomozó hatóságok:

- lehallgatás (telefon, e-mail, sms stb.),
- informátor, más bizalmi személy alkalmazása,
- fedett nyomozó alkalmazása,
- „figyelés”, technikai eszközzel történő megfigyelés,
- pénzügyi nyomozás (pénzügyi tranzakciók, gazdasági tevékenység folyamatos figyelése)
- kapcsolat[hálózati]-elemzés (*social network or link analysis*)
- „kifinomult” elektronikus megfigyelés (pl. IP alapú kommunikációs rendszerek stb.).

Hazánkban a pénzügyi nyomozás nem jellemző eszköz ezekben az ügyekben. Ennek oka alapvetően a nyomozó hatóság pénzügyi és személyi feltételeivel van összefüggésben.

A technikai eszközök beszerzéséhez és alkalmazásához megfelelő mennyiségű anyagi és humán erőforrásra van szükség. Korábban említettük a figyelési/lehallgatási kapacitással kapcsolatos problémákat, a kvóta-rendszert és ennek hatását a felderítésre és az eljárásokra.

De ugyanilyen hatással van a felderítők korlátozott száma, leterheltsége és bizonyos szakismeret, adott esetben akár nyelvismeret hiánya is az eljárásokra és a felderítés során alkalmazott eszközök megválasztására. A pénzügyi nyomozás meglehetősen időigényes tevékenység, amelyet a nyomozó hatóság saját erőforrásaiból és – valljuk be – gazdasági, pénzügyi szakember bevonása nélkül jellemzően nem képes hatékonyan megoldani. Nem is kerül rá sor, inkább az elfogást, realizálást követően történik meg egy ad hoc nyomozás, ami gyakran kimerül a bankszámla-kivonatok átvizsgálásában.

Szintén nem alkalmaznak IP alapú kommunikációs rendszereket a megfigyelésben, amelyek beszerzése és működtetése jelentős forrásigényt követel. Nem jeleskedünk egyéb „kifinomult elektronikai megfigyelőeszközzel” történő megfigyelésben sem.

Kapcsolat-elemzést (*link analysis*) alkalmaznak a nyomozók, azonban tényleges kapcsolathálózati-elemzésre (*social network analysis*) már ritkábban kerül sor. A kapcsolathálózati-elemzés olyan alapvetően szociológiai módszeren alapul⁴³, amely a hálózati viszonylatok kifejlődésében egyszerre képes empirikusan is megragadni a csoportalakzatokban testet öltő strukturális kényszereket és azokat az egyéni cselekvéseket, amelyek eredőjeként e strukturális kényszerek maguk is folyamatosan módosulnak. Így például a kapcsolathálózati elemzések hangsúlyosan szólnak arról, hogy az olyan piaci formák, mint az illegális drogpia, strukturális kényszert jelentenek valamennyi piaci résztvevő számára, azonban fényt derítenek azokra a folyamatokra is, amelyek nyomán a piacot komolyan befolyásolni képes szereplők kapcsolathálózati akcióik révén a meglévő piaci struktúrákat átrendezhetik.⁴⁴

Hazánkban a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítésére – bűnügyi célú titkos információgyűjtés során – legelterjedtebb nyomozati technika a humán információforrás alkalmazása.

⁴³ Az „újjgazdaság-szociológia” egyik legnépszerűbb irányzata. Ugyanakkor jól alkalmazható a gazdasági tevékenységek, és így az illegális kábítószer-piac struktúrájának, strukturális változásainak, illetve a piaci szereplők magatartásának megértésére, feltérképezésére és a cselekvések, átrendeződések anticipálására.

⁴⁴ Swedberg, R.: *New Economic Sociology*. Conference Paper. Second European Conference for Sociology, Budapest, 1995. Ld. továbbá: Burt, R. S.: *Toward a Structural Theory of Action: Network Models of Stratification. Perception and Action*. Academic Press, New York, 1982

ÖSSZEGZÉS

A felderítés és a nyomozás jellemzői

Az operatív felderítés jellemzően titkos információgyűjtés (tigy) formájában valósul meg; sajnos titkos adatszerzés (tasz) alkalmazására a mintába került ügyekben ritkán került sor.

A megkérdezett ügyészek véleménye szerint a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények bizonyítása nagyon nehéz. Egy ötfokú skálán kellett értékelniük, hogy mennyire tartják nehéznek az ilyen ügyek bizonyítását, minősítését, a vádképviselést, a nyomozó hatósággal történő együttműködést, a rendőrségtől történő információszerzést és a nyomozásfelügyelet gyakorlását. A bizonyítás nehézsége egyrészt a jelenség sajátosságaival, másrészt alapvetően a felderítéssel, illetve a felderítés során az ügyész-rendőr kommunikáció és együttműködés hiányával hozható összefüggésbe. A felderítés és a realizálás, elfogás alapvetően meghatározza a minősítést és a bizonyítási eljárást. Az ügydöntő bizonyítékok beszerzésére a realizálást, elfogást megelőzően van igazán lehetőség, azt követően már csak esetleges és rendkívül nehéz.

A felderítés során hazánkban általában nem valósul meg részletes adatgyűjtés a célszemély(ek) pénzügyi tevékenységére vonatkozóan, így a kábítószer mellett jelentős anyagi eszközök elkobzására csak elvétve, véletlenszerűen kerül sor. A realizálás általában akkor történik, amikor nagy bizonyossággal lefoglalható nagyobb mennyiségű kábítószer. Úgy tűnik, a hálózat felderítése és működésképtelenné tétele másodlagos, az anyag illegális drogpiacla jutásának megakadályozása az elsődleges cél.

Ha olyan ügyész jár el kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetén, aki nem szakembere ennek a területnek, sokkal hajlamosabb felügyelni, mint kooperálni. Nem kérdez, nem dolgozik együtt a rendőrökkel, hanem utasít, kritizál, megró. Aki szakembere e területnek, eleve ismeri a rendőröket, sokkal inkább együttműködik és vele is sokkal együttműködőbbek a rendőrök.

Sok kritika érte a rendőrséget az ügyészek részéről. De figyelmet érdemel, hogy egy válaszadó ügyész úgy vélte, hogy a problémák egyik oka, hogy „az ügyész sok esetben nincs tisztában a nyomozástechnikai dolgokkal, gyakorlati kérdésekkel”.

A hatékony együttműködés alapja egymás tevékenységének kölcsönös megismerése. Sokkal eredményesebb és kooperatívabb munka folyik a kínálati kábítószer-bűncselekménnyel kapcsolatos eljárások vonatkozásában ott, ahol az ilyen ügyeket kedvelő, abban nagy tapasztalattal rendelkező ügyészek járnak el. Ellenkező esetben pedig az ügyészi tevékenység sajnálatosan visszahat nem csak a rendőr-ügyész viszony intézményi alakulására, de a váderedményességre és jogbiztonság érvényesülésének egészére is.

Ugyan a tasz-szal szerzett információk jóval könnyebben nyíltá tehetők és felhasználhatók az eljárásban, sőt jelenleg a bíróság is hajlandó elfogadni bizonyítékként, mégis ritkán alkalmazzák a rendőrök.

Ezzel szemben a tigy-gyel szerzett információk nehezen tehetők nyíltá, a rendőrség(!) dönt arról, hogy mit ad át az ügyésznek a felderítés során keletkezett információkból. Továbbá – és ez jelenleg egy lényeges szempont – a bírói gyakorlat bizonyos településeken a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indított eljárások vonatkozásában nem tekinti a tigy-gyel szerzett információkat minden kétséget kizáróan bizonyító erejűnek, van ahol ellenben igen.

Így azokban a kábítószeres ügyekben, amelyekben operatív felderítés történik, az ügyész meglehetősen kiszolgáltatott a felderítőknél és a nyomozóknak. Hiszen eleve csak azokat az információkat kapja meg, amelyeket a nyomozó hatóság meg akar osztani vele, függetlenül attól, hogy az elégséges-e, megfelelő-e a vádemeléshez. Kvázi a nyomozó hatóság irányítja, illetve határozza meg az ügyek (ki)menetét. Mivel jóval több információval rendelkezik, mint az ügyész, a gyanúsított kihallgatásban, illetve a vizsgálati eljárás során olyan cselekményekkel, tényállásokkal is megvádolja a gyanúsítottat, amelyek az ügyészi eljárásban már „nem állnak meg”, azaz nem alapozzák meg bizonyos elkövetési módok, magatartások tekintetében a vádemelést. Remek példa erre a bünszervezet kérdése: bünszervezet miatt az esetek 4,6%-ában történt vádemelés, miközben az ügyiratokban foglalt házi nyomozati iratokból, továbbá a

rendőrség gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyveiből egyértelműen kiderül a bűnszervezet megléte. Sőt, a vizsgált ügyek 31,2%-ában a nyomozó hatóság „bevádolta” a gyanúsítottat vagy gyanúsítottakat bűnszervezet létrehozásával is, azonban a rendelkezésre álló bizonyíték az ügyész számára nem volt elégséges a váderedményességhez.

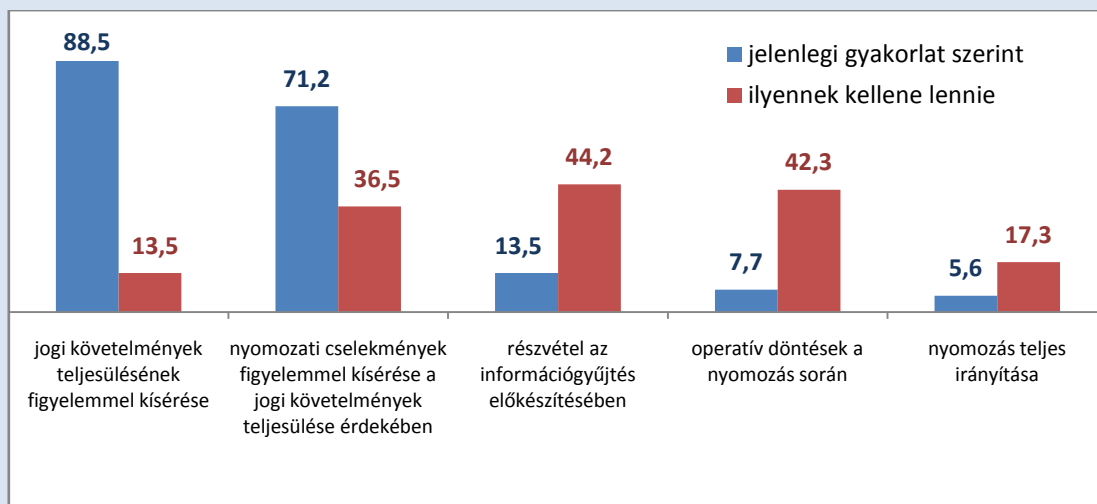
Az akták vizsgálata alapján vélelmezett együttműködés hiányát a kérdőíves vizsgálat zárt kérdéseire adott ügyészi válaszok cáfolták, azonban az „Ön szerint mi a legfőbb probléma a rendőrök és az ügyészek kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos napi együttműködése során?” nyitott kérdésre adott válaszok elemzése alapján értelmezhetővé vált az ellentmondás. Nyilvánvalóan van együttműködés, hiszen a nyílt eljárás el sem képzelhető a büntetőeljárás törvény szabályainak betartása mellett e nélkül. A probléma a kooperáció minőségében és hatékonyságának hiányában rejlik. Alapprobléma, hogy a vádhatóság számos esetben nem szerez tudomást arról, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény felderítése során a nyomozó hatóság operatív eszköz(öke)t is alkalmazott az információgyűjtésre. A rendőrség ugyanis nem feltétlenül tájékoztatja erről az ügyészt.

A megkérdezett ügyészek 86%-a említette problémaként a titkos információgyűjtés tényének vagy tartalmának megismerésével kapcsolatos hiányt, továbbá a nyomozó hatóság információvisszatartásával összefüggő bizonyítási problémákat. A jogszabályi környezet 2011. január 1. óta a fenti anomáliát oldja, azonban úgy tűnik, hogy az érintett jogalkalmazók jelentős része még nem él a minősített adat megismerésének lehetőségével. A rendőrség pedig továbbra is „ül”, még a titkos információgyűjtés tényén is. Ha nem szükséges, nem tárja fel az ügyész előtt, de kérésre ma már jellemzően tájékoztat (a tényről legalábbis). A kérdőívben megkérdeztük az ügyészeket, hogy véleményük szerint mit kellene változtatni a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos felderítéseket, bizonyítási eljárásokat meghatározó hatályos jogszabályi környezetben. Íme néhány javaslat a titkos információ-gyűjtéssel kapcsolatban:

- ⇒ „A titkos információgyűjtés eredményét egyszerűbben lehessen felhasználni a bizonyításban.”
- ⇒ „A tigy eredményének mielőbbi ismerete az előadó ügyész számára, esetlegesen már ezen szakaszban szoros együttműködés a nyomozó hatósággal, majd ezt követően az együttműködés megtartása a tasz esetén is.”
- ⇒ „A kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban nagyobb együttműködésre lenne szükség a nyomozás és a bűncselekmények felderítése során a különböző nyomozó hatóságok és az ügyészségek között.”
- ⇒ „Megítélésem szerint tágítani kellene a titkos információgyűjtés körét, lehetőségeit. Az így beszerzett információknak nagyobb bizonyító erőt kellene tulajdonítani.”
- ⇒ „Szélesíteni kellene a titkos információgyűjtés felhasználásának, valamint a titkos adatszerzés lehetőségeit.”

Megkérdeztük az ügyészeket, hogy szerintük, tevékenységi területükön mi az ügyész elsődleges szerepe, tevékenysége a kínálati oldali magatartásokkal kapcsolatos nyomozati eljárásokban.

Az ügyész szerepe a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozati eljárásokban, a megkérdezett ügyészek szerint (%)

Az ábrán szembetűnő a különbség az ügyész jelenlegi elsődleges szerepe és a kívánatos, eredményesebb nyomozati szakot és váderedményességet tételező szerep között.

Az eredmények is azt erősítik, hogy a felderítés során és a nyomozati szakban nagyfokú konspirációt igénylő eljárások eredményessége, sikere a rendőrség és az ügyész közti hatékony együttműködésen, kiváltképp a koordináció és a kommunikáció minőségén múlik.

Miközben mindkét szervezet felderítésben, eljárásban résztvevő tagjai nagyfokú szakértelemmel kell hogy rendelkezzenek a jelenséget és a vonatkozó jogszabályi környezet alkalmazását illetően, Ronald Goldstock megfogalmazásával élve: „mindkét szervezetnek ismernie és egyben tiszteletben is kell tartania a másik szerepét, tevékenységét az eljárás folyamatában”.

A nyomozati szakban szükséges a folyamatos információáramlás a rendőr és az ügyész között, ugyanis ezek az információk fogják meghatározni a későbbiekben a minősítést és a bizonyítás indikátorait, eszközeit.

A megkérdezett ügyészek 88,6%-a azt jelezte, hogy jellemzően a rendőrség dönt arról a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban, hogy milyen típusú nyomozásra és információgyűjtésre van szükség. Mindössze 9,6%-uk jelezte, hogy egy munkacsoport, amelyben az ügyésznek is részt vesz, és 1,8%-uk, hogy maga az ügyész.

Erdekes, hogy a „közös munkacsoportok” működéséről járási ügyészségeken dolgozó ügyészek számoltak be.

Az ügyész információgyűjtésbe történő bevonódásának mértéke szignifikáns hatással lehet a sikeres vádképviseletre. Ma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekben eljáró ügyészek többsége reaktív szerepben van. A felderítés eredményét a rendőrség fajt accompli az ügyész elé teszi, akinek vajmi kevés ismerete, illetve bevonódási lehetősége van a nyomozati – felderítő – tevékenységet illetően. Nyilvánvaló, hogy ez nem túlságosan hatékony, miközben nehezíti a szervezetek közti interakciót. De talán még több problémát okozna, és nagy hiba lenne az is – nézzük a kontinuum másik végét –, ha az ügyész teljes egészében átvinné az irányítást a felderítés és a nyomozati szak felett. Nem ez a feladata, és nincs is meg hozzá a szakértelme.

Az ügyésznek proaktív szerepet kell játszania, de a saját szerepkörén és saját kompetenciahatárain belül! Nem az egyes nyomozati feladatok, szerepek, tevékenységek feletti diszponálás, irányítás megszerzése a cél, hanem, mint azt említettük, az együttműködés, a minőségi, a hatékony koordináció és a kommunikáció rendőr és ügyész között.

A cselekmény jellegéből adódóan a realizálást követő adatgyűjtés a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetén nehézkes és nehezen vezet eredményre. Nem véletlen, hogy az eljárások jelentős részénél a nyomozó hatóság nem jut a futárokhoz, vagy a középszintű kábítószer-kereskedőkhöz feljebb; nem tudja felderíteni a magasabb szervezeti szinten lévő elkövetőket. Probléma, hogy mindkét oldalon más a bizonyíték, nincs egységes „bizonyítékfogalom”. Azaz, számos esetben eltérő a rendőrnek és az ügyésznek, hogy mi minősül vagy minősíthető kétséget kizáró bizonyítéknak. Ami a felderítőnek, nyomozónak, vizsgálónak egyértelmű bizonyíték, bizony sokszor elégtelen vagy nem megfelelő az ügyésznek a sikeres vádképviselethez a bíróság előtt.

A felderítés és a realizálás tekintetében, de a bizonyítékok értékelésének tekintetében is nagyon eltérő egyes megyék, sőt akár egy-egy megyén belül egy-egy város nyomozó hatóságának gyakorlata. Egységes eljárási gyakorlat nehezen valósítható meg egységes bizonyítékfogalom-értelmezés nélkül.

A megkérdezett ügyészek a rendőrség felderítő és a nyomozati tevékenységével kapcsolatban

a) egyrészt a felderítéssel, realizálással összefüggő problémákat emelték ki:

⇒ „A rendőrség nem törekszik a nyomozás kiterjesztésére, megáll az éppen elfogott futárnál, elosztónál stb. Inkább a tartást nyomozza le, mert az sokkal egyszerűbb [...] a hálózat felderítése azonban ezt követően szinte lehetetlen.”;

b) másrészt a bizonyítékok beszerzését és eltérő értékelését:

⇒ „Gondot okoz a bizonyítékok beszerzésével kapcsolatos egyes intézkedések, illetve a rendelkezésre álló bizonyítékok értékelése vonatkozásában eltérő álláspontok a rendőrség és az ügyész között.”;

c) továbbá a rendőrség szervezeti és humán erőforrás problémáit:

- ⇒ „A rendőrség személyzeti problémái kihatnak a nyomozások eredményességére és időszerűségére.”
- ⇒ „A fővárosban a nyomozó hatóságok átszervezésével, a hatáskörök alakulásával kapcsolatban jelenleg nem ismertek [előttünk] a konkrét felderítési preferenciák, a feladatkörök pontos megosztása, így a kínálati kábítószer-bűnözés hatékony, hézagmentes felderítése és üldözése meglátásunk szerint csorbát szenved(het).”;

d) valamint a hatályos jogismerettel és a hatékonyság versus jogkövetéssel kapcsolatos problémákat:

- ⇒ „A nyomozó hatóság nem naprakész a Be. és a Btk. új szabályainak ismeretével, emiatt sok az eljárásjogi szabálysértés, ami miatt a keservesen beszerzett bizonyítékok nem használhatók fel, vagy újra meg kell ismétetni bizonyos nyomozati cselekményeket.”
- ⇒ „A nyomozó hatóság a hatékonyság követelményét néha a törvényesség elé helyezi.”
- ⇒ „A kényszerintézkedést alku tárgyának tekintik a rendőrök. Gyakran úgy veszik rá a gyanúsítottat vallomástételre, hogy a kényszerintézkedés megszüntetését ígérik anélkül, hogy erről az ügyészt tájékoztatnák.”

Az ügyész egy libikókán a statikus középső nehezek. Jó esetben ismeri egyik oldalt és a másikat is, azaz a rendőrség tevékenységét és gondolkodását, és a bírót, bíróságát is. Tudja, hogy milyen bizonyítékokra, adatokra, információkra lenne szükség ahhoz, hogy a bíró úgy ítélhesse meg a vonatkozó cselekményt, ahogy az a maga valójában létezik.

A közös, kooperatív operatív szakasz sokkal eredményesebbé tehetné a bizonyítási eljárást és komolyan megalapozhatná a váderedményességet. Leegyszerűsítve: az ügyész tudná, mire van szükség, a felderítő, nyomozó pedig azt, hogy hogyan szerezhető meg.

Nem véletlen, hogy mindezek hiányában az egyetlen szempont, amely alapvetően meghatározza és jellemzi az ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekményeket, a realizált kábítószer-mennyiség.

A mintába került kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények 98,4%-ában jelentős mennyiségű kábítószerre történt az elkövetés.

Hazánkban a pénzügyi nyomozás nem jellemző eszköz ezekben az ügyekben. Ennek oka alapvetően a nyomozó hatóság pénzügyi és személyi feltételeivel van összefüggésben. Nem is kerül rá sor, inkább az elfogást, realizálást követően történik meg egy ad hoc nyomozás, ami jellemzően kimerül a bankszámla-kivonatok átvizsgálásában. Magyarországon a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítésére – bűnügyi célú titkos információgyűjtés során – legelterjedtebb nyomozati technika a humán információforrás alkalmazása.

6.4. NYÍLT NYOMOZÁS ÉS BIZONYÍTÁS

Az igazságügy rendszere az ún. hagyományos bűncselekmények felderítése és az azokban történő eljárás tekintetében jóval egységesebb gyakorlatot folytat, mint az új típusú bűncselekmények esetén. Ennek kézenfekvő oka, hogy ezek a cselekmények már hosszú ideje büntetendő cselekmények, az anyagi jogi rendelkezéseket letisztult megfogalmazások jellemzik, továbbá illeszkednek egymáshoz az anyagi és az eljárásjogi rendelkezések.

Kialakult a relatíve egységes eljárási gyakorlat, érvényesül a transzparencia mind az eljárásokban részt vevő hatósági személyek, mind pedig az elkövetők számára.

Ezzel szemben azokkal a cselekményekkel, devianciákkal szemben, amelyeket a társadalom csak pár évtizede vagy még korábban definiált bűncselekménynek, a büntető igazságszolgáltatás rendszere és maga a jogalkotás is még „keresi a fogást”.

Transzparenciáról, jogbiztonságról pedig még nem igazán beszélhetünk. A gazdasági bűncselekmények vagy kábítószer-bűncselekmények tipikusan ezt a kategóriát képviselik, így nem véletlen, hogy az igazságszolgáltatás rendszere nehezen boldogul velük. Nemcsak hazánkban, de a fejlett országokban is általában ez a helyzet.

Ezeknek a cselekményeknek a felderítéséhez és bizonyításához nem elégségesek a hagyományos eszközök, technikák, tudások és ismeretek. A teamben történő tevékenység felgyorsíthatja és hatékonyabbá teheti az eljárásokat, de az igazságszolgáltatás hazai szervezetrendszerébe ez egyelőre nehezen illeszthető.

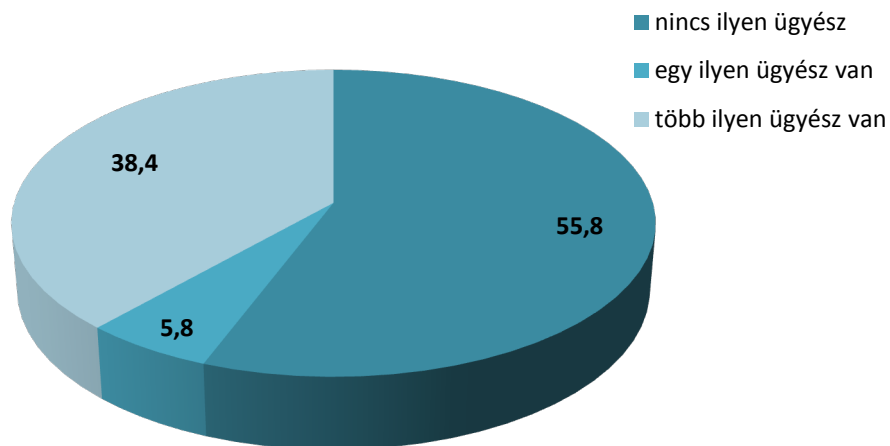
Speciális ismeretekre, sőt szakemberekre van szükség. Pénzügyi, gazdasági szakemberek, pszichológusok, kémikusok egészítik ki a nyomozó teameket a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése és bizonyításának folyamatában. Mivel e jelenségek rendkívül összetettek, követésük is speciális szakértelmet és a mindig újabb és újabb trendek, szubsztanciák, elkövetési módok megismerését igényli. Az igazságügy rendszerének pedig, ha lépést akar tartani az illegális drogpiaccal és az elkövetőkkel, igazodnia kell ehhez.

Hazánkban a lehetőségek egyelőre még határt szabnak a team munkának, de a specializáció elkerülhetetlen. Ahhoz, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban hatékony felderítés és bizonyítási eljárás folyhasson, és a földrajzilag ma még meglehetősen nagy diverziót mutató eljárási gyakorlat közelítsen egymáshoz, arra van szükség, hogy a drogpiacon működésének szisztémáját, a drogpiacon szerepeket és jellemzőket, valamint a vonatkozó büntetendő cselekmény jogszabályi környezetét és annak alkalmazását is jól ismerő, e bűncselekménytípusra specializálódott, a legújabb drogpiacon fejleményekkel, trendekkel folyamatosan tisztában lévő ügyészek vagy ügyészi munkacsoportok, illetve bírák járjanak el.

A drogpiacon rendkívül gyors változásai (értve ezalatt a szubsztancia-típusok, a szerfogyasztási minták, a piaci trendek, a szervezeti mátrix és a direktmarketing változásait) szükségszerűvé teszik, hogy az eljárók naprakészek legyenek. Ezért szükség van folyamatos továbbképzésükre.

Ehhez képest a megkérdezett ügyészek közül senki nem nyilatkozott úgy, hogy van egy olyan team, aki ilyen ügyekre specializálódott. 55,8%-uk azt jelezte, hogy nincs olyan ügyész az ügyészségén, aki rendszeresen vinne ilyen ügyeket, 38,5%-uk jelezte, hogy több ilyen ügyész is van szolgálati helyén, míg 5,8%-uk azt, hogy egy ilyen ügyészkolléga van.

9. ábra: Van-e Önöknél olyan ügyész vagy „team”, aki kábítószeres ügyekre specializálódott?(%)

Meglepő, de nem az ügyészség típusa volt meghatározó a specializáció tekintetében, hanem a földrajzi elhelyezkedés. Vannak megyék, ahol már felismerték és/vagy rákényszerültek arra, hogy bizonyos bűncselekménycsoportokra „szakosodjanak” az ügyészek, máshol ez még nem valósult meg.

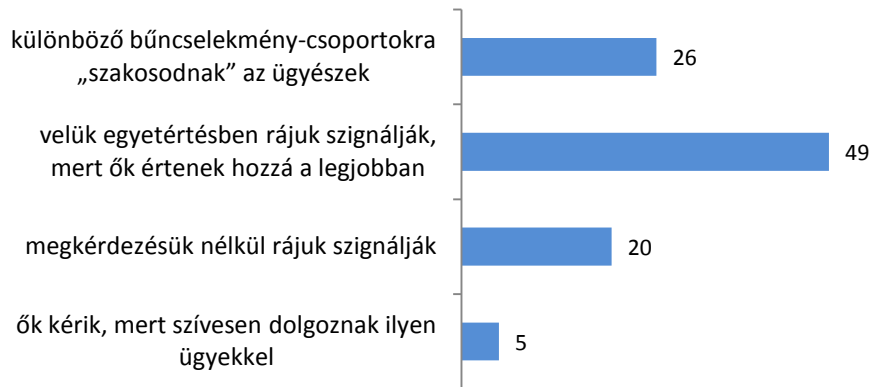
Van olyan megye, ahol a megyei főügyészségen nem, de járási ügyészségen belül működik „kábítószeres ügyekre specializálódott ügyész vagy ügyészek” és vice versa.

Nyilvánvalóan nem minden járási ügyészségen indokolt, hogy legyen ilyen ügyész, de azt gondolom, főügyészségi szinten hasznos lenne.

Megkérdeztük azokat az ügyészeket, akik arról nyilatkoztak, hogy szolgálati helyükön van legalább egy ügyész, aki ilyen ügyekre specializálódott, mi alapján dől el, hogy ki foglalkozzon rendszeresen kábítószeres ügyekkel?

E kérdésre adott válaszok megoszlását szemlélteti a következő ábra.

10. ábra: Mi alapján kerülnek kiválasztásra a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel foglalkozó munkatársak?(%)

A legtöbb helyen velük egyetértésben rájuk szignálják ezeket az ügyeket, mert ők értenek hozzá a legjobban. Azonban – és ez jó hír – elindult egyfajta „szakosodás”, hiszen a válaszadók (a „*Van-e Önöknél olyan ügyész vagy „team”, aki kábítószeres ügyekre specializálódott?*” kérdésre igennel válaszolók) 26%-a azt jelezte, hogy szolgálati helyén érvényesül a specializáció, különféle ügyekre szakosodnak az ügyészek. Aminek részben lehet az az eredője, hogy valakire elkezdtek bizonyos ügyeket (rá)szignálni, aki aztán szép lassan annak helyi szakértőjévé vált.

Habár a megkérdezetti mintába jellemzően azok az ügyészek kerültek, akik többször láttak már el vádképviselőt kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetén, mégis érdekes, hogy minden negyedik megkérdezett (25%) azt jelezte, hogy nem szereti az ilyen eseteket.

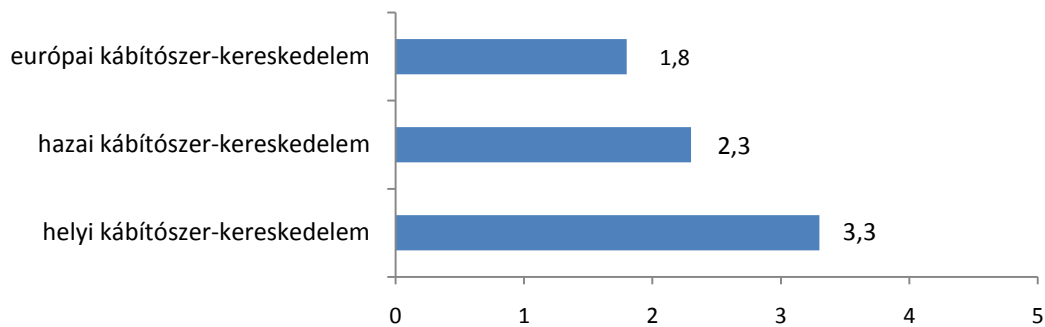
Ezt erősítették a mélyinterjúk is. Nem igazán kedvelt „bűncselekménytípus” ez az ügyészek körében. Jellemzően nehéznek, elhúzódónak, túlságosan összetettnek vélik. Azonban a megkérdezettek 2/3-a (67,3%) mégis azt vallotta, hogy szívesen jár el ilyen ügyekben.

Figyelmet érdemel, hogy ott találkoztunk a legtöbb kábítószeres ügyekben szívesen eljáró ügyésszel, ahol egy vagy több olyan ügyész is van, aki kábítószeres ügyekre specializálódott!

A kábítószer-jelenség, a kábítószer-kereskedelem meglehetősen összetett jelenség. Nyilván nem kell minden szegmensét részletesen ismerni ahhoz, hogy valaki sikeres vádképviselőt lásson el ilyen ügyekben, de nélkülözhetetlen az általános ismeret a jelenséget illetően.

Megkértük az ügyészeket a kérdőívben, hogy egy ötfokú skálán osztályozzák, mennyire ismerik a helyi, a hazai és az európai kábítószer-kereskedelmet. (Az 1-es azt jelentette, hogy egyáltalán nem, az 5-ös pedig azt, hogy nagyon jól.)

11. ábra: Mennyire ismeri Ön a helyi, hazai és az európai kábítószer-kereskedelmet?
(A kérdésre adott átlagértékek, ahol az 1-es azt jelentette, hogy egyáltalán nem, az 5-ös pedig, hogy nagyon jól)

Az önbevallás alapján rendkívül alacsony átlagértéket kapott az európai szintű kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos ismeret (1,82), ami azt jelenti, hogy a megkérdezett ügyészek jellemzően nem ismerik ezt. Ennél valamivel magasabb értéket kapott a hazai kereskedelemmel kapcsolatos ismeretek megítélése (2,34). Ez az átlagérték még mindig azt jelenti, hogy nem túlságosan sok ismerettel rendelkeznek erről a területről sem az ügyészek. Itt jegyzem meg, hogy az átlagtól való eltérés, azaz a szórás mindkét jelenség megítélése kapcsán alacsony volt ($<0,75$). Ezzel szemben a helyi kábítószer-kereskedelmet már jobban ismerik a megkérdezettek saját bevallásuk szerint. Itt az átlagérték 3,29 volt, a szórás azonban magasabb ($<1,15$).

A megkérdezett ügyészek tisztában vannak azzal, hogy ismereteik nem elégségesek, hiányosak a tárgykört illetően, és szükségét érzik a képzéseknek, továbbképzéseknek.

A kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokkal – többek között – „az ismereteknek hiánya és a hazai és európai kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos információk hiánya” az egyik legnagyobb probléma – nyilatkozta egy megkérdezett ügyész.

A megkérdezettek 98,2%-a jelezte, hogy szükség lenne továbbképzés(ek)re az ilyen ügyekben eljáró ügyészek részére. Ugyanilyen arányban jelezték, hogy jó lenne évente legalább egy olyan találkozót tartani, ahol ezek az ügyészek tapasztalatot cserélhetnének, megbeszélhetnék az aktuális problémákat, a „jó gyakorlatokat” (*good practice*). Ugyanakkor 96,4%-uk azt jelezte, hogy jó lenne, ha ezeken a találkozókön az ilyen ügyeket tárgyaló bírák és a rendőrök is részt vennének.

A megkérdezettek ismereteiket jellemzően „saját” kábítószeres ügyeikből szerezték (96,2%). 22,8%-uk jelezte, hogy olvasott ezzel kapcsolatos szakirodalmat és az jelentős mértékben hozzájárult ismereteinek bővüléséhez. Valamivel többen (30,7%) vélték úgy, hogy az internet sokat segített az információszerzésben, azonban – meglepő, de – a megkérdezettek 50,6%-a a rendőröket jelölte meg mint olyan információforrást, amely nagy szerepet játszott a kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos ismereteinek szélesítésében. Ennek a változónak a tekintetében azonban nagy volt a szórás. Azaz azokon a településeken, megyeszékhelyeken, ahol relatíve jó kapcsolat van ügyészek és rendőrök között, ott – saját bevallásuk szerint – jóval tájékozottabbak az ügyészek a jelenséget illetően, hiszen a rendőröktől legalább a helyi szintű kábítószer-kereskedelemről, úgy tűnik, akár naprakész információkat kapnak. Ahol nincs jó kapcsolat, kevés az információ is; ezzel összefüggésben pedig a tájékozottság is alacsonyabb.

Helyi drogproblémával foglalkozó szakember(ek)től a megkérdezettek 32%-a kapott információt a kábítószer-kereskedelemről, míg *képzésen mindössze 12,4%-uk vett részt és jelölte meg a képzést is mint információforrást. A tárgykörrel foglalkozó konferencián mindössze a megkérdezettek 4,8%-a vett részt.*

Mit is jelentenek ezek az adatok?

Alapvetően azt, hogy nincs képzés, nincs konferencia, nincsenek olyan fórumok, ahol az ügyészek – a kábítószer-fogyasztással, a drogszcéna egészével, illetve a kábítószer-bűnözés aktuális trendjeinek változásával kapcsolatos – tájékoztatása megtörténne. Mintha magukra hagyták volna az ügyészeket...

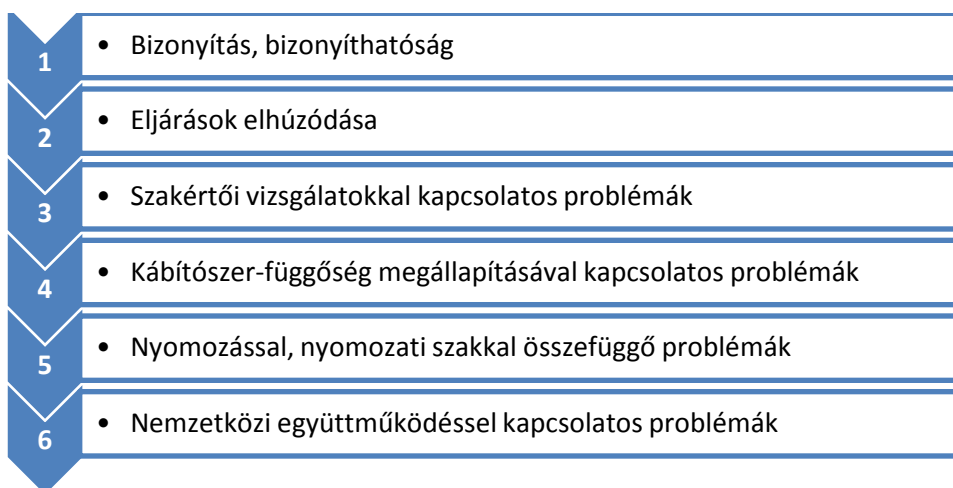
A jelenleg kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben eljáró ügyészek többsége autodidakta módon szerezte ismereteit a jelenségről, holott mint azt korábban említettük, a drogprobléma összetett jelensége megköveteli a szakismeretet. Ehhez pedig speciális képzésekre, továbbképzésekre lenne szükség.

Ezt támasztja alá az is, hogy megkérdezettek több mint fele (53,1%) nyilatkozott úgy, hogy nem segített senki neki megtanítani a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások lefolytatását, a minősítést, a bizonyítást, a vádképviselést, illetve a nyomozásfelügyelet gyakorlását. Gyakorlatilag a „Complex Jogtár” és a saját tapasztalat volt a meghatározó „support system”.

28,4%-uk jelezte, hogy a jogtár mellett kollégájuk vagy főnökük is segítette őket ebben, további 14%-uk a bíróktól kapott plusz segítséget, míg 4,5%-uk a rendőroktól. Gyakorlatilag minden második megkérdezett ügyésznek „egyedül kellett megtanulnia” egy meglehetősen összetett bizonyítást igénylő, a büntető igazságszolgáltatás hagyományos rendszerébe nehezen illeszkedő, valamint speciális tárgy- és jogismeretet követelő bűncselekménnyel kapcsolatos nyomozásfelügyeleti és vádképviselési tevékenységet.

Megkérdeztük az ügyészeket, hogy szerintük mi a három legfőbb probléma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokkal. A következő problémákat említették a legnagyobb gyakorisággal:

12. ábra: Ön szerint mi a három legfőbb probléma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokkal?

ÖSSZEGRÉS

Nyílt nyomozás és bizonyítás

A büntető igazságszolgáltatás rendszere és maga a jogalkotás is azokkal a cselekményekkel, devianciákkal szemben, amelyeket a társadalom csak pár évtizede vagy még korábban definiált bűncselekménynek, még „keresi a fogást”. Transzparenciáról, jobbiztonságról még nem igazán beszélhetünk. Ezeknek a cselekményeknek a felderítéséhez és bizonyításához nem elégségesek a hagyományos eszközök, technikák, tudások és ismeretek. Speciális ismeretekre, sőt szakemberekre van szükség. A teamben történő tevékenység felgyorsíthatja és hatékonyabbá teheti az eljárásokat, de az igazságszolgáltatás hazai szervezetrendszerébe ez egyelőre nehezen illeszthető. Pénzügyi, gazdasági szakemberek, pszichológusok, kémikusok egészítik ki a nyomozó teameket a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése és bizonyításának folyamatában. Mivel e jelenségek

rendkívül összetettek, elkövetésük is speciális szakértelmet és a mindig újabb és újabb trendek, szubsztanciák, elkövetési módok megismerését igényli. Az igazságügy rendszerének pedig, ha lépést akar tartani az illegális drogpiaccal és az elkövetőkkel, igazodnia kell ehhez.

Hazánkban a lehetőségek egyelőre még határt szabnak a team munkának, de a specializáció elkerülhetetlen.

Ahhoz, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban hatékony felderítés és bizonyítási eljárás folyhasson, és a földrajzilag ma még meglehetősen nagy diverziót mutató eljárási gyakorlat közelítsen egymáshoz, arra van szükség, hogy a drogpiacon működésének szisztémáját, a drogpiacon szerepeket és jellemzőket, valamint a vonatkozó büntető cselekmény jogszabályi környezetét és annak alkalmazását is jól ismerő, e bűncselekménytípusra specializálódott, a legújabb drogpiacon fejleményekkel, trendekkel folyamatosan tisztában levő nyomozócsoportok (bennük képzett rendőrök és ügyészek), illetve bírák járjanak el.

Ehhez képest a megkérdezett ügyészek közül senki nem nyilatkozott úgy, hogy van egy olyan munkacsoport, aki ilyen ügyekre specializálódott. Sőt 55,8%-uk azt jelezte, hogy nincs olyan ügyész az ügyészségén, aki rendszeresen vinne ilyen ügyeket, ellenben 38,5%-uk jelezte, hogy több ilyen ügyész is van szolgálati helyén. Meglepő, de nem az ügyészség típusa volt meghatározó a specializáció tekintetében, hanem a földrajzi elhelyezkedés. Vannak megyék, ahol már felismerték és/vagy rákényszerültek arra, hogy bizonyos bűncselekménycsoportokra „szakosodjanak” az ügyészek, máshol ez még nem valósult meg.

Nyilvánvalóan nem minden járási ügyészségen indokolt, hogy legyen ilyen ügyész, de azt gondolom, főügyészségi szinten hasznos lenne.

Megkérdeztük azokat az ügyészeket, akik arról nyilatkoztak, hogy szolgálati helyükön van legalább egy ügyész, aki ilyen ügyekre specializálódott, mi alapján dől el, hogy ki foglalkozzon rendszeresen kábítószeres ügyekkel? A legtöbb helyen velük egyetértésben rájuk szignálják ezeket az ügyeket, mert ők értenek hozzá a legjobban. Azonban – és ez jó hír – elindult egyfajta „szakosodás”, hiszen a válaszadók 26%-a azt jelezte, hogy szolgálati helyén kezd érvényesülni bizonyos bűncselekménytípusok vonatkozásában a specializáció.

Megkértük az ügyészeket a kérdőívben, hogy egy ötfokú skálán osztályozzák, mennyire ismerik a helyi, a hazai és az európai kábítószer-kereskedelmet. (Az 1-es azt jelentette, hogy egyáltalán nem, az 5-ös pedig azt, hogy nagyon jól.) Az önbevallás alapján rendkívül alacsony átlagértéket kapott az európai szintű kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos ismeret (1,82), ami azt jelenti, hogy a megkérdezett ügyészek jellemzően nem ismerik ezt. Ennél valamivel magasabb értéket kapott a hazai kereskedelemmel kapcsolatos ismeretek megítélése (2,34). Ez az átlagérték még mindig azt jelenti, hogy nem túlságosan sok ismerettel rendelkeznek erről a területről sem az ügyészek. Ezzel szemben a helyi kábítószer-kereskedelmet már jobban ismerik a megkérdezettek saját bevallásuk szerint. Itt az átlagérték 3,29 volt, a szórás azonban magasabb (<1,15). A megkérdezett ügyészek tisztában vannak azzal, hogy ismereteik nem elégségesek, hiányosak a tárgykört illetően, és szükségét érzik a képzéseknek, továbbképzéseknek.

A megkérdezettek 98,2%-a jelezte, hogy szükség lenne továbbképzés(ek)re az ilyen ügyekben eljáró ügyészek részére. Ugyanilyen arányban jelezték, hogy jó lenne évente legalább egy olyan találkozót tartani, ahol ezek az ügyészek tapasztalatot cserélhetnek, megbeszélhetnék az aktuális problémákat, a „jó gyakorlatokat” (good practice). Ugyanakkor 96,4%-uk azt jelezte, hogy jó lenne, ha ezeken a találkozókon az ilyen ügyeket tárgyaló bírák és a rendőrök is részt vennének.

A megkérdezettek ismereteiket jellemzően „saját” kábítószeres ügyeikből szerezték (96,2%). Mindössze 22,8%-uk jelezte, hogy olvasott a témával kapcsolatos szakirodalmat. A tárgykörrel foglalkozó képzésen mindössze 12,4%-uk, konferencián 4,8%-uk vett részt.

Mit is jelentenek ezek az adatok? Alapvetően azt, hogy nincs képzés, nincs konferencia, nincsenek olyan fórumok, ahol az ügyészek – a kábítószer-fogyasztással, a drogszcéna egészével, illetve a kábítószer-bűnözés aktuális trendjeinek változásával kapcsolatos – tájékoztatása megtörténne. Mintha magukra hagyták volna az ügyészeket...

A jelenleg kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben eljáró ügyészek többsége autodidakta módon szerezte ismereteit a jelenségről, holott mint azt korábban említettük a drogpiacon összetett jelensége megköveteli a szakismeretet. Ehhez pedig speciális képzésekre, továbbképzésekre lenne szükség.

Ezt támasztja alá az is, hogy a megkérdezettek több mint fele (53,1%) nyilatkozott úgy, hogy nem segített senki megtanítani neki a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások lefolytatását, a minősítést, a bizonyítást, a vádképviselést, illetve a nyomozásfelügyelet gyakorlását. Gyakorlatilag a „Complex Jogtár” és a saját tapasztalat volt a meghatározó „support system”. 28,4%-uk jelezte, hogy a jogtár mellett kollégájuk vagy főnökük is segítette őket ebben, további 14%-uk a bíróktól kapott plusz segítséget, míg 4,5%-uk a rendőroktól. Gyakorlatilag minden második megkérdezett ügyésznek „egyedül kellett megtanulnia” egy meglehetősen összetett bizonyítást igénylő, a büntető igazságszolgáltatás hagyományos rendszerébe nehezen illeszkedő, valamint speciális tárgy és jogismeretet követelő bűncselekménnyel kapcsolatos nyomozásfelügyeleti és vádképviselési tevékenységet.

Megkérdeztük az ügyészeket, hogy szerintük mi a három legfőbb probléma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokkal. A következő problémákat említették a legnagyobb gyakorisággal:

Ön szerint mi a három legfőbb probléma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokkal?

1	• Bizonyítás, bizonyíthatóság
2	• Eljárások elhúzódása
3	• Szakértői vizsgálatokkal kapcsolatos problémák
4	• Kábítószer-függőség megállapításával kapcsolatos problémák
5	• Nyomozással, nyomozati szakkal összefüggő problémák
6	• Nemzetközi együttműködéssel kapcsolatos problémák

6.5. I. PROBLÉMA: BIZONYÍTHATÓSÁG

- ⇒ „Nehéz a bizonyíthatóság. Köztudott, hogy ezek a magatartások általában a szervezett bűnözéshez kapcsolódnak, de ezt konkrét esetben kétséget kizáró módon bizonyítani nagyon nehéz.”
- ⇒ „Problémás a forgalmazási kísérlet, bünszövetség, bünszervezet megállapítása, bizonyítása.”
- ⇒ „A legfontosabb tanúk a fogyasztók lennének, de ők ritkán tesznek terhelő vallomást a forrásaikra, ezzel nagymértékben hátráltatják az eljárást. A saját részükről általában egyszerű vásárlást vallanak be.”
- ⇒ „Vallomásokon alapul legtöbbször a vád, kevés az objektív bizonyíték.”
- ⇒ „A büntetőeljárás kimenetele kétséges, mert bár adott esetben elkapjuk a szállítót, de a természetűt, előállítót stb. ritkán.”
- ⇒ „Meg nem lévő kábítószer bizonyításának problematikája.”

A megkérdezett ügyészek jelentős része **nem** az anyagi és/vagy eljárásjogi szabályozással összefüggő problémákat emelte ki a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokban, hanem a bizonyítás nehézségeit. Nyilvánvaló, hogy vannak olyan hatályos rendelkezések, amelyeknek módosítása megkönnyíthetné a bizonyíthatóságot (ld. például a titkos információgyűjtés során szerzett adatok nyílttá tételének egyszerűsítése, az ügyész szerepének kiterjesztése a titkos információgyűjtésben és/vagy a titkos adatszerzés lehetőségeinek szélesítése, a kábítószer-kereskedelemből származó jövedelem egyszerűbb elvonása érdekében a bizonyítási teher megfordítása; a kereskedelem, forgalomba hozatal kiterjesztő definíciója az anyagi jogban, illetve itt is a bizonyítási teher megfordítása).

Azonban a bizonyíthatóság, legyen szó akár kontinentális, akár angolszász jogrendszerrel rendelkező országról, a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában meglehetősen nehéz. Nemcsak nálunk, máshol is. Az eljárások egyik alapproblémája ugyanis, hogy nincs feljelentő, nincs sértett, aki a hatóság segítségét kérné. Kriminológiai értelemben áldozat nélküli bűncselekményekről beszélhetünk.

Ezért a bűncselekmény észlelésére jellemzően csak operatív adatgyűjtéssel van lehetőség. Az operatív adatgyűjtésből származó információk nyílttá tétele azonban nem jelenti feltétlenül azok vádképviselési eljárás során történő felhasználhatóságát. Mivel az operatív nyomozati szak, a realizálás és tulajdonképpen az első gyanúsított kihallgatás idején szerzett információk, adatok a meghatározók ezekben az eljárásokban, így az ügyésznek nagyon kicsi a lehetősége és esélye az ügyészi szakban újabb ügyszakos bizonyítékok beszerzésére.

Azt gondolom, hogy a drogpiacon működésének ismerete, valamint makro- és mikrogazdasági változásainak folyamatos figyelemmel kísérése elengedhetetlen egy ilyen ügyekben eljáró jogalkalmazó számára, azonban tisztában kell lennünk azzal, hogy az illegális drogkereskedelem nem más, mint üzleti tevékenység. Nem is akármilyen profittal. Éppen ezért az elkövetők, elkövetői körök komoly konspiratív piacszervezéssel és piaci magatartással, valamint pénzügyi „beruházásokkal” védik szervezetüket és tevékenységüket.

Amint azt egy ügyész megjegyezte az eljárási problémákkal kapcsolatban: *„az ügy szereplőinek alapvető érdeke, hogy a kereskedő, forgalomba hozó és fogyasztó személyek kapcsolata ne legyen feltárható”.*

Az ENSZ Kábítószer és Bűnözés Elleni Hivatala (UNODC) és a Nemzetközi Monetáris Alap (IMF) becslése szerint⁴⁵ az illegális drogkereskedelemből származó haszon mintegy 600 milliárd dollár volt 2010-ben, amely a világ kereskedelmének 7,6%-át teszi ki. Megközelítőleg 1,5 trillió dollár drogkereskedelemből származó pénzt mostak tisztára jogszerűen működő vállalkozásokon keresztül, amely a világ GDP-jének az 5%-a. A kábítószer-kereskedelem a legprofitábilisabb önálló szektorként működik a fekete-gazdaságban. Jelenleg a nagyobb szervezett bűnözői csoportok bevételük mintegy 70%-át kábítószer-kereskedelemből szerzik.

A UNODC 2010. évi jelentése szerint a világon a kábítószer-fogyasztás éves prevalenciaértéke 210 millió, azaz körülbelül 210 millió ember használt kábítószerrel 2010-ben a világon (21 magyarországnyi népesség!).

A profit nagysága a kereskedelem különböző szintjein eltérő: 300%-tól 2000%-ig terjedő extraprofitot maximalizálnak. A transznacionális és helyi szervezett bűnözői csoportok azért folynak bele a kábítószer-kereskedelembé, mert ez az az „iparág”, ahol a legrövidebb idő alatt a legnagyobb profit maximalizálható.

A DEA (Drug Enforcement Agency), az Egyesült Államok Kábítószer Elleni Szolgálatának adatai szerint egy kábítószerfüggő 30 és 50 dollár közötti összeget költ naponta kábítószerre. Egy heroinfüggő Németországban átlagosan 150 eurót, Oroszországban 1200–2000 rubelt.

A „termék” árát befolyásolja az előállítási, a szállítási és elosztási költségen és a kerekedő hasznán túl az a „rizikó vagy kockázati költség” is, amelyet a kereskedő (díler) azért vállal, hogy az illegális terméket a fogyasztóhoz eljuttassa. Ez esetben is igaz az az általános gazdasági tézis, hogy minden annyiért adható el, amennyit a vásárlók hajlandók fizetni érte. Így már nem olyan meglepő a fenti árkülönbség.

Azokban az országokban – az országok gazdasági helyzetén túl –, ahol kábítószer-fogyasztás és/vagy kábítószer-kereskedelem miatt a lebukás kockázata nagyobb, kvázi a joghatásosság jobban érvényesül, ez megnöveli a rizikó-költséget, ami ezzel egyenes arányban emeli a „termék” árát. Lényeges, hogy ne jobb felderítési és/vagy eredményességi mutatókról beszéljünk, hanem joghatásosságról! Ez a terminológia ugyanis azt tételezi, hogy olyan jogszabályok vannak érvényben, amelyek egyrészt a társadalom többsége számára

⁴⁵ <http://en.rian.ru/world/20100530/159275376.html>; <http://socialcorruption.com/news/worldwide-dilemma-drug-trafficking-and-violent-take-over-solution>

elfogadhatók, azaz komoly társadalmi támogatottságot élveznek, másrészt a jogalkalmazók számára *egységesen értelmezhetők* és betartathatók. Ez pedig a cselekmények felderítésének és a büntetőeljárások keretében történő bizonyításának is erősen kedvez.

Az illegális kábítószerpiac számos hasonlóságot mutat a legális piacokkal. Amint azt *Pino Arlacchi* is lejegyezte, „vannak eladók és vevők, nagykereskedők és kiskereskedők, importőrök és disztribútorok, árstruktúrák, egyensúlyi helyzetek, profitok és némely esetben veszteségek”.⁴⁶

A kábítószer-kereskedők olyan termelési és elosztási stratégiát, direktmarketinget dolgoztak ki, amely eltérően a legitim árucikkek termelésétől és forgalmazásától, kalkulálnak az igazságügyi hatósági beavatkozások miatti veszteségekkel, illetve az igazságszolgáltatással és egyéb hatóságokkal kapcsolatos egyéb kiadásokkal.⁴⁷ A kábítószeres elosztása tulajdonképpen a *multilevel marketing (többszintű értékesítés)* vagy *network marketing (hálózati kereskedelem)* értékesítési forma alapján történik, természetesen az illegitimitásból adódó korábban vázolt korlátok figyelembevételével, illetve a speciális marketingstratégiák beléptetésével.

Ezek a vásárlás-ösztönző marketingformák világszerte elterjedt változatai. Lényegük, hogy az értékesítés a vállalattal, esetünkben kábítószer előállítójával és/vagy nagybani elosztójával alvállalkozói szerződésben lévő értékesítők vagy hálózatépítők által történik, személyes fogyasztás illetve az ismerősök felé történő ajánlás által. Az értékesítést lényegében a „független termékforgalmazókból” álló, többszintű érdekeltségi viszonyok alapján épülő hálózat végzi, mely a terméket vagy szolgáltatást közvetlenül, direkt módon juttatja el a fogyasztókhoz.

Nyilvánvaló, hogy a kábítószerrel kapcsolatos network marketing során a tevékenységet és a piaci szereplőket veszélyeztető kockázati tényezőket (pl. rendőrség, határrendészet intervenciói) igyekeznek elkerülni a résztvevők. Ezt részben a legális üzleti tevékenységeknél konspiratívabb marketinggel és akár kenőpénzek alkalmazásával biztosítják. A jelenlegi disztribúciós struktúra világviszonylatban rendkívül színes képet mutat, valamiben azonban kontinensektől függetlenül megegyezik: egyre jellemzőbb a széttagoltság, ami még inkább kedvez a network

⁴⁶ Arlacchi, P.: *Some Observations on Illegal Markets*. In: Ruggiero, V. – South, N. – Taylor I. (Eds.): *The New European Criminology, Crime and Social Order in Europe*. Routledge, London, 1998, p. 204.

⁴⁷ Uo.

értékesítésnek. Azaz egy-egy nagybani eladó termékét több unciás eladó vagy utcai disztribútor is forgalmazza. Manapság az internet elterjedtségét és a netmarketing lehetőségét kihasználva a drogpiacon alsóbb szintű disztribúciós piaci tevékenységének jelentős része ezen az értékesítési csatornán zajlik. Sok esetben a vevő és az eladó csak virtuális szereplő.

Dél-Amerikában, a kolumbiai piacon a multilevel marketing jellemző. Több piacvezető befektetővel (drogbárók) jellemzően egy-egy vezető disztribútor áll csak kapcsolatban, aki aztán saját maga is közvetlenül rendelkezik utcai elosztókkal, illetve – még egy szintet beépítve – maga irányít olyan közvetítőket, akik az utcai disztribútorokhoz juttatják az árut.⁴⁸

Mindennek ellenére különbségek is mutatkoznak. Mivel a termék és a szolgáltatás büntetőjogi tilalom alá esik, így nem pályázhatnak állami megrendelésekre, nem kérhetnek védelmet vagy jogorvoslatot szerződészegés, megkárosítás, csalás sértettjeiként, illetve ha piaci magatartásukkal összefüggésben erőszakos bűncselekmények, továbbá pénzügyi és/vagy gazdasági bűncselekmény áldozatai válnak.⁴⁹

Az illegális termékekkel kereskedőknek mindig ébernek kell lenniük, hiszen állandó veszélyként fenyegeti őket, hogy a joghatóság észleli tevékenységüket és letartóztatja őket. A kábítószer-kereskedelem minden szereplője ezért úgy szervezi és irányítja üzleti tevékenységét, hogy minimalizálja a sebezhetőség, a lebukás kockázatát. Ennek egyik legbiztosabb eszköze, hogy a „cég” humán erőforrása erősen korlátozott és szelektált: alkalmazottak rokonokból és közeli, megbízható barátokból álló network-öt alkotnak; a másik pedig, hogy az üzletfelek köre rendkívül szűk és kívülállók számára nehezen elérhető (Paoli és mtsai).⁵⁰

⁴⁸ Natarajan, M.: *Understanding the Structure of a Drug Trafficking Organization: A Conversational Analysis*. In: Natarajan, M. – Hough, M. (Eds.): *Illegal Drug Markets: From Research to Prevention Policy*. Crime Prevention Studies, vol. 11, 2000, pp. 273–298.; Natarajan, M. – Belanger, M.: *Varieties of drug trafficking organizations: A typology of cases prosecuted in New York City*. In: *Journal of Drug*, vol. 4., no. 28, 1998, pp. 1005–1026.

⁴⁹ Reuter, P.: *What drug policies cost. Estimating government drug policy expenditures*. *Addiction*, vol. 101, no. 3, 2006, p. 315–322.

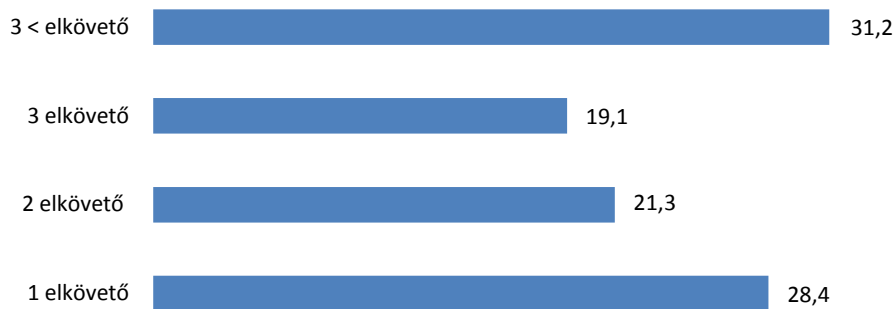
⁵⁰ Paoli, L.- Greenfield, V. - Reuter, P.: *The World Heroin Market: Can Its Supply Be Reduced? A seminal analysis of the evolution, composition, and behavior of the world opiate market and an objective assessment of what nations and the international community can achieve in drug control*.

New York: Oxford University Press, 2008.

Egyik fő problémaként emelték ki a megkérdezettek a bűnszervezet, bűnszövetség bizonyítását. A mintába került ügyekben az elkövetők kapcsolati network-je azt mutatja, hogy amennyiben az eljárásban több elkövető szerepelt, azok leggyakrabban barátok (31,5%), közeli ismerősök (35,3%) és/vagy rokoni kapcsolatban álló személyek (8,7%) voltak.

A következő grafikon a mintába került esetekben az elkövetők számának megoszlását mutatja.

13. ábra: Az elkövetők száma mintába került ügyekben(%)

Az egy ügyre jutó elkövetők száma 4. Azonban figyelmet érdemel, hogy a négyfős elkövető-átlag mellett 28,4% volt azoknak az ügyeknek az aránya, ahol mindössze egyetlen elkövető szerepelt és 7,8%, ahol 10, vagy annál több.

Ahhoz, hogy a bűnszervezetben történő elkövetés bizonyítható legyen, legalább 3 vagy több elkövetőre van szükség, azaz a mintába került ügyek 50,3%-ában lehetett volna erre lehetőség, ha egyéb, a Btk. 137. § 8) pontjában megfogalmazott feltételek egyébként fennállnak.⁵¹

Bűnszövetségben történő elkövetéshez kettő vagy több elkövetőre van szükség, így gyakorlatilag a vizsgált esetek 71,6%-ában, amennyiben egyéb, a Btk. 137. § 7) pontjában rögzített feltételek teljesülnek, akár jogerősen megvalósulhatott volna a bűnszövetségben történő elkövetés.

Sajnos az üzletszerű elkövetési mód mint minősítő körülmény is ritkán szerepelt a vizsgált ügyek vádirataiban, bár a Btk. 137. § 9. pontja szerint „üzletszerűen követi el a

⁵¹ Erről részletesen lásd: 29. számú lábjegyzet.

bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik.”⁵²

Ennek oka nyilvánvalóan a haszonszerzés vagy a haszonszerzésre törekvés kétséget kizáró bizonyításának hiányában keresendő. *Az ügyészek a bűnszervezet, bűnszövetség és az üzletszerűség bizonyításával kapcsolatban a tárgyaláson a bíró részéről történő túlbizonyítási igényről számoltak be számos megyében.* Mivel az ügyész tevékenységének eredményességét a váderedményességben mérik, így nyilvánvaló, hogy csak akkor fogja a vádiratban vádolni ezekkel a minősítő körülményekkel, amikor a „túlbizonyítási kényszer” feltételeinek meg tud felelni a rendelkezésre álló bizonyítékaival.

Legalább annyira nehéz elképzelni, hogy a komolyabb kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények ne történjenek legalább – jogi értelemben – bűnszövetségben, mint bizonyítani a bűnszövetségben történő elkövetést.

Az elmúlt öt év hazai ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűnözését jellemzően kannabisz-termesztés (19,8%), kábítószerrel kereskedés, illetve forgalomba hozatal (49,2%) – ebből 26,7% jogi minősítése jelentős mennyiségre elkövetett megszerzés, illetve tartás volt –, valamint országba történő behozatal (19,5%) jellemezte. Ehhez képest bűnszervezet miatt az esetek 4,6%-ában történt vádemelés, miközben az ügyiratokban foglalt házi nyomozati iratokból, továbbá a rendőrség gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyvéből egyértelmű volt a bűnszervezet megléte; sőt a vizsgált ügyek 31,2%-ában a nyomozó hatóság „bevádolta” a gyanúsítottat vagy gyanúsítottakat bűnszervezet létrehozásával is. Azonban a rendelkezésre álló bizonyíték az ügyész számára nem volt elégséges a váderedményességhez.

A bűnszövetség ennél is jóval gyakrabban fordult elő, hiszen azoknak a vizsgált eljárásoknak a jelentős többsége, amelyekben egynél több elkövetőt vádolt a joghatóság – ha nem bűnszervezetben – jellemzően bűnszövetségben, és a cselekmény jellegére tekintettel üzletszerűen vagy legalábbis annak kísérleteként valósult meg.

⁵² „Az üzletszerű elkövetésnél a rendszeres haszonszerzésre irányuló törekvés az elkövető olyan célja, amely vagy a büntetőjogi felelősségre vonás, vagy a megvalósult bűncselekmény súlyosabb minősítésének a feltétele. A Btk. egyes bűncselekményeknél a rendszeres haszonszerzésre irányuló törekvést – az üzletszerű elkövetést – az alaptényállás elemévé tette. Ezeknél a törvényi tényállás többszöri megvalósítása ellenére bűncselekményegység létesül. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egyszeri elkövetés esetén ne lehetne ezeknek a bűncselekményeknek a megvalósítását megállapítani, amennyiben fennáll a rendszeres haszonszerzésre törekvés. Amikor a törvény az üzletszerű elkövetést a bűncselekmény minősített eseteként szabályozza, a már megvalósult bűncselekmény elkövetéséhez többletként olyan alanyi ismérv is társul, amely súlyosabb megítélést von maga után. Az üzletszerű elkövetés tehát ezekben az esetekben a fokozott társadalomra veszélyességet fejezi ki, s hatásában ugyanolyan, mint az egyéb minősítő körülmények”. BKv37. (BK 104.)

Azonban a vádiratban csak az esetek 6,2%-ában talákoztunk üzletszerű elkövetéssel. Azaz a bizonyíthatóság itt is nehéz volt.

„Az elmúlt két évtizedben szinte minden, a kábítószer tárgyában született Btk. módosításkor szükség volt a Legfelsőbb Bíróság utólag közzétett hivatalos jogértelmezésére, hiszen a sok esetben jelentősen eltérő gyakorlat egymásnak olyan mértékben ellentmondó döntéseket eredményezett, amelyek súlyosan veszélyeztették a jogbiztonságot.”⁵³ És a helyzet azóta sem változott.⁵⁴

Meggyőződésem, hogy a bizonyítással kapcsolatos problémák egyrészt a jelenség sajátosságaiban, másrészt a nem egységes jogértelmezésben, manifesztálódva pedig az eltérő joggyakorlatban és egymásnak ellentmondó bírósági határozatokban gyökereznek. Függetlenül a hivatalos jogértelmezéseket magukba foglaló büntető jogegységi határozatoktól, büntető kollégiumi állásfoglalásoktól, véleményektől. Sajnos a vizsgálati eredmények azt jelzik, hogy ezek értelmezése sem egységes!!!

Ugyanakkor tudomásul kell venni, hogy az illegális drogpiaц visszaszorítására a büntetőjogi eszközök önmagukban messze nem elégségesek. A társadalom, mivel más társadalompolitikai eszközök nem voltak képesek a jelenség kezelésére, a büntető igazságszolgáltatást „hatalmazta fel”, illetve a kriminálpolitikai eszközöket részesítette előnyben az illegális drogpiaц visszaszorítására.⁵⁵ *A büntető igazságszolgáltatás rendszere azonban jellegénél fogva nem alkalmas egy olyan illegális gazdasági tevékenység visszaszorítására, amely azért funkcionál és azért ennyire elterjedt, mert a tiltás ellenére létező társadalmi igényt, keresletet elégíti ki.*

Ilyen vonatkoztatási rendszerben a büntetőjog, illetve az abban foglalt büntetések e cselekmények tekintetében az alapvető – generál- és speciális prevenció – funkciójukat nem képesek betölteni.

⁵³ Írta Frech Ágnes 2006-ban annak apropójából, hogy felkérték az új büntető anyagi jogi kódex megalkotásával összefüggésben a kábítószerrel visszaélés törvényi tényállásának kidolgozására.

⁵⁴ Gondoljunk a III. Büntető Elvi Döntésre, az 5/1998. BJE számú jogegységi határozatra, a Büntető Kollégium 155. sz. állásfoglalására és a jogértelmezési kérdésekben jelenleg meghatározó 1/2007. Büntető Jogegységi Határozatra.

⁵⁵ „Jellemzően az egyes fejlett országok nagy eltérést mutatnak a tekintetben, hogy kábítószer-politikájukban az igazságügyi ágazat, vagy nevezzük kriminálpolitikának, milyen arányban van jelen a kábítószer-probléma kezelésében, más ágazatokhoz, szakpolitikákhoz képest. A legtöbb államban jellemzően a kriminálpolitika irányába történő erős eltolódás a meghatározó. Ennek okai a teljesség igénye nélkül visszavezethetők részben a gazdasági érdekek és érdekérvényesítések problematikájára, a szociális és egészségügyi ágazat, kvázi a szociálpolitika elégtelen problémakezelésére és nem utolsó sorban arra, hogy a társadalom biztonságérzetét az igazságszolgáltatás intézményrendszerének erős bevonásával igyekeznek kielégíteni”. Ritter I. (2012): i. m. 148. o.

Kriminológiai értelemben áldozat nélküli bűncselekmény, amely *Edwin Schur* klasszikus definícióját idézve „olyan felnőtt polgárok között létrejövő csereüzlet, amely iránt jelentős igény mutatkozik, ugyanakkor a jog által tilalmazott javakat, szolgáltatásokat foglalnak magukba.”⁵⁶ Schur rávilágít a társadalmi konszenzus hiányára, amely az olyan törvényekben, amely büntetni rendeli például a kábítószer-használatot, világosan tükröződik. „Az áldozat nélküli bűncselekmények [...] azokra a helyzetekre korlátozódnak, amelyekben az egyik személy kap valamit egy másik személytől, egy egyenes és korrekt csereüzlet formájában, ahol a javak vagy a személyes szolgáltatások társadalmilag helytelenítettek és jogilag tiltottak.”⁵⁷

Mint arra *Schur* is rámutatott, hiányzik a társadalmi konszenzus a jelenség megítélése kapcsán! Jelentős kereslet mutatkozik a társadalomban a kábítószeresek iránt, ha pedig van kereslet, mindig lesznek olyanok, akik ezt ki fogják elégíteni. Bizonyos, tehát, hogy a kábítószer-fogyasztással kapcsolatban társadalmi konszenzusról nem beszélhetünk.

*Morris és Hawkins*⁵⁸ szerint ez esetben „a büntetőjog – kényszerűen [kiemelés: Ritter] – túlnyúlik a saját keretein” és ezáltal olyan kihívásnak kell megfelelnie, amely meghaladja a lehetőségeit és a kompetenciáját.⁵⁹ Ez pedig azt eredményezi, hogy a

⁵⁶ Schur, E. M.: *Crimes Without Victims: Deviant Behavior and Public Policy*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, New York, 1965, p. 169.

⁵⁷ Uo. pp. 170–171.

⁵⁸ Morris, N. – Hawkins, G.: *The Honest Politician's Guide to Crime Control*. University of Chicago Press, Chicago, 1969

⁵⁹ *Morris és Hawkins* szerint jóval nagyobb kriminális problémát okoz a büntetőjog túlnyúlása saját keretein, mint maga a büntetendő cselekmény vagy viselkedés. A következő hat pontban foglalták össze ennek következményeit:

- „1. Abban az esetben, amikor bizonyos javak és a szolgáltatások kínálata érintkezésbe kerül a büntető igazságszolgáltatással, mint például a kábítószeresek, a szerencsejáték vagy a prostitúció, a büntetőjog »üzemben tart« egy ún. »kriminális tarifát«, amely ezeknek a javaknak és szolgáltatásoknak a kínálatát profitábilissá teszi a bűnözők számára.
2. Ez azoknak a szervezett bűnözői csoportoknak a jelentős fejlődéséhez vezet, melyek hajlamosak a terjeszkedésre és működésük megváltoztatására, vagy akár más, illegális tevékenységek finanszírozására és támogatására is.
3. A magas ár, amelyet a büntetőjogi tilalom és a jogalkalmazás segít fenntartani, okozza azt a másodlagos kriminogén hatást, amely abban az esetben érvényesül, ha – mondjuk – a kereslet rugalmatlan, mint például a kábítószer-piac esetén, és a vásárlónak bűncselekményt kell elkövetnie ahhoz, hogy pénzt szerezzen és meg tudja fizetni ezt a magas árat.
4. Bizonyos viselkedési formák (mint pl. a homoszexualitás, a prostitúció vagy a kábítószer-függőség) büntetőjog által történő szankcionálása oda vezet, hogy azokat, akik ilyen magatartást tanúsítanak vagy részt vesznek benne, azonosítják más, hagyományos bűnözői tevékenységet folytatókkal és ennek az a következménye, hogy növekedésnek indulnak az egyre kiterjedtebb bűnözői szubkultúrák, melyek általában bomlasztják a társadalmi rendet.
5. A rendőrség és a büntető igazságszolgáltatás rendszerének költségei, beleértve azt a kiadást is, ami szexuális viselkedéssel, a kábítószer-fogyasztással, a tiltott szerencsejátékkal kapcsolatos és más privát erkölcsöt érintő rendelkezések kikényszerítésének kísérletét illeti, súlyosan kimeríti ezeknek a szervezeteknek az idejét, energiáját, az állományának munkaerejét, így pont azokra a bűncselekményekre jut kevesebb figyelem, melyek a büntető igazságszolgáltatás rendszerének elsődleges »célpontjai« (az erőszakos és a vagyon elleni bűncselekmények). Az erőforrásoknak ilyen mértékű eltérése és túlburjánzása azt eredményezi, hogy az adekvát

joghatásosság gyenge, a jogbiztonság és a transzparencia sérül, és mindez visszahat a jogrendszer egészére.

Sutherland és Cressey azt állították, hogy „amikor az erkölcsi normák megfelelőek, a jog szükségtelen; amikor az erkölcsi normák nem megfelelőek, akkor a törvények hatástalanok”.⁶⁰ Más szóval, azok a törvények melyek nem a társadalom széleskörű erkölcsi támogatásán alapulnak, nem képesek teljesíteni a jogalkotó szándékait. Ez különösképpen igaz az áldozat nélküli bűncselekményekre. Ebben a helyzetben a problémát nem a jogalkalmazó szerveknél kell keresni.

Összefoglalva: *Úgy tűnik, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos bizonyítási nehézségek egyrészt a szabályozni kívánt jelenség és a büntető igazságszolgáltatás viszonyrendszerében, másrészt pedig jogalkalmazó szervezetek közötti interakciókban (kooperáció és kommunikáció minőségében, illetve az egységes jogértelmezésben) gyökereznek.*

A „viszonyrendszerrel” kapcsolatos probléma kezelésére a jogalkalmazóknak kevés befolyásuk van, azonban az interakciók vonatkozásában, a kooperáció és a kommunikáció minőségének javítása, az egységes jogértelmezés megvalósítása már reális, elérhető cél. Ennek közvetett eredménye az lehet, hogy hatékonyabb, gyorsabb eljárásokkal, sikeresebb vádképviselőt valósulhat meg, ami erősítheti a jogrendszer társadalmi támogatottságát és ezzel legitimitását is.

veszélyes bűncselekményekkel történő foglalkozás hiányokat szenved, és a büntetlenség növekvő esélye miatt növekszik a továbbiakban bűncselekmények a száma.

6. Ezeknek a bűncselekményeknek nincsenek áldozataik, akik panaszosként a büntetőjog védelmét kérnék. Abban az esetben, ha hiányoznak a panaszosok, az áldozatok, különösen nehéz a rendőrségnek betartatni a törvényt vagy bizonyítani a bűncselekmény elkövetését. A vesztegetés hajlamos a virágzásra; a rendőrség pedig meghívottja a politikai korrupciónak. Ez legfőképpen az áldozat nélküli bűncselekményekre vonatkozik, amely a rendőröket arra kényszeríti, hogy a jogalkalmazás során illegális eszközöket vegyenek igénybe.”

⁶⁰ Sutherland, E.,H.: *A differenciális asszociáció elmélete*. In: A deviáns viselkedés szociológiája (szerk.: Andorka, R.- Buda, B. – Cseh-Szombathy, L.) Gondolat, Budapest, 1994.

Cressey, G.R.: *Organized crime and inner-city youth*. In: Crime and Delinquency, Vol. 16(2), 1970, 129-138.

ÖSSZEGRZÉS

I. probléma: Bizonyíthatóság

A megkérdezett ügyészek jelentős része nem az anyagi és/vagy eljárásjogi szabályozással összefüggő problémákat emelte ki a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokból, hanem a bizonyítás nehézségeit. Nyilvánvaló, hogy vannak olyan hatályos rendelkezések, amelyeknek módosítása megkönnyíthetné a bizonyíthatóságot (ld. például a titkos információgyűjtés során szerzett adatok nyílttá tételének egyszerűsítése, az ügyész szerepének kiterjesztése a titkos információgyűjtésben és/vagy a titkos adatszerzés lehetőségeinek szélesítése, a kábítószer-kereskedelemből származó jövedelem egyszerűbb elvonása érdekében a bizonyítási teher megfordítása; a kereskedelem, forgalomba hozatal kiterjesztő definíciója az anyagi jogban, illetve itt is a bizonyítási teher megfordítása).

Azonban a bizonyíthatóság, legyen szó akár kontinentális, akár angolszász jogrendszerrel rendelkező országról, a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában meg lehetőségen nehéz. Nemcsak nálunk, máshol is. Az eljárások egyik alapproblémája ugyanis, hogy nincs feljelentő, nincs sértett, aki a hatóság segítségét kérné. Kriminológiai értelemben áldozat nélküli bűncselekményekről beszélhetünk.

Ezért a bűncselekmény észlelésére jellemzően csak operatív adatgyűjtéssel van lehetőség. Az operatív adatgyűjtésből származó információk nyílttá tétele azonban nem jelenti feltétlenül azok vádképviseleti eljárás során történő felhasználhatóságát is.

Az ENSZ Kábítószer és Bűnözés Elleni Hivatala (UNODC) és a Nemzetközi Monetáris Alap (IMF) becslése szerint az illegális drogkereskedelemből származó haszon mintegy 600 milliárd dollár volt 2010-ben, amely a világ kereskedelmének 7,6%-át teszi ki. Megközelítőleg 1,5 trillió dollár drogkereskedelemből származó pénzt mostak tisztára jogszerűen működő vállalkozásokon keresztül, amely a világ GDP-jének az 5%-a. A kábítószer-kereskedelem a legprofitábilisabb önálló szektorként működik a feketegazdaságban. Jelenleg a nagyobb szervezett bűnözői csoportok bevételeik mintegy 70%-át kábítószer-kereskedelemből szerzik.

Egyik fő problémaként emelték ki a megkérdezettek a bűnszervezet, bűnszövetség bizonyítását. A mintába került ügyekben az elkövetők kapcsolati network-je azt mutatja, hogy amennyiben az eljárásban több elkövető szerepelt, azok leggyakrabban barátok (31,5%), közeli ismerősök (35,3%) és/vagy rokoni kapcsolatban álló személyek (8,7%) voltak.

Az ügyészek a bűnszervezet, bűnszövetség és az üzletszerűség bizonyításával kapcsolatban a tárgyaláson a bíró részéről történő túlbizonyítási igényről számoltak be számos megyében. Mivel az ügyész tevékenységének eredményességét a váderedményességben mérik, így nyilvánvaló, hogy csak akkor fogja a vádiratban vádolni ezekkel a minősítő körülményekkel, amikor a „túlbizonyítási kényszer” feltételeinek meg tud felelni a rendelkezésre álló bizonyítékaival.

Legalább annyira nehéz elképzelni, hogy a komolyabb kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények ne történjenek legalább – jogi értelemben – bűnszövetségben, mint bizonyítani a bűnszövetségben történő elkövetést. Bűnszervezet miatt az esetek 4,6%-ában történt vádemelés, miközben az ügyiratokban foglalt házi nyomozati iratokból, továbbá a rendőrség gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyvéből egyértelmű volt a bűnszervezet megléte; sőt a vizsgált ügyek 31,2%-ában a nyomozó hatóság „bevádolta” a gyanúsítottat vagy gyanúsítottakat bűnszervezet létrehozásával is. Azonban a rendelkezésre álló bizonyíték az ügyész számára nem volt elégséges a váderedményességhez.

„Az elmúlt két évtizedben szinte minden, a kábítószer tárgyában született Btk. módosításkor szükség volt a Legfelsőbb Bíróság utólag közzétett hivatalos jogértelmezésére, hiszen a sok esetben jelentősen eltérő gyakorlat egymásnak olyan mértékben ellentmondó döntéseket eredményezett, amelyek súlyosan veszélyeztették a jogbiztonságot.” (Frech, 2006). És a helyzet azóta sem változott.

Meggyőződésem, hogy a bizonyítással kapcsolatos problémák egyrészt a jelenség sajátosságaiban, másrészt a nem egységes jogértelmezésben, manifesztálódva pedig az eltérő joggyakorlatban és egymásnak ellentmondó bírósági határozatokban gyökereznek. Függetlenül a hivatalos jogértelmezéseket magukba foglaló büntető jogegységi határozatoktól, büntető kollégiumi állásfoglalásoktól, véleményektől. Sajnos a vizsgálati eredmények azt jelzik, hogy ezek értelmezése sem egységes!!!

Ugyanakkor tudomásul kell venni, hogy az illegális drogpia visszaszorítására a büntetőjogi eszközök önmagukban messze nem elégségesek. A társadalom, mivel más társadalompolitikai eszközök nem voltak képesek a jelenség kezelésére, a büntető igazságszolgáltatást „hatalmazta fel”, illetve a kriminálpolitikai eszközöket részesítette előnyben az illegális drogpia visszaszorítására. A büntető igazságszolgáltatás rendszere azonban jellegénél fogva nem alkalmas egy olyan illegális gazdasági tevékenység visszaszorítására, amely azért funkcionál és azért ennyire elterjedt, mert a tiltás ellenére létező társadalmi igényt, keresletet elégíti ki.

Ilyen vonatkoztatási rendszerben a büntetőjog, illetve az abban foglalt büntetések e cselekmények tekintetében az alapvető – generál- és speciális prevenciók – funkciójukat sem képesek betölteni.

Úgy tűnik, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos bizonyítási nehézségek egyrészt a szabályozni kívánt jelenség és a büntető igazságszolgáltatás viszonyrendszerében, másrészt pedig jogalkalmazó szervezetek közötti interakciókban (kooperáció és kommunikáció minőségében, illetve az egységes jogértelmezésben) gyökereznek.

A „viszonyrendszerrel” kapcsolatos probléma kezelésére a jogalkalmazóknak kevés befolyásuk van, azonban az interakciók vonatkozásában, a kooperáció és a kommunikáció minőségének javítása, az egységes jogértelmezés megvalósítása már reális, elérhető cél.

Közvetett eredménye az lehet, hogy hatékonyabb, gyorsabb eljárásokkal sikerebb vádképviselet valósulhat meg. Ami erősítheti a jogrendszer társadalmi támogatottságát és ezzel legitimitását is.

6.6. II. PROBLÉMA: AZ ELJÁRÁSOK ELHÚZÓDÁSA

A megkérdezett ügyészek által a második leggyakrabban említett probléma a kínálati oldali eljárásokkal kapcsolatban az eljárások elhúzódása volt. A büntetőeljárás törvény szabályozza az egyes eljárási cselekmények teljesítésének, valamint a kényszerintézkedések végrehajtásának időkorlátait. Amennyiben a nyomozás (a bizonyítékok beszerzése, tanú és gyanúsított kihallgatások, szakértői vizsgálatok stb.) elhúzódik, úgy nemcsak a nyomozás határidejéről, de a kényszerintézkedések meghosszabbításáról is intézkedni kell az eljáró hatóságoknak.⁶¹ Rengeteg az adminisztratív tevékenység a hosszabbításokkal.

⁶¹ 176. § (1) A nyomozást a lehető legrövidebb időn belül le kell folytatni, és az elrendelésétől, illetve megindulásától számított két hónapon belül be kell fejezni. Ha az ügy bonyolultsága vagy elháríthatatlan akadály indokolja, a nyomozás határidejét az ügyész legfeljebb hat hónappal, ha ez a határidő letelt, az ügyészség vezetője legfeljebb a büntetőeljárás megindításától számított egy év elteltéig meghosszabbíthatja. 176. § (2) Egy

Nyilvánvalóan a kínálati oldali bűncselekmények speciálisan azok a cselekmények, amelyek esetén – korábban elemzett jellemzőik révén – még az eljárások nyílttá tételét követően is hosszabb időtartamú nyomozati szakkal kell számolni. Ennek egyik oka, hogy egyrészt több szakértőt is szükséges az eljárásba bevonni és ezek a szakértői vizsgálatok (igazságügyi vegyészszakértő, elmeorvos-szakértő, toxikológus) már önmagukban időigényes tevékenységek, de ha a védelem megtámadja a szakértői véleményeket, úgy még inkább elhúzódik az eljárás. Másrészt a kriminológiai értelemben vett áldozat nélküli bűncselekmények bizonyítása, mint erre korábban részletesen utaltam, jóval bonyolultabb és nehezebb, mint az ún. hagyományos bűncselekményeké. Harmadrészt az elkövetői, terhelti létszám is jelentős befolyást gyakorol az eljárások elhúzódására. Még akkor is, ha az ügyek elkülönítésére azért kerül sor, mert a felelősségnek ugyanabban az eljárásban történő elbírálását nehezítené a terheltek nagy létszáma.

További hatással van az eljárások elhúzódására az is, hogy – mivel az elkövetők egy része külföldi állampolgárságú – az eljárás folyamán tolmács/fordító igénybe-vételére is szükség van. A mintába került ügyek 24,5%-ában, azaz minden negyedik ügyben tolmács és/vagy fordító is részt vett az eljárásban.

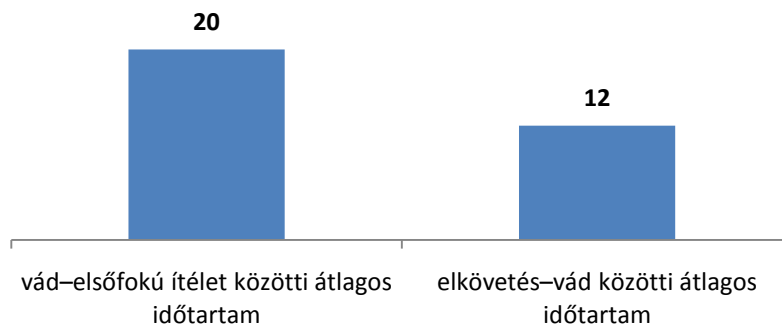
Az ügyészek szerint:

- ⇒ „Általában hosszadalmas és költséges bizonyítási eljárásokat kell lefolytatni az ilyen tárgyú eljárásokban.”
- ⇒ „A nyomozások nagyon elhúzódnak.”
- ⇒ „Az eljárások elhúzódása a bizonyítás nehézségei miatt.”
- ⇒ „A nyomozások elhúzódnak, akár több év is eltelhet a vádemelésig.”
- ⇒ „Rendkívüli módon elhúzódik a bizonyítás, a híváslista-elemzések, a sok tanú, a gyanúsított kihallgatások miatt. A nyomozó hatóság nem teamben dolgozik, hanem az ügy előadója »haladgat« az ügygel.”
- ⇒ „Nehezen tartható az időszerűség.”

éven túl a felettes ügyészség vezetője, két éven túl a legfőbb ügyész jogosult a nyomozás határidejének meghosszabbítására. Ha a nyomozás meghatározott személy ellen folyik, a meghosszabbítás legfeljebb a gyanúsítottak a 179. § (1) bekezdése szerinti kihallgatásától számított két évig terjedhet, kivéve, ha a legfőbb ügyész a 193. § (3) bekezdése alapján a nyomozás időtartamát az engedélyben meghatározott időpontig meghosszabbította.

A 14. ábra szemléletesen tükrözi, hogy míg a mintába került kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények miatt indított eljárások esetén a nyílt eljárás megindulásától átlagosan egy év telt el a vádirat benyújtásáig, azaz eddig tartott a nyomozati szak, addig közel kétszer ennyi ideig (20 hónap) tartott átlagosan, míg a vádirat benyújtását követően elsőfokú ítélet született.

14. ábra: A mintába került ügyek eljárási idő szerinti megoszlása (hónap)

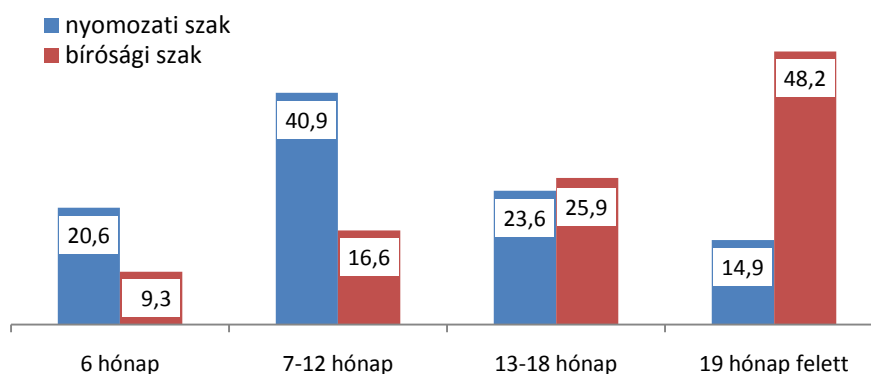

A mintába került ügyek ötöde vádra került a nyílttá tett eljárás megindulását követő 6 hónapon belül, azonban az eljárási hossz tekintetében a felső kvintilisbe tartozó ügyek nyomozati szaka másfél éven is túlnyúlt (> 18 hó).

Két év vagy azt meghaladó időtartamú volt minden negyedik ügyben (25,9%) az ítélezési szak hossza, azonban az ítélezési szak hosszának tekintetében az alsó kvintilisbe tartozó ügyek egy éven belül első fokon befejeződtek. Nem találtunk szignifikáns összefüggést az egyes eljárási időszakok hossza és az eljáró hatóságok földrajzi elhelyezkedése között. Azaz az eljárási idő hosszára alapvetően nem az eljáró hatóság, hanem a bűncselekmény jellege – annak összetettsége, bizonyítási eszközök, bűnjelek rendelkezésre állása, terheltek száma stb. – gyakorolt befolyást.

A következő ábra a mintába került ügyek eljárási idő szerinti megoszlását mutatja.

15. ábra: A mintába került ügyek nyomozati idő és ítélezési idő szerinti megoszlása (%)

Míg a nyomozati szak a mintába került ügyek 61,5%-ában egy éven belül lezárult, addig a bírósági szak elsőfokú eljárása csak az ügyek 25,9%-ban ért véget ezen időintervallumon belül. Míg az ügyek közel felénél az elsőfokú ítélet meghozatala másfél éven túl nyúlt, addig a nyomozati szak a nyílttá tételt követően csak az ügyek 14,9%-ában volt ennyire hosszú.

Ha összeadjuk – a mintába került ügyekben – a nyomozati szak, valamint a bírósági szak átlagos hosszát, akkor kijelenthetjük, hogy a nyílttá tett nyomozati eljárás megindulásától 32 hónapnak (2 év 8 hónap) kell eltelnie átlagosan, míg egy kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény elkövetése miatt elsőfokú ítélet születik. Ha ehhez hozzávesszük az operatív felderítés időtartamát⁶², valamint a másodfokú bírósági eljárás hosszát is, akkor az az időszak, amelyet egy ilyen ügygel a jogalkalmazó hatóságok és gyakorlatilag a büntető igazságszolgáltatás rendszere tölt, jóval tovább tart, mint 32 hónap.

Mindez nemhogy megközelíti, de nagy valószínűséggel túl is nyúlik azon az időn, amelyet az elsőfokú ítéletben a bíróságok a kínálati oldali bűncselekményt elkövetőkre átlagosan kiszabnak. *A vizsgált ügyekben az átlagos büntetési tétel a 4 év volt. A vonatkozó ügyekben szereplő minden harmadik elkövetővel szemben (34,8%) 3 év szabadságvesztést vagy ennél enyhébb büntetést szabtak ki az eljáró bírák. Itt jegyzem meg, hogy amennyiben másodfokú bírósági eljárásra került sor, minden esetben(!) enyhítés született az elsőfokú ítélethez képest.*

Az eljárások elhúzódása mindezek alapján az alábbi indikátorok vonatkozásában értelmezhető:

- *A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények és a büntető igazságszolgáltatás viszonyrendszere, azaz a jelenség sajátosságai, amelyek a büntetőeljárás intézményrendszerétől újfajta (problémamegoldó) skill-ek és módszerek alkalmazását igénylik.*
- *A nyomozó hatóság intézményei közötti kooperáció és kommunikáció minősége.*
- *Szakértők bevonása és a szakértői vélemények kétséget kizáró nyomatékosítása az eljárásokban.*
- *Tolmács/fordító részvétele a bizonyítási eljárásokban.*
- *A terheltek jelentős száma és tevékenységük „túlbizonyítása” iránti igény.*
- *A bíróság leterheltsége és/vagy ügymenete.*

⁶² Az Rtv. alapján végzett *tigy* során alkalmazott különleges eszközök tulajdonképpen annyiszor 90 napra engedélyezhetőek, ahányszor a bíró arra engedélyt ad. Az operatív felderítés így többször 90 napig is eltarthat!

ÖSSZEGZÉS

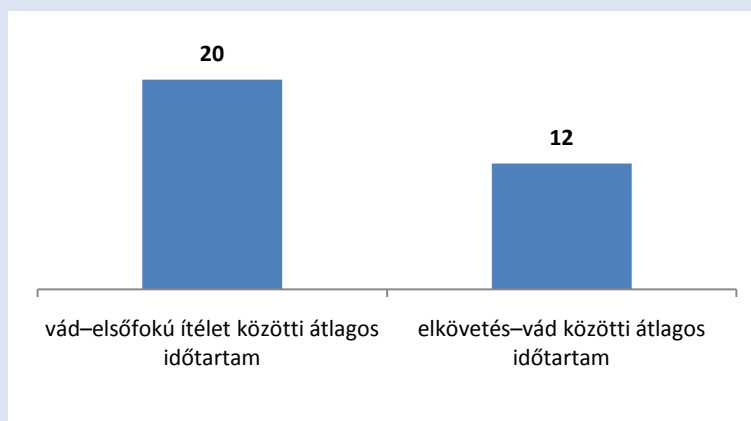
II. probléma: az eljárások elhúzódása

A megkérdezett ügyészek által a második leggyakrabban említett probléma a kínálati oldali eljárásokkal kapcsolatban az eljárások elhúzódása volt.

Nyilvánvalóan a kínálati oldali bűncselekmények speciálisan azok a cselekmények, amelyek esetén – korábban elemzett jellemzőik révén – még az eljárások nyitlta tételét követően is hosszabb időtartamú nyomozati szakkal kell számolni. Ennek egyik oka, hogy egyrészt több szakértőt is szükséges az eljárásba bevonni és ezek már önmagukban időigényes tevékenységek; de ha a védelem megtámadja a szakértői véleményeket, úgy méginkább elhúzódik az eljárás. Másrészt a kriminológiai értelemben vett áldozatnélküli bűncselekmények bizonyítása jóval bonyolultabb és nehezebb, mint az ún. hagyományos bűncselekményeké. Harmadrészt az elkövetői, terhelti létszám is jelentős befolyást gyakorol az eljárások elhúzódására. További hatással van még az is, hogy – mivel az elkövetők egy része külföldi állampolgárságú – az eljárás folyamán tolmács/fordító igénybevételére is szükség van. A mintába került ügyek 24,5%-ában, azaz minden negyedik ügyben tolmács és/vagy fordító is részt vett az eljárásban.

Míg a mintába került kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények miatt indított eljárások esetén a nyílt eljárás megindulásától átlagosan egy év telt el a vádirat benyújtásáig, azaz eddig tartott a nyomozati szak, addig közel kétszer ennyi ideig (20 hónap) tartott átlagosan, míg a vádirat benyújtását követően elsőfokú ítélet született.

A mintába került ügyek eljárási idő szerinti megoszlása (hónap)

Ha összeadjuk – a mintába került ügyekben – a nyomozati szak, valamint a bírósági szak átlagos hosszát, akkor kijelenthetjük, hogy a nyitlta tett nyomozati eljárás megindulásától 32 hónapnak (2 év 8 hónap) kell eltelnie átlagosan, míg egy kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény elkövetése miatt elsőfokú ítélet születik. Ha ehhez hozzávesszük az operatív felderítés időtartamát, valamint a másodfokú bírósági eljárás hosszát is, akkor az az időszak, amelyet egy ilyen ügygel a jogalkalmazó hatóságok és gyakorlatilag a büntető igazságszolgáltatás rendszere tölt, jóval tovább tart, mint 32 hónap.

Mindez nemhogy megközelíti, de nagy valószínűséggel túl is nyúlik azon az időn, amelyet az elsőfokú ítéletben a bíróságok a kínálati oldali bűncselekményt elkövetőkre átlagosan kiszabnak.

A vizsgált ügyekben az átlagos büntetési tétel a 4 év volt. A vonatkozó ügyekben szereplő minden harmadik elkövetővel szemben (34,8%) 3 év szabadságvesztést vagy ennél enyhébb büntetést szabtak ki az eljáró bírák. Itt jegyzem meg, hogy amennyiben másodfokú bírósági eljárásra került sor, minden esetben(!) enyhítés született az elsőfokú ítélethez képest.

Az eljárások elhúzódása mindezek alapján az alábbi indikátorok vonatkozásában értelmezhető:

- *A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények és a büntető igazságszolgáltatás viszonyrendszere, azaz a jelenség sajátosságai, amelyek a büntetőeljárás intézményrendszerétől újfajta (problémamegoldó) skill-ek és módszerek alkalmazását igénylik.*
- *A nyomozó hatóság intézményei közötti kooperáció és kommunikáció minősége.*
- *Szakértők bevonása és a szakértői vélemények kétséget kizáró nyomatékosítása az eljárásokban.*
- *Tolmács/fordító részvétele a bizonyítási eljárásokban.*
- *A terheltek jelentős száma és tevékenységük „túlbizonyítása” iránti igény.*
- *A bíróság leterheltsége és/vagy ügymenete.*

6.7. III. PROBLÉMA: A SZAKÉRTŐI VIZSGÁLATOK

Az eljárásokkal kapcsolatos harmadik leggyakrabban nevesített problémacsoportot a szakértői vizsgálatok képviselték. Nem véletlen, hiszen a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények miatt indított eljárások jellemzően vagy a lefoglalt kábítószer-gyanús anyagok (bűnjelek) igazságügyi vegyészszakértői vizsgálat eredményeit összegző szakvéleményben foglalt pozitív eredmény alapján indulnak, vagy pedig a gyanúsítottól levett testnedvben bizonyíthatóan jelenlévő kábítószer-fogyasztásból származó vegyület alapján, amelyet toxikológus szakértő⁶³ jelez a szakvéleményében.

Az eljárások során a kábítószer-függőség megállapítását végző igazságügyi elmeorvos-szakértő, illetve az ő szakvéleménye is, jelenleg még nélkülözhetetlen „kelléke” a bizonyítási eljárásoknak. Számos további szakértő is részt vehet a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények miatt indított eljárásokban, attól függően, hogy a kábítószerrel visszaéléssel egyidejűleg más bűncselekmény elkövetését is észleli, illetve tudja-e bizonyítani a nyomozó hatóság. Így előfordul, hogy fegyverszakértő, ujjnyom-szakértő, esetleg DNS-vizsgálat is történik, továbbá kábítószer-termesztés esetén botanikus szakértő is bevonásra kerül(het), hogy csak a leggyakrabban előfordulókat említsük. Arról nem is beszélve, hogy a bizonyítási eljárás során nem ritka, hogy több elmeorvos-szakértői véleményre is szükség van, sőt az is előfordul, hogy a vegyészszakértői véleményt támadja meg a védő, így újabb szakértői véleményre vagy a vélemény magyarázatára lehet szükség.

⁶³ Igazságügyi Szakértői és Kutató Intézetek – Országos Toxikológiai Intézet (ISZKI–OTI) szakértői.

A szakértői vélemények mégiscsak vélemények, a bíró pedig szabadon mérlegelhet (elfogadja-e a szakvéleményt, ha igen melyiket stb).

Ugyanakkor a szakértői intézetek leterheltsége és forráshiánya meghatározó az eljárások elhúzódásában. Egyfajta viccként terjedt el szakmai körökben, hogy bizonyos szakértői intézetbe a portás már nem engedi be a rendőröket, ha mintát hoznak, mert az egyik központi rendőri szerv olyan finansziális tartozást halmozott fel a szakértői intézettel szemben, amely ellehetetleníti annak tevékenységét.

A Bűnügyi Szakértői és Kutató Intézet preambulumban olvasható, hogy „*az igazságügyi szakértők munkájának elsődleges célja, hogy a tudomány és a műszaki fejlődés új eredményeinek felhasználásával készített szakvéleményeikkel segítsék a tényállások megállapítását és a szakkérdések eldöntését, melyekre többségében a nyomozó hatóságoktól, és az igazságszolgáltatás különböző szereplőitől kapnak felkéréseket*”. Ugyanakkor ezeknek az intézményeknek a tevékenység-finanszírozása vizsgálat-alapú, amely alapján az igazságügyi szervezet igénybe veszi az általa nyújtott szolgáltatást, és a saját költségvetéséből fizet ezért.⁶⁴ Addig nyújtózhatnak azonban, ameddig a takarója ér. Ha elfogyott a költségvetési keret, nincs tovább. Nem véletlen – és így már érthető – a novemberi hónapban az eljárásindítások, azaz a realizálások, illetve elfogások számának csökkenése és a decemberi hónapban a „minimál-felderítések” aránya! (Ld. 16. ábra)

Megdöbbenő, hogy a szakértői intézetek finanszírozási problémái és/vagy „kintlévőségei” miatt a szakértői tevékenység nemcsak lelassul, de el is lehetetlenülhet. Eközben pedig a várakozó bűnjelminták akár jelentős változáson is keresztül mehetnek. (Lásd a delta-9-THC-tartalmú növényi anyag ismert hatóanyagtartalom-változását. Többször támadták emiatt a vegyészszakértői véleményeket a védők is a bizonyítási eljárásokban. Ugyanakkor nemzetközi tendencia is a tiszta és a sav formában együttesen jelenlévő THC-tartalom-számítás, így 2012. január 1-jétől a Btké. 23. § (1) b) pontja szerint, a kábítószer csekély mennyiségű, ha tetrahidrokannabinol (THC) esetén a tiszta és sav formában együttesen jelenlévő THC-tartalom (totál-THC) a 6 gramm mennyiséget

⁶⁴ Be. 105. § (6): A szakértő a szakértői vizsgálatért, a szakvélemény elkészítéséért, valamint a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság előtt idézésre történt megjelenésért díjazásra, továbbá az eljárásával felmerült és igazolt készkiadásának megtérítésére jogosult. A szakértő díját a kirendelő, illetőleg az a bíróság, ügyész vagy nyomozó hatóság, amely előtt az eljárás folyik, a szakértő által benyújtott díjjegyzék alapul vételével a szakvélemény beérkezését, illetőleg a szakértő meghallgatása esetén a meghallgatást követően, de legkésőbb harminc napon belül határozattal állapítja meg.

(7) A szakértői díjat megállapító határozat ellen külön jogorvoslatnak van helye.

nem haladja meg, és jelentős mennyiségű, ha a totál-THC a 120 gramm mennyiséget meghaladja.)

A hatályos büntetőeljárás törvényünk előírja, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni. [99. § (1) bek.]

Sőt, a (2) bekezdés értelmében „Szakértő alkalmazása kötelező, ha

- a) a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés személy kóros elmeállapota, illetőleg kábítószerfüggősége,*
- c) a személyazonosítást biológiai vizsgálattal végzik.*

(3) Szakértőt a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság alkalmazhat.

100. § (1) A szakértő alkalmazása kirendeléssel történik. A szakértő kirendeléséről szóló határozatnak meg kell jelölnie

- a) a szakértői vizsgálat tárgyát és azokat a kérdéseket, amelyekre a szakértőnek választ kell adnia,*
- b) a szakértő részére átadandó iratokat és tárgyakat, ha az átadás nem lehetséges, az iratok és a tárgyak megtekinthetésének helyét és idejét,*
- c) a szakvélemény előterjesztésének határidejét.*

A jogszabály tehát kötelezővé teszi a szakértő alkalmazását a fent említett esetekben, egyértelművé teszi, hogy a kábítószeres tiszta hatóanyagtartalmának, illetve a kábítószer-gyanús bűnjelek azonosítását igazságügyi vegyészszakértőnek kell elvégeznie, *azonban ennek végrehajtását a jelenlegi finanszírozási rendszer (mindkét oldalon – azaz a büntető igazságszolgáltatás és a bűnügyi szakértői intézetek oldalán is) korlátozza.*

Hogyan is lehet hatékony a büntető igazságszolgáltatás rendszere éppen a bűncselekmény tárgya iránti erős kereslet miatt a nyomozati oldalon jelentős konspirációt igénylő eljárásokban, ha az operatív felderítést (lásd lehallgatási vagy figyelési kapacitás), a bizonyítást pedig részben a hatóságok költségvetési kerete, illetve a bűnügyi szakértői intézetek finansziális helyzete határozza meg. És akkor még nem is beszéltünk a humán erőforrás-szükségletről.

Tulajdonképpen már csak az a kérdés, hogy miért ennyi és miért pont ezek a kínálati oldali bűncselekmények váltak ismertté?

Amint azt találóan egy megkérdezett ügyész megjegyezte: „A kínálati oldali bűncselekmények miatt indított eljárásokkal az a baj, hogy

- 1) kevés az eszkimó (ügyész [és rendőr – sic!])
- 2) sok a fóka (ügy)
- 3) nincs elég idő.”

Habár igazságügy-minisztériumi rendelet⁶⁵ szabályozza a szakértői díjjegyzék elkészítését és gyakorlatilag az elszámolható költségeket is egy-egy vizsgálat kapcsán, mégsem egyértelmű minden nyomozó hatóság számára a rendszer működése. Így találkoztunk olyan megkereséssel is, amikor egy nyomozó hivatal árajánlatot kért egy vidéki bűnügyi szakértői intézettől.

Több esetben előfordult, hogy a szakértői intézet magyarázkodni kényszerült a kirendelésben feltüntetett határidő tarthatatlansága kapcsán:

„...Tájékoztatásuk közöljük, hogy a kirendelésükben feltüntetett határidőt tartani nem tudjuk [...] Az önök kirendelése sorrendiségben előnyt élvez. Ennek megfelelően lehetőségeink szerint minél hamarabb teszünk eleget az önök által kért vizsgálatoknak. Tájékoztatásul közöljük azonban, hogy Osztályunk folyamatos anyag- és eszközellátását finanszírozási problémák nehezítik. A rendelkezésünkre álló fenntartási keret összege a jelenleg hatályos kirendeléseinkben igényelt bűnjelminták kb. 50%-ának laboratóriumi feldolgozását teszi lehetővé [...] Kérjük a megjelölt határidőt lehetőség szerint meghosszabbítani [...] A szakvélemény elkészülésének várható ideje miatt felmerülő esetleges nehézségekért szíves megértésüket kérjük.”⁶⁶

A megkérdezett ügyészek az alábbi problémákat említették leggyakrabban a szakértői véleményekkel kapcsolatban:

- ⇒ „Hosszadalmas szakértői bizonyítás.”
- ⇒ „Hatóanyag tartalom, mennyiség meghatározása.”
- ⇒ „Alapvető probléma a kábítószer mennyiségének meghatározása terjesztői magatartás esetén (ilyenkor lényegében tanúvallomásokra alapított becslésről van szó).”

⁶⁵ 3/1986. sz. IM rendelet

⁶⁶ Igazságügyi szerológus szakértő írásbeli tájékoztatása egy kábítószer-bűncselekmény miatt indított eljárás, illetve nyomozó hatóság részéről történt kirendelés kapcsán.

- ⇒ „A szakértői vélemények rendkívül lassan, 8–12 hónap(!) alatt készülnek el, a nyomozás ezen idő alatt áll, hiszen először azt kell tisztázni, hogy kábítószerrel találta-e.”
- ⇒ „Hosszadalmas és bonyolult a hatóanyag-tartalom, különösképpen a le nem foglalt hatóanyag-tartalom és megállapítása; kiváltképp a 2012. január 1. utáni THC-tartalom-számítás.”
- ⇒ „A le nem foglalt kábítószer hatóanyag tartalmának nyomozó hatóság, ügyész általi meghatározása, még akkor is, ha van rá a BSZKI-s táblázat. [...] Az adott [tárgy]évre vonatkozóan nem tartalmaz adatot, csak korábbi évek adatait [...] többfajta kábítószer esetében bonyolult a számítás.”

Számos visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt eljárást folytató jogalkalmazó egyik legmarkánsabb problémája a hatóanyag-tartalom-számítás.

Az 1/2007. Büntető jogegységi határozat kimondja, hogy a mennyiségeket akkor is összegezni kell az azonos vagy különböző kábítószer részmennyiségeit (a tiszta hatóanyag-tartalom alapulvételével kiszámítva), ha az elkövető a természetes egységbe tartozó magatartásai kifejtése révén birtokába került kábítószerrel elfogyasztotta. A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában pedig akár megszerzés, tartás révén, akár termesztés, akár forgalmazás révén lefoglalt kábítószer-mennyiségek tiszta hatóanyag-tartalmát szintén számolni kell, hiszen a jelentős mennyiség minősítő körülmény és mert a természetes egységbe tartozó részcselvények esetében szükségszerű következmény a kábítószer-mennyiségek összegzése. A bűncselekmény minősítése szempontjából ugyanis irányadó az összmennyiség.

A BSZKI „Tájékoztató a delta-9-THC csekély és jelentős mennyiségére vonatkozó jogszabályváltozásból adódó szakértői kérdésekről” címmel egy sillabuszt tett közzé⁶⁷, amely segít eligazodni a jogalkalmazóknak a becsült és a lefoglalt delta-9-THC-tartalmú kábítószer hatóanyag-számítását illetően.

Mind a becsült, mind pedig a lefoglalt hatóanyag-tartalom összegzése az eljáró hatósági személyek feladata, nem pedig a vegyészszakértőké.

Vannak olyan városok, ahol a vizsgálók elvégzik a tiszta-hatóanyag-tartalom kiszámolásával a mennyiségi meghatározást, máshol ez az ügyészre marad.

Vannak olyan rendőrök, ügyészek, akiknek könnyen megy a számolás, mások kínlódnak vele.

⁶⁷ http://www.bszki.hu/e107_files/downloads/THC_jogszabaly.pdf

Felmerül a kérdés: mi értelme van a tiszta-hatóanyag-tartalom alapján történő mennyiségi meghatározásnak? Miért szükséges a csekély és jelentős mennyiség elkülönítése a tényállásban?

Nyilván a nemzetközi egyezményben foglaltak szerint kell eljárunk a vonatkozó cselekmények hazai kodifikációját illetően is. Érthető a jogalkotói szándék a csekély és jelentős mennyiség meghatározásával is, hiszen a jogalkotó így igyekezett különválasztani a kínálati és a keresleti oldalt, a „bűnösöket”, akiket magas büntetési tétellel fenyeget, és az „áldozatokat”, akiknek diverziós lehetőséget kínál. *(Hadd jegyezzem meg, hogy nem osztom a bűnös-áldozat megközelítést, ugyanis mint azt korábban kifejtettem, a büntetőjog által tilalmazott magatartások köre egy illegális piac szereplőinek tevékenységét foglalja magába. Ez a piac pedig, más piacokhoz hasonlóan keresleti és kínálati oldali szereplőkből áll; vannak, akik eladni és vannak, akik vásárolni szeretnének. A „bűnösök” kielégítik az „áldozatok” igényeit és ezzel jelentős extraprofitot maximalizálnak. Csak akkor tud egy piac funkcionálni, ha vannak vevők, akik bizonyos termékeket meg akarnak vásárolni. Ha nincs kereslet, nem működik a piac!)*

A tiszta hatóanyag-tartalom alapján történő számítás is ésszerű, hiszen így biztosított az igazságosság elve. Szintén erősíti a keresleti-kínálati oldali szereplők különválasztását, ugyanakkor az unciás eladóknak, kiskereskedőknek és a fogyasztóknak jellemzően nincs tudomásuk a szer hatóanyag-tartalmáról!

A mintába került ügyekben több olyan eset is volt, hogy a kannabiszt természetű elkövetők közül azok jártak jól, akik már „szüreteltek”, tehát nem volt bizonyítható a növényi egyedszám, és nem voltak „jó kertészek”. Azaz a leszárított törmelék nem volt jó minőségű, alacsony volt a hatóanyag-tartalma.

Alapvetően azt gondolom, hogy a mennyiség tekintetében a jelentős és csekély különválasztása indokolt, mert már önmagában ez a tény is elkülöníti a keresleti, illetve kínálati oldali magatartást.

A csekély mennyiség felső és a jelentős mennyiség alsó határa közti különbség még mindig igen kicsi, így ha felemelnénk a jelentős mennyiség alsó határát, meghatározó lenne az illegális drogpiacon két különböző oldalához tartozó magatartások egyértelmű elkülönítése a lefoglalt (bruttó) mennyiség által is.

Éppen ezért a jelentős mennyiségű kábítószer tartása már önmagában kellene hogy feltételezze a forgalomba hozatali – és egyben haszonszerzési – szándékot.

Logikusan a bizonyítási teher megfordulásával a terheltnek kellene ennek ellenkezőjéről meggyőzni a joghatóságot.

Nem tartom feltétlenül szükségesnek és indokoltnak a jogalkotók alkalmazott matematikussá történő önképződését.

Értelmetlennek gondolom a visszaható hatályú számolást a le nem foglalt/elfogyasztott (megszerzett, tartott) kábítószer tekintetében, miközben kérdés persze, hogy a le nem foglalt kábítószer-mennyiség becslése mennyiben értelmezhető kétséget kizáró bizonyítékként?

Jogos kétely egy megkérdezett ügyész részéről, hogy pl. a BSZKI-adatok az adott tárgyévra vonatkozóan nem tartalmaznak adatokat a hatóanyag-tartalomra, csak a korábbi évekre vonatkozóan. Mi ilyenkor a helyzet? És mely értékeket vegye alapul a jogalkalmazó a megadott két szélsőérték közül a le nem foglalt kábítószer hatóanyag-tartalom számítása esetén? Nyilvánvaló, hogy nem adnak alapot arra ezek az adatok, hogy kétséget kizáró bizonyítékként lehessen értelmezni azokat.

Sokkal egyértelműbb és tisztább üzenet a társadalom tagjai felé, ha az alkalomhoz társítjuk a büntetéseket, illetve a minősítéseket. Mellesleg ez sokkal elterjedtebb gyakorlat az unió tagállamaiban, mint a miénk. Azaz, ha valakit először ér tetten a rendőrség kábítószer-fogyasztás miatt, enyhe büntetést kap, de ha már másodszor vagy harmadszor, egyre súlyosabbra számíthat. Ezt az elvet igyekeznek egyébiránt követni a 2012. évi C. törvény vonatkozó rendelkezései is. Ez esetben pedig a tiszta hatóanyag-tartalom lassan elhagyható lesz, hiszen a cselekmény jellege válik meghatározóvá.

Részlet egy városi bíróság végzésből: „...a vádlott [...] közötti időben – pontosan meg nem határozható időpontokban, pontosan meg nem állapítható alkalommal – delta-9-THC-t tartalmazó marihuánát és amfetamint tartalmazó »speed« port fogyasztott. Az eljárás során le nem foglalt kábítószer tiszta hatóanyag-tartalma becsléssel – a BSZKI által közzétett feketepiaci kábítószer-készítmények átlagos hatóanyag-tartalmát rögzítő táblázat segítségével – sem állapítható meg.”

Nyilvánvaló, hogy a közeljövőben újra kell majd gondolni a csekély és jelentős mennyiség tiszta hatóanyag-tartalom alapján történő megállapítását mint minősítést meghatározó tényezőt, hiszen az új pszichoaktív anyagok megjelenése, terjedése

átalakítja a korábban ismert drogpiacon szerkezetét és a piaci magatartásokat. A büntető igazságszolgáltatásnak pedig lépést kell tartania a változásokkal. Az „új kábítószerrel” kapcsolatos kínálati oldali magatartások bizonyítási eljárásai során ezek a módszerek egyre kisebb hatékonysággal lesznek alkalmazhatók.

Összegezve tehát, a szakértői vélemények és azok büntetőeljárásra gyakorolt hatásaival kapcsolatban kijelenthetjük, hogy

- A szakértői intézetek leterheltsége és forráshiánya meghatározó az eljárások elhúzódsában.
- Ezen intézmények tevékenységének finanszírozása „vizsgálat-alapú”; amely igazságügyi szervezet igénybe veszi az általa nyújtott szolgáltatást, és a saját költségvetéséből fizet ezért. Addig nyújtózkodhat azonban, ameddig a takarója ér.
- A szakértői intézetek finanszírozási problémái és/vagy „kintlévőségei” miatt a szakértői tevékenység nemcsak lelassul, de el is lehetetlenülhet.
- A hatályos büntetőeljárás törvényünk előírja, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni, azonban ennek végrehajtását a jelenlegi finanszírozási rendszer (mindkét oldalon – azaz a büntető igazságszolgáltatás és a bűnügyi szakértő intézetek oldalán is) korlátozza.
- Az egyik legmarkánsabb problémája sok visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt eljárást folytató jogalkalmazónak a hatóanyagtartalom-számítás.

Nem tartom feltétlenül szükségesnek és indokoltnak a jogalkotók alkalmazott matematikussá történő önképződését:

- A mennyiség tekintetében a jelentős és csekély különválasztása indokolt, mert már önmagában ez a tény is elkülöníti a keresleti, illetve kínálati oldali magatartást.
- Szükségtelennek gondolom azonban a visszaható hatályú számolást a le nem foglalt/elfogyasztott (megszerzett, tartott) kábítószer tekintetében, miközben kérdés persze, hogy a *le nem foglalt kábítószer-mennyiség becslése mennyiben értelmezhető kétséget kizáró bizonyítékként?*

ÖSSZEGZÉS

III. probléma: A szakértői vizsgálatok

Az eljárásokkal kapcsolatos harmadik leggyakrabban nevesített problémacsoportot a szakértői vizsgálatok képviselték. Nem véletlen, hiszen a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények miatt indított eljárások jellemzően vagy a lefoglalt kábítószer-gyanús anyagok (bűnjelek) igazságügyi vegyészszakértői vizsgálat eredményeit összegző szakvéleményben foglalt pozitív eredmény alapján indulnak, vagy pedig a gyanúsítottól levett testnedvben bizonyíthatóan jelenlévő kábítószer-fogyasztásból származó vegyület alapján, amelyet toxikológus szakértő jelez a szakvéleményében. Ugyanakkor a szakértői intézetek leterheltsége és forráshiánya meghatározó az eljárások elhúzódásában, a kirendelő hatóság által kért határidőn – nem ritkán jóval – túlnyúló teljesítésben.

A hatályos büntetőeljárás törvényünk előírja, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni [99. § (1) bek.]. Azonban ennek végrehajtását a jelenlegi finanszírozási rendszer – mindkét oldalon, azaz a büntető igazságszolgáltatás és a bűnügyi szakértői intézetek oldalán is – korlátozza.

Hogyan is lehet hatékony a büntető igazságszolgáltatás rendszere éppen a bűncselekmény tárgya iránti erős kereslet miatt a nyomozati oldalon jelentős konspirációt igénylő eljárásokban, ha az operatív felderítést (lásd lehallgatási vagy figyelési kapacitás) és a bizonyítást a hatóságok költségvetési kerete, illetve a bűnügyi szakértői intézetek financiai helyzete határozza meg. És akkor még nem is beszélünk a humán erőforrás-szükségletről.

Számos visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt eljárást folytató jogalkalmazó egyik legmarkánsabb problémája a hatóanyagtartalom-számítás.

Az 1/2007. Büntető jogegységi határozat kimondja, hogy a mennyiségeket akkor is összegezni kell az azonos vagy különböző kábítószerek részmennyiségeit (a tiszta hatóanyag-tartalom alapulvételével kiszámítva), ha az elkövető a természetes egységbe tartozó magatartásai kifejtése révén birtokába került kábítószert elfogyasztotta. A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában pedig akár megszerzés, tartás révén, akár termesztés, akár forgalmazás révén lefoglalt kábítószer-mennyiségek tiszta hatóanyag-tartalmát szintén számolni kell, hiszen a jelentős mennyiség minősítő körülmény és mert a természetes egységbe tartozó részcelekmények esetében szükségszerű következmény a kábítószer-mennyiségek összegzése. A bűncselekmény minősítése szempontjából ugyanis irányadó az összmennyiség.

Mind a becsült, mind pedig a lefoglalt hatóanyag-tartalom összegzése az eljáró hatósági személyek feladata, nem pedig a vegyészszakértőké.

Vannak olyan városok, ahol a vizsgálok elvégzik a tiszta-hatóanyag-tartalom kiszámolásával a mennyiségi meghatározást, máshol ez az ügyészre marad. Vannak olyan rendőrök, ügyészek, akiknek könnyen megy a számolás, mások kínlódnak vele.

Felmerül a kérdés: mi értelme van a tiszta-hatóanyag-tartalom alapján történő mennyiségi meghatározásnak?

Nyilván a nemzetközi egyezményben foglaltak szerint kell eljárunk a vonatkozó cselekmények hazai kodifikációját illetően is. Érthető a jogalkotói szándék a csekély és jelentős mennyiség meghatározásával is, hiszen a jogalkotó így igyekezett különválasztani a kínálati és a keresleti oldalt, a „bűnösöket”, akiket magas büntetési tétellel fenyeget, és az „áldozatokat”, akiknek diverziós lehetőséget kínál. (Hadd jegyezzem meg, hogy nem osztom a bűnös-áldozat megkülönböztést, ugyanis mint azt korábban kifejtettem, a büntetőjog által tilalmazott magatartások köre egy illegális piac szereplőinek tevékenységét foglalja magába. Ez a piac pedig, más piacokhoz hasonlóan, keresleti és kínálati oldali szereplőkből áll; vannak, akik eladni és vannak, akik vásárolni szeretnének. A „bűnösök” kielégítik az „áldozatok” igényeit és ezzel jelentős extraprofitot maximalizálnak. Csak akkor tud egy piac funkcionálni, ha vannak vevők, akik bizonyos termékeket meg akarnak vásárolni. Ha nincs kereslet, nem működik a piac!)

A tiszta hatóanyag-tartalom alapján történő számítás is ésszerű, hiszen így biztosított az igazságosság elve. Szintén erősíti a keresleti-kínálati oldali szereplők különválasztását, ugyanakkor az unciás eladóknak, kiskereskedőknek és a fogyasztóknak jellemzően nincs tudomásuk a szer hatóanyag-tartalmáról! Alapvetően azt gondolom, hogy a mennyiség tekintetében a jelentős és csekély különválasztása indokolt, mert már önmagában ez a tény is elkülöníti a keresleti, illetve kínálati oldali magatartást. A csekély mennyiség felső és a jelentős mennyiség alsó határa közti különbség még mindig igen kicsi, így ha felemelnénk a jelentős mennyiség alsó határát, meghatározó lenne az illegális drogpiacon két különböző oldalához tartozó magatartások egyértelmű elkülönítése a lefoglalt (bruttó) mennyiség által is.

Éppen ezért a jelentős mennyiségű kábítószer tartása már önmagában kellene hogy feltételezze a forgalomba hozatali – és egyben haszonszerzési – szándékot.

Logikusan a bizonyítási teher megfordulásával a terheltnek kellene ennek ellenkezőjéről meggyőzni a joghatóságot. Nem tartom feltétlenül szükségesnek és indokoltnak a jogalkotók alkalmazott matematikussá történő önképződését. Értelmetlennek gondolom a visszaható hatályú számolást a le nem foglalt/elfogyasztott (megszerzett, tartott) kábítószer tekintetében, miközben kérdés persze, hogy a le nem foglalt kábítószer-mennyiség becslése mennyiben értelmezhető kétséget kizáró bizonyítékként?

Jogos kétely egy megkérdezett ügyész részéről, hogy pl. a BSZKI-adatok az adott tárgyév-re vonatkozóan nem tartalmaznak adatokat a hatóanyag-tartalomra, csak a korábbi évekre vonatkozóan. Mi ilyenkor a helyzet? És mely értékeket vegye alapul a jogalkalmazó a megadott két szélsőérték közül a le nem foglalt kábítószer hatóanyag-tartalom számítása esetén? Nyilvánvaló, hogy nem adnak alapot arra ezek az adatok, hogy kétséget kizáró bizonyítékként lehessen értelmezni azokat. Sokkal egyértelműbb és tisztább üzenet a társadalom tagjai felé, ha az alkalomhoz társítjuk a büntetéseket, illetve a minősítéseket.

Nyilvánvaló, hogy a közeljövőben újra kell majd gondolni a csekély és jelentős mennyiség tiszta hatóanyag-tartalom alapján történő megállapítását, mint minősítést meghatározó tényezőt, hiszen az új pszichoaktív anyagok megjelenése, terjedése átalakítja a korábban ismert drogpiacon szerkezetét és a piaci magatartásokat. A büntető igazságszolgáltatásnak pedig lépést kell tartania a változásokkal. Az „új kábítószerekkel” kapcsolatos kínálati oldali magatartások bizonyítási eljárásai során ezek a módszerek egyre kisebb hatékonysággal lesznek alkalmazhatók.

A szakértői vélemények és azok büntetőeljárásra gyakorolt hatásaival kapcsolatban kijelenthetjük, hogy:

- *A szakértői intézetek leterheltsége és forráshiánya meghatározó az eljárások elhúzódásában.*
- *Ezen intézmények tevékenységének finanszírozása „vizsgálat-alapú”; amely igazságügyi szervezet igénybe veszi az általa nyújtott szolgáltatást, és a saját költségvetéséből fizet ezért. Addig nyújtózhat azonban, ameddig a takarója ér.*
- *A szakértői intézetek finanszírozási problémái és/vagy „kintlévőségei” miatt a szakértői tevékenység nemcsak lelassul, de el is lehetetlenülhet.*
- *a hatályos büntetőeljárás törvényünk előírja, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni, azonban ennek végrehajtását a jelenlegi finanszírozási rendszer (mindkét oldalon – azaz a büntető igazságszolgáltatás és a bünyügyi szakértő intézetek oldalán is) korlátozza;*
- *Az egyik legmarkánsabb problémája sok visszaélés kábítószerral bűncselekmény elkövetése miatt eljárást folytató jogalkalmazónak a hatóanyag-tartalom-számítás.*

Nem tartom feltétlenül szükségesnek és indokoltnak a jogalkotók alkalmazott matematikussá történő önképződését:

- *A mennyiség tekintetében a jelentős és csekély különválasztása indokolt, mert már önmagában ez a tény is elkülöníti a keresleti, illetve kínálati oldali magatartást.*
- *Szükségtelennek gondolom azonban a visszaható hatályú számolást a le nem foglalt/elfogyasztott (megszerzett, tartott) kábítószer tekintetében, miközben kérdés persze, hogy a le nem foglalt kábítószer-mennyiség becslése mennyiben értelmezhető kétséget kizáró bizonyítékként?*

6.8. IV. PROBLÉMA: A KÁBÍTÓSZER-FÜGGŐSÉG MEGÁLLAPÍTÁSA

A Btk.-ba az 1998. évi LXXXVII. törvény iktatta be 1999. március 1-jei hatállyal a kábítószerfüggő személyekre vonatkozó külön rendelkezéseket. A jogszabály indoklása rámutatott, hogy eltérő módon kell kezelni a kábítószer-használat áldozatait és az abból anyagi hasznot húzó kereskedőket. A törvény magyarázata a kábítószerfüggő személyeket egyértelműen áldozatnak tekintette, és e feltevésből kiindulva engedte meg (kizárólag) ezen elkövetői kör esetében az elterelés igénybevételét.

A 2012. évi C. törvény – magáévá téve a *Frech-féle* javaslatban foglaltakat – megszüntette az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel (és 1999. március 1-jei hatállyal) a Btk.-ba emelt, kábítószerfüggő személyekre vonatkozó, a keresleti és a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények tekintetében enyhébb büntetőjogi megítélést lehetővé tevő külön rendelkezéseket.⁶⁸

A miniszteri indokolás szerint azért volt erre szükség azon túlmenően, hogy „*a joggyakorlat sajnálatos módon a mai napig nem tudott a jogbiztonság szempontjából megnyugtató rendszert kialakítani annak eldöntésére, hogy ki számít kábítószerfüggő személynek*”, mert „*A kábítószerrel visszaélés bűncselekmények egy jelentős részében a dealerek kábítószerfüggő személyeket használnak fel a terjesztői tevékenység folytatására. A kereskedők a függőknek eddig érvelhettek azzal, hogy rájuk enyhébb szabályok vonatkoznak, ráadásul tevékenységükkel elő tudják teremteni a saját kábítószer-szükségleteiket. Az eltérő szabályozás megszüntetésével az elsőként említett indok megszűnik, így talán kevésbé lehet felhasználni a kábítószerfüggőket a kábítószer-terjesztéséhez*”.⁶⁹

⁶⁸ Az Európai Unió tagállamai között találunk olyanokat, amelyek alkalmazzák és olyanokat is, amelyek nem a kábítószerfüggő személyekre vonatkozó külön rendelkezéseket. Azonban egyetlen nemzetközi dokumentum sem írja ezt elő, sőt még irányelvként sem rögzíti.

⁶⁹ Részlet a miniszteri indokolásból: „3. A hatályos Btk. azt a kábítószerfüggő személyt, aki kábítószerrel természetesen előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz, illetve kábítószerrel kínál, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, enyhébben rendeli büntetni, mint az azonos bűncselekményt elkövető, nem szenvedélybeteg személyeket. Ez a különbségtétel oda vezet, hogy a kábítószerfüggő elkövető valamennyi cselekménye enyhébb megítélés alá esik, függetlenül attól, hogy az elkövetés pillanatában kábítószer hatása alatt állt-e. Meg kell említeni azt is, hogy a hatályos Btk. a felelősségi szabályok körében egyéb szenvedélybetegségeknek nem tulajdonít jelentőséget (pl. ittas járművezetés esetén az alkoholista életmód nem ad lehetőséget enyhébb szabályok alkalmazására, és 2010. május 1-jével megszűnt az alkoholisták kényszergyógyítása is). Más bűncselekmény elkövetése esetén a kábítószer és kábító hatású anyagok fogyasztásából eredő bódult állapot nem korlátozza a (függő vagy nem függő) elkövető büntetőjogi felelősségét, ilyenkor – az önhibából eredő ittas állapothoz hasonlóan – úgy kell tekinteni, mintha a terheltnek a bűncselekmény elkövetésekor lett volna beszámítási képessége. Sőt, adott esetben súlyosító körülmény lehet, ha

Meg kell hogy jegyezzem, ezzel az indokolással messze nem értek egyet. Ugyanis nem csak logikailag, de jelen kutatási eredmények alapján is erősen cáfolható a fenti állítás. Már a Frech-féle tervezetben⁷⁰ is szerepelt – *majdnem szó szerint* – ez az indokolás. A 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása gyakorlatilag átemelte ezt.

Furcsa analógiája ez a 80-es években elterjedt „**30 000 magyar narkós**”-történet megszületésének.

Ebben az időszakban ugyanis még nagyon kevés információnk volt a kábítószer-fogyasztás jelenségéről, kiváltképp hazai elterjedtségéről és a bűnözéssel kapcsolatos összefüggéséről. Amint azt *Lévay Miklós* írja, „a kábítószer-probléma az egészségügy és a rendőrség belügyévé vált”. Majd így folytatja: „A kábítószer-probléma hazai megjelenésének tudatosítása, a jelenség megismertetése néhány orvosnak, pszichiáternek köszönhető”.⁷¹ Nem véletlen hát, hogy alapvetően az egészségügyi szempontú megközelítés „uralta” a jelenség kezelését, amit megerősített a kábítószer-probléma elleni hazai küzdelemben döntő fordulatot hozó 1985-ös év. A fordulatot jelző első dokumentum az MSZMP XII. kongresszusára a Központi Bizottság (továbbiakban: KB) által kiadott „Előzetes jelentés” volt. Ebben már mint megoldandó problémát említik a kábító hatású anyagokkal való visszaélést. Ennek nyomán az Állami Ifjúsági Bizottság kiadta a 1502/1985/IPK. 10-11./ÁIB sz. határozatot a bódulatkeltő anyagokkal visszaélő fiatalok érdekében szükséges megelőző, kezelő és utógondozó tevékenység fejlesztéséről. Ennek hatására „felgyorsultak az események a jelenség állami és társadalmi kontrollja területén”. Megindult a visszaélőkkel foglalkozó állami és társadalmi intézmények tevékenységének koordinálása.

az elkövető a bűncselekményt önhibájából eredő bódult állapotban követte el, és ennek az állapotnak szerepe volt a bűncselekmény elkövetésében; a gátlástalanul vagy garázda módon végrehajtott – élet, testi épség vagy nemi erkölcs elleni – bűncselekmények esetében pedig különös nyomatéka van ennek az állapotnak (vö. 56/2007. BK vélemény). [...] Mindezekre figyelemmel a törvény megszünteti a kábítószerfüggőkre vonatkozó speciális (enyhébb) szabályokat, így olyan joggyakorlat alakítható ki, amely a korábnál nagyobb jogbiztonságot jelent. Az elterelés szabályai (180. §) bizonyos feltételek mellett továbbra is lehetőséget adnak a büntethetőség megszüntetésére, illetve – amennyiben a büntetőeljárást lefolytatják – a bíróság a büntetés kiszabása során értékelheti a terhelt esetleges szenvedélybetegségét. Ha a kábítószer-függőség olyan szintű, hogy az személyiségzavart, elmebetegséget vagy szellemi leépülést okoz, az az elkövető beszámítási képességének korlátozására vagy kizárására vezethet (vö. 57/2007. BK vélemény).”

⁷⁰ Frech, Á.: *Javaslat a Büntető Törvénykönyv kábítószerrel visszaélés normaszövegére*. 2007. www.jogiforum.hu/publikaciok/298

⁷¹ Lévay, M.: *Kábítószeres és bűnözés*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1992

Ezen KB által kiadott jelentés említi, hogy „kábitószerrel – főként gyengébb hatású szerekkel – évente 30 ezer lakos kerül kapcsolatba”.⁷² Ez a mindenfajta módszertani ismérvet nélkülöző „epidemiológiai adat” állítólag úgy született, hogy „a jelentést készítők megkérdezték a jelenséggel foglalkozó valamennyi országos intézményt és a tőlük kapott számokat – hogy hány narkózót ismernek – összeadva háromezret kaptak. Mivel a hajdani külföldi szakirodalom szerint ennél a jelenségnél a látencia 10–100-szorosa a megismertnek, így elkezdtek számolni. A legkisebb szorzószámot véve kapták a 30 ezres végszámot”.⁷³

Figyelmet érdemel még a „visszaélés” kifejezés használata a jelenséget illetően a hazai büntetőjogban. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 1964-ben definiálta az *abuse* (abúzus, magyarra fordítva visszaélés) fogalmát és vált hosszú időre ez a meghatározás mintegy „kőbe vésetté”.

Lévay Miklóst idézve ismét, „a kábítószer-problémával kapcsolatos büntetőjogi szabályozás [hazánkban] ugyanis a hetvenes évekig nem jelentett mást, mint a nemzetközi egyezmények ratifikálásból fakadó kötelezettségek teljesítését és az annak megfelelő büntető rendelkezések meghozatalát”⁷⁴. Valószínű ennek eredménye a „visszaélés” kifejezés is, amely orvosi eredetű, és amely éppen a nemzetközi egyezményekben foglalt, majd ratifikált kötelezettségek és iránymutatások szó szerinti fordításából ered. Mindazonáltal híven tükrözi az egészségügyi szemlélet bevonódását és hatását a büntetőjogi szabályozásra.

„A hazai visszaélések terjedésére való kriminálpolitikai reagálás szükségessége először az 1978. évi Btk. előkészítő munkálataikor merült fel.”⁷⁵ Itt hangzott el javaslatként, hogy a fogyasztás legyen büntetendő cselekmény, valamint – többek között – az is, hogy a kényszerelvonó kezelést terjesszék ki a kábítószer-élvezőkre is. Már az 1978. évi IV. törvény (Btk.) 282. §-ához az egységes jogalkalmazás elősegítése érdekében megszületett a Legfelsőbb Bíróság VI. Büntető Elvi Döntése, amelynek II.1. pontja egyértelművé tette, hogy „a kábítószer fogyasztója a kábítószerrel visszaélés bűncselekményét akkor is elköveti, ha nem maga készítette vagy tartotta a kábítószer, hanem mástól, a fogyasztás érdekében szerezte meg”.

⁷² Népszabadság, 1985. március 23. szám

⁷³ Németh Zs.: *A kábítószer és kábítószerpótló anyagok fogyasztásának büntetőpolitikai problémái*. In: *Kriminológiai Közlemények* (szerk. Polt Péter) 15. szám. Budapest, 1987.

⁷⁴ Lévay, M. (1992): i. m. 102. o.

⁷⁵ Uo.

Az 1978. évi IV. törvény 282. §-a – mivel a hatósági előírásokra hivatkozás abból ered, hogy a kábítószernek minősülő anyagok felsorolását nem adja a jogszabály, az más jogszabályi környezetben található –, mint azt Lévay Miklós is jegyzi idézett művében, *kerettényállás*.

És ez a szemlélet a kábítószerrel visszaélés bűncselekmény tekintetében azóta sem változott, immár 15 éve kerettényállás, és az is marad még egy ideig! Ez azért nem szerencsés, mert egyrészt a jogalkotó – e szemléletet követve – rendre többféle jogszabályban szabályozza a jelenséget, így önmagában a törvényhely alapján nehezen tud dönteni a jogalkalmazó abban, hogy tényállásszerű-e vagy sem egy cselekmény, másrészt a jogalkotó hajlamos még több külön jogszabályban szabályozni a tárgykört, harmadrészt pedig így nem érdekelt abban, hogy a jogegység biztosítása szempontjából lehetőség szerint egy törvényhelyen, a lehető legegyszerűbb, letisztult megfogalmazással kerüljön leírásra a büntetendő magatartás és a hozzárendelt büntetési tétel.

Éppen ebből a kerettényállásból adódik, hogy minden egyes, a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény jogszabályi környezetét érintő módosítást újabb és újabb BED-ek, BK-ák, BJH-ák kísérik, mintegy „kötelező tartozékként” a jogmódosulásnak.

Az interdiszciplinaritás érvényesül nem csak a kábítószer-politika elméleti és gyakorlati szemléleti keretét illetően, de ugyanez érhető tetten a büntetőjogi szabályozásban. Már a minősítéshez is szükség van más tudományterületek szakembereinek szakértelmére, szakértői vélemény formájában. Igazságügyi vegyész-szakértő szakvéleménye nélkül az sem biztos, hogy indítható-e egyáltalán eljárás, és ha igen, akkor fennáll-e minősítő körülményként a „jelentős mennyiség” ténye; igazságügyi elmeorvos szakértő véleménye(i) nélkül „többesélyes” lehet a minősítés; botanikus szakértő nélkül még az „öt tő kannabisz növény sem feltétlenül öt tő!

Sem pro sem kontra nem igaz, hogy *„a kábítószerrel visszaélés bűncselekmények egy jelentős részében a dealerek kábítószerfüggő személyeket használnak fel a terjesztői tevékenység folytatására”*. Ha a jelenség sajátosságaiból indulunk ki, ellentmond mind ésszerűségnek, hogy a dealerek „kecskére káposztát bízzanak”. Egy kábítószerfüggő személy nem képes terjesztői tevékenységet ellátni, még akkor sem, ha ezért kábítószer kap cserébe. Ugyanakkor a kábítószerfüggő a drogpiacon nem mint áldozat van jelen, hanem mint vásárló. Aki nélkül nincs piac.

A miniszteri indokolás szerint „A kereskedők a függőknek eddig érvelhettek azzal, hogy rájuk enyhébb szabályok vonatkoznak, ráadásul tevékenységükkel elő tudják teremteni a saját kábítószer-szükségleteiket.”

Vajon valóban érdekel egy kábítószerfüggőt, amikor „megvonásban van”, hogy milyen szabályok vonatkoznak rá? Vajon tényleg érveltek ezzel a kereskedők a függőknek, vagy csak úgy gondolja a miniszteri indokolást szövegező? Vajon tényleg azt gondoljuk, hogy adott esetben azért megy bele egy „junky” más „junky”-ik körében történő kábítószer-terítésbe, mert „rájuk enyhébb szabályok vonatkoznak”? Nyilvánvalóan és határozottan nem! Hanem azért mert „anyagra van szüksége”. Ami ezután is így lesz. De kihúztuk a probléma méregfogát, már nem érvelhetnek a kereskedők ezzel a függőknek!

Harminc éve volt „30 ezer magyar narkós”, mint tudományos magyarázat a drogprobléma iránti állami és társadalmi figyelem felkeltésére; most tudományos alapon – mert így már nem érvelhetnek a kereskedők a függőknek azzal, hogy rájuk enyhébb szabályok vonatkoznak – megszabadulunk a kábítószerfüggő személyekre vonatkozó enyhébb büntetőjogi megítélést lehetővé tevő külön rendelkezésektől.

Mi lenne, ha valóban használnánk a tudományt a jelenség értelmezésére és akár a kábítószer-politikába, akár a jogszabály-változás vonatkozásában történő beavatkozások előtt elvégeztetnénk egy-egy hatásvizsgálatot? Sokkal olcsóbbak, hatékonyabbak és sokkal egyszerűbbek, célzottabbak lehetnének a változások, miközben sokkal kisebb társadalmi költséggel járna ez a közösség számára.

Félelmetes, hogy a jelenlegi szabályozás, de a jelenlegi jogmódosulás szemlélete is mennyire ott gyökerezik a 20–30 évvel ezelőtti drogpolitikai és jogalkotási folyamatokban és mennyire nem képes szabadulni ettől a jogalkotás. Miközben nyilvánvalóvá váltak a kerettényállásból és a letisztultan megfogalmazásokból adódó jogalkalmazási, kiemelten a jogegység megvalósulását jelentősen megnehezítő problémák, még mindig csak egy-egy eleme változik alapvetően a szabályozásnak.

Ez pedig főként abból adódik – amivel a többi fejlett ország és az Európai Unió is küzd –, hogy a büntetőjog nem alkalmas önmagában a jelenség kezelésére. Hiába a nemzetközi egyezményeken túl a tiltott kábítószer-kereskedelem területén a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításáról

szóló 2004/757/IB kerethatározat is, ettől nem lesz sem hatékonyabb, sem jogbiztonságosabb a „drogtörvények” végrehajtása.

Miközben, mint láttuk, 30 évvel ezelőtt a medikalizációs szemlélet befolyásolta a jogalkotást, mára – a kriminálpolitikai elemek túlsúlyával – eljutottunk oda, hogy habár még mindig hatással van a jelenség multidiszciplinaritásából adódóan ez a megközelítés, azonban jelenleg a jogalkotás gyakorol befolyást a drogbeteg ellátásra.

A Frech-féle tervezet⁷⁶ – a szabályozás tárgyának és a jogalkotásnak viszonyrendszerét vizsgálva, továbbá azt összevetve a jogalkalmazás hatásosságával, annak érdekében, hogy a jog legitimitását a vonatkozó rendelkezések ne gyengítsék tovább, valamint összhangban az európai gyakorlattal, megítélésem szerint helyesen – a fogyasztói magatartást szabálysértési szintre helyezte, így gyakorlatilag szükségtelenné vált – illetve válhatott volna – a vádemelés elhalasztása mint diverziós jogintézmény. Ez ellen számos „elterelést biztosító” egészségügyi szervezet tiltakozott. Miközben tudjuk, hogy milyen extra költségekkel jár, továbbá kutatási eredmények bizonyítják, hogy a hatásossága erősen megkérdőjelezhető, ragaszkodunk egy rosszul működő és költséges intézményhez, amely alkalmas arra, hogy pusztán azáltal, hogy a jogalkalmazó hatályban hagyta, számos alapfokú egészségügyi és/vagy szociális intézményt ellásson kliensekkel, illetve biztosítsa a működését. Köztudott, hogy az „elterelésként” megelőző, felvilágosító ellátást végző intézmények jelentős része az „igazságügyi klientúrából él”, e szolgáltatás után kapott normatívából tartja fenn magát.

Lévay Miklós a Büntető Törvénykönyv Visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállását módosító 1987. évi III. törvény 11. §-át „alibi szabályozásként értékelt megoldásnak” titulálta.⁷⁷ Szerinte a szabályozás az érintett magatartás jogi befolyásolására alkalmatlan és a szükséges reform pótlékeként jelenik meg. A jogalkotó a jog és a büntetőjog logikáját követte, de nem vette figyelembe, mint erről már volt szó e tanulmányban, a szabályozás tárgyának sajátosságait.

Megdöbbenő, hogy 25 évvel később még mindig itt tartunk. *A jogalkotó a büntetőjog logikáját követi és nem veszi figyelembe a szabályozás – nevezetesen a kábítószerpiac sajátosságait!* Mert ha figyelembe venné, nem változások történnének, hanem reform.

⁷⁶ Frech, Á. (2007): i. m.

⁷⁷ Lévay, M. (1992): i. m. 125. o.

A kábítószerfüggőkre vonatkozó, enyhébb büntetést lehetővé tevő rendelkezések 14 éve vannak hatályban(!) és én is csak azt tudom írni a vizsgálati eredmények alapján, amit *Frech Ágnes* az idézett a normaszöveg-javaslatlalt összefüggésben, hogy „a joggyakorlat [...] a mai napig nem tudott a jogbiztonság szempontjából megnyugtató rendszert kialakítani annak eldöntésére, hogy ki számít kábítószerfüggő személynek.”⁷⁸

„Ezeket a rendelkezéseket az 1998. évi LXXXVII. törvény iktatta be 1999. március 1-jei hatállyal a Btk.-ba. A joggyakorlat sajnálatos módon a mai napig nem tudott a jogbiztonság szempontjából megnyugtató rendszert kialakítani annak eldöntésére, hogy ki számít kábítószerfüggő személynek, egymásnak ellentmondó szakértői vélemények és ítéletek születtek. A szakértők (és jogalkalmazók) munkáját nem könnyítette meg a hosszú várakozás után elkészült módszertani levél sem, az illetékes szakmai testület ugyanis továbbra sem tudott objektív szempontokat megjelölni a vizsgálatok elvégzéséhez és a vélemények elkészítéséhez” – olvasható a 2012. évi C. törvény miniszteri indokolásában.

Az 1998. évi LXXXVII. törvény indokolása rögzítette: „a függőség megállapítása orvos szakértői feladat; az eljárásjogi szabályok alapján azonban a szakértő véleménye a mérlegelés során nem köti a bíróságot”.

Éppen emiatt nem ritka, hogy a bíróság a tárgyalási szakban több szakértőtől is bekér szakértői véleményt a függőség megállapításának vonatkozásában azt követően, hogy a nyomozó hatóság már kirendelt elmeorvos-szakértőt, aki feltárta és szakvéleményben rögzítette is a delikvens drogszekvenciális állapotát. Számos megkérdézett ügyész jelezte, hogy az egyik legmarkánsabb probléma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények bírósági eljárásával kapcsolatban a *„függőség vizsgálata miatt a bírósági eljárás indokolatlan elhúzódása”*.

A 2012. évi C. törvény hatályba lépésével ez a probléma, büntető anyagi és eljárásjogi értelemben legalábbis megoldódik, már ami a 2013. július 1. után indult visszaélés kábítószerrel bűncselekmények elkövetése miatt indított eljárásokat illeti. Habár a jogszabályi környezet eme változása megítélésem szerint logikus és indokolt volt, azonban nem rendezte megnyugtatóan a kábítószer-problémával küzdő bűnelkövetők helyzetét.

⁷⁸ Frech, Á. (2007): i. m.

Bűnmegelőzési érdek, hogy ezek a delikvensok kezeléshez jussanak, hiszen bűnelkövető magatartásuk – többségük esetében – szenvedélybetegségük következménye.

Jelenleg kérdés, hogy mit kezd majd a büntetés-végrehajtás rendszere a jelentősen megnövekedni látszó kábítószerfüggő elítéltekkel?!

ÖSSZEGZÉS

IV. probléma: A kábítószer-függőség megállapítása

A kábítószerfüggőkre vonatkozó, enyhébb büntetést lehetővé tévő rendelkezések 15 éve vannak hatályban(!) és én is csak azt tudom írni a vizsgálati eredmények alapján, amit Frech Ágnes 2005-ben írt, hogy „a joggyakorlat [...] a mai napig nem tudott a jogbiztonság szempontjából megnyugtató rendszert kialakítani annak eldöntésére, hogy ki számít kábítószerfüggő személynek”.

A Btk.-ba az 1998. évi LXXXVII. törvény iktatta be 1999. március 1-jei hatállyal a kábítószerfüggő személyekre vonatkozó külön rendelkezéseket. A jogszabály indoklása rámutatott, hogy eltérő módon kell kezelni a kábítószer-használat áldozatait és az abból anyagi hasznot húzó kereskedőket. A törvény magyarázata a kábítószerfüggő személyeket egyértelműen áldozatnak tekintette, és e feltevésből kiindulva engedte meg (kizárólag) ezen elkövetői kör esetében az elterelés igénybevételét.

A 2012. évi C. törvény – magáévá téve a Frech-féle javaslatban foglaltakat – megszüntette az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel (és 1999. március 1-jei hatállyal) a Btk.-ba emelt, kábítószerfüggő személyekre vonatkozó, a keresleti és a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények tekintetében enyhébb büntetőjogi megítélést lehetővé tévő külön rendelkezéseket.

A miniszteri indokolás szerint azért volt erre szükség, mert „a kábítószerrel visszaélés bűncselekmények egy jelentős részében a dealerek kábítószerfüggő személyeket használnak fel a terjesztői tevékenység folytatására. A kereskedők a függőknek eddig érvelhettek azzal, hogy rájuk enyhébb szabályok vonatkoznak, ráadásul tevékenységükkel elő tudják teremteni a saját kábítószer-szükségleteiket. Az eltérő szabályozás megszüntetésével az elsőként említett indok megszűnik, így talán kevésbé lehet felhasználni a kábítószerfüggőket a kábítószerterjesztéséhez”.

Meg kell hogy jegyezzem, ezzel az indokolással messze nem értek egyet. Ugyanis nem csak logikailag, de jelen kutatási eredmények alapján is erősen cáfolható a fenti állítás. Ha a jelenség sajátosságaiból indulunk ki, ellentmond minden ésszerűségnek, hogy a dealerek „kecskére káposztát bízzanak”. Egy kábítószerfüggő személy nem képes permanens terjesztői tevékenységet ellátni, még akkor sem, ha ezért kábítószerrel cserél. Ugyanakkor a kábítószerfüggő a droggiacon nem, mint áldozat van jelen, hanem mint vásárló. Aki nélkül nincs piac.

Vajon valóban érdekel egy kábítószerfüggőt, amikor „megvonásban van”, hogy milyen szabályok vonatkoznak rá? Vajon tényleg azt gondoljuk, hogy adott esetben azért megy bele egy „junky” más „junky”-k körében történő kábítószer-terítésbe, mert „rájuk enyhébb szabályok vonatkoznak”? Nyilvánvalóan nem! Azért mert „anyagra van szüksége”. És ez ezután sem fog változni.

A 2012. évi C. törvény hatályba lépésével a függőség megállapításának problémája büntető anyagi és eljárásjogi értelemben legalábbis megoldódik, már ami a 2013. július 1. után indult

visszaélés kábítószerrel bűncselekmények elkövetése miatt indított eljárásokat illeti. Habár a jogszabályi környezet eme változása megítélésem szerint logikus és indokolt volt, azonban nem rendezte megnyugtatóan a kábítószer-problémával küzdő bűnelkövetők helyzetét. Bűnmegelőzési érdek, hogy ezek a delikvensek kezeléshez jussanak, hiszen bűnelkövető magatartásuk – többségük esetében – szenvedélybetegségük következménye.

Jelenleg kérdés, hogy mit kezd majd a büntetés-végrehajtás rendszere a jelentősen megnövekedni látszó kábítószerfüggő elítéltekkel?!

Az 1978. évi IV. törvény 282. §-a megalkotása óta kerettényállás. És ez a szemlélet a kábítószerrel visszaélés bűncselekmény tekintetében azóta sem változott, immár 30 éve kerettényállás. Ez azért nem szerencsés, mert egyrészt a jogalkotó – e szemléletet követve – rendre többféle jogszabályban szabályozza a jelenséget, így önmagában a törvényhely alapján nem tud dönteni a jogalkalmazó abban, hogy tényállásszerű-e vagy sem egy cselekmény, másrészt a jogalkotó hajlamos még több külön jogszabályban szabályozni a tárgykört, harmadrészt pedig így nem érdekelt abban, hogy a jogegység biztosítása szempontjából lehetőség szerint egy törvényhelyen, a lehető legegyszerűbb, letisztult megfogalmazással kerüljön leírásra a büntetendő magatartás és a hozzárendelt büntetési tétel.

Éppen ebből a kerettényállásból adódik, hogy minden egyes, a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény jogszabályi környezetét érintő módosítást újabb és újabb BED-ek, BK-ák, BJH-ák kísérik, mintegy „kötelező tartozékként” a jogmódosulásnak.

Az interdiszciplinaritás nem csak a kábítószer-politika elméleti és gyakorlati szemléleti keretét illetően érvényesül, de ugyanez érhető tetten a büntetőjogi szabályozásban. Már a minősítéshez is szükség van más tudományterületek szakembereinek szakértelmére, szakértői vélemény formájában.

Félelmetes, hogy a jelenlegi szabályozás, de a jelenlegi jogmódosulás szemlélete is mennyire ott gyökerezik a 20–30 évvel ezelőtti drogpolitikai és jogalkotási folyamatokban és mennyire nem képes szabadulni ettől a jogalkotás. Miközben nyilvánvalóvá váltak a kerettényállásból és a letisztulatlan megfogalmazásokból adódó jogalkalmazási, kiemelten a jogegység megvalósulását jelentősen megnehezítő problémák, még mindig csak egy-egy eleme változik alapvetően a jelenségnek. A jogalkotó a büntetőjog logikáját követi és nem veszi figyelembe a szabályozás – nevezetesen a kábítószerpiac sajátosságait! Mert ha figyelembe venné, nem változások történnének, hanem reform.

Ez pedig alapvetően abból adódik – amivel a többi fejlett ország és az Európai Unió is küzd –, hogy a büntetőjog nem alkalmas önmagában a jelenség kezelésére.

6.9. V. PROBLÉMA: A NYOMOZATI SZAK

A bizonyíthatósággal összefüggő problémák alapvetően a felderítés során feltárt információknak, adatoknak a felderítő szerv által történő monopolizálásában gyökereznek. És a nyomozással összefüggő problémákkal kapcsolatban is itt kell keresnünk az eredőt. Ugyanis a felderítő szerv a titkos információgyűjtés során és az abból nyert adatok vonatkozásában kvázi független és ellenőrizhetetlen entitás és kizárólagos információgazda. Ugyan az Rtv. 63. § (1) bekezdése lehetővé teszi a rendőrség számára bűnmegelőzési és bűnfelderítési érdekből a titkos információgyűjtést, az (5) bekezdés

szerint az ügyész és a bíró a titkos információgyűjtés során külön engedély nélkül megismerheti a minősített adatok tartalmát. De hiába, ha a nyomozó hatóság nem tájékoztatja a titkos információgyűjtés tényéről az ügyészt, csak jó esetben a nyomozás elrendeléskor. Továbbá, habár a 2011. évi CLXIII. törvény 16. §. (1) b) pontja értelmében az ügyész köteles biztosítani, hogy „senkit törvénytelen jogfosztás, korlátozás vagy zaklatás ne érjen”, hogyan tegyen eleget ennek, ha az ügyésznek még tudomása sincs róla, nemhogy rendelkezési joga a titkos információgyűjtés felett.

Mint azt *Finszter Géza és Mészáros Ádám* megfogalmazta, „az ügyészi felügyelet nélküli titkos nyomozásban nincsenek biztosítékok arra, hogy egyfelől alaptalanul senki ne legyen gyanúsítható, hogy másfelől a bűncselekmény elkövetője ne kerülhesse el a felelősségre vonást, de arra sem, hogy senki ne váljon provokáció áldozatává. Az előbbieken felsorakoztatott követelmények teljesítése, de lege ferenda olyan jogi megoldástól várható, ami egyértelművé teszi, hogy bűnüldözési célú titkos felderítés csak nyomozó hatósági jogkör birtokában végezhető, a szabályozása pedig a büntetőeljárás törvény feladata.”⁷⁹

Úgy gondolom, hogy jelenleg a jogszabályi környezet nem teszi lehetővé a bűnüldözési célú operatív adatgyűjtés, titkos nyomozás feletti társadalmi kontrollt, amely – anélkül, hogy ezt hosszasan elemeznénk –, komoly kihatást gyakorol nemcsak a jogbiztonságra, de a legitimitás elvének érvényesülésére is.

Egyetértek Finszterrel és Mészárossal abban, hogy a „bűnüldözési célú titkos információgyűjtés társadalmi rendeltetése, és ekként *egyetlen legitim célja csak az igazságszolgáltatás előkészítése lehet*”, azaz a jelenség észlelése és a nyomozás előkészítése.

Azonban vitatom, hogy rendelkezik-e az ügyész azzal a kompetenciával, krimináltaktikai tudással, amellyel képessé válhat arra, hogy teljes terjedelmű rendelkezési jogot gyakoroljon a titkos információgyűjtés felett. Sokkal életszerűbbnek gondolom a büntetőeljárás jogban a szabályozott keretben és tartalommal történő nyomozó hatóság és ügyészség közti együttműködés lehetőségét, amelyben az ügyész egyik kiemelt tevékenysége a törvényességi felügyelet gyakorlása az operatív szakban, valamint a váderedményességet elősegítő információgyűjtés, illetve adatszerzés képviselése az operatív nyomozati szakban. A hatályos jog jelenleg ezeket a feltételeket nem biztosítja.

⁷⁹ Finszter G. – Mészáros Á.: *A titkos felderítés új szabályozása*. Kézirat. OKRI, Budapest, 2010

Mert „az ügyész tudja, mire van szükség a sikeres vádképviselőhöz, a felderítő, nyomozó pedig tudja, hogyan lehet azt megszerezni”.

Habár jelen jogszabályi környezet lehetővé teszi – mint arról korábban már volt szó – a titkos információgyűjtés teljes anyagának megismerését mint legitimációs feltételt a vád megalapozásához, de ez nem igazán segíti elő ezekben az ügyekben a vádképviselőt. Hiszen ez is „hozott anyag”, és ez is csak az ügyész reaktív szerepét erősíti az eljárásokban.

Az operatív adatgyűjtés során szerzett információk megalapozzák és egyben meghatározzák a nyílt nyomozati eljárás irányát, sőt jelentős mértékben a minősítést is, hiszen a rendelkezésre álló információk, mint később részbeni bizonyítékok, felhasználhatósága az eljárásban határozottan eldől az operatív szakban, illetve a realizálás, elfogás során. A nyílt tételt követően perdöntő bizonyítékok beszerzésére – mint azt korábban már jeleztem – elvétve van lehetőség.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy ezekben az ügyekben a nyílt nyomozati szak kvázi a vonatkozó jogi követelmények teljesülése érdekében végzett „eljárási cselekmény”, amelynek során tanú- és gyanúsított kihallgatásokra kerül sor, megtörténik a szakvélemények begyűjtése és a gyanúsítás. Sok esetben már tulajdonképpen az eljárás nyílt tételével és/vagy az elfogás, realizálás során lefoglalt kábítószer-gyanús bűnjelkkel és egyéb tárgyi bizonyítékokkal „eldől” a nyomozás output-ja a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények elkövetőinek vonatkozásában.

Hiába lenne szükség pótnyomozásra, újabb adatok beszerzésére a vádemeléshez, vagy éppen a nyomozó hatóság részéről történő „erős” minősítés megtartásához, a nyílt nyomozati eljárásban erre már nem igen van lehetőség, hiába kéri az ügyész.

Kiemelt probléma a **vagyonelkobzás** területe. Több megkérdezett ügyész is megjegyezte, hogy a „*vagyonelkobzás alá eső értékek felkutatására a nyomozás során kevés energia jut*”.

A probléma gyökere azonban ez esetben is az operatív nyomozati szakban keresendő, és a megoldást is itt kellene eszközölni. A Btk. 77/B. szakasza szerint:

(1) Vagyonelkobzást kell elrendelni arra

a) a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyona, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett,

b) a vagyona, amelyet az elkövető bűnszervezetben való részvétele ideje alatt szerzett,

c) a vagyronra, amely a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyron helyébe lépett,

d) a vagyronra, amelyet a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételek biztosítása végett szolgáltatottak vagy arra szántak,

e) a vagyronra, amely az adott vagy ígért vagyoni előny tárgya volt.

4) Az (1) bekezdés b) pontja esetében, az ellenkező bizonyításáig vagyronelkobzás alá eső vagyronnak kell tekinteni a bűnszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett valamennyi vagyont.

A jogszabály egyértelműen fogalmaz, sőt a bizonyítási teher megfordítása – a bűnszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett vagyronra – kedvező helyzet teremthet(ne) e jogintézmény széles körű alkalmazására a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények miatt eljárás alá vont gyanúsítottakkal szemben.

Azonban, ha a statisztikai adatokat nézzük (lásd 2. táblázat), azt láthatjuk, hogy az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekményeknek bizonyíthatóan kevesebb, mint egy százaléka valósult meg az elmúlt években, bűnszövetségben, illetve bűnszervezetben. Azaz csak egy nagyon csekély elkövetői körre volt vonatkoztatható a fordított bizonyítási teher a vagyronelkobzást illetően.

Sok jogalkalmazó jelezte, hogy **a bűnszervezetben történő elkövetés** a bírósági tárgyaláson túlbizonyítást igényel, így nem véletlen, amit jelen vizsgálat eredményei is jeleznek, miszerint bűnszervezetben történő elkövetés **miatt a mintába került esetek 4,6%-ában történt vádemelés**, miközben az ügyiratokban foglalt házi nyomozati iratokból, továbbá a rendőrség gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyveiből sokkal több esetben volt egyértelmű a bűnszervezet megléte. *A vizsgált ügyek 31,2%-ában a nyomozó hatóság meggyanúsította a delikvenst vagy delikvenseket bűnszervezet létrehozásával.* Azonban a rendelkezésre álló bizonyíték az ügyész számára nem volt elégséges a sikeres bizonyításhoz, így mindössze a vizsgált esetek 4,6%-ában emelt vádat emiatt.

Csekély lehetőség a „könnyített” vagyronelkobzásra. Több ügyész is jelezte, hogy szerintük a „vagyronkutató, biztosítási intézkedéseket és zár alá vételi előterjesztéseket bátrabban kellene alkalmazni”.

Ahhoz, hogy megértsük a vagyonekobbzás jelentőségét, ismernünk kell a drogpiacon működését. A tanulmány korábbi fejezetében vázoltam, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény elkövetés célja az anyagi haszonszerzés. Minél magasabb a kereskedelmi szint, annál jelentősebb az extraprofit. A felső szintű kábítószer-kereskedők „üzletemberek”, nem kábítószer-élvezők. Céljuk pedig a profitszerzés, amelyet azért a „termék”(ek) kereskedelmével, előállításával végeznek, mert azokkal a termékekkel és szolgáltatásokkal történő üzletek, piacok a legjövődélmezőbbek, amelyek büntetőjogilag tiltottak, mégis jelentős kereslet mutatkozik irántuk.

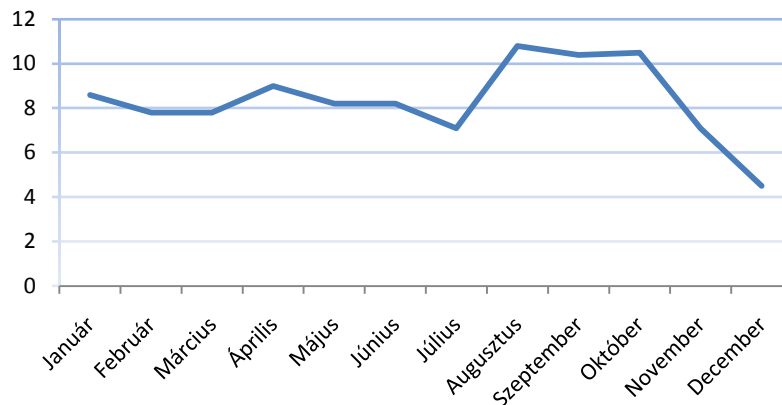
Ha célunk a kábítószer-kereskedelem visszaszorítása, akkor vajon a szabadságvesztéssel fenyegetett büntetés, vagy a cselekmény hatósági észlelését követő, nagy valószínűséggel bekövetkező, jelentős gazdasági veszteséget okozó, piaci pozíció és az extraprofit elvesztését eredményező szankció-e a hatásosabb?

A drogkereskedelem felső szintjén tevékenykedő befektetők üzletemberek. Ismerik a kockázatokat, sőt a profitvesztés kivédésének technikáit is. Nem véletlen, hogy az igazságszolgáltatás nem igazán jut el eddig a szintig. A befektetők alatti, előállító, nagybani eladói szint már esetleg elérhető, de a befektetői kör jövődélme jellemzően a hatóság által szinte nem látható, nehezen lenyomozható, és még nehezebben bizonyítható helyen van.

Nyilvánvalóan ezek a delikvensek a fehérgalléros bűnözők csoportjába sorolhatók kriminológiai értelemben. A hagyományos nyomozástaktikai eszközökkel ellenük nem lehet hatékonyan fellépni, ahogy a kínálati oldali kábítószerpiac ellen sem, ezért ha a kábítószer-kereskedelem magasabb szintjeit szeretné ostromolni az igazságszolgáltatás rendszere, elkerülhetetlen az operatív szakban a pénzügyi/gazdasági felderítés, amely megalapozhatja a sikeres vagyonekobbzást. Hiszen mind a bűnisméltés megakadályozása szempontjából, mind pedig bűnmegelőzési érdekből éppen a jelentős vagyonekobbzás lenne a leghatásosabb büntetés.

A mintába került esetekben az operatív felderítést követő nyílt nyomozás megindulásának havi megoszlását mutatja a 16. számú ábra.

16. ábra: A mintába került ügyek realizálásának, azaz nyílt eljárásban indításának havi megoszlása

Látható, hogy kiemelkedik az augusztus, szeptember, október és látványosan átlag alatti a decemberben és a június–júliusban történő nyílt eljárásindítások száma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetében.

Ennek oka, hogy a felderítők vagy ilyen ügyekben felderítői és nyomozati tevékenységet végző nyomozók, vagy éppen a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat figyelőinek, egyéb szakembereinek számossága alacsony. Így alapvetően az ő szabadságolásaik jelentősen befolyásolják az ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények havi megoszlásának alakulását.

Augusztus, szeptember és október a magasan legaktívabb realizálási, elfogási időszak, míg a novembert, a decembert és a nyár derekát az átlagosnál alacsonyabb, „visszafogottabb” nyílt eljárásindítási aktivitás jellemzi.

Más adatokkal összevetve határozottan kirajzolódik, hogy a novemberi–decemberi meredeken csökkenő eljárásindítási aktivitás a rendőrség humán erőforrás kapacitásával és anyagi erőforrásainak korlátaival függ össze.

Azaz, ha van elég pénz, több emberrel, több figyelést, több titkos nyomozást lehet folytatni; ha nincs, akkor esetleg csak észlelni lehet e cselekményeket (illetve a lehallgatási/figyelési kapacitás és anyagi erőforrások éves keretének felhasználását követően már azt se). És legalitás elve ide vagy oda – csak azokban az esetekben indulnak eljárások, amelyben muszáj, vagy éppen még van rá elegendő kapacitás.

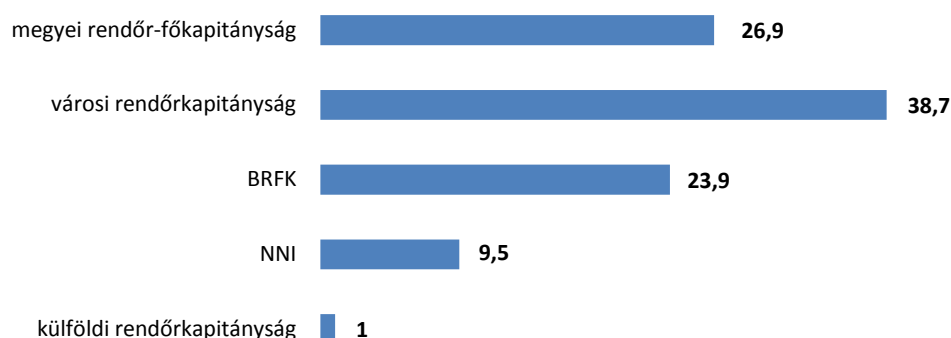
Hol van itt a jogbiztonság? A jogszabályok következetes alkalmazása? Ha nincs pénz egy bűncselekmény költséges üldözésére, akkor miért nem váltunk stratégiát és engedünk más, a társadalmi kontrollt megtestesítő eszközöknek nagyobb befolyást a jelenség

kezelésébe? Mert a végrehajtásnak, illetve a vonatkozó jogszabályi környezet betartásának ilyen mérvű elégtelensége a büntetőjog legitimitációját veszélyeztetheti!

A rendőrség szervezeti átalakítása rövid távon bizonyosan komoly kihívás elé állítja a hazai kábítószer-felderítést. Ezért rövid távon valószínűleg további esetcsökkenéssel kell számolnunk. Korábban a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítésének jelentős részét az NNI, a VPOP, a BRKF és a megyei főkapitányságok végezték, a nyílt eljárás értelemszerűen ott indult, ahol földrajzilag a realizálás, elfogás történt. A jövőben is hasonló lesz a helyzet, azzal a különbséggel, hogy a VPOP helyett a NAV lép be, a Készenléti Szolgálat–NNI kizárólagosan nemzetközi együttműködést igénylő ügygazda lesz, a jelentősen létszámcsökkent BRKF pedig a budapesti ügyekre specializálódik. Alapvetően a hazai drogkereskedelem felderítése a BRKF-án túl, jelentős mértékben a megyei rendőrkapitányságokra hárul át, amelyre – szakmai, humán erőforrás, logisztikai, nyomozástechnikai eszközök és anyagi erőforrások tekintetében – jelen pillanatban kevés kapitányság van felkészülve.

A mintába került esetekben a realizálást követően a (nyílt) eljárások megindításának település-típus szerinti megoszlása a következőképpen alakult:

17. ábra: A realizálást követően a (nyílt) eljárások megindításának település-típus szerinti megoszlása (%) a mintába került ügyekben

Az ábra jól szemlélteti, hogy az operatív felderítést követő realizálással az ügyek közel 2/3-a központi nyomozó szervnél vagy megyei rendőr-főkapitányságnál folyt tovább. Általánosságban az operatív módszerekkel történt felderítés is ezeknél a szerveknél zajlott, bár a központi nyomozó hatóság (NNI) által történt felderítéseket követően a nyílt eljárások jellemzően a realizálás helyén területileg illetékes nyomozó hatóságnál folytak tovább.

A lefoglalt kábítószer mennyisége, illetve a kétséget kizáróan bizonyítható kínálati oldali magatartás is meghatározta, hogy mely hatóság illetékes az eljárás lefolytatásában.

Ettől függetlenül a mintába került ügyek 5,3%-ában az aktában az illetékesség – az eljárás lefolytatására illetékes szervezet – kérdése problémaként merült fel.

Sőt a megkérdezett ügyészek is problémaként hozták fel az illetékesség kérdését. Gond „az illetékesség kérdése mind a nyomozó hatósági, mind pedig az ügyészi felügyeleti jogkört érintően”.

Problémaként merült fel a nyílt nyomozásokkal kapcsolatban:

- ⇒ „A rendőrség személyzeti problémái kihatnak a nyomozások eredményességére és időszerűségére.”
- ⇒ (Gondot okoz) „az eljáró rendőröknél a tapasztalat hiánya és a felkészületlenség (sokszor a cselekmények helyes minősítése is).”
- ⇒ „A nyomozások előkészítetlensége, az operatív és nyílt szakasz közötti elégtelen kommunikáció, a kábítószerre és nem a szervezetre koncentráció realizálás.”
- ⇒ „A nyomozó hatóság gyakran beéri a »futár« elfogásával és a nála lévő kábítószer lefoglalásával, a hálózat felderítése azonban ezt követően szinte lehetetlen.”
- ⇒ „Az ügyek nagy terjedelme és az erre a célra külön létrehozott nyomozócsoportok hiánya.”
- ⇒ „A rendőrség nem törekszik a nyomozás kiterjesztésére, megáll az éppen elfogott futárnál, elosztónál stb. Inkább a tartást nyomozza le, mert az sokkal egyszerűbb.”

A konzekvencia, hogy tisztában kell lennünk azzal és el kell fogadnunk azt – mérlegelve az előzőekben vázolt vizsgálati eredményeket és az abból levonható következtetéseket –, hogy az igazságügy rendszere nem képes megbirkózni a kábítószer-bűnözés jelenségével. Habár segíthet a jogalkalmazóknak, ha kooperálnak és a jogalkotók nem a hagyományos büntető anyagi és eljárásjogi keretre igyekeznek ráhúzni a jelenséget, hanem azt igazítják a szankcionálandó társadalmi jelenség és ahhoz kapcsolódó piaci szerepek valóságához. Így a büntető igazságszolgáltatás képessé válhat arra, hogy a büntetőjog-gyakorlatában valóságghűen modellezze a jelenséget, és így a körülményekhez képest a leghatásosabban és nem utolsó sorban, anyagi értelemben is, a leghatékonyabban teljesítse a jogalkotói szándékot. Ugyanis a kínálati oldali kábítószer-bűnözés tekintetében a jelenlegi joggyakorlat rendkívül időigényes és drága, ugyanakkor gyakorlatilag nincs semmiféle visszatartó ereje. Ez utóbbit a kábítószer-kereskedő elítéltekkel készült interjúk egyértelműen alátámasztották.

ÖSSZEGRÉS

V. probléma: A nyomozati szak

A bizonyíthatósággal összefüggő problémák alapvetően a felderítés során feltárt információk, adatoknak a felderítő szerv által történő monopolizálásában gyökereznek. És a nyomozással összefüggő problémákkal kapcsolatban is itt kell keresnünk az eredőt. Ugyanis a felderítő szerv a titkos információgyűjtés során és az abból nyert adatok vonatkozásában kvázi független és ellenőrizhetetlen entitás, és kizárólagos információgazda. Ugyan az Rtv. 63. § (1) bekezdése lehetővé teszi a rendőrség számára bűnmegelőzési és bűnfelderítési érdekből a titkos információgyűjtést, az (5) bekezdés szerint az ügyész és a bíró a titkos információgyűjtés során külön engedély nélkül megismerheti a minősített adatok tartalmát. De hiába, ha a nyomozó hatóság nem tájékoztatja a titkos információgyűjtés tényéről az ügyészt, csak jó esetben a nyomozás elrendeléskor. Továbbá habár a 2011. évi CLXIII. törvény 16. §. (1) b) pontja értelmében az ügyész köteles biztosítani, hogy „senkit törvénytelen jogfosztás, korlátozás vagy zaklatás ne érjen”, hogyan tegyen eleget ennek, ha az ügyésznek még tudomása sincs róla, nemhogy rendelkezési joga a titkos információgyűjtés felett.

Úgy gondolom, hogy jelenleg a jogszabályi környezet nem teszi lehetővé a bűnüldözési célú operatív adatgyűjtés, titkos nyomozás feletti társadalmi kontrollt, amely – anélkül, hogy ezt hosszasan elemeznénk –, komoly kihatást gyakorol nem csak a jobbiztonságra, de a legitimitás elvének érvényesülésére is.

Talán érdemes elgondolkodni, hogy a büntetőeljárás jogban, szabályozott jogi keretben és tartalommal definiálni lehetne a nyomozó hatóság és az ügyészség közti együttműködést, amelyben az ügyész egyik kiemelt tevékenysége a törvényességi felügyelet gyakorlása, valamint a váderedményességet elősegítő információgyűjtés, illetve adatszerzés képviselete lehetne az operatív nyomozati szakban. A hatályos jog jelenleg ezeket a feltételeket nem biztosítja.

Mert „az ügyész tudja, mire van szükség a sikeres vádképviselethez, a felderítő, nyomozó pedig tudja, hogyan lehet azt megszerezni”.

Az operatív adatgyűjtés során szerzett információk megalapozzák, és egyben meghatározzák a nyílt nyomozati eljárás irányát, sőt jelentős mértékben a minősítést is, hiszen a rendelkezésre álló információk, mint később részbeni bizonyítékok, felhasználhatósága az eljárásban határozottan eldől az operatív szakban, illetve a realizálás, elfogás során. A nyílttá tételt követően perdöntő bizonyítékok beszerzésére – mint azt korábban már jeleztem – elvétve van lehetőség.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy ezekben az ügyekben a nyílt nyomozati szak kvázi a vonatkozó jogi követelmények teljesülése érdekében végzett „eljárás cselekménnyé redukálódik” az esetek többségében, amelynek során tanú és gyanúsított kihallgatásokra kerül sor, megtörténik a szakvélemények begyűjtése és a gyanúsítás. Jellemzően már az eljárás nyílttá tételével és/vagy az elfogás, realizálás során lefoglalt kábítószer-gyanús bűnjelekkel és egyéb tárgyi bizonyítékokkal „eldől” a nyomozás output-ja, a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények elkövetőinek vonatkozásában.

Kiemelt probléma a vagyoneklobzás területe. Több megkérdezett ügyész is megjegyezte, hogy a „vagyoneklobzás alá eső értékek felkutatására a nyomozás során kevés energia jut”.

A probléma gyökere azonban ez esetben is az operatív nyomozati szakban keresendő és a megoldást is itt kellene eszközölni. A jogszabály egyértelműen fogalmaz, sőt a bizonyítási teher megfordítása – a bünszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett vagyona – kedvező helyzetet teremthet(ne) e jogintézmény széles körű alkalmazására a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények miatt eljárás alá vont gyanúsítottakkal szemben.

Azonban, ha a statisztikai adatokat nézzük azt láthatjuk, hogy az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekményeknek bizonyíthatóan kevesebb, mint egy százaléka valósult meg az elmúlt években bünszövetségben, illetve bünszervezetben. Azaz csak egy nagyon csekély elkövetői körre volt vonatkoztatható a fordított bizonyítási teher a vagyoneklobzást illetően.

Sok jogalkalmazó jelezte, hogy a bűnszervezetben történő elkövetés a bírósági tárgyaláson túlbizonyítást igényel, így nem véletlen, amit jelen vizsgálat eredményei is jeleznek, miszerint bűnszervezetben történő elkövetés miatt a mintába került esetek 4,6%-ában történt vádemelés, míg a vizsgált ügyek 31,2%-ában a rendőrség meggyanúsította a gyanúsítottat vagy gyanúsítottakat bűnszervezet létrehozásával. Azonban a rendelkezésre álló bizonyíték az ügyész számára – az esetek többségében – nem voltak elégségesek a sikeres vádemeléshez.

Ahhoz, hogy megértsük a vagyonekobbzás jelentőségét, ismernünk kell a drogpiacon működését. A tanulmány korábbi fejezetében vázoltam, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény elkövetés célja az anyagi haszonszerzés. Minél magasabb a kereskedelmi szint, annál jelentősebb az extraprofit. A felső szintű kábítószer-kereskedők „üzletemberek”, nem kábítószer-élvezők. Céljuk pedig a profitszerzés, amelyet azért e „termék”(ek) kereskedelmével, előállításával végeznek, mert azokkal a termékekkel és szolgáltatásokkal történő üzletek, piacok a legjövedelmezőbbek, amelyek büntetőjogilag tiltottak, mégis jelentős kereslet mutatkozik irántuk.

Ha célunk a kábítószer-kereskedelem visszaszorítása, akkor vajon a szabadságvesztéssel fenyegetett büntetés, vagy a cselekmény hatósági észlelését követő, nagy valószínűséggel bekövetkező, jelentős gazdasági veszteséget okozó, piaci pozíció és az extraprofit elvesztését eredményező szankció-e a hatásosabb?

A drogkereskedelem felső szintjén tevékenykedő befektetők üzletemberek. Ismerik a kockázatokat, sőt a profitvesztés kivédésének technikáit is. Ezen piaci szereplők jövedelme jellemzően a hatóság által nem látható, nehezen lenyomozható, sőt még nehezebben bizonyítható helyen van. A hagyományos nyomozástaktikai eszközökkel ellenük nem lehet hatékonyan fellépni, ahogy a kínálati oldali kábítószerpiac ellen sem, ezért ha a kábítószer-kereskedelem magasabb szintjeit szeretné ostromolni az igazságszolgáltatás rendszere, elkerülhetetlen az operatív szakban a pénzügyi/gazdasági felderítés, amely megalapozhatja a sikeres vagyonekobbzást. Hiszen mind a bűnisméltés megakadályozása szempontjából, mind pedig bűnmegelőzési érdekből éppen a jelentős vagyonekobbzás lenne a leghatásosabb büntetés.

A mintába került esetekben az operatív felderítést követő nyílt nyomozás megindulásának havi megoszlását elemeztem. Kiemelkedik az augusztus, szeptember, október és látványosan átlag alatti a decemberben és a június–júliusban történő nyílt eljárásindítások száma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetében. Ennek oka, hogy a felderítők vagy ilyen ügyekben felderítői és nyomozati tevékenységet végző nyomozók, vagy éppen a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat figyelőinek, egyéb szakembereinek számossága alacsony. Így alapvetően az ő szabadságolásaik jelentősen befolyásolják az ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények havi megoszlásának alakulását.

Augusztus, szeptember és október a magasan legaktívabb realizálási, elfogási időszak, míg a novembert, a decembert és a nyár derekát az átlagosnál alacsonyabb, „visszafogottabb” nyílt eljárás-indítási aktivitás jellemzi. Más adatokkal összevetve határozottan kirajzolódik, hogy a november, decemberi meredeken csökkenő eljárás-indítási aktivitás a rendőrség humán erőforrás kapacitásával és anyagi erőforrásainak korlátaival függ össze.

6.10. VI. PROBLÉMA: A NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Ma már nem ritka, hogy egy-egy jelentősebb szervezet felszámolása érdekében 5-6 ország is együttműködik. Ha a felszámolni kívánt szervezet kábítószer-kereskedelemmel összefüggő cselekménye vagy rész-cselekményei Magyarország területét is érintik, akkor a magyar hatóságoknak műveleti támogatást kell biztosítaniuk. Ez vonatkozik az

operatív biztosításra, de akár a titkos nyomozást, titkos információgyűjtést követő nyílt nyomozásra, vagy jogsegély alapján, nyílt büntetőeljárás lefolytatására is.

Elkerülhetetlen, hogy hazánk a korábbinál jóval aktívabban részesévé váljon a nemzetközi rendőri együttműködés keretében történő felderítéseknek és nyomozásoknak a kábítószer-bűnözés tekintetében (is).

Ehhez ugyan próbál igazodni a 2012. évi C. törvény módosítása is⁸⁰, azonban ***a bűnüldözés hazai szervezeti rendszere és a jogalkalmazók feladat- és jogköre (kiemelten az ügyészeké) – ha szabad így fogalmazni –, nem „eurokonform”.***

Mint azt egy rendőr főtiszt megjegyezte: *„egyetlenek vagyunk a volt szocialista országok között, ahol a rendőrségnek nincs olyan saját szervezeti egysége, amely a figyeléseket, telefonlehallgatásokat és egyéb operatív felderítési tevékenységet elvégezne”,* gondoljunk itt kiemelten például az ellenőrzött szállítások végrehajtására. Míg az uniós tagállamokban, ezen belül a volt szocialista utódállamokban is ezeket a tevékenységeket jellemzően a rendőrség belső speciális szervezeti egysége oldja meg, addig nálunk a titkosszolgálat. Ez azért is gond, mert amikor határon átvélt nemzetközi együttműködés keretében történik a figyelés és/vagy ellenőrzött szállítás (kísérés), a nemzetközi jogszabályokkal és a Europol tevékenységével összhangban rendőrök végezhetnek más tagállam területén részlegesen közös operatív tevékenységet, azonban a titkosszolgálat munkatársai nem minősülnek rendőrnek, még akkor sem, ha a rendőrség kérésére végeznek operatív adatgyűjtést. Így rájuk nem érvényesek a vonatkozó egyezmények, bilaterális megállapodásokban és nemzetközi jogszabályokban foglalt rendelkezések. Mint titkosszolgálati ügynökök pedig kémnek minősülnek és más országok eszerint járhatnak el velük szemben.⁸¹

Komoly gond – és nemcsak a nemzetközi együttműködések tekintetében – az ügyész szerepe a felderítésben és a nyomozati eljárásokban. Ezt korábban már megvizsgáltuk és arra a következtetésre jutottunk, hogy az ügyész feladat- és jogkörét ki kellene

⁸⁰ 2011. január 1-jeóta ügyész engedélyével lehetséges álvásárlás, bizalmi vásárlás, bűnszervezetbe beépülés, illetve ellenőrzött szállítás folytatása érdekében fedett nyomozó alkalmazása [Rtv. 64. §. (1) f)]. Ez a rendelkezés igazodik az uniós tagállamainak többségében alkalmazott az ügyész operatív nyomozást felügyelő jogköréhez.

⁸¹ Több mélyinterjúban is elhangzott, hogy komoly problémák voltak emiatt; hazánkkal határos államok jelezték, hogy „amennyiben bármilyen közös együttműködés keretében is szervezettel a titkosszolgálathoz tartozó munkatársai átlépik az országhatárt, kémkedés gyanújával le fogják őket tartóztatni legközelebb” – mesélte több megkérdezett jogalkalmazó is.

terjeszteni az eredményesebb nyomozati, vádelőkészítő és váderedményességi szempontból. Az operatív adatgyűjtés tervezésében kooperatív szerepet, az operatív adatgyűjtés megvalósításában pedig a társadalmi kontrollt megtestesítő és egyben a jogi követelmények teljesülését figyelemmel kísérő szerepet kellene kapnia. Habár az egyes uniós országokban más-más a jogszabályi környezet, azonban jellemzően az ügyészek feladat- és jogköre a miénknél jóval kiterjedtebb az operatív adatgyűjtés szakában.

Míg számos nyugat-európai országban például a határon átnyúló ellenőrzött szállítások ügyészi jóváhagyással és ügyészi felügyelet mellett zajlanak, addig hazánkban az ügyészek ezekről a tevékenységekről nincs is tudomása. (Kivételt képez, ha fedett nyomozó van az ügyben. Ez esetben a hatályos rendelkezések értelmében az ügyészek tudomással kell bírnia az akcióról.)

Más esetekben a felügyeletet az országos rendőr-főkapitány gyakorolja, az ő engedélyével zajlanak ezek a tevékenységek. Hiába kooperálna például egy holland ügyész egy magyar ügyésszel a nemzetközi rendőri együttműködést igénylő ellenőrzött szállítás során akár a nemzetközi és/vagy saját országra vonatkozó jogi követelmények teljesüléséről, vagy éppen a megosztott nyomozati eljárásokról, a sikeres közös vádelőkészítésről a vonatkozó ügy kapcsán, mert nincs partnere. Sok helyen nehezen fogadják el a többségi európai uniós tagállamoktól jelentősen eltérő szervezeti felépítésből eredő helyzetet, így a nemzetközi együttműködéseink eredményességének és szerepvállalásunknak jelentős határt szab ez a helyzet.

A gyakorlatban például problémát okozhat, hogy egy ellenőrzött szállítás során milyen módon tudják a magyar hatóság képviselői elfogadtatni az együttműködő országokkal, hogy nálunk nem kell ügyészi engedély egy ellenőrzött szállítás lebonyolítására. A hazai szabályozás anomáliáiból eredő eltérő joggyakorlatot miatt akár egy művelet is meghiúsulhat. Még mindig előfordul, hogy a személyes kapcsolatokon vagy külön hivatalos nyilatkozatokon múlik, legalábbis a kábítószer-bűnözés vonatkozásában, a közös együttműködés.

Legalább a nemzetközi ügyek tekintetében érdemes lenne a rendőrség szervezeti égisze alá rendelni egy hivatalosan rendőrségi munkatársakból álló különleges szervezeti egységet, amely a nemzetközi együttműködések, közös nemzetközi nyomozócsoportok tevékenysége során biztosítaná esetünkben például a figyelést, ellenőrzött szállítást.

Több ügyész is jelezte, hogy „nemzetközi vonatkozású ügyekben a nemzetközi jogsegély nagyon nehézkes [...] lassú, körülményes a külföldi gyanúsítottak kihallgatása és a határozatok lefordítása, továbbá nagyon költségigényes”.

Erre vonatkozóan *Venczl László*, a Eurojust-hoz Brüsszelbe kihelyezett főügyész 2013 tavaszán széles körű tájékoztatást tartott a hazai ügyészi szervezeteknél a Eurojust működéséről, elősegítve, hogy a nemzetközi vonatkozású ügyek gyorsítása, költségeinek csökkentése érdekében forduljanak az ügyészek bátran a Eurojust magyar kirendeltségéhez. Ezt az intézményt még nem használják jelentős számban a magyar ügyészek, sőt megdöbbentő volt, hogy kábítószeres ügye még egyáltalán nem volt 2013 februárjáig a Eurojust magyar kirendeltségének.

ÖSSZEGRÉS

VI. probléma: A nemzetközi együttműködés

Elkerülhetetlen, hogy hazánk a korábbinál jóval aktívabban részesévé váljon a nemzetközi rendőri együttműködés keretében történő felderítéseknek és nyomozásoknak a kábítószerbűnözés tekintetében (is).

*Ehhez ugyan próbál igazodni a 2012. évi C. törvény módosítása is, azonban a **bűnüldözés hazai szervezeti rendszere és a jogalkalmazók feladat- és jogköre (kiemelten az ügyészeké) – ha szabad így fogalmazni – még mindig nem eléggé „eurokonform”.***

Mint azt egy rendőr főtiszt megjegyezte: „egyetlenek vagyunk a volt szocialista országok között, ahol a rendőrségnek nincs olyan saját szervezeti egysége, amely a figyeléseket, telefonlehallgatásokat és egyéb operatív felderítési tevékenységet elvégezné”, gondoljunk itt kiemelten például az ellenőrzött szállítások végrehajtására. Míg az uniós tagállamokban, ezen belül a volt szocialista utódállamokban is ezeket a tevékenységet jellemzően a rendőrség belső speciális szervezeti egysége oldja meg, addig nálunk a titkosszolgálat. Ez azért gond, mert amikor határon átvélt nemzetközi együttműködés keretében történik a figyelés és/vagy ellenőrzött szállítás (kísérés), a nemzetközi jogszabályokkal és a Europol tevékenységével összhangban rendőrök végezhetnek más tagállam területén részlegesen közös operatív tevékenységet, azonban a titkosszolgálat munkatársai nem minősülnek rendőrnek, még akkor sem, ha a rendőrség kérésére végeznek operatív adatgyűjtést. Így rájuk nem érvényesek a vonatkozó egyezmények, a bilaterális megállapodásokban és nemzetközi jogszabályokban foglalt rendelkezések.

Komoly probléma – és nem csak a nemzetközi együttműködések tekintetében – az ügyész szerepe a felderítésben és a nyomozati eljárásokban. Ezt korábban már vizsgáltuk és arra a következtetésre jutottunk, hogy az ügyész feladat- és jogkörét ki kellene terjeszteni az eredményesebb nyomozati, vádelőkészítő és váderedményességi szempontból. Az operatív adatgyűjtés tervezésében kooperatív szerepet, az operatív adatgyűjtés megvalósításában pedig a társadalmi kontrollt megtestesítő és egyben a jogi követelmények teljesülését figyelemmel kísérő szerepet kellene kapnia.

Habár az egyes uniós országokban más-más a jogszabályi környezet, azonban jellemzően az ügyészek feladat- és jogköre a mienknél jóval kiterjedtebb az operatív adatgyűjtés szakában. Míg számos nyugat-európai országban például a határon átnyúló ellenőrzött szállítások ügyészi jóváhagyással és ügyészi felügyelet mellett zajlanak, addig hazánkban az ügyésznek ezekről a

tevékenységekről sokszor nincs is tudomása. (Kivételt képez, ha fedett nyomozó van az ügyben.) A felügyeletet hazánkban az országos rendőr-főkapitány gyakorolja.

Sok helyen nehezen fogadják el a többségi európai uniós tagállamoktól jelentősen eltérő szervezeti felépítésből eredő helyzetet, így a nemzetközi együttműködések eredményességének és a szerepvállalásunknak jelentős határt szab ez a helyzet.

Legalább a nemzetközi ügyek vonatkozásában érdemes lenne a rendőrség szervezeti égisze alá rendelni egy hivatalosan rendőrségi munkatársakból álló különleges szervezeti egységet, amely a nemzetközi együttműködések, közös nemzetközi nyomozócsoportok tevékenysége során biztosítaná esetünkben például a figyelmet, ellenőrzött szállítást.

Több ügyész is jelezte, hogy „nemzetközi vonatkozású ügyekben a nemzetközi jogsegély nagyon nehézkes [...] lassú, körülményes a külföldi gyanúsítottak kihallgatása és a határozatok lefordítása, továbbá nagyon költségigényesek ezek az eljárások”.

6.11. KONKLÚZIÓ: A JOGSZABÁLYI KÖRNYEZET VÁLTOZÁSA

A jogszabályi környezet változása – mint azt jelen vizsgálat eredményei is jelzik – mindig jóval gyorsabban zajlik, mint az eljárások, az eljárási gyakorlat változása. Évek kellene, hogy kialakuljon az új eljárási gyakorlat egy-egy törvénymódosítás után és még több idő, hogy országos szinten jellemzően megvalósuljon a jogegység az egyes magatartásokat érintő büntetőeljárások során. Remekül tükrözik ezt a kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos kriminálstatisztikai adatok is. A kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban a 2012. évi C. törvényt megelőzően 2004-ben és 2009-ben⁸² egy-egy kisebb módosítás történt. Gyakorlatilag a 2003. évi II. törvény 17. §-a által módosított, 2003. március 1-jétől hatályos törvényi rendelkezések és az 54/2004. (XII. 13.) AB határozatot követő törvénymódosítások óta jelentős változás nem történt az anyagi jogi rendelkezések tekintetében, de így is kellett 5-6 év, mire letisztultabban, egyre differenciáltabban alkalmazzák a jogalkalmazók a meglehetősen részletes tényállásokat a minősítés során.

A jogszabály alkalmazásának következetesebbé válása a jogalkalmazók részéről a törvénymódosítást követően éveket vesz igénybe. De még mindig az egyik legnagyobb

⁸² A 2004. évi CXXXXI. törvény 8. §-a alapján a 282/A. §. (2) c) pontjában meghatározott „a fegyveres erők, rendvédelmi szervek vagy büntetés-végrehajtási szervezet létesítményében” helyett két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő lett, aki a „Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a büntetés-végrehajtási szervezet létesítményében” kábítószerrel kínál, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik. A 2009. évi LXXX. törvény 56. § (4) e) pontja öt évtől tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés helyett öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel rendelte büntetni a jelentős mennyiségű kábítószerrel történő elkövetést.

probléma a jogbizonytalanság. Az eljárási és az ítélezési gyakorlat területenként eltérő, nem valósul meg sem az eljárások, sem az ítékezés tekintetében a jogegység.

Megszokni, alkalmazni a korábbi, végre megértett, a napi gyakorlat szintjére alkalmazhatóvá gyúrt, begyakorolt eljárásokkal ellentétes rendelkezéseket nem egyszerű. Idő kell az átálláshoz. Hiába hát a törvénymódosítás, ha azonnali eredményt várunk. A jogalkalmazás csak 5-6 évvel később képes valóban alkalmazkodni a jogszabályi környezet változásához. Ennyi kell az „átálláshoz”. Hiszen a módosítás hatályba lépése előtt történt cselekmények minősítése és eljárása még a „rég” jogszabályi környezet alapján zajlik, a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények nyílt nyomozás és a vádemelés közti átlagos időtartama pedig 12 hónap.

Szükséges megjegyezni, hogy a kínálati oldali kábítószerrel kapcsolatos anyagi jogi rendelkezések alkalmazását, azaz a minősítést a megkérdezett ügyészek összességében nem ítélték nehéznek. A gond a bizonyítással volt.

Nem véletlen, hogy még 2013-ban is, több mint két évvel az 1994. évi XXXIV. törvény 63. §-ának módosítását követően, az ügyészek egyik legmarkánsabb problémája, hogy nincs információjuk arról, a nyomozó hatóság folytatott-e titkos információgyűjtést, a nyomozó hatóság pedig nem jelez önszántából. Pedig ma már a tartalmát is engedély nélkül megismerheti az ügyész, nemcsak a tényét.

Kérdés, hogy mi várható a 2012. C. törvény hatályba lépését követően a fenti tények alapján. 5-6 év múlva „szokik” majd hozzá a jogalkalmazás rendszere?!

A megkérdezett ügyészek az alábbi javaslatokkal éltek az anyagi, illetve eljárásjogi szabályozás változtatására:

- ⇒ *„A kábítószerrel visszaélés jogszabályi környezetével kapcsolatban véleményem szerint a megszerzési oldalon lehetne a jogalkotás terén megfontolás tárgyává tenni azt, hogy elterelést (pl. egy eredményes vádelhalasztást) követően a nyomozás megszüntetése esetén a nem kis összegeket kitevő bűnügyi költséget – amelyek általában túlnyomórészt szakértői díjakból tevődnek össze – ne az állam viselje, hanem az áthárítható legyen az elkövetőre.”*
- ⇒ *„A kereskedést felesleges külön fordulat szerint minősíteni. Amennyiben a lefoglalt kábítószer meghaladja a jelentős mennyiség alsó határát, az önmagában is elégséges bizonyíték a forgalomba hozatali szándékra. A jelenlegi gyakorlat nagyon eltorzult, hogy erről nem vesz tudomást. Ha valakitől lefoglalnak pl. 70–80 ezer adagra való speed-et, ez önmagában miért nem elégséges a forgalomba hozatali szándékra? A Btk.-ban a jelentős mennyiség birtoklását*

- egyszerűen át kellene emelni a forgalmazói részbe, és akkor elejét lehetne venni annak, hogy egy nagyváros kiütésére elegendő anyagról még bizonygatni kelljen, hogy az bizony nem saját fogyasztásra kellett.”
- ⇒ „Meg kellene fontolni a kábítószer-forgalmazásból, kereskedeleméből származó jövedelem egyszerűbb felkutatása és elvonása érdekében a bizonyítási teher megfordítását a bünszervezetben elkövetésre vonatkozó szabályokhoz hasonlóan.”
- ⇒ „Bizonyos mennyiségű kábítószer birtoklása már a terjesztési szándékot kéne hogy feltételezzem, és ennek ellenkezőjét a terheltnek kellene bizonyítani.”
- ⇒ „Szélesíteni kellene a titkos információgyűjtés felhasználásának, valamint a titkos adatszerzés lehetőségeit.”
- ⇒ „A kábítószer-függőséghez kötött privilegizált esetek megszüntetése indokolt, mert ez a kereskedői típusú magatartást megvalósító elkövetők menekülési útvonala. Ezt elsősorban az igazságügyi szakértők vonatkozó módszertani levéltől történő eltérése és különböző gyakorlata teszi lehetővé.”
- ⇒ „Be. 192. §: »Az együttműködő gyanúsított esetén csak a nyomozás megszüntetését teszi lehetővé, a büntetés enyhítését nem.« A vádalku lehetőségének kiterjesztése – nyomozás-megszüntetés mellett enyhébb büntetés – segítené a bizonyítást.”
- ⇒ „Anyagi jogi értelmezési és alkalmazhatósági problémát jelentettek egyes minősítő körülmények. Így például a bünszövetségben való elkövetés – azon túl, hogy a bizonyítása is nehéz – mint minősítő körülmény értelmezhetőségi és alkalmazhatósági problémaként jelentkezett. Ez a bünszövetség fogalmának a természetes egységgel való összeegyeztethetőségében nyilvánult meg.”
- ⇒ „A »kereskedés« jelenleg csak az 1/2007. BJE (egyébként részben ellentmondásos, illetve félreértelmezhető) rendelkezésén alapuló, kiterjesztő definícióját egyértelműen megfogalmazva a pozitív anyagi jogban kellene meghatározni (kereskedelmi mennyiségű kábítószer tulajdonban vagy egyébként saját rendelkezés alatt tartása, készletezése önmagában adjon alapot a súlyosabb minősítés megállapítására).”
- ⇒ „A szakértői vélemények gyakran elhúzódnak, szigorúbb szabályozásra lenne szükség, „gyorsító” elemeket kellene beemelni. A szakvélemény tartalma a minősítéseknek és a gyanúsítottkénti kihallgatásnak az alapja, ezért a mielőbbi elkészítés az időszerűség miatt alapvető fontosságú.”
- ⇒ „Erősíteni kellene a tanúvédelmi rendszert a jobb felderíthetőség érdekében.”
- ⇒ „El kellene gondolkodni arról, hogy mi értelme van a »jelentős mennyiségű kábítószer tart« fordulatnak, ilyen mennyiséget nyilván forgalomba hozatali céllal tartanak, de ha nem sikerül a

fogyasztót felderíteni, lehet, hogy csak tartást állapít meg a bíróság. Ilyen anyagi jogi háttér mellett nem csoda, ha a nyomozó hatóság sem tudja eldönteni, mi a célja a nyomozással: a hálózat felderítése vagy minél nagyobb mennyiségű kábítószer lefoglalása?”

- ⇒ *„A titkos információgyűjtés eredményét egyszerűbben lehessen felhasználni a bizonyításban, a jelenlegi szabályozás rendkívül körülményes, bonyolult.”*
- ⇒ *„A kábítószer-fogyasztók vádemelés elhalasztását követő tanúvallomás-megtagadási jog kizárása már a büntetőeljárás megszüntetése előtt.”*

7. AZ ELKÖVETŐI KÖR JELLEMZŐI

7.1. ORSZÁGBA TÖRTÉNŐ BEHOZATAL, CSEMPÉSZÉS

Az elmúlt öt év hazai ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűnözését a vádiratok alapján jellemzően kannabisz-termesztés (19,8%), kábítószerrel kereskedés, illetve forgalomba hozatal (49,2%) – ebből 26,7% jogi minősítése jelentős mennyiségre elkövetett megszerzés, illetve tartás volt –, valamint az országba történő behozatal (19,5%) jellemezte. A maradék 6% esetén megszerzéssel, tartással, illetve (0,9%) kábítószer-előállítással voltak vádolhatók az elkövetők, míg az ügyek 4,6%-ában valósult meg bűnszervezetben történő elkövetés (kereskedelem, forgalomba hozatal).

A vizsgált ügyek 31,5%-ában történt határon keresztül történő elkövetés, azaz kábítószer behozatal, csempészás. (Ez az arányszám azért nem azonos az országba történő behozatalra vonatkozó arányszámmal, mert az országba történő behozatal változó a vádiratokban olvasható minősítést takarja, míg határon történő elkövetésként definiáltam minden olyan cselekményt, amelyben az ügyirat tartalmazta, hogy kábítószer behozatala, csempészás történt, még akkor is, ha a jogi minősítése a cselekménynek végül is jelentős mennyiségre elkövetett megszerzés, illetve tartás volt. Ugyanis más nem volt hitelt érdemlően bizonyítható.

Ez pedig azt jelzi, hogy gyakorlatilag a vizsgált időszakban minden harmadik kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény csempészéssel volt összefüggésben.

A legjellemzőbb útvonal a Hollandiából Magyarországra történő szállítás volt, ezt követte a Spanyolország–Magyarország, illetve a Törökország–Magyarország desztináció, majd az Ausztria–Magyarország, Szlovákia–Magyarország, Belgium–Magyarország, Németország–Magyarország. Egyre gyakoribb és meghatározóbb a Csehországból történő csempészet (kannabisz), illetve a déli határ, Albánia és Koszovó outdoor kannabisz-ültetvényeiről Szerbián és Horvátországon át történő szállítások, az országból történő kivitel szempontjából pedig a Magyarország–Ukrajna útvonal.

7.2. DELIKVENESEK ÉS DELIKTUMOK

7.2.1. KÜLFÖLDI ELKÖVETŐK

Az elkövetők mintegy háromnegyede (73,6%) magyar állampolgár volt, egynegyedük (26,4%) pedig külföldi. A magyar elkövetők 8%-a a cselekmény elkövetésének idején külföldön élt. A külföldi elkövetők között a leggyakrabban vietnami, nigériai, török és szerb állampolgárságú elkövetők fordultak elő.

A mintába került külföldi elkövetők több mint fele (52,4%) ellen csempészség, azaz az országba történő behozatal miatt indult büntetőeljárás. A legtöbb külföldi állampolgárságú csempész nigériai volt, őket követték a szerb állampolgárok, majd a bolgár és román állampolgárságúak a gyakoriság tekintetében (de volt német, portugál, kenyai, ukrán, bosnyák, török és holland elkövető is).

A kereskedelem, forgalomba hozatal miatt eljárás alá vont külföldiek között a legtöbb török, illetve vietnami állampolgárságú volt, és vietnami volt a legtöbb kábítószer-termesztés miatt eljárás alá vont külföldi állampolgárságú elkövető is.

28 különböző nemzetiség képviseltette magát a vizsgált időszakban kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt eljárás alá vont elkövetői körben.

7.2.2. AZ EGY ELJÁRÁSRA JUTÓ ELKÖVETŐK SZÁMA

Az egy eljárásra jutó elkövetők száma 4 fő, azaz az ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények eljárásai során a vádindítványban átlagosan négy vádlott szerepelt. A vizsgált eljárások 28,4%-ában volt mindössze egy elkövető, azonban 7,8%-ukban 10 vagy annál több.

7.2.3. NEMBELI MEGOSZLÁS

Általános vélekedés, de több összehasonlító kutatás eredménye is alátámasztja, hogy a kábítószerrel való kereskedelem általában a férfiakra jellemző, ún. „férfi foglalkozás”.

Azaz a drogkereskedelem a férfiak világa.⁸³ A nők jellemzően hiányoznak ebből a világból, de ha mégis feltűnnek, akkor sem igazán minősülnek megfelelő eladónak.⁸⁴ Periférikus szerepet töltenek be, szélsőséges, a férfiakétól különböző szabályok vonatkoznak rájuk a férfi eladói hálózatban.⁸⁵ Gyakran ezt a nemek közti különbséget úgy értelmezik, mint az intézményesült szexizmust az illegális gazdaságban.⁸⁶

Mintánkba nem is került több, csak 18 nő (2,7%). Ebből 9 volt magyar, és 9 külföldi. A női elkövetők közül 13 kábítószer-csempész volt és a reptéren került elfogásra (8 külföldi és 5 magyar). A többiek esetében pedig jellemzően a kábítószer-terjesztő élettársuk, esetleg férjük volt a valódi terjesztő, ők pedig „besegítettek”, azaz társtettesek voltak.

„Nem dolgozhattam, de mindig volt pénzem, az asztalon tartottuk egy ládikában, annyit költöttem amennyit akartam, még autót is kaptam. [...] Nem éreztem magaménak a pénzt, ezt mondtam is neki [...] mondta, vigyek Óvárra anyagot az ismerősöknek, amennyivel többért eladom az az enyém, így az enyém is lesz a pénz [...] ha tudom, hogy akkora mennyiségű a szer, amit viszek, be se mertem volna ülni az autóba.” (Részlet a *Drogkereskedő karrier*ek c. kutatás során felvett interjúból⁸⁷)

7.2.4. DROGPIACI SZEREPEK

Ausztráliában, Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban végzett kutatások eredményei azt mutatták, hogy az illegális drogpiacokat relatíve kevés szervezett csoport népesíti be.⁸⁸ Az illegális drogpiac sokkal inkább fragmentált és kompetitív, semmint monopolisztikus; hiányzik a filmekből jól ismert maffia-szerű, szervezett bűnözői csoport,

⁸³ Adler, P. A.: *Wheeling and dealing: An ethnography of an upper-level drug dealing and smuggling community*. Columbia University Press, New York, 1993

⁸⁴ Denton, B. – O'Malley, P.: *Dealing with a gendered economy: Female drug dealers and street capital*. European Journal of Criminology, no. 9, November 2012, pp. 621–635.; Maher, L. – Hudson, S. L.: *Women in the Drug Economy: A Metasynthesis of the Qualitative Literature*. Journal of Drug Issues, vol. 37, no. 4, October 2007, pp. 805–826.; Adler, P. A. (1993): i. m.

⁸⁵ Rosenbaum, M.: *Women on heroin*. Rutgers University Press, New Brunswick, 1981; Auld, J. – Dorn, N. – South, N.: (1986), *Irregular work, irregular pleasures: heroin in the 1980s*. In: Matthews, R. – Young, J. (Eds): *Confronting Crime*. Sage, London, 1986, pp. 166–187.; Ruggerio, V. – South, N.: *Eurodrugs, Drug Use Markets and Trafficking in Europe*. Taylor & Francis Group, 1995.

⁸⁶ Steffensmeier, D. – Allan, E.: *Gender and crime: Toward a Gendered Theory of Female Offending*. Annual Review of Sociology, vol. 22, 1996, pp. 459–487.

⁸⁷ Ritter I.: *Drogkereskedő karrier*ek. Kézirat. 2009

⁸⁸ Dobinson, I. and Poletti, P.: *Buying and Selling Heroin: A Study of Heroin Use/Dealers*, Sydney: NSW Bureau of Crime Statistics and Research, 1988

amely uralja és irányítja az illegális drogpiacon. Valójában *Akerstrom* mellett érvelt⁸⁹, hogy az illegális drogpiacon a struktúrája felosztja magát kis gazdasági vállalkozók között, rámutatva arra, hogy „a legális üzlettel összehasonlítva a kriminális üzlet könnyebb kezdetnek tűnik, hiszen kevesebb beruházást igényel. Ez a tény valószínűleg az egyik legvonzóbb eleme annak, hogy egyesek az illegális üzletek felé orientálódnak.”

Vizsgálati eredményeink alátámasztják a fenti kutatási eredményeket hazánkban is. Nem beszélhetünk egy vagy két nagy szervezett bűnözői csoportról, amely uralja és irányítja a hazai drogpiacon. Nagyon fragmentált, létezik a kisebb csoportok közötti versengés, de léteznek alig pár emberből (bár ezek széles kapcsolati hálóval rendelkeznek) álló bandák is. A csoportok, bandák belső struktúrája azonban nem homogén. Akár több csoport is alkalmazhatja ugyanazt a dealert vagy éppen futárt.

7.2.5. MUNKATEVÉKENYSÉG ÉS ISKOLAI VÉGZETTSÉG, ELŐÉLET

A drogkereskedelemben, mint bármely más kereskedelmi, piaci tevékenység színterén, munkamegosztás érvényesül. Különböző „szakemberek” eltérő szakismerettel tevékenykednek a minél nagyobb haszonszerzés érdekében. Az elsődleges cél hasznot húzni önmaguknak, de az egyes szereplők összehangolt tevékenysége révén megvalósuló kereskedelmi tevékenység – ha jól működik és van kereslet a termékre vagy szolgáltatásra –, nem csak az egyének, de az egyénekből álló csoportnak is profitot termel. Ha a csoport, a cég, amelybe az egyén tartozik elismert, erős, hatalommal bír, akkor annak tagjai is profitálnak a cég, csoport megítéléséből. De, ez igaz fordítva is.

A drogkereskedelem szereplői habár speciális készségeket igénylő tevékenységet végeznek, ezek a tevékenységek sokszor összerosódnak, nem feltétlenül elkülönült munkafázisok. Azonban az, hogy ki milyen feladat ellátását, milyen munkatevékenységet végezhet, illetve milyen pozíciót foglalhat el, vagy meddig juthat el a drogkereskedelem hierarchiájában, az nagymértékben függ a rétegek kulturális hatásaitól, miliótól.

Elfogadtuk, hogy a drogkereskedelem magasabb szintjein szerepet játszó elkövetők számára az illegitim csatornák nyitottak vagy legalábbis jóval nyitottabbak, mint az

⁸⁹Akerstrom, M.: *Crooks and Squares. Lifestyles of Thieves and Addicts in Comparison to Conventional People*. New Brunswick. Transaction Books, 1985

átlagos bűnelkövetők számára, hiszen a bűncselekmény elkövetése speciális szakismeretet, kapcsolati hálót és annak kialakítását, működtetését, magas fokú konspirációt igényel, amihez a magasabb fokú iskolázottság, kulturális és kapcsolati tőke magasabb pénztőkét, nyereséget, hasznot eredményez.

Érdekes azonban, hogy mind az ügyiratokban, mind pedig a *Drogkereskedő karrier*ek c. vizsgálat során megkérdezettek körében szinte minden társadalmi csoport képviseltette magát.

A meginterjúvolt drogkereskedők „különböző szinteken, pozíciókban vettek részt a drogpiac működtetésében és a drogfogyasztók igényeinek kielégítésében, azonban annak ellenére, hogy többen még a középiskolát sem fejezték be, minden 5. főiskolára, egyetemre járt, vagy felsőfokú szakképzésben vett részt. Még ha nem is fejezték be, ez azt jelzi, hogy az átlagos bűnelkövetőknél intelligensebb, a »szakmáját« tekintve igényesebb és elhivatottabb, továbbá »szakmájában« magát továbbképezni kész »karrieristákkal« találkoztunk. (Kivéve a drogfüggőket, akiknél a szerfüggőség hosszabb idejű fennállásával ezek a »szakmai« értékek is jelentősen elhalványultak.)”⁹⁰

Az illegitim eszközök hozzáférhetőségét különböző kritériumok ugyanolyan módon szabályozzák, mint ahogy azt a konvencionális eszközök hozzáférhetőségéről már régen megállapították. Mindkét lehetőségrendszer

- a) korlátozott és nem áll rendelkezésre korlátlanul,
- b) differenciáltan elérhető, attól függően, hogy az emberek hol helyezkednek el a társadalmi struktúrában.

Az eszköz kifejezés magában foglalja mind a tanulási struktúrákat, mind pedig a lehetőség struktúrákat (amint azt Cloward megfogalmazta⁹¹).

Az illegitim eszközökhöz való hozzájutást szabályozó különböző kritériumok közül a rétegdifferenciák a legfontosabbak közé tartoznak. A rétegekultúra, a konvencionális, specializált foglalkozási szakismeretekben való kiképzés gyakran előfeltétele bizonyos típusú – például a kínálati oldali kábítószer – bűncselekmények elkövetésének.

A rétegekultúra egyben kulturális tőkeként is értelmezhető. Bourdieu a kulturális tőkét úgy írja le, mint a kulturális kompetencia megtestesülését.⁹²

⁹⁰ Ritter I. (2009): i. m. 66. o.

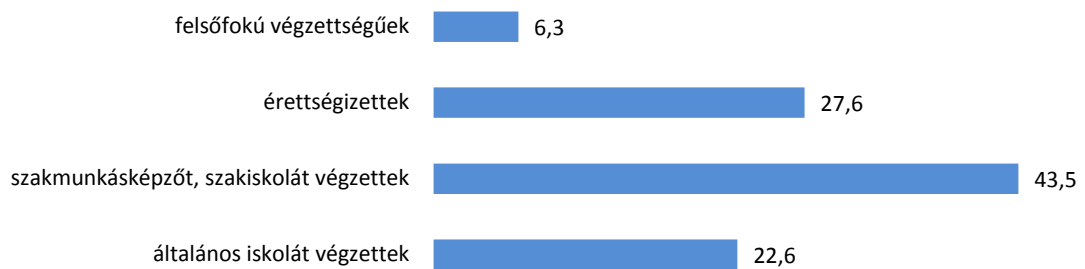
⁹¹ Cloward, R.A.(1959): *Illegitimate Means, Anomie, and Deviant Behavior*. American Sociological Review. Vol. 24. No. 2. 164-176. old.

⁹² Bourdieu, P.: *The Forms of Capital*. In: Richardson, J. G. (Ed.): *Handbook of Theory and Research for Sociology of Education*. Greenwood, New York, 1986

Mind a tanulási és lehetőség struktúrák, mind pedig a kulturális tőke jellemzői az egyén családjának a társadalmi struktúrában elfoglalt helyével és az iskoláztatásával függnek össze.

A következő ábra a mintába került ügyekben eljárás alá vont elkövetők iskolai végzettség szerinti megoszlását mutatja.

18. ábra: A mintába került ügyekben kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény elkövetésével vádolt delikvenssek iskolai végzettség szerinti megoszlása (%)

Iskolázottság tekintetében ez az elkövetői kör jelentősen eltér az átlag elkövetői populációtól. Nincs olyan elkövető, aki legalább az általános iskolát ne fejezte volna be. Az érettségivel rendelkezők aránya 27,6%, az egyetemet, főiskolát végzetteké 6,3%. Szakmunkásképzőt, szakiskolát 43,5%-uk végzett.

Megdöbbenő eredményt mutat a mintába került elkövetők legális munkatevékenységhez és legális jövedelemszerzéshez való viszonya. *53,6%-uk ugyanis rendelkezett legális munkaviszonnyal*, és jövedelemmel. További 16,4%-uk pedig tanuló, vagy nyugdíjas volt.

A legtöbben bejelentett vállalkozók voltak, de több személyi edző, külföldön munkát vállaló alkalmazott vagy vállalkozó, vagyondőr, biztonsági szakember, továbbá egyetemi, illetve főiskolai hallgató, valamint nyugdíjas elkövető is bekerült a mintába. Gyakorlatilag minden negyedik elkövető volt csak „legális állás nélküli”.

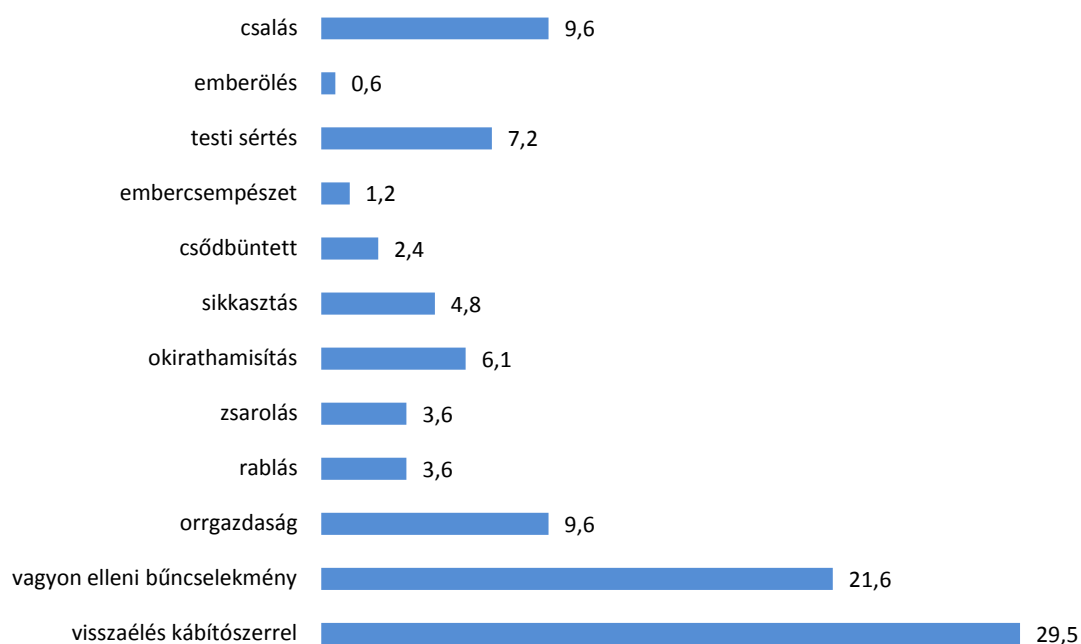
Ez is azt jelzi, hogy egyrészt a hazai hatóságok előtt ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekményt elkövetők körének többsége nem a hagyományos bűnözői szubkultúrából kerül ki, másrészt pedig azt, hogy alapvetően igazodnak a többségi társadalmi normákhoz és értékekhez, azaz fontos számukra, hogy valamilyen szinten kapcsolódjanak a normakövetőkhöz.

Ezt erősíti, hogy a mintába kerültek 54,7%-a volt büntetlen előéletű, és csak 45,3%-a büntetett. A büntetett elkövetők körében a legtöbben visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt voltak korábban büntetve, illetve egyéb vagyon elleni bűncselekmény miatt. Testi sértést és más erőszakos cselekményt (rablás, emberölés) a büntetett előéletűeknek mindössze 11,4%-a követett el.

Körükben a legjellemzőbb a kábítószerrel visszaélés bűncselekményen túl az anyagi haszonszerzéssel összefüggő, a vagyonelleni cselekményeken kívül, gazdasági cselekmények elkövetése volt.

A következő ábra a mintába került büntetett előéletű elkövetők korábbi ismertté vált deliktumának bűncselekménytípus szerinti megoszlását mutatja.

19. ábra: A mintába került ügyekben kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény elkövetésével vádolt büntetett előéletű delikvenszek korábbi – ismertté vált – deliktumainak bűncselekménytípus szerinti megoszlása (%)

7.2.6. ELKÖVETŐK KLASSZIFIKÁCIÓJA

Az elkövetői kört egyrészt az elkövetett – kriminológiai és nem büntetőjogi értelemben vett – cselekményük, másrészt pedig szocio-ökonómiai státuszuk alapján lehet klaszterekbe sorolni.

Mivel a drogpiacon meglehetősen fragmentált, így az alsóbb szintű piaci szereplők több szerepben is jelen lehetnek. És alapvetően ők alkották a mintába került elkövetői kört. Így a piaci szerepek alapján nem tudtunk jól elkülöníthető klasztereket alkotni az adatbázisból, bár a kvalitatív módszerrel történő adatgyűjtés alapján egészen jól behatárolható, multifaktoriális tevékenységi csoportokat különböztettünk meg.

Az ismertté vált, felderített kínálati kábítószer-bűncselekményt elkövetők többsége az alsó szintű hálózathoz tartozik. Gyakorlatilag közép szintnél feljebb nem jutott a vizsgált időszakban a hazai bűnüldözés. Jellemzően futárok (a mintába került esetek 32,7%-ában fogtak el futárt), kannabisz-ültetvényt létrehozók, illetve ott dolgozók (18,9%), valamint dealerek⁹³ (27,7%) képezték az ismertté vált elkövetői kört.

Az esetek 14%-ában az anyagi problémák rendezése érdekében, jellemzően egy vagy két fő külföldre utazott megtakarításból vagy kölcsönpénzből kábítószerrel beszerezni, majd itthon próbálta azt eladni; kiépített vevőkör hiányában azonban gyors volt a lebukás. Ezek a „próbálkozó (lúzer) kereskedők” alkottak egy jól körülhatárolható csoportot az elkövetői körben.⁹⁴

⁹³ Dealerek azok a kábítószer forgalomba hozó vagy azzal kereskedő személyek, akik maguk is több-kevesebb gyakorisággal fogyasztanak kábítószerrel és tevékenységük célja a haszonszerzésen túl, hogy a másoknak eladott kábítószerrel fedezzék saját szükségletüket is.

⁹⁴ Az elméleti hipotézis: Ehhez Sutherland differenciális asszociációs elméletében megfogalmazott, a tanult bűnözői magatartásról alkotott nézeteit veszem alapul, továbbá a Cloward tanulási és lehetőség struktúrákról írott elképzeléseit. Azt gondoljuk, hogy a bűnözés, ezen belül a kábítószerrel kereskedés tanult viselkedés. A viselkedés tanulási folyamata a bűnöző és a bűnözőellenes viselkedési mintákkal való asszociáció útján az összes olyan mechanizmusokat magába foglalja, amelyek minden másfajta tanulásban előfordulnak. Egy személy azért válik bűnözővé, mert a törvény megsértésének nem kedvező definíciókhoz képest többségbe kerülnek a törvény megsértésének kedvező definíciói. A kábítószer-kereskedelem miatt a hatóság előtt ismertté vált bűnelkövetők az átlagos ismertté vált bűnelkövető populációnál iskolázottabbak, jobb kapcsolati hálójával és support systemmel rendelkeznek. Ha elfogadjuk, hogy a társadalmi struktúra mentén nemcsak a legitim, hanem az illegitim eszközök is egyenlőtlenül oszlanak el, akkor feltételezhetjük, hogy a droggereskedelem magasabb szintjein (nem az elosztás, terítés, utcai árulás, átadás, kis mennyiségű eladásban) szerepet játszó elkövetők számára az illegitim csatornák nyitottak vagy legalábbis jóval nyitottabbak, mint az átlagos bűnelkövetők számára, hiszen a bűncselekmény elkövetése speciális szakismeretet, kapcsolati hálót és annak kialakítását, működtetését, magas fokú konspirációt igényel, amihez a magasabb fokú iskolázottság, kulturális és kapcsolati tőke magasabb pénztőkét, nyereséget, hasznot eredményez. Bizonyos illegitim csatornák azonban blokkoltak számukra is, ez egyrészt a szakismeret hiányával függ össze, másrészt érdekes, de jellemzően morális eredetű.

Figyelemre méltó, hogy külföldi vagy Magyarországon élő, nem magyar kapcsolatokkal rendelkező network az ügyek 9,2%-ában fordult elő. Egyértelműen a középszintű hálózati ügyek 5,5%-ában sikerült eljutni. Vagy addig, ahol a dealereken túl a nagybani eladót és/vagy a beruházót is sikerült legalább feltérképezni, ha elfogni nem is mindig. Ezt erősíti az elkövetők iskolai végzettsége is, amely nem mutat nagy eltérést a visszaélés kábítószerrel bűncselekményt elkövetőktől.

A hazai kínálati oldali kábítószer-kereskedelmet is a nagyfokú szegmentáltság jellemzi. Nem nagy hálózatok, maffia-jellegű szerveződések vannak, hanem a kolumbiai „bébi-kartellek” nyomán „bébi network-ök” jellemzik a hazai, de az európai drogpiacon is. Néhány személy vesz részt egy-egy ilyen szerveződésben, akik jellemzően hosszabb ideje ismerik egymást. A lebukás a legtöbb vizsgált esetben rövid időn (akár 1-2 éven) belül megtörtént. Ennek egyik oka, hogy az elkövetők egy része nem rendelkezett tapasztalattal, komoly kapcsolati és információs tőkével a kínálati oldali drogkereskedelemtől; nem mérték fel jól sem a drogpiacon, sem a bűnüldözési struktúrákat, nem ismerték a bűnüldözési gyakorlatot, sem pedig a cselekmény alacsony kockázatú megvalósítását elősegítő konspirációs technikákat; továbbá sok esetben nem álltak kapcsolatban dealerrel vagy dealerekkel, illetve relatíve zárt fogyasztói hálózattal, azaz hiányzott vagy csak részlegesen létezett a felvevőkör. A másik részben ebből következik; amennyiben a felvevő piacot ki kellett építeni, vagy a bébi-network-be új személy lépett be, az mindig magas fokú kockázatot jelentett. Elsődlegesen nem fedett nyomozóval kellett számolni (bár találoztunk ilyen esetekkel is), hanem azzal, hogy nem ismerték az új belépőket, nem tudhatták kinek és mit mondhatnak el, milyen kapcsolatokkal rendelkeznek, esetleg (akár más ügyből kifolyólag) állnak-e rendőrségi megfigyelés alatt. Gyakorlatilag ezekben az esetekben még a jó konspiráció is jelentősen sérült.

Érdekes, ámde a bűncselekmény természetéből és jellegéből szinte egyértelműen következő kockázati tényező és egyben felderítési pont az állampolgári bejelentések, illetve az informátorok/ügynökök által a tartónak célzottan, akár azt „megvezetve”, saját védelem, részes üzleti kör védelme vagy magasabb haszon realizálása érdekében megnevezett célszemélyek.

Az állampolgári bejelentések jellemzően a kannabisz-ültetvényekhez vagy bosszúhoz kötődnek.

Az elkövetők kínálati oldali piacra történő bevonódásának mértéke jellemzően a befektetendő anyagi erőforrástól és a kapcsolati tőkéjétől függ. Ahogy kis tőkével is számos ügyben igyekeztek az elkövetők extraprofitot realizálni, úgy jelentősebb tőkeinvestícióval is. Sőt más területről „átnyergeltek”, vagy a korábbi kétes tisztaságú üzleti tevékenységet kábítószeres ügyletekkel egészítették ki. Azaz egyes korábbi „seftes” autókereskedők, lánykereskedők, elektronikai cikkekkel kereskedő stb. személyek vagy csoportok profilt váltottak, részben az egyre kiszámíthatatlanabb és megváltozott kereslet, illetve gazdasági helyzet miatt, részben pedig a könnyebb, gyorsabban hasznot hozó és a korábbinál jóval profitábilisabb kábítószerüzlet miatt. Még akkor is, ha a kockázati tényező jóval magasabb volt.

A jelenlegi gazdasági helyzetben az olyan gyors, relatíve kis befektetéssel is jelentős hasznot hozó, a kockázati tényezők tekintetében alulértékelt, biztos keresleti piaccal rendelkező tevékenység, mint a kábítószerrel kereskedés, bizony olyan csoportok körében is figyelmet keltett és kipróbált pénzkereseti lehetőség lett, amelyek korábban jellemzően nem vonódtak bele illegális cselekményekbe.

Figyelmet érdemel, hogy a vizsgált esetek 7,2%-ában a cselekmény indítéka a lecsúszás, a szegénység előli menekülés, a nincstelenség, a család élelmezésének biztosítása volt. Ezekben az esetekben az elkövetők – egy kivétellel – büntetlen előéletűek voltak, korábban rendelkeztek munkahellyel, de az elkövetés idején hosszabb ideje munkanélküliek voltak, és jellemzően futárként vettek részt a cselekményben.

Klaszteranalízis, klasszifikációs eljárás segítségével választottam szét a mintába került elkövetői kört, amely az alábbi négy, markánsan elkülöníthető szocio-ökonómiai jellemzőkkel bíró csoportba volt sorolható:

- Szegénység elől menekülők vagy relatív szegények – ők nem kábítószerfüggők, vagy soha nem használtak kábítószerrel vagy alkalmi fogyasztók és ők képviselik a legidősebb átlagéletkorú klasztert. A csoportba kerültek átlagéletkora 42 év(!), a legidősebb 58 éves volt, a legfiatalabb 26 éves. Egy elkövető kivételével valamennyien büntetlen előéletűek, jellemzően ez volt az első vagy a második útjuk, többségében futárok voltak vagy olyan „alkalmi vállalkozók”, akik nem rendelkeztek felvevő piaccal, csak kölcsönként pénzből és pénzzel kimentek – általában – Hollandiába, megvették az árut és szerették volna jelentős haszonnal

továbbadni. Illetve a kannabisz-ültetvényeken a növényeket gondozó segéd munkások. Ők alkották tulajdonképpen a piac kínálati oldalának alsó decilisét. Ebben a csoportban található a legtöbb női elkövető.

- Korábban utaltam rá, hogy az elkövetők egy része – a gazdasági válság hatására jelentős kereslet- és így egyben profitcsökkenéssel szembesülve – egyéb illegális gazdasági tevékenységről váltott át a kábítószerrel történő kereskedésre. Ők is egy markáns, jól körülhatárolható, profilírozható elkövetői kört képeznek. Volt köztük, aki korábban már próbálkozott ezzel a területtel, de biztonságosabbnak ígérkezett a fél-legális üzlet. Körükben már volt több kábítószerrel rendszeresen fogyasztó elkövető, az átlagéletkoruk a relatív szegények csoportjánál fiatalabb (36,5 év) és körükben már magasabb a büntetett előéletűek aránya. Alapvetően az alsó középosztályhoz tartozó szociális státusszal rendelkeztek. Jellemzően ugyanazokat a piaci tevékenységeket végezték, mint a „relatív szegények”, azzal a lényeges különbséggel, hogy körükben kevesebb volt a futár és több a „vállalkozó”, azaz terjesztő.⁹⁵
- A harmadik csoportot a dealerek alkotják, akik mástól veszik meg az árut (a fővárosban és szállítják vidékre). Ők maguk is használnak kábítószerrel, sőt vannak köztük kábítószer-problémával küzdők is. Sokszor ők „ütik fel” és porciózzák ki, majd maguk vagy pusher-en keresztül értékesítik. Többségüknek van kialakított felvevő piaca, azaz megvan a vevőköre. Alsó középosztályhoz tartozó személyek alkotják. Jellemzően 22–35 év közöttiek az elkövetők, az átlagéletkoruk 31 év. 42%-uk legalább középfokú végzettséggel rendelkezik, de több felsőfokú végzettségű elkövető is bekerült ebbe a klaszterbe. Fő jövedelemforrásuk nem csak ez a tevékenység, 61%-uk rendelkezett legális munkahellyel és/vagy tanult valahol. A lebukásuk oka jellemzően, hogy drogszekvenciájuk vagy egyre előrehaladottabb és/vagy pedig több sikeres „üzlet”-et követően egyre magabiztosabbakká és óvatlanabbakká váltak.
- A negyedik csoportot a középszintű kereskedők képviselik. Ők vannak a legkevesebben. A mintába kerültek 10,3%-át alkotják. Nem kábítószer-függők, de többen alkalmi szerhasználók. Érdekes, de a relatív szegények (első csoport)

⁹⁵ „Vállalkozó” alatt azt az elkövetőt értem, aki saját vagy kölcsöntőkéből külföldön saját maga, vagy egy általa jól ismert barát, ismerős és/vagy üzlettárs mint futár kábítószerrel vásárol, vagy itthon kábítószerrel természetesen és/vagy állít elő és azt maga el is adja (jellemzően nem közvetlenül a fogyasztóknak, hanem dealernek). Így van rajta a legnagyobb profit. A mennyiség azonban két-három kilogrammnál ritkán nagyobb.

között, illetve ebben a csoportban található a legtöbb külföldi elkövető. Ide kerültek a kannabisz-ültetvényeket létrehozó és közvetlenül finanszírozó vietnami elkövetők; azok a külföldiek vagy külföldön élő, dolgozó magyar delikvenssek, akik kábítószerrel hoztak vagy magyar barátaikat, ismerőseiket megkérték, hogy az általuk megvásárolt kábítószerrel hozzák haza; majd tárolják azt lakásukban egyéb helyen, és később segítsenek értékesíteni. Ide soroltuk a hazai amfetamin-laboratóriumok felállítóit, a kábítószer-előállítókat is. A klaszterbe tartozók szocio-demográfiai jellemzői itt a legeltérőbbek a csoporton belül. Ugyanúgy megtalálhatók a csoporttagok között a középosztálybeli, felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező, kábítószerrel nem használó, a kábítószerrel kereskedést üzleti tevékenységnek tekintő elkövetők, ahogy a legalább középfokú szakmunkás végzettségű, alsó középosztálybeli, rendszeres kábítószer-használók is. Kábítószerfüggővel ezen a szinten már nem találkoztunk.

Komoly felső szintű befektetők ellen – a mintába került ügyek között – nem folyt eljárás. Nem is igazán jellemző, hogy a befektetői szintig eljutnak a hatóságok, hiszen annyira szegmentált és fragmentált nemcsak horizontálisan, hanem vertikálisan is a rendszer. Sok kis csoport működik, akik ugyan használhatnak közös utcai eladót, dealert, alapvetően azonban a saját üzletüket a saját embereikkel működtetik. A fogyasztóhoz juttatás volt jellemzően a „kritikus pont” a vizsgált esetek többségében, itt hiányzott a biztonságos kapcsolat, és nem ritkán ez eredményezte a lebukást.

Az elkövetők kapcsolati network-je azt mutatja, hogy amennyiben az eljárásban több elkövető szerepelt, azok leggyakrabban barátok, közeli ismerősök és/vagy rokoni kapcsolatban álló személyek voltak. A konspiráció, a lebukás elkerülése érdekében megbízhatónak tartott munkatársakkal dolgoztak együtt.

A mintába került elkövetők jelentős része drogpiazi szerepe alapján futár.

A futároknak két alaptípusa van: a saját zsebre, szükségletre szállító vállalkozó, és a megbízott, akit valaki kiküld. Ez utóbbi a veszélyesebb, a lebukás kockázata nagyobb. Nem mehetnek alternatív útvonalon, nem dobhatják el az árut. Egy-egy szállításhoz többmillióstól van szó.

A küldött futár sokszor nem is tudja, hogy mit és mennyit szállít. Gyakori, hogy egy nagyobb mennyiségű anyagért több futárt is kiküldenek, de csak az egyiknél van az áru,

a másik kettő csak megfigyel – hogy az anyagot szállító megbízható-e –, vagy csali, hogy őket szúrják ki annak érdekében, hogy a nagyobb tételű áru zavartalanul célba érhesen. Ezek a csalik, ha nem köpnek, akkor az ígért pénzt is megkapják. Gyakori, hogy több módon küldik az árut egyszerre: vonaton, buszon, autóval és figyelik melyik milyen módon ér célba. Ha veszélyes egy útvonal, rögtön váltanak. A futárok nem tudják, csak sejtik, hogy figyelik őket.

A küldött futár általában egyedül dolgozik/dolgozhat, nincs választása. A magának dolgozó általában társsal (számos esetben barátnővel együtt) utazik, turistának, síelőnek álcázza magát, könnyen improvizálhat.

A küldött pontos útitervet kap helyszínekkel, időpontokkal, szálláshellyel, telefonszámokkal, ettől nem térhet el. A menet általában az, hogy az adott helyen leteszi az autót, elmegy a kijelölt szálláshelyre, az adott időpontig ott van, majd vissza az autóhoz és indulás haza.

Ha vonaton vagy buszon szállít, akkor ez annyiban változik, hogy kap egy találkozó helyszínt, ahol meg kell jelennie és vagy ott kapja meg az árut, vagy valahol – pl. csomagmegőrző – beteszi azt a táskájába. Külföldön futár ritkán találkozik a megbízóval vagy a terjesztővel, a szer átadójával.⁹⁶

Gyakori e körben, hogy a nagyobb tartozásokat futármunkával fizettetik meg; vagyis az adósoknak például Hollandiából vagy Dél-Amerikából kell anyagot Magyarországra csempészniük, amiért nem pénzt kapnak, hanem elengedik a tartozásukat. Azonban a futárok egy része a könnyűnek hitt pénzkereset lehetősége miatt vonódik bele önként ebbe a tevékenységbe.

A hazai marihuána-piacot hazai termesztésű marihuána uralja. Azonban a nagybani termesztők jellemzően nem magyar állampolgárok, hanem vietnami csoportok. Gyors, szervezett működés jellemzi a vietnami csoportokat és tulajdonképpen ők látják el a magyarországi piacot. Habár a termék minősége nem éri el a Hollandiából beszerzettét, de nagy mennyiségben kínálják. Úgynevezett „indoor” termesztéssel foglalkoznak, amihez vidéki házakat bérelnek. A bérbevevő jellemzően magyar állampolgár, aki ezért a tevékenységéért pénzt kap a vietnamiaktól, és egy általa alapított cég nevében a telephely bérlésére bérleti szerződést köt. Aztán beszerzik a szükséges ventillációs rendszereket és elektromos berendezéseket, majd gyakorlatilag bezárva ott

⁹⁶ Ritter I. (2009): i. m. 33–34. o.

kertészkednek a vietnami munkások. Ezek az ültetvények előbb-utóbb felderítésre kerülnek, a bizonyításuk pedig nem túlságosan bonyolult.

7.3. KÖLTSÉGEK

A kábítószer-bűncselekmények felderítése és az elkövetők bíróság elé állítása meglehetősen költséges folyamat. Kezdve a meglehetősen drága technikai felszerelést és képzett humán erőforrást igénylő és hosszú időn keresztül folyamatosan igénybe vevő felderítéstől, a nyílt nyomozati eljárások során alkalmazott tolmácsokig, és a kétséget kizáró bizonyítást megalapozó szakértői vizsgálatokig. Ezen költségek jelentős részét az állam nem tudja a terheltre, később elítéltre áthárítani. Jellemzően csak a nyílt nyomozás során történt szakértői vizsgálatok költségeinek megtérítésére kötelezik a bírósági határozatban a delikvenseket.

Az egy kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény eljárására fordított eljárási átlagköltség⁹⁷ az elmúlt 5 évben **1 328 000 forint volt**. A mintába került ügyekben az elkövetők száma 1064 fő volt, így átlagosan **280 000 (281 954) Ft** eljárási költség jutott egy elkövetőre az ilyen vonatkozású ügyekben.

A két szélsőérték a mintába került esetekben 75 000 Ft/ügy, illetve 12 350 000 Ft/ügy volt. Nyilvánvalóan az ügy jellegétől és az elkövetők jellemzőitől is függ az eljárási költség nagysága, azonban a fenti adatok azért is érdemelnek különös figyelmet, mert ezek azok a költségek, amelyet az ügyészek a vádiratban az elkövetőkre javasolnak terhelni. Azaz a tényleges, közvetlen eljárási/bűnügyi költség ennél is jóval magasabb, hiszen bizonyos eljárási cselekmények és szakértői vizsgálatok költségeit nem lehet minden esetben az elkövetőre terhelni.

⁹⁷ Eljárási költség alatt e bűncselekmény vonatkozásában jellemzően a szakértői vizsgálatok és szakértők költségeit, a tolmács alkalmazásának költségeit értjük. Nem tartoznak bele egyéb közvetett költségek, így az operatív felderítés költségei, azon egyéb eljárási költségek, amelyek az eljáró hatóságtól bizonyos eljárási cselekmények megvalósítását követelik, valamint az eljáró hatósági személyek munkaköltsége. A hatályos büntetőeljárás törvény szerint

74. § (1) Bűnügyi költség

a) az a költség, amelyet az ügyben az eljárás megindításától a büntetés végrehajtásának befejezéséig, továbbá a rendkívüli jogorvoslati eljárás, valamint a különleges eljárások során az állam előlegezett,

b) a terheltnek, a sértettnek, a magánfélnek, a pótmagánvádlónak és a magánvádlónak, a terhelt és a sértett törvényes képviselőjének az ügyben felmerült készkiadása, akkor is, ha azt az állam nem előlegezte,

c) a kirendelt védőnek és a sértett, a magánfél, valamint a pótmagánvádló képviselőjének készkiadása és díja, akkor is, ha azt az állam nem előlegezte.

(2) Az (1) bekezdés a) pontjában említett költség különösen a tanú megjelenésével felmerült költség, a szakértő, illetőleg a szaktanácsadó részére megállapított munkadíj és költségtérítés, a lefoglalt dolog szállításával és megőrzésével felmerült költség, valamint a tolmács díja és költségtérítése.

(3) Ha a terhelt a jövedelmi és vagyoni viszonyai folytán a bűnügyi költséget előreláthatóan nem tudja megfizetni, és ezt a külön jogszabályban meghatározott módon igazolta, a terhelt vagy védője kérelmére a bíróság, illetőleg az ügyész határoz arról, hogy a terhelt részére személyes költségmentességet engedélyez.

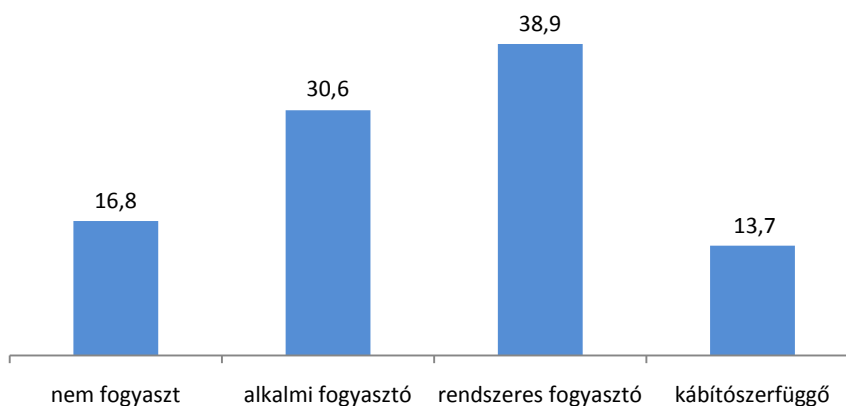
És akkor nem is beszéltünk még a közvetett költségekkel kiegészített, egy eljárásra jutó összes ráfordításról.

Az elkövetőkre terhelt átlagköltségek azért beszédesek, mert alapvetően itt olyan elkövetői körről van szó, amely jelentős profitot eredményező illegális tevékenységet folytat. A vizsgálati eredmények jelezték, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt az igazságszolgáltatás által büntetőjogi felelősségre vontak körébe többségében olyan elkövetők tartoztak, akik számára az átlag eljárási költségnek tekintett 280 000 Ft kifizetése nem okozhatott problémát. Továbbá, ha hozzávesszük, hogy vagyonekobzásra is csak az esetek elenyésző részében került sor, akkor a büntetőeljárás alá vonás ugyan komoly gazdasági hátrányt és veszteséget jelent, de alapvetően az addig „kitermelt profitot” nem éri súlyos veszteség. Ott várja a delikvenst szabadulás után, amint ez a kábítószer-kereskedőkkel készített interjúkban a megkérdezettek meg is erősítettek.

7.4. KÁBÍTÓSZERES ÉS SZERFOGYASZTÁSI SZOKÁSOK

Érdekes jelenség, hogy a mintába került hazai kínálati kábítószer-bűncselekményt elkövetők többsége rendszeres kábítószer-fogyasztó, illetve kábítószerfüggő volt. A mintába került elkövetőknek mindössze 16,8%-a nem fogyasztott saját bevallása szerint soha kábítószer.

20. ábra: A mintába került ügyekben eljárás alá vont elkövetők kábítószeresekhez való viszonya(%)

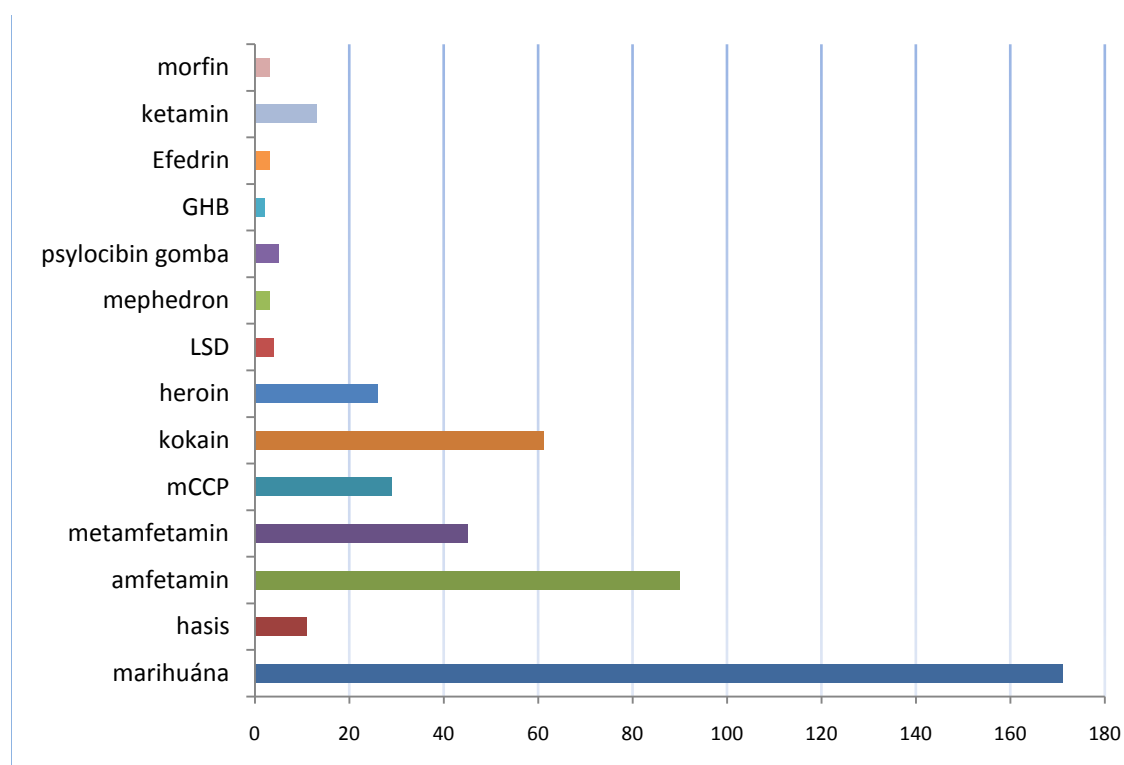

A 20. számú ábrán látható arányszámok azt jelzik, hogy a kínálati oldali kábítószer-kereskedelem miatt eljárás alá vont elkövetők jelentős része az alsó szintű elosztó hálózatból kerül ki. Ugyanis kábítószer-problémával küzdőként a középszintű kábítószer-kereskedői tevékenységet nem lehet végezni. Az alsóbb eladói szinten rendszeres a kábítószer-fogyasztók alkalmazása vagy éppen maguk a fogyasztók kezdenek el dealerkedni.

A relatív szegények, illetve a középszintű kereskedői körbe tartozók között van a legtöbb absztinens, illetve alkalmi fogyasztó.

A drogszekvencia előrehaladtával egyenes arányban nő a lebukás kockázata. Valamint törvényszerű, hogy amennyiben magasabb drogpiaci szerepben volt az illető, megindul a tevékenységi szintben a lefelé mobilitás.

21. ábra: A mintába került ügyekben a lefoglalt kábítószereszer szertípus szerinti megoszlása

A vizsgált esetekben az elkövetés tárgya a leggyakrabban a marihuána volt, ezt követték az amfetaminok, a kokain majd pedig a metamfetaminok. Mindössze az esetek 12%-ában szerepelt csak egy szertípus a lefoglalt kábítószereszer között, 88%-ában kettő vagy annál több.

A vizsgálati eredmények egyértelműen jelzik, hogy a stimulánsok iránti kereslet kielégítése a kínálati oldal elsődleges célja. A piacon még mindig a kannabisz-származékok a legnépszerűbb, legkeresettebb termékek, de az amfetaminok, metamfetaminok és a kokain iránt is erős kereslet mutatkozik.

Hasonlóan más kutatások eredményeihez, az ópiát-származékok iránti kereslet visszaszorulása itt is detektálható, bár jelentősebb mennyiségre elkövetett új típusú pszichoaktív anyaggal történő visszaélés nem került a vizsgálati mintába.

ÖSSZEGRÉS

Az elkövetői kör jellemzői

Az elmúlt öt év hazai ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűnözését a vádiratok alapján jellemzően kannabisz-termesztés (19,8%), kábítószerrel kereskedés, illetve forgalomba hozatal (49,2%) – ebből 26,7% jogi minősítése jelentős mennyiségre elkövetett megszerzés, illetve tartás volt –, valamint országba történő behozatal (19,5%) jellemezte. A maradék 6% esetén megszerzés, tartással, illetve (0,9%) kábítószer előállításal voltak vádolhatók az elkövetők, míg az ügyek 4,6%-ában valósult meg bünszervezetben történő elkövetés (kereskedelem, forgalomba hozatal).

A vizsgált ügyek 31,5%-ában történt határon keresztül történő elkövetés, azaz kábítószer behozatal, csempészás. A legjellemzőbb útvonal a Hollandiából Magyarországra történő szállítás volt, ezt követte a Spanyolország–Magyarország, illetve a Törökország–Magyarország desztináció, majd az Ausztria–Magyarország, Szlovákia–Magyarország, Belgium–Magyarország, Németország–Magyarország. Egyre gyakoribb és meghatározóbb a Csehországból történő csempészet (kannabisz), illetve a déli határ, Albánia és Koszovó outdoor kannabisz-ültetvényeiről Szerbián és Horvátországon át történő szállítások, az országból történő kivitel szempontjából pedig a Magyarország–Ukrajna útvonal.

Az elkövetők mintegy háromnegyede (73,6%) magyar állampolgár volt, egynegyedük (26,4%) pedig külföldi. A mintába került külföldi elkövetők több mint fele (52,4%) ellen csempészás, azaz az országba történő behozatal miatt indult büntetőeljárás. A legtöbb külföldi állampolgárságú csempész nigériai volt, őket követték a szerb állampolgárok, majd a bolgár és román állampolgárságúak – a gyakoriság tekintetében. A kereskedelem, forgalomba hozatal miatt eljárás alá vont külföldiek között a legtöbb török, illetve vietnami állampolgárságú volt, és vietnami volt a legtöbb kábítószer-termesztés miatt eljárás alá vont külföldi állampolgárságú elkövető is.

A droggereskedelem szereplői, habár speciális készségeket igénylő tevékenységet végeznek, ezek a munkatevékenységek sokszor összemosódnak, nem feltétlenül elkülönült munkafázisok. Azonban az, hogy ki milyen feladat ellátását, milyen munkatevékenységet végezhet, illetve milyen pozíciót foglalhat el, vagy meddig juthat el a droggereskedelem hierarchiájában, az nagymértékben függ a rétegturális hatásoktól, miliőtől.

Iskolázottság tekintetében ez az elkövetői kör jelentősen eltér az átlag elkövetői populációtól. Nincs olyan elkövető, aki legalább az általános iskolát ne fejezte volna be. Az érettségivel rendelkezők aránya 27,6%, az egyetemet, főiskolát végzettké 6,3%. Megdöbbentő eredményt mutat a mintába került elkövetők legális munkatevékenységhez és legális jövedelemszerzéshez való viszonya. 53,6%-uk ugyanis rendelkezett legális munkaviszonnyal, és jövedelemmel.

További 16,4%-uk pedig tanuló, vagy nyugdíjas volt. Gyakorlatilag minden negyedik elkövető volt csak „legális állás nélküli”.

Ez is azt jelzi, hogy egyrészt a hazai hatóságok előtt ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekményt elkövetők körének többsége nem a hagyományos bűnözői szubkulturából került ki, másrészt pedig azt, hogy alapvetően igazodnak a többségi társadalmi normákhoz és értékekhez, azaz fontos számukra, hogy valamilyen szinten kapcsolódjanak a normakövetőkhöz.

Ezt erősíti, hogy a mintába kerültek 54,7%-a volt büntetlen előéletű, és csak 45,3%-a büntetett. A büntetett elkövetők körében a legtöbben visszaélés kábítószerrel bűncselekmény miatt voltak korábban büntetve, illetve egyéb vagyon elleni bűncselekmény miatt.

Mivel a drogpiacon meglehetősen fragmentált, így az alsóbb szintű piaci szereplők több szerepben is jelen lehetnek. És alapvetően ők alkották a mintába került elkövetői kört. Így a piaci szerepek alapján nem tudunk jól elkülöníthető klasztereket alkotni az adatbázisból, bár a kvalitatív módszerrel történő adatgyűjtés alapján egészen jól behatárolható, multifaktoriális tevékenységi csoportokat különböztettünk meg. Az ismertté vált, felderített kínálati kábítószer-bűncselekményt elkövetők többsége az alsó szintű hálózathoz tartozik. Gyakorlatilag középszintnél feljebb nem jutott a vizsgált időszakban a hazai bűnüldözés. Jellemzően futárok (a mintába került esetek 32,7%-ában fogtak el futárt), kannabisz-ültetvényt létrehozók, illetve ott dolgozók (18,9%), valamint dealerek (27,7%) képezték az ismertté vált delikvensek eme csoportját.

Figyelemre méltó, hogy külföldi vagy Magyarországon élő, nem magyar kapcsolatokkal rendelkező network az ügyek 9,2%-ában fordult elő. Egyértelműen középszintű hálózati ügyek 5,5%-ában sikerült eljutni. Vagy addig, ahol a dealereken túl a nagybani eladót és/vagy a beruházót is sikerült legalább feltérképezni, ha elfogni nem is feltétlenül.

A hazai kínálati oldali kábítószer-kereskedelmet is a nagyfokú szegmentáltság jellemzi. Nem nagy hálózatok, maffia-jellegű szerveződések vannak, hanem a kolumbiai „bébi-kartellek” nyomán „bébi network-ök” jellemzik a hazai, de az európai drogpiacon is. Néhány személy vesz részt egy-egy ilyen szerveződésben, akik jellemzően hosszabb ideje ismerik egymást. A lebukás a legtöbb vizsgált esetben rövid időn (akár 1-2 éven) belül megtörtént. Ennek egyik oka, hogy az elkövetők egy része nem rendelkezett tapasztalattal, komoly kapcsolati és információs tőkével a kínálati oldali drogkereskedelemtől; nem mérték fel jól sem a drogpiacon, sem a bűnüldözési struktúrákat; nem ismerték a bűnüldözési gyakorlatot, sem pedig a cselekmény alacsony kockázatú megvalósítását elősegítő konspirációs technikákat; továbbá sok esetben nem álltak kapcsolatban dealerrel vagy dealerekkel, illetve relatíve zárt fogyasztói hálózattal, azaz hiányzott vagy csak részlegesen létezett a felvevőkör.

Az elkövetők kínálati oldali piacra történő bevonódásának mértéke jellemzően a befektetendő anyagi erőforrástól és a kapcsolati tőkéjétől függ. Ahogy kis tőkével is számos ügyben igyekeztek az elkövetők extraprofitot realizálni, úgy jelentősebb tőkeinvestícióval is. Sőt más területről „átnyergeltek”, vagy a korábbi kétes tisztaságú üzleti tevékenységet kábítószeres ügyletekkel egészítették ki.

Figyelmet érdemel, hogy a vizsgált esetek 7,2%-ában a cselekmény indítéka a lecsúszás, a szegénység előli menekülés, a nincstelenség, a család élelmezésének biztosítása volt. Ezekben az esetekben az elkövetők – egy kivétellel – büntetlen előéletűek voltak, korábban rendelkeztek munkahellyel, de az elkövetés idején hosszabb ideje munkanélküliek voltak, és jellemzően futárként vettek részt a cselekményben.

Az elkövetők kapcsolati network-je azt mutatja, hogy amennyiben az eljárásban több elkövető szerepelt, azok leggyakrabban barátok, közeli ismerősök és/vagy rokoni kapcsolatban álló személyek voltak. A konspiráció, a lebukás elkerülése érdekében megbízhatónak tartott munkatársakkal dolgoztak együtt.

Az egy kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény eljárására fordított eljárási átlagköltség az elmúlt öt évben **1 328 000 forint volt**. A mintába került ügyekben az elkövetők száma 1064 fő volt, így átlagosan **280 000 (281 954) Ft** eljárási költség jutott egy elkövetőre az ilyen vonatkozású ügyekben.

Az elkövetőkre terhelt átlagköltségek azért beszédesek, mert alapvetően itt olyan elkövetői körökről van szó, amely jelentős profitot eredményező illegális tevékenységet folytat. A vizsgálati eredmények jelezték, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt az igazságszolgáltatás által büntetőjogi felelősségre vontak körébe többségében olyan elkövetők tartoztak, akik számára az átlag eljárási költségnek tekintett 280 000 Ft kifizetése nem okozhatott problémát. Továbbá, ha hozzávesszük, hogy vagyonekobzásra is csak az esetek elenyésző részében került sor, akkor a büntetőeljárás alá vonás ugyan komoly gazdasági hátrányt és veszteséget jelent, de alapvetően az addig „kitermelt profitot” nem éri súlyos veszteség.

Érdekes jelenség, hogy a mintába került hazai kínálati kábítószer-bűncselekményt elkövetők többsége rendszeres kábítószer-fogyasztó, illetve kábítószerfüggő volt.

A kínálati oldali kábítószer-kereskedelem miatt eljárás alá vont elkövetők jelentős része az alsó szintű hálózatból kerül ki. Ugyanis kábítószer-problémával küzdőként a középszintű kábítószer-kereskedői tevékenységet nem lehet végezni. Az alsóbb eladói szinten rendszeres a kábítószer-fogyasztók alkalmazása, vagy éppen maguk a fogyasztók kezdenek el dealerkedni. A relatív szegények, illetve a középszintű kereskedői körbe tartozók között van a legtöbb absztinens, illetve alkalmi fogyasztó. A drogszekvencia előrehaladtával egyenes arányban nő a lebukás kockázata. Valamint törvényszerű, hogy amennyiben magasabb drogpiacon szereplés volt az illető, megindul a tevékenységi szintben a lefelé mobilitás.

A vizsgált esetekben az elkövetés tárgya a leggyakrabban a marihuána volt, ezt követték az amfetaminok, a kokain, majd pedig a metamfetaminok. A vizsgálati eredmények egyértelműen jelzik, hogy a stimulánsok iránti kereslet kielégítése a kínálati oldal elsődleges célja.

8. ÖSSZEFOGLALÓ

Habár az új típusú pszichoaktív szerek térhódítása ma már megkérdőjelezhetetlen, a drogszcéna és a drogpiaç gyors változását a büntető igazságszolgáltatás és a bűnüldözés rendszere csak komoly fáziskéséssel tudja követni; így egyelőre csak reaktív jogpolitika és jogalkotás tud csak érvényesülni.

Mire a jogszabályi környezet egy-egy változása érzékelhetően érvényesül a joggyakorlatban is (ami jellemzően 4-5 év), addigra újabb változásokra van szükség, mert a drogpiaç átalakulása újfent messze túlhaladta, felülírta a jogi szabályozást és a joggyakorlatot.

Kérdés, hogy a bűnüldözést és a büntető igazságszolgáltatás rendszerét meddig kényszerítjük ebbe a csiki-csuki-ba? Meddig tartható, hogy – e bűncselekmény vonatkozásában – a folyamatos jogbizonytalanság, a bűnüldözés operatív szakaszának társadalmi és jogi követelmények teljesülésével kapcsolatos kontroll és a joghatásosság hiánya aláássa a büntetőjog legitimitását és az általános jogbiztonságot?

Nem a kábítószer-fogyasztás vagy kábítószer-kereskedelem mint társadalmi probléma kezelése ellen érvelek, hanem amellet, hogy érdemes lenne elgondolkodni a racionális, hatásos, és költséghatékony társadalmi kezelésmódra történő áttérésen. Nem feltétlenül a büntetőjog a legalkalmasabb eszköz a jelen drogpiaç megregulázására, miközben az illegális piaç működése és a visszaszorítására hivatott intézményesült represszió sokkal több társadalmi kárt és költséget termel, mint maga a drogpiaç.

A drogpiaç mellett, a probléma definiálása és a problémakezelés dominanciájának kisajátítása érdekében – mint azt a tanulmányban korábban bemutattam –, a működő intézményi piaç alapvető érdeke a status quo fenntartása. Két piaç feszül egymásnak, amely kölcsönösen hat egymásra: egymásból él, egymást erősíti.

Nem gondolom, hogy a kriminálpolitika a problémakezelésben egyelőre figyelmen kívül hagyható, de a piaç globális visszaszorítására kétségkívül elégtelen. Sem a kriminálpolitika, sem a büntetőjog, sem pedig a büntető igazságszolgáltatás rendszere nem alkalmas arra, hogy domináns eszköze legyen a drogpiaç kezelése. Hiszen a büntetőjog érvényesülésének és hatásosságának alapja, adott társadalmi jelenségek

definiálásával és kezelésével kapcsolatban a társadalmi konszenzus. Ha ez hiányzik, a büntetőjog és a büntető igazságszolgáltatás rendszere nem képes kikényszeríteni a jogalkotó által kívánt magatartást. Nem véletlen tehát, hogy ezeknél a bűncselekményeknél rendkívül magas a latencia.

Miközben a jogalkotói szándék a piac kontrollja, a jogszabályi környezet és a joggyakorlat állandó változásának következtében – mintegy nem kívánt hatásként – a piac is folyamatos változásban van.

Lényeges eleme a folyamatnak, hogy a piac és a piaci magatartások, szerepek, értékesítési módok változása elsősorban a joggyakorlatra, míg a termékek, azaz a kábítószeres körének változása a büntető jogszabályra („kábítószer-listára”) történő reakcióként, válaszként értelmezhető.

Nagyjából úgy lehetne szemléletesen leírni, mint egy tánclépést: lassú–gyors–gyors, lassú–gyors–gyors. Gyors drogpiazi változások, lassú kriminálpolitikai válaszok, majd gyors piaci változások a disztribúció, illetve a termékfejlesztés színterén mint reakció és ismét lassú válasz ezekre a reakciókra a büntető igazságszolgáltatás intézményrendszerétől. A „lassú válasz” joggyakorlata már nem az éppen aktuális változásokra, hanem az azt megelőző változás hatásaira reagál.

Így lesz a kábítószerpiac és a büntető igazságszolgáltatás piacának egymásnak feszülése olyan, mint egy *keljfeljancsi*. Mindig keresik az optimális egyensúlyt, de latensen egyik piacnak sem érdeke, hogy kialakuljon az egyensúlyi állapot!

A büntető igazságszolgáltatás rendszere jellegénél fogva konzervatív, a goffmann-i értelemben totális intézmény. Ezért nem képes a gyors változásokra. Ami tetten érhető olyan indikátorokban, mint

- a jogszabályi szövegekörnyezet letisztultságának a hiánya,
- az ebből következő jogértelmezési problémák,
- az ebből következő egységes joggyakorlat hiánya,
- a szintén ezzel összefüggő büntető jogegységi határozatok, büntető elvi döntések sokasága,
- és a szintén ebből következő jogbizonytalanság.

Minden törvény alapvetően annyit ér, amennyi végrehajtható, betartatható belőle. Azonban a joghatóságát legalább annyira befolyásolja a kodifikáció minősége, értem ezalatt, hogy a pönalizálni kívánt jelenséget a jogalkotó mennyire képes „lemodellezni” a jogszabályban

(azaz a jogszabály mennyire tükrözi a valóságot; esetünkben a drogpiacon működését és a drogpiacon szerepeket), mint a jogalkalmazók szakértelme (szakmai tapasztalatai, gyakorlata, illetve attitűdje, azonosulása a szabályozással, illetve az eljárásba vont vagy vonódott személyekkel).

Ezért ha elfogadjuk, hogy a büntető igazságszolgáltatás rendszere, mint a problémakezelésben domináns eszköz jellegénél és a vonatkozó jogtárgy (drogpiacon) sajátosságainál fogva nem képes a kábítószer-probléma visszaszorítására, és tudomásul vesszük, hogy egyelőre a modern társadalmakban a büntető igazságszolgáltatást tekintik a problémakezelés domináns eszközének, akkor ebből logikusan következik, hogy a jogalkalmazók szakértelme marad az az indikátor, amellyel a szabályozás – korábban vázolt – anomáliái részlegesen enyhíthetők vagy részlegesen feloldhatók. Mivel azonban egy olyan jelenségről van szó, amely komplex jogi és szakmai ismeretet követel, emellett pedig „csapatmunkát”, komoly együttműködést igényel a jogalkalmazó szervek között a nyomozati szakban, így felmerül a jogalkalmazók szakosodásának szükségessége.

A vizsgálati eredmények egyértelműen bizonyították nemcsak a szakosodás szükségességét, hanem a jogalkalmazók részéről erre megfogalmazódó igényt is. Továbbá azt is, hogy nem csak azért indokolt az ügyész jog- és feladatkörének kiterjesztése az operatív felderítés során, mert így a társadalmi kontroll és a jogi követelmények teljesülésének figyelemmel kísérése végre e szakban is érvényesülhet, hanem azért is, mert jelentős mértékben megkönnyítheti a bizonyítást és lerövidítheti – a nyílt nyomozások megindulásától a vádemelésig tartó – eljárási szakasz hosszát, és nem utolsósorban elősegítheti a nemzetközi együttműködést.

Az ENSZ Kábítószer- és Bűnözés Elleni Hivatala (UNODC) a délkelet-európai régió bűnüldözésének és igazságszolgáltatásának fejlesztésére vonatkozóan megállapította, hogy „a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás intézményei közti együttműködés javítása és erősítése prioritást kell hogy kapjon. A jelenleginél hatásosabb és szervezettebb fellépésre van szükség a határon átvélő bűncselekmények visszaszorítása érdekében, amely az elkövetők számának emelkedésében – mint eredményességi indikátor – lennéppen érthető. A vonatkozó államok egyetértettek az igazságügyi szervezetek közti együttműködés erősítésének szükségességét illetően. A Regionális Program az információcsere megkönnyítését és az ügyészi irányítás, felügyelet mellett zajló nyomozások, mint „jó-gyakorlatok”, modellek átadását szorgalmazza. Továbbá, a

bűnüldöző szervek és az ügyészség kapacitásainak erősítését annak érdekében, hogy közös erőfeszítéssel proaktív műveletekre kerülhessen sor a szervezett bűnözés területén, beleértve az emberkereskedelmet és az embercsempészetet is.”⁹⁸

Jelen vizsgálat eredményei alapján kijelenthetjük, hogy e bűncselekmények tekintetében nem érvényesül a „relatív jogbiztonság”, nem beszélhetünk egységes eljárási gyakorlatról. *A jogbizonytalanság megnyilvánul az elkövetői magatartások, büntetendő cselekmények megfogalmazásának összetettségéből adódó nem egységes, erősen differenciált jogértelmezési és jogalkalmazási gyakorlatban. Továbbá abban, hogy a rendőr, az ügyész és a bíró számára sokszor eltérő a bizonyítékfogalom, amint éppen a jogegység biztosításának elősegítése érdekében hozott büntető elvi döntésekben, büntető jogegységi határozatokban foglaltak értelmezése is.*

Az igazságügy rendszere az ún. hagyományos bűncselekmények felderítése és az azokban történő eljárás tekintetében jóval egységesebb gyakorlatot folytat, mint az új típusú bűncselekmények esetén. Ennek kézenfekvő oka, hogy ezek a cselekmények már hosszú ideje büntetendő cselekmények, az anyagi jogi rendelkezéseket letisztult megfogalmazások jellemzik, továbbá illeszkednek egymáshoz az anyagi és az eljárásjogi rendelkezések. Ezzel szemben azokkal a cselekményekkel, devianciákkal kapcsolatban, amelyeket a társadalom csak pár évtizede vagy még korábban definiált bűncselekménynek, a büntető igazságszolgáltatás rendszere és maga a jogalkotás is még „keresi a fogást”.

Transzparenciáról, jogbiztonságról pedig még nem igazán beszélhetünk. A gazdasági bűncselekmények vagy kábítószer-bűncselekmények tipikusan ezt a kategóriát képviselik, így nem véletlen, hogy az igazságszolgáltatás rendszere nehezen boldogul velük.

Költséges a cselekmények felderítése és bizonyítása, a cselekmény üldözésére fordítható humán és anyagi erőforrások pedig erősen korlátozottak.

A UNODC és a *Nemzetközi Monetáris Alap* (IMF) becslése szerint 2010-ben megközelítőleg 1,5 trillió dollár drogkereskedelemből származó pénzt mostak tisztára jogszerűen működő vállalkozásokon keresztül, amely a világ GDP-jének az 5%-a.

⁹⁸ <http://www.unodc.org/southeasterneurope/en/criminal-justice-and-prison-reform/linking-law-enforcement-and-justice-institutions.html>

A kábítószer-kereskedelem a legprofitábilisabb önálló szektorként működik a fekete-gazdaságban. Az illegális kábítószerpiac számos hasonlóságot mutat a legális piacokkal. „Vannak eladók és vevők, nagykereskedők és kiskereskedők, importőrök és disztribútorok, árstruktúrák, egyensúlyi helyzetek, profitok és némely esetben veszteségek”. (Arlacchi, 1998)

A kábítószer-kereskedők olyan termelési és elosztási stratégiát, direktmarketinget dolgoztak ki, amelyek eltérően a legitim árucikkek termelésétől és forgalmazásától, kalkulálnak az igazságügyi hatósági beavatkozások miatti veszteségekkel, illetve az igazságszolgáltatással és egyéb hatóságokkal kapcsolatos egyéb kiadásokkal. A kábítószeres elosztása tulajdonképpen a *multilevel marketing* (többszintű értékesítés) vagy *network marketing* (hálózati kereskedelem) értékesítési forma alapján történik, természetesen az illegitimitásból adódó korlátok figyelembevételével, illetve a speciális marketingstratégiák beléptetésével. Ezek a vásárlás-ösztönző marketingformák világszerte elterjedt változatai. Az értékesítést lényegében a „független termék-forgalmazókból” álló, többszintű érdekeltségi viszonyok alapján épülő hálózat végzi, mely a terméket vagy szolgáltatást közvetlenül, direkt módon juttatja el a fogyasztóhoz.

Nyilvánvaló, hogy a kábítószeresekkel kapcsolatos network marketing során a tevékenységet és a piaci szereplőket veszélyeztető kockázati tényezőket (pl. rendőrség, határrendészet intervenciói) igyekeznek elkerülni a résztvevők. Ezt részben a legális üzleti tevékenységeknél konspiratívabb marketinggel és akár kenőpénzek alkalmazásával biztosítják. A jelenlegi disztribúciós struktúra világviszonylatban rendkívül színes képet mutat, valamiben azonban kontinensektől függetlenül megegyezik: egyre jellemzőbb a szétagoltság, ami méginkább kedvez a network értékesítésnek. Manapság az internet elterjedtségét és a netmarketing lehetőségét kihasználva a drogpiacon alsóbb szintű disztribúciós piaci tevékenységének jelentős része ezen az értékesítési csatornán zajlik. Sok esetben a vevő és az eladó csak virtuális szereplő.

Mivel a termék és a szolgáltatás büntetőjogi tilalom alá esik, így nem pályázhatnak állami megrendelésekre, nem kérhetnek védelmet vagy jogorvoslatot szerződészegés, megkárosítás, csalás sértettjeiként, illetve ha piaci magatartásukkal összefüggésben erőszakos bűncselekmények, továbbá pénzügyi és/vagy gazdasági bűncselekmény áldozatai válnak.

A kábítószer-kereskedelem minden szereplője ezért úgy szervezi és irányítja üzleti tevékenységét, hogy minimalizálja a sebezhetőség, a lebukás kockázatát. Ennek egyik

legbiztosabb eszköze, hogy a „cég” humán erőforrása erősen korlátozott és szelektált: alkalmazottak rokonokból és közeli, megbízható barátokból álló network-öt alkotnak; a másik pedig, hogy az üzletfelek köre rendkívül szűk és kívülállók számára nehezen elérhető.

A társadalom, mivel más társadalompolitikai eszközök nem voltak képesek a jelenség kezelésére, a büntető igazságszolgáltatást „hatalmazta fel”, illetve a kriminálpolitikai eszközöket részesítette előnyben az illegális drogpiacon visszaszorítására. *Tudomásul kell venni azonban, hogy a büntető igazságszolgáltatás rendszere, jellegénél fogva, önmagában nem alkalmas egy olyan illegális gazdasági tevékenység visszaszorítására, amely azért funkcionál és azért ennyire elterjedt, mert a tiltás ellenére létező társadalmi igényt, keresletet elégíti ki és minden más piaconál gyorsabban megtérülő extraprofit maximalizálható.*

Ilyen vonatkoztatási rendszerben a büntetőjog, illetve az abban foglalt büntetések e cselekmények tekintetében az alapvető – generál- és speciális prevenciók – funkciójukat sem képesek betölteni.

Úgy tűnik, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos bizonyítási nehézségek egyrészt a szabályozni kívánt jelenség és a büntető igazságszolgáltatás viszonyrendszerében, másrészt pedig jogalkalmazó szervezetek közötti interakciókban (kooperáció és kommunikáció minőségében, illetve az egységes jogértelmezésben) gyökereznek. A „viszonyrendszerrel” kapcsolatos probléma kezelésére a jogalkalmazóknak kevés befolyásuk van, azonban az interakciók vonatkozásában, a kooperáció és a kommunikáció minőségének javítása, az egységes jogértelmezés megvalósítása már reális, elérhető cél.

A bizonyíthatóság, legyen szó akár kontinentális, akár angolszász jogrendszerrel rendelkező országról, a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában meglehetősen nehéz. Az eljárások egyik alapproblémája ugyanis, hogy nincs feljelentő, nincs sértett, aki a hatóság segítségét kérné. Ezért a bűncselekmény észlelésére jellemzően csak operatív adatgyűjtéssel van lehetőség. Az operatív adatgyűjtésből származó információk nyílttá tétele azonban nem jelenti feltétlenül azok vádképviseleti eljárás során történő felhasználhatóságát. Mivel az operatív nyomozati szak, a realizálás és tulajdonképpen az első gyanúsított kihallgatás idején szerzett információk, adatok a meghatározók ezekben az eljárásokban, így az ügyésznek nagyon kicsi a lehetősége és az esélye az ügyészi szakban újabb ügydöntő bizonyítékok beszerzésére.

Ma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekben eljáró ügyészek többsége reaktív szerepben van. A felderítés eredményét a rendőrség *fait accompli* az ügyész elé teszi, akinek sokszor kevés ismerete, illetve bevonódási lehetősége van a nyomozati – felderítő – tevékenységet illetően. Az ügyésznek proaktív szerepet kell játszania, de a saját szerepkörén és saját kompetenciahatárain belül! Nem az egyes nyomozati feladatok, szerepek, tevékenységek feletti diszponálás, irányítás megszerzése a cél, hanem az együttműködés, a minőségi, a hatékony koordináció és a kommunikáció rendőr és ügyész között.

Az ügyész információgyűjtésbe történő bevonódásának mértéke ugyanis szignifikáns hatással lehet a sikeres vádképviseletre.

Miközben mindkét szervezet felderítésben, eljárásban részt vevő tagjai nagyfokú szakértelemmel kell hogy rendelkezzenek a jelenséget és a vonatkozó jogszabályi környezet alkalmazását illetően, *Goldstock (1992)* megfogalmazásával élve: „mindkét szervezetnek ismernie és egyben tiszteletben is kell tartania a másik szerepét, tevékenységét az eljárás folyamatában”.

Kérdés azonban továbbra is, hogyan legyen hatékony a büntető igazságszolgáltatás rendszere éppen a bűncselekmény tárgya iránti erős kereslet miatt a nyomozati oldalon jelentős konspirációt igénylő eljárásokban, ha az operatív felderítést a lehallgatási vagy figyelési kapacitás, a bizonyítást pedig erős nyomatékkaal a hatóságok költségvetési kerete, illetve pénzügyi helyzete határozza meg?!

Miközben a tanulmányban igyekeztem bizonyítani azt is, hogy *a kábítószer bűnözés visszaszorításának vonatkozásában – a jelenség elemzett gazdasági és társadalmi aspektusainak tükrében – nem érvényes az a tézis, hogy minél jobban megnöveljük a bűnüldözésre, illetve az igazságszolgáltatásra fordított kiadásokat, annál eredményesebbek lehetünk e küzdelemben.*

Olyan ez, mint a függőség maga. Mindig több kell ahhoz (a kontrolláló intézményrendszernek), hogy ugyanazt a hatást elérhessük. Aztán már lassan semmi nem elég... Jó példa erre az Egyesült Államok drogpolitikája.

Meggyőződésem, hogy olyan eszközzel lehet a jelenség ellen fellépni, amely képes figyelembe venni a kábítószer-kereskedelem jelenségének sajátosságait, és arra közvetlen hatást tud gyakorolni. Ha elfogadjuk, hogy a kontrollálni kívánt jelenség nem a

kábítószerrel visszaélés, nem a kábítószer-fogyasztás, hanem maga a drogpia (amiben benne foglaltatnak mind a keresleti, mind pedig a kínálati oldali szerepek), akkor nyilván olyan eszközök lehetnek a leghatásosabbak, amelyek közvetlenül a piacra hatnak. És milyen eszközökkel lehet egy piacra leginkább hatást gyakorolni? Nyilvánvalóan gazdaság- és szociálpolitikai eszközökkel.

Ha célunk a kábítószer-kereskedelem, a kábítószerpiac visszaszorítása, akkor vajon a relatíve rövid tartamú szabadságvesztéssel fenyegetett büntetés, vagy a cselekmény hatósági észlelését követő, nagy valószínűséggel bekövetkező, jelentős gazdasági veszteséget okozó piaci pozíció és az extraprofit elvesztését eredményező szankció-e a hatásosabb a kínálati oldalon?

Mi lehet igazán visszatartó erejű büntetés egy fogyasztói társadalomban; egy olyan társadalomban, ahol az egyén társadalmi értéke a fogyasztása alapján definiálódik? Ahol a fogyasztáshoz, a fogyasztói szerephez anyagi javakra, pénzre van szükség; és ahol a legtöbb bűncselekmény éppen a pénzhez vagy a még több pénzhez való hozzáférés, közvetve pedig a fogyasztó szerep vagy a még sikeresebb fogyasztói szerep elérése miatt történik?!

Egyelőre a büntető igazságszolgáltatás rendszere a kábítószer-probléma kezelésének társadalom által felruházott legmarkánsabb eszköze. De tisztán látszik, – a drogpia változásai egyértelműen jelzik –, hogy esélytelenek ebben a csatában. Az igazságszolgáltatás reménytelen, ámde egyre költségesebb küzdelme megannyi negatív társadalmi hatást generál.

A jogi eszközök nem képesek, jellegüknél fogva nem alkalmasak a kereslet visszaszorítására; a nehezen változó büntető igazságszolgáltatás rendszere pedig jelentős késésekkel képes csak reagálni a drogpia és a kínálati oldal változásaira.

A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felső szintű elkövetői vagy nevezzük őket befektetőknek a drogpiacon, kriminológiai értelemben a fehérgalléros bűnözők csoportjába sorolhatók. A hagyományos nyomozástaktikai eszközökkel nem lehet hatékonyan fellépni ellenük, ahogy a kínálati oldali kábítószerpiac ellen sem, ezért ha a kábítószer-kereskedelem magasabb szintjeit szeretné ostromolni az igazságszolgáltatás rendszere, elkerülhetetlen az operatív szakban a pénzügyi/gazdasági felderítés, amely megalapozhatja a sikeres vagyonekobzást. Hiszen mind a bűnisméltés megakadályozása szempontjából, mind pedig bűnmegelőzési érdekből éppen a lebukás esetén biztosan bekövetkező jelentős vagyon- és piacvesztés lenne a leghatásosabb büntetés.

a) A joghatásosság mint eszköz

A joghatásosság értelmezhető úgy is, mint egy eszköz a jogbiztonság megteremtéséhez és fenntartásához, továbbá a jog legitimitásához. Eszköze az igazságos és átlátható jogalkalmazásnak és jogérvényesülésnek. Ugyanakkor be kell látnunk, hogy nem ennek eredményessége vagy eredménytelensége fogja a jelenségre adott kriminálpolitikai eszközök szerepét erősíteni vagy gyengíteni. A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése – kevés kivételtől eltekintve – jellemzően operatív úton, a bűnügyi titkos információgyűjtés módszereivel történik. Konspiráció, titkosítás, rejtőzködés, hozzáférhetetlenség, átláthatatlanság, bizalmatlanság a bűnüldözés oldalán és pontosan ugyanezek a kábítószer-kereskedelem oldalán is. Csak a tevékenység célja különbözik. Az egyik célja a profitmaximalizálás, a másik oldalon pedig de jure a jogérvényesítés, de facto azonban a konspiráció és a teljes információ kisajátítása, és ezzel az intézményi, testületi érdekek és pozíciók erősítése.

Ugyanis nemcsak a drogpiacon működése, hanem a kábítószer elleni küzdelem is felfogható „üzletként”, piacként. Annak minden szférája kemény harcokat folytat tevékenysége fenntartásáért, kompetenciája növeléséért, gazdasági helyzete javításáért, legyen szó az egészségügyről, a szociális ellátásról vagy éppen az igazságügyi ágazatról.

b) Előzmények és időszerűség

Alig több mint tíz évvel ezelőtt (2001-ben) hatásvizsgálatot végeztem a Büntető Törvénykönyv visszaélés kábítószerrel bűncselekmény törvényi tényállására vonatkozó 1999. március 1-jén hatályba lépett módosításról. A vizsgálat eredményei alapján kijelenthető volt, hogy az egységes jogalkalmazói gyakorlat, a jogalkalmazási egység a nyomozati szakban a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt indult eljárások során nem valósult meg. A jogbizonytalanság azonban megnyilvánult az elkövetői magatartások, büntetendő cselekmények megfogalmazásának összetettségéből adódó nem egységes, erősen differenciált jogértelmezési és jogalkalmazási gyakorlatban.

Hiszen a jogbiztonság előfeltétele, hogy a jog tartalma tisztán és világosan megfogalmazott legyen. A jogszabályok tartalmának egyszerűségét gyakran a jogalkalmazási folyamat során a jogértelmezési tevékenységből lehet lemérni. Jelen vizsgálattal nem titkolt célom volt feltárni, hogy a tíz évvel ezelőtti, a jogbiztonság érvényesülésével kapcsolatos problémák vajon megoldódtak-e.

Napjainkban a kábítószer-kereskedelem olyan illegitim gazdasági tevékenységgé vált, amely jelenleg a világpiacon – éppen illegitim volta miatt –, az egyik legnagyobb profitot eredményező árucikk előállításával, terjesztésével, eladásával foglalkozik. Meggyőződésem, hogy leginkább abban különbözik más, legális termékkel történő kereskedelmi tevékenységtől, hogy az illegalitás miatt a termékek előállítása és disztribúciója eltérő piaci feltételeket és gazdasági érdekérvényesítési módokat eredményezett. Azonban a keresleti és kínálati oldali szereplők makropiaci magatartása nem sokban különbözik a legális piaci szereplőkéhez képest.

Ehhez képest a nemzeti drogpolitikákban még mindig a kriminálpolitikai elemek dominálnak. Az új pszichoaktív anyagok megjelenése a drogpiacon azonban új stratégiákra és új drogpolitikai megközelítésekre kell hogy sarkalljon, mert ezeknek a szubsztanciáknak a piaca ellen a kínálatcsökkentés hagyományos eszközei már nemcsak elégtelenek, de egyenesen alkalmazhatatlanok is.

c) A vizsgálat célja és módszere

Jelen hatásvizsgálat célja volt, hogy feltárja a hatályos kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekre vonatkozó büntető jogszabályi környezet érvényesülését, alkalmazhatóságát, hatásait, továbbá azt, hogy a jogszabályok alkalmazása milyen közvetett hatásokat indukál.

Mivel a jogszabályok eredményessége a szervezetek és az interakciók szintjén mérhető és befolyásolható, ezért is választottam a vizsgálat eszközéül egyrészt a dokumentumelemzést, azaz a vonatkozó kábítószeres ügyiratok feldolgozását, másrészt pedig az ügyészi szervezetek munkatársaival történő kérdőíves felmérést, illetve mélyinterjúk felvételét és elemzését.

A vizsgálati mintát a 2007 és 2011 között kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indult eljárások közül random módszerrel kiválasztott 457 ügy alkotta.

A vizsgálat második fázisában kérdőíves vizsgálatban történő részvételre, illetve egy kérdőív kitöltésére kértem azokat a megyei és fővárosi főügyészségeken és városi ügyészségeken dolgozó ügyészeket, akik az ügyiratok alapján az átlagosnál gyakrabban jártak el kínálati kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben.

A kérdőíves felmérés célja volt, hogy összegyűjtssem az ügyészek tapasztalatait, véleményét, ötleteit és javaslatait a hatékonyabb, kooperatívabb és sikeresebb jogalkalmazás érdekében. A kérdőíves felmérés elektronikus úton, e-mail-en keresztül zajlott. 86 ügyészt kértem fel a vizsgálatban történő részvételre, ebből 72 ügyész küldte vissza kitöltve a kérdőívet.

Mélyinterjút készítettem továbbá a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekben eljáró rendőrségi szakemberekkel (nyomozókkal, felderítőkkal) és ügyészekkel is.

A mélyinterjúk célja volt, hogy segítsenek egyrészt értelmezni az ügyiratok elemzésének vizsgálati eredményeit, valamint validálni azokat. További cél volt, hogy a megkérdezettek részletesen feltárják azokat a problémákat, amelyek a gyakorlati jogalkalmazást nehezítik, és megfogalmazzák azokat a javaslatokat, amelyek azok kezelését elősegíthetik.

d) A kábítószer-bűncselekmények és a bűnügyi statisztika

A 2012. évi statisztikai adatok között feltüntetett ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekményeknek mindössze 12,4%-át követték el a vonatkozó tárgyévben. Ilyen alacsony még nem volt az adott tárgyévben elkövetett esetek aránya, mióta a visszaélés kábítószerrel bűncselekményeket a bűnügyi statisztika regisztrálja.

Sem esetszám-emelkedéssel, sem hosszabb nyomozati idővel járó több elkövetős, jelentős mennyiségre, szervezettebben elkövetett cselekmények számának emelkedésével nem magyarázható ez a változás, sőt az eljárók leterheltségét és így az eljárások hosszát növelő indikátorokkal sem. A magyarázatot egyértelműen a rendőrség átszervezésében kell

keresnünk. Ugyanis 2012 szeptemberétől az NNI és a BRFK átszervezések miatt jelentősen lelassult és lecsökkent nemcsak az ügyforgalom, hanem a már elindított ügyek feldolgozása is. Azaz kényszerűen megnőtt az eljárási idő a nyomozati szakban.

A biztosan kínálati oldali bűncselekmények aránya a vizsgált időszakban jellemzően 6-7% körül alakult, kivéve a 2007. évet, amikor megközelítette a 10%-ot, illetve a 2012. évet (5,8%),

Megdöbbenően alacsony a vádra került bünszervezetben, bünszövetségben és/vagy üzletszerűen elkövetett ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmények aránya a vizsgált időszakban. Holott kínálati oldali cselekmény elkövetése lehetetlen kereskedelmi szándék nélkül és jellemzően legalább bünszövetség létrehozása nélkül. Azonban a kriminálstatisztikába került ügyeknek átlagosan egy százalékában sikerült a vádhatóságnak bizonyítania, vagy legalábbis a vádiratban megvádolnia az elkövetőt az üzletszerű és/vagy a bünszövetségben, bünszervezetben történő elkövetéssel.

A bűncselekmények számának alakulását több indikátor is befolyásolja, de az ismertté vált kínálati oldali kábítószeres bűncselekmények vonatkozásában – a közhiedelemmel ellentétben – nincs szignifikáns összefüggés a felderítésre és bűnüldözésre fordított költségek nagysága és a bűncselekmények száma, azaz a felderítés eredményessége között.

Jellemzően a kábítószer-probléma szubjektív társadalmi észlelése, a jelenséggel kapcsolatos társadalmi és/vagy intézményi félelem, illetve egy nemzet GDP-jének nagysága befolyásolja elsődlegesen, hogy mennyit költ egy-egy állam kábítószer-elleni küzdelemre, illetve mekkora „szelet jut” a kriminálpolitikának a kábítószer-ellenes küzdelem piacán.

A visszaélés kábítószerrel bűncselekmények kriminológiai értelemben az áldozat nélküli bűncselekmények kategóriájába tartoznak, és emiatt jellegüknél fogva az átlagos latenciát messze meghaladó latenciamérték jellemzi.

Éppen ezért az adatok sokkal inkább jelzői a bünfelderítő szervezet működésének és kapacitásának, mintsem a tényleges kábítószer-bűnözés alakulásának. Emiatt a bünfelderítéssel foglalkozó szervezetben megjelenő változásokat sokkal markánsabban tükrözik az adatok, mint a drogpia változásait. A hazai bűnüldözés rendszere 5-6000 eset közötti kábítószer-bűncselekmény felderítésére képes. Vagy legalábbis is volt képes a szervezeti átalakításokat megelőzően.

e) A vizsgált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények területi eloszlása

Mintánk – a hibahatárokon belül – megfelel az ENyÜBS-ben 2007–2011 között regisztrált kínálati oldali visszaélés kábítószerrel bűncselekmények területi megoszlásának. Azonban meglehetősen egyenlőtlen ez az eloszlás, és nagyfokú eltérés található egyes megyék között.

Ez összefüggésbe hozható:

- a bűnüldöző hatóság, illetve az adott közigazgatási szervek problémaorientáltságával;
- azzal, hogy mekkora nyomás, elvárás nehezedik a bűnüldöző hatóságra a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése kapcsán;
- azzal, hogy milyen intézményi, személyi, anyagi és logisztikai háttérrel rendelkezik a bűnüldöző hatóság ennek kezelésére;
- azzal, hogy rendelkezésre áll-e elegendő (a szükséges) lehallgatási kapacitás;

- azzal, hogy van-e vagy vannak-e olyan nyomozók vagy vizsgálók, akik kiemelten foglalkoznak ezzel a területtel vagy erősen érdeklődnek a jelenség iránt;
- az adott megye területi elhelyezkedésével (tranzitút megy keresztül rajta, határátkelőhelyekkel rendelkezik stb.).

Kiemelt probléma a figyelési/lehallgatási kapacitás: a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat végzi a telefonlehallgatásokat, számos esetben a figyeléseket, így ők határozzák meg azt a kapacitást, amelyet szolgáltatni tudnak. Ez a felderítési kapacitás oszlik el aztán a „megyék” között, valamint a központi felderítő szervezetek között. Ezt megyei szinten tovább osztják a bünyügyi szervek között – vélelmezhetően az igények, lehetőségek és bünyügyi prioritások függvényében. A figyelési/lehallgatási kvóta korlátozott mennyisége, illetve a kvóta-hiány a központi szerveknél nem számottevő probléma, azonban megyei, sőt városi szinten már gond egyes jogalkalmazók szerint.

f) A realizálások helyszíne

Vizsgáltuk, hogy hol került sor a mintába vett esetekben a realizálásra, azaz hol fogta el a nyomozó hatóság (kábitószerral vagy anélkül) az elkövetőket. A nagyfokú konspirációt igénylő bűnelkövetést nagyfokú konspirációt igénylő felderítés előzi meg. A realizálás helyszínének megoszlása mint indikátor szemléletesen tükrözi a felderítőket, illetve a nyomozó hatóság tevékenységét is. Nyilvánvaló, hogy bizonyos helyszínek jelentős gyakorisága a jelenség jellegéből is adódik, azonban a realizálási gyakorlat számos információt közöl a nyomozó hatóság tevékenységéről és a büntetőeljárásal kapcsolatos prioritásairól is.

Miközben gyakorlatilag a realizálás és annak körülményei („ütés”) jelentős mértékben meghatározzák az eljárás lehetséges kimenetelét, kvázi le is zárják az „erős” bizonyítékok beszerzését. Az ügyész ezt követően gyakorlatilag a realizálásig és a realizálással összegyűjtött információkkal és bizonyítékokkal „dolgozhat”.

Az esetek több mint felében (57,7%) a realizálás mintája a következő volt: a jármű és/vagy célszemély figyelése és/vagy lehallgatása, majd alkalmas helyen történő megállítása.

Minden vizsgált esetben kábitószerről lefoglalására is sor került. A realizálás jellemzően akkor történt, amikor valószínűsíthető volt, hogy a célszemély birtokában jelentős mennyiségű kábitószerről van. Úgy tűnik, hogy nyomozati, illetve szervezeti érdekből a nyomozó hatóság előnyben részesíti a kábitószerről lefoglalását a hálózat felszámolásával vagy felderítésével szemben. Nyilvánvaló, hogy egy hálózat felderítése, az egyes résztvevők illegális drogpiacon tevékenységének és szerepének bizonyítása meglehetősen idő- és költségigényes. Erre a hazai bünyűldözés rendszere nincs felkészülve, sem anyagi, sem logisztikai, sem pedig szakképzett humán erőforrás tekintetében. Nem véletlen, hogy a mintába került eljárások fele (50,1%) 1 vagy 2 elkövető ellen folyt!

g) A felderítés és a nyomozás jellemzői

Az operatív felderítés jellemzően titkos információgyűjtés (tigy) formájában valósult meg; sajnos titkos adatszerzés (tasz) alkalmazására a mintába került ügyekben ritkán került sor.

A megkérdezett ügyészek véleménye szerint a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények bizonyítása nagyon nehéz. Egy ötfokú skálán kellett értékelniük, hogy mennyire tartják nehéznek az ilyen ügyek bizonyítását, minősítését, a vádképviseletet, a nyomozó hatósággal történő együttműködést, a rendőrségtől történő információszerzést és a nyomozásfelügyelet gyakorlását. A bizonyítás nehézsége egyrészt a jelenség sajátosságaival, másrészt alapvetően a felderítéssel, illetve a felderítés során az ügyész-rendőr kommunikáció és együttműködés hiányával hozható összefüggésbe. A felderítés és a realizálás, elfogás alapvetően meghatározza a minősítést és a bizonyítási eljárást. Az ügydöntő bizonyítékok beszerzésére a realizálást, elfogást megelőzően van igazán lehetőség, azt követően már csak esetleges és rendkívül nehéz.

A felderítés során hazánkban általában nem valósul meg részletes adatgyűjtés a célszemély(ek) pénzügyi tevékenységére vonatkozóan, így a kábítószer mellett jelentős anyagi eszközök elkobzására csak elvétve, véletlenszerűen kerül sor. A realizálás általában akkor történik, amikor nagy bizonyossággal lefoglalható nagyobb mennyiségű kábítószer. Úgy tűnik, a hálózat felderítése és működésképtelenné tétele másodlagos, az anyag illegális drogpiacon jutásának megakadályozása az elsődleges cél.

Ha olyan ügyész jár el kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetén, aki nem szakembere ennek a területnek, sokkal hajlamosabb felügyelni, mint kooperálni. Nem kérdez, nem dolgozik együtt a rendőrökkel, hanem utasít, kritizál, megró. Aki szakembere e területnek, eleve ismeri a rendőröket, sokkal inkább együttműködik és vele is sokkal együttműködőbbek a rendőrök.

Sok kritika érte a rendőrséget az ügyészek részéről. De figyelmet érdemel, hogy egy válaszadó ügyész úgy vélte, hogy a problémák egyik oka, hogy „az ügyész sok esetben nincs tisztában a nyomozás-technikai dolgokkal, gyakorlati kérdésekkel”.

A hatékony együttműködés alapja egymás tevékenységének kölcsönös megismerése. Sokkal eredményesebb és kooperatívabb munka folyik a kínálati kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások vonatkozásában ott, ahol az ilyen ügyeket kedvelő, abban nagy tapasztalattal rendelkező ügyészek járnak el. Ellenkező esetben pedig az ügyészi tevékenység sajnálatosan visszahat nemcsak a rendőr-ügyész viszony intézményi alakulására, de a váderedményességre és a jogbiztonság érvényesülésének egészére is.

Ugyan a tasz-szal szerzett információk jóval könnyebben nyílttá tehetők és felhasználhatók az eljárásban, sőt jelenleg a bíróság is hajlandó elfogadni bizonyítékként, mégis ritkán alkalmazzák a rendőrök.

Ezzel szemben a tigy-gyel szerzett információk nehezen tehetők nyílttá, a rendőrség(!) dönt arról, hogy milyen információkat tesz nyílttá, azaz arról, mit ad át az ügyésznek a felderítés során keletkezett információkból. Továbbá – és ez jelenleg egy lényeges szempont – a bírói gyakorlat bizonyos településeken a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt indított eljárások vonatkozásában nem tekinti a tigy-gyel szerzett információkat minden kétséget kizáróan bizonyító erejűnek. Van ahol ellenben igen(!)

Így azokban a kábítószeres ügyekben, amelyekben operatív felderítés történik, az ügyész meglehetősen kiszolgáltatott a felderítőknél és a nyomozóknak. Hiszen eleve csak azokat az információkat kapja meg, amelyeket a nyomozó hatóság meg akar osztani vele, függetlenül attól, hogy az elégséges-e, megfelelő-e a vádemeléshez. Kvázi a nyomozó hatóság irányítja, illetve határozza meg az ügyek (ki)menetét. Mivel jóval több információval rendelkezik, mint az ügyész, a gyanúsított kihallgatásában, illetve a vizsgálati eljárás során olyan cselekményekkel,

illetve tényállásokkal is megvádolja a gyanúsítottat, amelyek az ügyészi eljárásban már „nem állnak meg”, azaz amelyek nem alapozzák meg bizonyos elkövetési módok, magatartások tekintetében a vádemelést. Remek példa erre a bünszervezet kérdése: bünszervezet miatt az esetek 4,6%-ában történt vádemelés, miközben az ügyiratokban foglalt házi nyomozati iratokból, továbbá a rendőrség gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyveiből egyértelmű a bünszervezet megléte; sőt a vizsgált ügyek 31,2%-ában a nyomozó hatóság „meggyanúsította” a delikvenst vagy delikvenseket bünszervezet létrehozásával is. Azonban a rendelkezésre álló bizonyíték az ügyész számára nem volt elégséges a bünszervezetben történő elkövetés sikeres vádképviseletéhez.

Az akták vizsgálata alapján vélelmezett együttműködés hiányát a kérdőíves vizsgálat zárt kérdéseire adott ügyészi válaszok cáfolták, azonban az „Ön szerint mi a legfőbb probléma a rendőrök és az ügyészek kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos napi együttműködése során?” nyitott kérdésre adott válaszok elemzése alapján értelmezhetővé vált az ellentmondás.

Nyilvánvalóan van együttműködés, hiszen a nyílt eljárás el sem képzelhető a büntetőeljárás törvény szabályainak betartása mellett e nélkül. A probléma a kooperáció minőségében és hatékonyságának hiányában rejlik.

Alapprobléma, hogy a vádhatóság számos esetben nem szerez tudomást arról, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény felderítése során a nyomozó hatóság operatív eszköz(öke)t is alkalmazott az információgyűjtésre. A rendőrség ugyanis nem feltétlenül tájékoztatja erről az ügyészt.

A megkérdezett ügyészek 86%-a említette problémaként a titkos információgyűjtés tényének vagy tartalmának megismerésével kapcsolatos hiányt, továbbá a nyomozó hatóság információ-visszatartásával összefüggő bizonyítási problémákat. A jogszabályi környezet tehát 2011. január 1. óta a fenti anomáliát oldja, azonban úgy tűnik, hogy az érintett jogalkalmazók jelentős része még nem él a minősített adat megismerésének lehetőségével. A rendőrség pedig továbbra is „ül”, még a titkos információgyűjtés tényén is. Ha nem szükséges, nem tárja fel az ügyész előtt, de kérésre ma már jellemzően tájékoztat (a tényről legalábbis).

A kérdőívben megkérdeztük az ügyészeket, hogy véleményük szerint mit kellene változtatni a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos felderítéseket, bizonyítási eljárásokat meghatározó hatályos jogszabályi környezeten. Íme néhány javaslat a titkos információgyűjtéssel kapcsolatban:

- ⇒ „A titkos információgyűjtés eredményét egyszerűbben lehessen felhasználni a bizonyításban.”
- ⇒ „A tigy eredményének mielőbbi ismerete az előadó ügyész számára, esetlegesen már ezen szakaszban szoros együttműködés a nyomozó hatósággal, majd ezt követően az együttműködés megtartása a tasz esetén is.”
- ⇒ „A kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban nagyobb együttműködésre lenne szükség a nyomozás és a bűncselekmények felderítése során a különböző nyomozó hatóságok és az ügyészségek között.”
- ⇒ „Megítélésem szerint tágítani kellene a titkos információgyűjtés körét, lehetőségeit. Az így beszerzett információknak nagyobb bizonyító erőt kellene tulajdonítani.”

⇒ „Szélesíteni kellene a titkos információgyűjtés felhasználásának, valamint a titkos adatszerzésnek a lehetőségeit”.

Megkérdeztük az ügyészeket, hogy szerintük tevékenységi területükön mi az ügyész elsődleges szerepe a kínálati oldali magatartásokkal kapcsolatos nyomozati eljárásokban. Szembetűnő volt a különbség az ügyész jelenlegi elsődleges szerepe és a kívánatos, eredményesebb nyomozati szakot és váderedményességet tételező szerep között.

*Az eredmények is azt erősítik, hogy **a felderítés során és a nyomozati szakban nagyfokú konspirációt igénylő eljárások eredményessége, sikere a rendőrség és az ügyész közti hatékony együttműködésen, kiváltképp a koordináció és a kommunikáció minőségén múlik.***

Miközben mindkét szervezet felderítésben, eljárásban részt vevő tagjai nagyfokú szakértelemmel kell hogy rendelkezzenek a jelenséget és a vonatkozó jogszabályi környezet alkalmazását illetően, és Goldstock (1992) megfogalmazásával élve: „mindkét szervezetnek ismernie és egyben tiszteletben is kell tartania a másik szerepét, tevékenységét az eljárás folyamatában”.

A nyomozati szakban szükséges a folyamatos információáramlás a rendőr és az ügyész között, ugyanis ezek az információk fogják meghatározni a későbbiekben a minősítést és a bizonyítás indikátorait, valamint eszközeit.

A megkérdezett ügyészek 88,6%-a azt jelezte, hogy jellemzően a rendőrség dönt arról a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban, hogy milyen típusú nyomozásra és információgyűjtésre van szükség. Mindössze 9,6%-uk jelezte, hogy egy munkacsoport, amelyben az ügyész is részt vesz és 1,8%-uk, hogy maga az ügyész.

Érdekes, hogy „közös munkacsoportok” működéséről járási ügyészségeken dolgozó ügyészek számoltak be!

Az ügyész információgyűjtésbe történő bevonódásának mértéke szignifikáns hatással lehet a sikeres vádképviseletre. Ma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekben eljáró ügyészek többsége reaktív szerepben van. A felderítés eredményét a rendőrség fait accompli az ügyész elé teszi, akinek vajmi kevés ismerete, illetve bevonódási lehetősége van a nyomozati – felderítő – tevékenységet illetően. Nyilvánvaló, hogy ez nem túlságosan hatékony, miközben nehezíti a szervezetek közti interakciót. De talán még több problémát okozna, és nagy hiba lenne az is – nézzük a kontinuum másik végét –, ha az ügyész teljes egészében átvinné az irányítást a felderítés és a nyomozati szak felett. Nem ez a feladata és nincs is meg hozzá a szakértelme.

Az ügyésznek proaktív szerepet kell játszania, de a saját szerepkörén és saját kompetenciahatárain belül! Nem az egyes nyomozati feladatok, szerepek tevékenységek feletti diszponálás, irányítás megszerzése a cél, hanem, mint azt említettük, az együttműködés, a minőségi, a hatékony koordináció és a kommunikáció rendőr és ügyész között.

A cselekmény jellegéből adódóan a realizálást követő adatgyűjtés a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetén nehézkes és nehezen vezet eredményre. Nem véletlen, hogy az eljárások jelentős részénél a nyomozó hatóság nem jut a futárokhoz, vagy a középszintű kábítószer-kereskedőknél feljebb; nem tudja felderíteni a magasabb szervezeti szinten lévő elkövetőket.

Probléma, hogy mindkét oldalnak más a bizonyíték, nincs egységes „bizonyítékfogalom”. Azaz, számos esetben eltérő a rendőrnek és az ügyésznek, hogy mi minősül vagy minősíthető

kétséget kizáró bizonyítéknak. Ami a felderítőnek, nyomozónak, vizsgálónak egyértelmű bizonyíték, bizony sokszor elégtelen vagy nem megfelelő az ügyésznek a sikeres vádképviselethez a bíróság előtt.

A felderítés és a realizálás tekintetében, de a bizonyítékok értékelésének tekintetében is nagyon eltérő egyes megyék, sőt akár egy megyén belül egy-egy város nyomozó hatóságának gyakorlata. Egységes eljárási gyakorlat nehezen valósítható meg egységes bizonyítékfogalom-értelmezés nélkül.

A megkérdezett ügyészek a rendőrség felderítő és a nyomozati tevékenységével kapcsolatban

a) egyrészt a felderítéssel, realizálással összefüggő problémákat emelték ki:

⇒ „A rendőrség nem törekszik a nyomozás kiterjesztésére, megáll az éppen elfogott futárnál, elosztónál stb. Inkább a tartást nyomozza le, mert az sokkal egyszerűbb [...] a hálózat felderítése azonban ezt követően szinte lehetetlen.”

b) másrészt a bizonyítékok beszerzését és eltérő értékelését:

⇒ „Gondot okoz a bizonyítékok beszerzésével kapcsolatos egyes intézkedések, illetve a rendelkezésre álló bizonyítékok értékelése vonatkozásában eltérőek az álláspontok a rendőrség és az ügyész között.”

c) továbbá a rendőrség szervezeti és humán erőforrás problémáit:

⇒ „A rendőrség személyzeti problémái kihatnak a nyomozások eredményességére és időszerűségére.”

⇒ „A fővárosban a nyomozó hatóságok átszervezésével, a hatáskörök alakulásával kapcsolatban jelenleg nem ismertek [előttünk] a konkrét felderítési preferenciák, a feladatkörök pontos megosztása, így a kínálati kábítószer-bűnözés hatékony, hézagmentes felderítése és üldözése meglátásunk szerint csorbát szenved(het).”

d) valamint a hatályos jogismerettel és a hatékonyság versus jogkövetéssel kapcsolatos problémákat:

⇒ „A nyomozó hatóság nem naprakész a Be. és a Btk. új szabályainak ismeretével, emiatt sok az eljárásjogi szabálysértés, ami miatt a keservesen beszerzett bizonyítékok nem használhatók fel, vagy újra meg kell ismételni bizonyos nyomozati cselekményeket.”

⇒ „A nyomozó hatóság a hatékonyság követelményét néha a törvényesség elé helyezi.”

⇒ „A kényszerintézkedést alku tárgyának tekintik a rendőrök. Gyakran úgy veszik rá a gyanúsítottat vallomástételre, hogy a kényszerintézkedés megszüntetését ígérik anélkül, hogy erről az ügyészt tájékoztatnák.”

Az ügyész egy libikókán a statikus középső nehezők. Jó esetben ismeri egyik oldalt és a másikat is, azaz a rendőrség tevékenységét és gondolkodását, és a bírót, bíróságát is. Tudja, hogy milyen bizonyítékokra, adatokra, információkra lenne szükség ahhoz, hogy a bíró úgy ítélhesse meg a vonatkozó cselekményt, ahogy az a maga valójában létezik.

A közös, kooperatív operatív szakasz sokkal eredményesebbé tehetné a bizonyítási eljárást és komolyan megalapozhatná a váderedményességet. Leegyszerűsítve: az ügyész tudná, mire van szükség, a felderítő, nyomozó pedig azt, hogy hogyan szerezhető meg.

Nem véletlen, hogy mindezek hiányában az egyetlen szempont, amely alapvetően meghatározza és jellemzi az ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekményeket, a **realizált kábítószer-mennyiség**.

A mintába került kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények 98,4%-ában jelentős mennyiségű kábítószerre történt az elkövetés.

Hazánkban a pénzügyi nyomozás nem jellemző eszköz ezekben az ügyekben. Ennek oka alapvetően a nyomozó hatóság pénzügyi és személyi feltételeivel van összefüggésben. Nem is kerül rá sor, inkább az elfogást, realizálást követően történik meg egy ad hoc nyomozás, ami jellemzően kimerül a bankszámla-kivonatok átvizsgálásában. Magyarországon a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítésére – bűnügyi célú titkos információgyűjtés során – legelterjedtebb nyomozati technika a humán információforrás alkalmazása.

h) Nyílt nyomozás és bizonyítás

A büntető igazságszolgáltatás rendszere és maga a jogalkotás is azokkal a cselekményekkel, devianciákkal szemben, amelyeket a társadalom csak pár évtizede vagy még korábban definiált bűncselekménynek, még „keresi a fogást”. Transzparenciáról, jobbiztonságról még nem igazán beszélhetünk. Ezeknek a cselekményeknek a felderítéséhez és bizonyításához nem elégségesek a hagyományos eszközök, technikák, tudások és ismeretek. Speciális ismeretekre, sőt szakemberekre van szükség. A teamben történő tevékenység felgyorsíthatja és hatékonyabbá teheti az eljárásokat, de az igazságszolgáltatás hazai szervezetrendszerébe ez egyelőre nehezen illeszthető. Pénzügyi, gazdasági szakemberek, pszichológusok, kémikusok egészítik ki a nyomozó teameket a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítése és bizonyításának folyamatában. Mivel e jelenségek rendkívül összetettek, elkövetésük is speciális szakértelmet és a mindig újabb és újabb trendek, szubsztanciák, elkövetési módok megismerését igényli. Az igazságügy rendszerének pedig, ha lépést akar tartani az illegális drogpiaccal és az elkövetőkkel, igazodnia kell ehhez.

Nyilván hazánkban a lehetőségek egyelőre még határt szabnak a team munkának, de a specializáció elkerülhetetlen.

Ahhoz, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatban hatékony felderítés és bizonyítási eljárás folyhasson, és a földrajzilag ma még meglehetősen nagy diverziót mutató eljárási gyakorlat közelítsen egymáshoz, arra van szükség, hogy a drogpiacon működésének szisztémáját, a drogpiacon szerepeket és jellemzőket, valamint a vonatkozó büntetendő cselekmény jogszabályi környezetét és annak alkalmazását is jól ismerő, e bűncselekménytípusra specializálódott, a legújabb drogpiacon fejleményekkel, trendekkel folyamatosan tisztában lévő nyomozócsoportok (bennük képzett rendőrök és ügyészek), illetve bírák járjanak el.

Ehhez képest a megkérdezett ügyészek közül senki nem nyilatkozott úgy, hogy van egy olyan munkacsoport, aki ilyen ügyekre specializálódott. Sőt, 55,8%-uk azt jelezte, hogy nincs olyan ügyész az ügyészségén, aki rendszeresen vinne ilyen ügyeket, ellenben 38,5%-uk jelezte, hogy több ilyen ügyész is van szolgálati helyén. Meglepő, de nem az ügyészség típusa volt meghatározó a specializáció tekintetében, hanem a földrajzi elhelyezkedés. Vannak megyék,

ahol már felismerték és/vagy rákényszerültek arra, hogy bizonyos bűncselekménycsoportokra „szakosodjanak” az ügyészek, máshol ez még nem valósult meg.

Nyilvánvalóan nem minden járási ügyészségen indokolt, hogy legyen ilyen ügyész, de azt gondolom, hogy főügyészségi szinten hasznos lenne.

Megkérdeztük azokat az ügyészeket, akik arról nyilatkoztak, hogy szolgálati helyükön van legalább egy ügyész, aki ilyen ügyekre specializálódott, mi alapján dől el, hogy ki foglalkozzon rendszeresen kábítószeres ügyekkel? A legtöbb helyen velük egyetértésben rájuk szignálják ezeket az ügyeket, mert ők értenek hozzá a legjobban. Azonban – és ez jó hír – elindult egyfajta „szakosodás”, hiszen a válaszadók 26%-a azt jelezte, hogy szolgálati helyén kezd érvényesülni bizonyos bűncselekménytípusok vonatkozásában a specializáció.

Megkértük az ügyészeket a kérdőívben, hogy egy ötfokú skálán osztályozzák, mennyire ismerik a helyi, a hazai és az európai kábítószer-kereskedelmet. (Az 1-es azt jelentette, hogy egyáltalán nem, az 5-ös pedig azt, hogy nagyon jól). Az önbevallás alapján rendkívül alacsony átlagértéket kapott az európai szintű kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos ismeret (1,82), ami azt jelenti, hogy a megkérdezett ügyészek jellemzően nem ismerik ezt. Ennél valamivel magasabb értéket kapott a hazai kereskedelemmel kapcsolatos ismeretek megítélése (2,34). Ez az átlagérték még mindig azt jelenti, hogy nem túlságosan sok ismerettel rendelkeznek erről a területről sem az ügyészek.

Ezzel szemben a helyi kábítószer-kereskedelmet már jobban ismerik a megkérdezettek saját bevallásuk szerint. Itt az átlagérték 3,29 volt, a szórás azonban magasabb (<1,15). A megkérdezett ügyészek tisztában vannak azzal, hogy ismereteik nem elégségesek, hiányosak a tárgykört illetően, és szükségét érzik a képzéseknek, továbbképzéseknek.

A megkérdezettek 98,2%-a jelezte, hogy szükség lenne továbbképzés(ek)re az ilyen ügyekben eljáró ügyészek részére. Ugyanilyen arányban jelezték, hogy jó lenne évente legalább egy olyan találkozót tartani, ahol ezek az ügyészek tapasztalatot cserélhetnének, megbeszélhetnék az aktuális problémákat, a „jó gyakorlatokat” (good practice). Ugyanakkor 96,4%-uk azt jelezte, hogy jó lenne, ha ezeken a találkozókön az ilyen ügyeket tárgyaló bírák és a rendőrök is részt vennének.

A megkérdezettek ismereteiket jellemzően „saját” kábítószeres ügyeikből szerezték (96,2%). Mindössze 22,8%-uk jelezte, hogy olvasott a témával kapcsolatos szakirodalmat. A tárgykörrel foglalkozó képzésen mindössze 12,4%-uk, konferencián 4,8%-uk(!) vett részt.

Mit is jelentenek ezek az adatok? Alapvetően azt, hogy nincs képzés, nincs konferencia, nincsenek olyan fórumok, ahol az ügyészek – a kábítószer-fogyasztással, a drogszcéna egészével, illetve kábítószer-bűnözés aktuális trendjeinek változásával kapcsolatos – tájékoztatása megtörténne. Mintha magukra hagyták volna az ügyészeket...

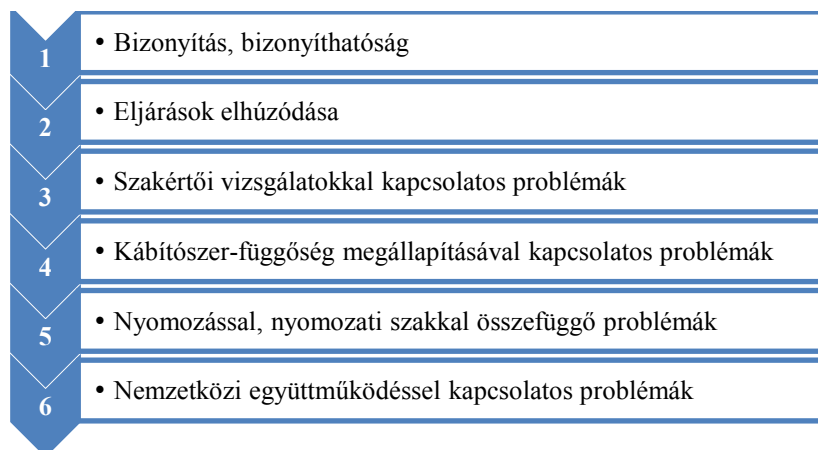
A jelenleg kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos ügyekben eljáró ügyészek többsége autodidakta módon szerezte ismereteit a jelenségről, holott mint azt korábban említettük a drogprobléma összetett jelensége megköveteli a szakismeretet. Ehhez pedig speciális képzésekre, továbbképzésekre lenne szükség.

Ezt támasztja alá az is, hogy a megkérdezettek több mint fele (53,1%) nyilatkozott úgy, hogy nem segített senki megtanítani neki a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárások lefolytatását, a minősítést, a bizonyítást, a vádképviselet, illetve a nyomozásfelügyelet gyakorlását. Gyakorlatilag a „Complex Jogtár” és a saját tapasztalat

volt a meghatározó „support system”. 28,4%-uk jelezte, hogy a jogtár mellett kollégájuk vagy főnökük is segítette őket ebben, további 14%-uk a bíróktól kapott plusz segítséget, míg 4,5%-uk a rendőröktől. Gyakorlatilag minden második megkérdezett ügyésznek „egyedül kellett megtanulnia” egy meglehetősen összetett bizonyítást igénylő, a büntető igazságszolgáltatás hagyományos rendszerébe nehezen illeszkedő, valamint speciális tárgy- és jogismeretet követelő bűncselekménnyel kapcsolatos nyomozásfelügyeleti és vádképviselési tevékenységet.

Megkérdeztük az ügyészeket, hogy szerintük mi a három legfőbb probléma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokkal. A következő problémákat említették a legnagyobb gyakorisággal:

Ön szerint mi a három legfőbb probléma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokkal?

i) I. probléma: Bizonyíthatóság

A megkérdezett ügyészek jelentős része nem az anyagi és/vagy eljárásjogi szabályozással összefüggő problémákat emelte ki a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokból, hanem a bizonyítás nehézségeit. Nyilvánvaló, hogy vannak olyan hatályos rendelkezések, amelyek módosítása megkönnyíthetné a bizonyíthatóságot (ld. például a titkos információgyűjtés során szerzett adatok nyílttá tételének egyszerűsítése, az ügyész szerepének kiterjesztése a titkos információgyűjtésben és/vagy a titkos adatszerzés lehetőségeinek szélesítése, a kábítószer-kereskedelemből származó jövedelem egyszerűbb elvonása érdekében a bizonyítási teher megfordítása; a kereskedelem, forgalomba hozatal kiterjesztő definíciója az anyagi jogban, illetve itt is a bizonyítási teher megfordítása).

Azonban a bizonyíthatóság, legyen szó akár kontinentális, akár angolszász jogrendszerrel rendelkező országról, a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában meglehetősen nehéz. Nemcsak nálunk, máshol is. Az eljárások egyik alapproblémája ugyanis, hogy nincs feljelentő, nincs sértett, aki a hatóság segítségét kérné. Kriminológiai értelemben áldozat nélküli bűncselekményekről beszélhetünk.

Ezért a bűncselekmény észlelésére jellemzően csak operatív adatgyűjtéssel van lehetőség. Az operatív adatgyűjtésből származó információk nyílttá tétele azonban nem jelenti feltétlenül azok vádképviselési eljárás során történő felhasználhatóságát is.

Az ENSZ Kábítószer és Bűnözés Elleni Hivatala (UNODC) és a Nemzetközi Monetáris Alap (IMF) becslése szerint az illegális drogkereskedelemből származó haszon mintegy 600 milliárd dollár volt 2010-ben, amely a világ kereskedelmének 7,6%-át teszi ki. Megközelítőleg 1,5 trillió dollár drogkereskedelemből származó pénzt mostak tisztára jogszerűen működő vállalkozásokon keresztül, amely a világ GDP-jének az 5%-a. A kábítószer-kereskedelem a legprofitábilisabb önálló szektorként működik a feketegazdaságban. Jelenleg a nagyobb szervezett bűnözői csoportok bevételeik mintegy 70%-át kábítószer-kereskedelemből szerzik.

Egyik fő problémaként emelték ki a megkérdezettek a bűnszervezet, bűnszövetség bizonyítását. A mintába került ügyekben az elkövetők kapcsolati network-je azt mutatja, hogy amennyiben az eljárásban több elkövető szerepelt, azok leggyakrabban barátok (31,5%), közeli ismerősök (35,3%) és/vagy rokoni kapcsolatban álló személyek (8,7%) voltak.

Az ügyészek a bűnszervezet, bűnszövetség és az üzletszerűség bizonyításával kapcsolatban a tárgyaláson a bíró részéről történő túlbizonyítási igényről számoltak be számos megyében. Mivel az ügyész tevékenységének eredményességét a váderedményességben mérik, így nyilvánvaló, hogy csak akkor fogja a vádiratban vádolni ezekkel a minősítő körülményekkel, amikor a „túlbizonyítási kényszer” feltételeinek meg tud felelni a rendelkezésre álló bizonyítékaival.

Legalább annyira nehéz elképzelni, hogy a komolyabb kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények ne történjenek legalább – jogi értelemben – bűnszövetségben, mint bizonyítani a bűnszövetségben történő elkövetést. Bűnszervezet miatt az esetek 4,6%-ában történt vádemelés, miközben az ügyiratokban foglalt házi nyomozati iratokból, továbbá a rendőrség gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyvéből egyértelmű volt a bűnszervezet megléte; sőt a vizsgált ügyek 31,2%-ában a nyomozó hatóság „bevádolta” a gyanúsítottat vagy gyanúsítottakat bűnszervezet létrehozásával is. Azonban a rendelkezésre álló bizonyíték az ügyész számára nem volt elégséges a bűnszervezetben történő elkövetés sikeres vádképviseletéhez..

„Az elmúlt két évtizedben szinte minden, a kábítószer tárgyában született Btk. módosításkor szükség volt a Legfelsőbb Bíróság utólag közzétett hivatalos jogértelmezésére, hiszen a sok esetben jelentősen eltérő gyakorlat egymásnak olyan mértékben ellentmondó döntéseket eredményezett, amelyek súlyosan veszélyeztették a jogbiztonságot (Frech, 2006). És a helyzet azóta sem változott.

Meggyőződésem, hogy a bizonyítással kapcsolatos problémák egyrészt a jelenség sajátosságaiban, másrészt a nem egységes jogértelmezésben, manifesztálódva pedig az eltérő joggyakorlatban és egymásnak ellentmondó bírósági határozatokban gyökereznek. Függetlenül a hivatalos jogértelmezéseket magukba foglaló büntető jogegységi határozatoktól, büntető kollégiumi állásfoglalásoktól, véleményektől. Sajnos a vizsgálati eredmények azt jelzik, hogy ezek értelmezése sem egységes!!!

Ugyanakkor tudomásul kell venni, hogy az illegális drogpiac visszaszorítására a büntetőjogi eszközök önmagukban messze nem elégségesek. A társadalom, mivel más társadalompolitikai eszközök nem voltak képesek a jelenség kezelésére, a büntető igazságszolgáltatást „hatalmazta fel”, illetve a kriminálpolitikai eszközöket részesítette előnyben az illegális drogpiac visszaszorítására. A büntető igazságszolgáltatás rendszere azonban jellegénél fogva nem alkalmas egy olyan illegális gazdasági tevékenység

visszaszorítására, amely azért funkcionál és azért ennyire elterjedt, mert a tiltás ellenére létező társadalmi igényt, keresletet elégíti ki.

Ilyen vonatkoztatási rendszerben a büntetőjog, illetve az abban foglalt büntetések e cselekmények tekintetében az alapvető – generál- és speciális prevenció – funkciójukat sem képesek betölteni.

Úgy tűnik, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos bizonyítási nehézségek egyrészt a szabályozni kívánt jelenség és a büntető igazságszolgáltatás viszonyrendszerében, másrészt pedig jogalkalmazó szervezetek közötti interakciókban (kooperáció és kommunikáció minőségében, illetve az egységes jogértelmezésben) és e cselekmény felderítésére fordítható korlátozott költségekben és eszközökben gyökereznek.

A „viszonyrendszerrel” kapcsolatos probléma kezelésére a jogalkalmazóknak kevés befolyásuk van, azonban az interakciók vonatkozásában a kooperáció és a kommunikáció minőségének javítása, az egységes jogértelmezés megvalósítása már reális, elérhető cél.

Közvetett eredménye az lehet, hogy hatékonyabb, gyorsabb eljárásokkal, sikeresebb vádképviselet valósulhat meg, ami erősítheti a jogrendszer társadalmi támogatottságát és ezzel legitimitását is.

j) II. probléma: Az eljárások elhúzódása

A megkérdezett ügyészek által a második leggyakrabban említett probléma a kínálati oldali eljárásokkal kapcsolatban, az eljárások elhúzódása volt.

Nyilvánvalóan a kínálati oldali bűncselekmények speciálisan azok a cselekmények, amelyek esetén – korábban elemzett jellemzőik révén – még az eljárások nyíltá téételét követően is hosszabb időtartamú nyomozati szakkal kell számolni. Ennek egyik oka, hogy egyrészt több szakértőt is szükséges az eljárásba bevonni és ezek már önmagukban időigényes tevékenységek; de ha a védelem megtámadja a szakértői véleményeket, úgy még inkább elhúzódik az eljárás. Másrészt, a kriminológiai értelemben vett áldozat nélküli bűncselekmények bizonyítása jóval bonyolultabb és nehezebb, mint az ún. hagyományos bűncselekményeké. Harmadrészt az elkövetői, terhelti létszám is jelentős befolyást gyakorol az eljárások elhúzódására. Továbbá hatással van még az is, hogy – mivel az elkövetők egy része külföldi állampolgárságú –, így az eljárás folyamán tolmács/fordító igénybevételére is szükség van. A mintába került ügyek 24,5%-ában, azaz minden negyedik ügyben tolmács és/vagy fordító is részt vett az eljárásban.

Míg a mintába került kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények miatt indított eljárások esetén a nyílt eljárás megindulásától átlagosan egy év telt el a vádirat benyújtásáig, azaz eddig tartott a nyomozati szak, addig közel kétszer ennyi ideig (20 hónap) tartott átlagosan, míg a vádirat benyújtását követően elsőfokú ítélet született.

Ha összeadjuk – a mintába került ügyekben – a nyomozati szak átlagos hosszát, valamint a bírósági szak átlagos hosszát, akkor kijelenthetjük, hogy a nyíltá tett nyomozati eljárás megindulásától 32 hónapnak (2 év 8 hónap) kell eltelnie átlagosan, míg egy kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény elkövetése miatt elsőfokú ítélet születik. Ha ehhez hozzávesszük az operatív felderítés időtartamát, valamint a másodfokú bírósági eljárás hosszát is, akkor az az

időszak, amelyet egy ilyen ügygel a jogalkalmazó hatóságok és gyakorlatilag a büntető igazságszolgáltatás rendszere tölt, jóval tovább tart, mint 32 hónap.

Ez nemhogy megközelíti, de nagy valószínűséggel túl is nyúlik azon az időn, amelyet az elsőfokú ítéletben a bíróságok a kínálati oldali bűncselekményt elkövetőkre átlagosan kiszabnak. A vizsgált ügyekben az átlagos büntetési tétel a 4 év volt. A vonatkozó ügyekben szereplő minden harmadik elkövetővel szemben (34,8%) 3 év szabadságvesztést vagy ennél enyhébb büntetést szabtak ki az eljáró bírúk. Itt jegyzem meg, hogy amennyiben másodfokú bírósági eljárásra került sor, minden esetben(!) enyhítésre került sor az elsőfokú ítélethez képest.

Az eljárások elhúzódása mindezek alapján az alábbi indikátorok vonatkozásában értelmezhető:

- *a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények és a büntető igazságszolgáltatás viszonyrendszere, azaz a jelenség sajátosságai, amelyek a büntetőeljárás intézményrendszerétől újfajta (problémamegoldó) skill-ek és módszerek alkalmazását igénylik;*
- *a nyomozó hatóság intézményei közötti kooperáció és kommunikáció minősége;*
- *szakértők bevonása és a szakértői vélemények kétséget kizáró nyomatékositása az eljárásokban;*
- *tolmács/fordító részvétele a bizonyítási eljárásokban;*
- *a terheltek jelentős száma és tevékenységük „túlbizonyítása” iránti igény;*
- *bíróság leterheltsége és/vagy ügymenete.*

k) III. probléma: A szakértői vizsgálatok

Az eljárásokkal kapcsolatban a harmadik leggyakrabban nevesített problémacsoportot a szakértői vizsgálatok képviselték. Nem véletlen, hiszen a visszaélés kábítószerrel bűncselekmények miatt indított eljárások jellemzően a lefoglalt kábítószer-gyanús anyagok (bűnjelek) igazságügyi vegyészszakértői vizsgálat eredményeit összegző szakvéleményben foglalt pozitív eredmény alapján indulnak, vagy pedig a gyanúsítottól levett testnedvben bizonyíthatóan jelen lévő kábítószer-fogyasztásból származó vegyület alapján, amelyet toxikológus szakértő jelez a szakvéleményében. Ugyanakkor a szakértői intézetek leterheltsége és forráshiánya meghatározó az eljárások elhúzódásában, a kirendelő hatóság által kért határidőn – nem ritkán jóval – túlnyúló teljesítésben.

A hatályos büntetőeljárás törvényünk előírja, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni [99. § (1) bek.]. Azonban ennek végrehajtását a jelenlegi finanszírozási rendszer – mindkét oldalon, azaz a büntető igazságszolgáltatás és a bűnügyi szakértő intézetek oldalán is – korlátozza.

Hogyan is lehet hatékony a büntető igazságszolgáltatás rendszere éppen a bűncselekmény tárgya iránti erős kereslet miatt a nyomozati oldalon jelentős konspirációt igénylő eljárásokban, ha az operatív felderítést (lásd lehallgatási vagy figyelési kapacitás) és a bizonyítást a hatóságok költségvetési kerete, illetve a bűnügyi szakértői intézetek finansziális helyzete határozza meg. És akkor még nem is beszéltünk a humán erőforrás-szükségletről.

Számos visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt eljárást folytató jogalkalmazónak az egyik legmarkánsabb problémája a hatóanyag-tartalom-számítás.

Az 1/2007. Büntető jogegységi határozat kimondja, hogy a mennyiségeket akkor is összegezni kell az azonos vagy különböző kábítószeres részmennyiségeit (a tiszta hatóanyag-tartalom alapulvételével kiszámítva), ha az elkövető a természetes egységbe tartozó magatartásai kifejtése révén birtokába került kábítószerrel elfogyasztotta. A kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában pedig akár megszerzés, tartás révén, akár természetesen, akár forgalmazás révén lefoglalt kábítószer-mennyiségek tiszta hatóanyag-tartalmát szintén számolni kell, hiszen a jelentős mennyiség minősítő körülmény és mert a természetes egységbe tartozó részselekmények esetében szükségszerű következmény a kábítószer-mennyiségek összegzése. A bűncselekmény minősítése szempontjából ugyanis irányadó az összmennyiség.

Mind a becsült, mind pedig a lefoglalt hatóanyag-tartalom összegzése az eljáró hatósági személyek feladata, nem pedig a vegyészszakértőké. Vannak olyan városok, ahol a vizsgálok elvégzik a tiszta-hatóanyag-tartalom kiszámolásával a mennyiségi meghatározást, máshol ez az ügyészre marad. Vannak olyan rendőrök, ügyészek, akiknek könnyen megy a számolás, mások kinlódnak vele.

Felmerül a kérdés: mi értelme van a tiszta-hatóanyag-tartalom alapján történő mennyiségi meghatározásnak?

Nyilván a nemzetközi egyezményben foglaltak szerint kell eljárunk a vonatkozó cselekmények hazai kodifikációját illetően is. Érthető a jogalkotói szándék a csekély és jelentős mennyiség meghatározásával is, hiszen a jogalkotó így igyekezett különválasztani a kínálati és a keresleti oldalt, a „bűnösöket”, akiket magas büntetési tétellel fenyeget, és az „áldozatokat”, akiknek diverziós lehetőséget kínál. (Hadd jegyezzem meg, hogy nem osztom a bűnös-áldozat megközelítést, ugyanis mint azt korábban kifejtettem a büntetőjog által tilalmazott magatartások köre egy illegális piac szereplőinek tevékenységét foglalja magába. Ez a piac pedig, más piacokhoz hasonlóan, keresleti és kínálati oldali szereplőkből áll; vannak, akik eladni és vannak, akik vásárolni szeretnének. A „bűnösök” kielégítik az „áldozatok” igényeit és ezzel jelentős extraprofitot maximalizálnak. Csak akkor tud egy piac funkcionálni, ha vannak vevők, akik bizonyos termékeket meg akarnak vásárolni. Ha nincs kereslet, nem működik a piac!)

A tiszta hatóanyag-tartalom alapján történő számítás is ésszerű, hiszen így biztosított az igazságosság elve. Szintén erősíti a keresleti-kínálati oldali szereplők különválasztását, ugyanakkor az unciás eladóknak, kiskereskedőknek és a fogyasztóknak jellemzően nincs tudomásuk a szer hatóanyag-tartalmáról! Alapvetően azt gondolom, hogy a mennyiség tekintetében a jelentős és csekély különválasztása indokolt, mert már önmagában ez a tény is elkülöníti a keresleti, illetve kínálati oldali magatartást. A csekély mennyiség felső- és a jelentős mennyiség alsó határa közti különbség még mindig igen kicsi, így ha felemelnénk a jelentős mennyiség alsó határát, meghatározó lenne az illegális drogpiacon két különböző oldalához tartozó magatartások egyértelmű elkülönítése a lefoglalt (bruttó) mennyiség által is.

Éppen ezért a jelentős mennyiségű kábítószer tartása már önmagában kellene hogy feltételezze a forgalomba hozatali – és egyben haszonszerzési – szándékot. Logikusan a bizonyítási teher megfordulásával a terheltnek kellene ennek ellenkezőjéről meggyőzni a joghatóságot.

Nem tartom feltétlenül szükségesnek és indokoltnak a jogalkotók alkalmazott matematikussá történő önképződését.

Értelmetlennek gondolom a visszaható hatályú számolást a le nem foglalt/elfogyasztott (megszerzett, tartott) kábítószer tekintetében, miközben kérdés persze, hogy a le nem foglalt kábítószer-mennyiség becslése mennyiben értelmezhető kétséget kizáró bizonyítékként?

Jogos kétely egy megkérdezett ügyész részéről, hogy pl. a BSZKI-adatok az adott tárgyévre vonatkozóan nem tartalmaznak adatokat a hatóanyag-tartalomra, csak a korábbi évekre vonatkozóan. Mi ilyenkor a helyzet? És mely értékeket vegye alapul a jogalkalmazó a megadott két szélsőérték közül a le nem foglalt kábítószer hatóanyag-tartalom számítása esetén? Nyilvánvaló, hogy nem adnak alapot arra ezek az adatok, hogy kétséget kizáró bizonyítékként lehessen értelmezni azokat. Sokkal egyértelműbb és tisztább üzenet a társadalom tagjai felé, ha az alkalomhoz társítjuk a büntetések, illetve a minősítéseket.

Nyilvánvaló, hogy a közeljövőben újra kell majd gondolni a csekély és jelentős mennyiség tiszta hatóanyag-tartalom alapján történő megállapítását mint minősítést meghatározó tényezőt, hiszen az új pszichoaktív anyagok megjelenése, terjedése átalakítja a korábban ismert drogpiacon szerkezetét és a piaci magatartásokat. A büntető igazságszolgáltatásnak pedig lépést kell tartania a változásokkal. Az „új kábítószerekkel” kapcsolatos kínálati oldali magatartások bizonyítási eljárásai során ezek a módszerek egyre kisebb hatékonysággal lesznek alkalmazhatók.

A szakértői vélemények és azok büntetőeljárásra gyakorolt hatásaival kapcsolatban kijelenthetjük, hogy

- *a szakértői intézetek leterheltsége és forráshiánya meghatározó az eljárások elhúzódásában;*
- *ezen intézmények tevékenységének finanszírozása „vizsgálat-alapú”; amelyben az igazságügyi szervezet igénybe veszi az általa nyújtott szolgáltatást, és a saját költségvetéséből fizet ezért. Addig nyújtózkodhat azonban, ameddig a takarója ér;*
- *a szakértői intézetek finanszírozási problémái és/vagy „kintlévőségei” miatt a szakértői tevékenység nemcsak lelassul, de el is lehetetlenülhet.*
- *a hatályos büntetőeljárás törvényünk előírja, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni, azonban ennek végrehajtását a jelenlegi finanszírozási rendszer (mindkét oldalon – azaz a büntető igazságszolgáltatás és a bünyügyi szakértő intézetek oldalán is) korlátozza;*
- *az egyik legmarkánsabb problémája sok visszaélés kábítószerrel bűncselekmény elkövetése miatt eljárást folytató jogalkalmazónak a hatóanyag-tartalom-számítás.*

Nem tartom feltétlenül szükségesnek és indokoltnak a jogalkotók alkalmazott matematikussá történő önképződését;

- *a mennyiség tekintetében a jelentős és csekély különválasztása indokolt, mert már önmagában ez a tény is elkülöníti a keresleti, illetve kínálati oldali magatartást;*
- *szükségtelennek gondolom azonban a visszaható hatályú számolást a le nem foglalt/elfogyasztott (megszerzett, tartott) kábítószerek tekintetében, miközben kérdés persze, hogy a le nem foglalt kábítószer-mennyiség becslése mennyiben értelmezhető kétséget kizáró bizonyítékként?*

I) IV. probléma: A kábítószer-függőség megállapítása

A kábítószerfüggőkre vonatkozó, enyhébb büntetést lehetővé tevő rendelkezések 15 éve vannak hatályban(!) és én is csak azt tudom írni a vizsgálati eredmények alapján, amit Frech Ágnes 2006-ban írt, hogy „a joggyakorlat [...] a mai napig nem tudott a jogbiztonság szempontjából megnyugtató rendszert kialakítani annak eldöntésére, hogy ki számít kábítószerfüggő személynek”.

A Btk.-ba az 1998. évi LXXXVII. törvény iktatta be 1999. március 1-jei hatállyal a kábítószerfüggő személyekre vonatkozó külön rendelkezéseket. A jogszabály indoklása rámutatott, hogy eltérő módon kell kezelni a kábítószer-használat áldozatait és az abból anyagi hasznot húzó kereskedőket. A törvény magyarázata a kábítószerfüggő személyeket egyértelműen áldozatnak tekintette, és e feltevésből kiindulva engedte meg (kizárólag) ezen elkövetői kör esetében az elterelés igénybevételét.

A 2012. évi C. törvény – magáévá téve a Frech-féle javaslatban foglaltakat – megszüntette az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel (és 1999. március 1-jei hatállyal) a Btk.-ba emelt, kábítószerfüggő személyekre vonatkozó, a keresleti és a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények tekintetében enyhébb büntetőjogi megítélést lehetővé tevő külön rendelkezéseket.

A miniszteri indokolás szerint azért volt erre szükség mert „a kábítószerrel visszaélés bűncselekmények egy jelentős részében a dealerek kábítószerfüggő személyeket használnak fel a terjesztői tevékenység folytatására. A kereskedők a függőknek eddig érvelhettek azzal, hogy rájuk enyhébb szabályok vonatkoznak, ráadásul tevékenységükkel elő tudják teremteni a saját kábítószer-szükségleteiket. Az eltérő szabályozás megszüntetésével az elsőként említett indok megszűnik, így talán kevésbé lehet felhasználni a kábítószerfüggőket a kábítószerterjesztéséhez”.

Meg kell hogy jegyezzem, ezzel az indokolással messze nem értek egyet. Ugyanis nem csak logikailag, de jelen kutatási eredmények alapján is erősen cáfolható a fenti állítás.

Ha a jelenség sajátosságaiból indulunk ki, ellentmond mind ésszerűségnek, hogy a dealerek „kecskére káposztát bizzanak”. Egy kábítószerfüggő személy nem képes permanens terjesztői tevékenységet ellátni, még akkor sem, ha ezért kábítószerrel kap cserébe. Ugyanakkor a kábítószerfüggő a drogpiacon nem, mint áldozat van jelen, hanem mint vásárló. Aki nélkül nincs piac.

Vajon valóban érdekelt egy kábítószerfüggőt, amikor „megvonásban van”, hogy milyen szabályok vonatkoznak rá? Vajon tényleg azt gondoljuk, hogy adott esetben azért megy bele egy „junky” más „junky”-k körében történő kábítószer-terítésbe, mert „rájuk enyhébb szabályok vonatkoznak”? Nyilvánvalóan nem! Azért mert „anyagra van szüksége”. És ez ezután sem fog változni.

A 2012. évi C. törvény hatályba lépésével a függőség megállapításának problémája büntető anyagi és eljárásjogi értelemben legalábbis megoldódik, már ami a 2013. július 1. után indult visszaélés kábítószerrel bűncselekmények elkövetése miatt indított eljárásokat illeti. Habár a jogszabályi környezet eme változása megítélésem szerint logikus és indokolt volt, azonban nem rendezte megnyugtatóan a kábítószer-problémával küzdő bűnelkövetők helyzetét. Bűnmegelőzési érdek, hogy ezek a delikvenssek kezeléshez jussanak, hiszen bűnelkövető magatartásuk – többségük esetében – szenvedély-betegségük következménye.

Jelenleg kérdés, hogy mit kezd majd a büntetés-végrehajtás rendszere a jelentősen megnövekedni látszó kábítószerfüggő elítéltekkel?!

Az 1978. évi IV. törvény 282. §-a megalkotása óta kerettényállás. És ez a szemlélet a kábítószerrel visszaélés bűncselekmény tekintetében azóta sem változott, immár 30 éve kerettényállás. Ez azért nem szerencsés, mert egyrészt a jogalkotó – e szemléletet követve – rendre többféle jogszabályban szabályozza a jelenséget, így önmagában a törvényhely alapján nem tud dönteni a jogalkalmazó abban, hogy tényállásszerű-e vagy sem egy cselekmény, másrészt a jogalkotó hajlamos még több külön jogszabályban szabályozni a tárgykört, harmadrészt pedig így nem érdekelt abban, hogy a jogegység biztosítása szempontjából lehetőség szerint egy törvényhelyen, a lehető legegyszerűbb, letisztult megfogalmazással kerüljön leírásra a büntetendő magatartás és a hozzárendelt büntetési tétel.

Éppen ebből a kerettényállásból adódik, hogy minden egyes a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény jogszabályi környezetét érintő módosítást újabb és újabb BED-ek, BK-ák, BJH-ák kísérik, mintegy „kötelező tartozékként” a jogmódosulásnak.

Az interdiszciplinaritás nem csak a kábítószer-politika elméleti és gyakorlati szemléleti keretét illetően érvényesül, de ugyanez az interdiszciplinaritás érhető tetten a büntetőjogi szabályozásban. Már a minősítéshez is szükség van más tudományterületek szakembereinek szakértelmére, szakértői vélemény formájában.

Félelmetes, hogy a jelenlegi szabályozás, de a jelenlegi jogmódosulás szemlélete is mennyire ott gyökerezik a 20-30 évvel ezelőtti drogpolitikai és jogalkotási folyamatokban és mennyire nem képes szabadulni ettől a jogalkotás. Miközben nyilvánvalóvá váltak a kerettényállásból és a letisztulatlan megfogalmazásokból adódó jogalkalmazási, kiemelten a jogegység megvalósulását jelentősen megnehezítő problémák, még mindig csak egy-egy eleme változik alapvetően a jelenségnek. A jogalkotó a büntetőjog logikáját követi és nem veszi figyelembe a szabályozás – nevezetesen a kábítószerpiac sajátosságait! Mert ha figyelembe venné, nem változások történnének, hanem reform.

Ez pedig alapvetően abból adódik – amivel a többi fejlett ország és az Európai Unió is küzd –, hogy a büntetőjog nem alkalmas önmagában a jelenség kezelésére.

m) V. probléma: A nyomozati szak

A bizonyíthatósággal összefüggő problémák alapvetően a felderítés során feltárt információknak, adatoknak a felderítő szerv által történő monopolizálásában gyökereznek. És a nyomozással összefüggő problémákkal kapcsolatban is itt kell keresnünk az eredőt. Ugyanis a felderítő szerv a titkos információgyűjtés során és az abból nyert adatok vonatkozásában kvázi független és ellenőrizhetetlen entitás és kizárólagos információgazda. Ugyan az Rtv. 63. § (1) bekezdése lehetővé teszi a rendőrség számára bűnmegelőzési és bűnfelderítési érdekből a titkos információgyűjtést, az (5) bekezdés szerint az ügyész és a bíró a titkos információgyűjtés során külön engedély nélkül megismerheti a minősített adatok tartalmát. De hiába, ha a nyomozó hatóság nem tájékoztatja a titkos információgyűjtés tényéről az ügyészt, csak jó esetben a nyomozás elrendelésekor. Továbbá, habár a 2011. évi CLXIII. törvény 16. §. (1) b) pontja értelmében az ügyész köteles biztosítani, hogy „senkit törvénytelen jogfosztás,

korlátozás vagy zaklatás ne érjen”, hogyan tegyen eleget ennek, ha az ügyésznek még tudomása sincs róla, nemhogy rendelkezési joga a titkos információgyűjtés felett.

Úgy gondolom, hogy jelenleg a jogszabályi környezet nem teszi lehetővé a bűnüldözési célú operatív adatgyűjtés, a titkos nyomozás feletti társadalmi kontrollt, amely – anélkül, hogy ezt hosszasan elemeznénk –, komoly kihatást gyakorol nem csak a jogbiztonságra, de a legitimitás elvének érvényesülésére is.

Talán érdemes elgondolkodni, hogy a büntetőeljárás jogban, szabályozott jogi keretben és tartalommal, definiálni lehetne a nyomozó hatóság és ügyészség közti együttműködést, amelyben az ügyész egyik kiemelt tevékenysége a törvényességi felügyelet gyakorlása, valamint a váderedményességet elősegítő információgyűjtés, illetve adatszerzés képviselete lehetne az operatív nyomozati szakban. A hatályos jog jelenleg ezeket a feltételeket nem biztosítja. Mert „az ügyész tudja, mire van szükség a sikeres vádképviseléshez, a felderítő, nyomozó pedig tudja, hogyan lehet azt megszerezni”.

Az operatív adatgyűjtés során szerzett információk megalapozzák és egyben meghatározzák a nyílt nyomozati eljárás irányát, sőt jelentős mértékben a minősítést is, hiszen a rendelkezésre álló információk mint később részbeni bizonyítékok felhasználhatósága az eljárásban határozottan eldől az operatív szakban, illetve a realizálás, elfogás során. A nyílttá tételt követően perdöntő bizonyítékok beszerzésére – mint azt korábban már jeleztem – elvétve van lehetőség.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy ezekben az ügyekben a nyílt nyomozati szak kvázi a vonatkozó jogi követelmények teljesülése érdekében végzett „eljárás cselekménnyé redukálódik” az esetek többségében, amelynek során tanú és gyanúsított kihallgatásokra kerül sor, megtörténik a szakvélemények begyűjtése és a gyanúsítás. Jellemzően már az eljárás nyílttá tételével és/vagy az elfogás, realizálás során lefoglalt kábítószer-gyanús bűnjelekkel és egyéb tárgyi bizonyítékokkal „eldől” a nyomozás output-ja a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények elkövetőinek vonatkozásában.

Kiemelt probléma a vagyonekobbzás területe. Több megkérdezett ügyész is megjegyezte, hogy a „vagyonekobbzás alá eső értékek felkutatására a nyomozás során kevés energia jut”.

A probléma gyökere azonban ez esetben is az operatív nyomozati szakban keresendő és a megoldást is itt kellene eszközölni. A jogszabály egyértelműen fogalmaz, sőt a bizonyítási teher megfordítása – a bünszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett vagyona – kedvező helyzetet teremthet(ne) e jogintézmény széles körű alkalmazására a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények miatt eljárás alá vont gyanúsítottakkal szemben.

Azonban, ha a statisztikai adatokat nézzük, azt láthatjuk, hogy az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekményeknek bizonyíthatóan kevesebb, mint egy százaléka valósult meg az elmúlt években bünszövetségben, illetve bünszervezetben. Azaz csak egy nagyon csekély elkövetői körre volt vonatkoztatható a fordított bizonyítási teher a vagyonekobbzást illetően.

Sok jogalkalmazó jelezte, hogy a bünszervezetben történő elkövetés a bírósági tárgyaláson túlbizonyítást igényel.

Ahhoz, hogy megértsük a vagyonekobbzás jelentőségét, ismernünk kell a drogpiacon működését. A tanulmány korábbi fejezetében vázoltam, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény elkövetés célja az anyagi haszonszerzés. Minél magasabb a kereskedelmi szint, annál jelentősebb az extraprofit. A felső szintű kábítószer-kereskedők „üzletemberek”,

nem kábítószer-élvezők. Céljuk pedig a profitszerzés, amelyet azért e „termék”(ek) kereskedelmével, előállításával végeznek, mert azokkal a termékekkel és szolgáltatásokkal történő üzletek, piacok a legjövődélmezőbbek, amelyek büntetőjogilag tiltottak, mégis jelentős kereslet mutatkozik irántuk.

Ha célunk a kábítószer-kereskedelem visszaszorítása, akkor vajon a szabadságvesztéssel fenyegetett büntetés, vagy a cselekmény hatósági észlelését követő, nagy valószínűséggel bekövetkező, jelentős gazdasági veszteséget okozó, piaci pozíció és az extraprofit elvesztését eredményező szankció-e a hatásosabb?

A drogkereskedelem felső szintjén tevékenykedő befektetők üzletemberek. Ismerik a kockázatokat, sőt a profitvesztés kivédésének technikáit is. Ezen piaci szereplők jövedelme jellemzően a hatóság által nem látható, nehezen lenyomozható, sőt még nehezebben bizonyítható helyen van.

A hagyományos nyomozástaktikai eszközökkel ellenük nem lehet hatékonyan fellépni, ahogy a kínálati oldali kábítószerpiac ellen sem, ezért ha a kábítószer-kereskedelem magasabb szintjeit szeretné ostromolni az igazságszolgáltatás rendszere, elkerülhetetlen az operatív szakban a pénzügyi/gazdasági felderítés, amely megalapozhatja a sikeres vagyonekobbzást. Hiszen mind a bűnisméltés megakadályozása szempontjából, mind pedig bűnmegelőzési érdekből éppen a jelentős vagyonvesztés lenne a leghatásosabb büntetés.

A mintába került esetekben az operatív felderítést követő nyílt nyomozás megindulásának havi megoszlását elemeztem. Kiemelkedik az augusztus, szeptember, október és látványosan átlag alatti a decemberben és a június-júliusban történő nyílt eljárásindítások száma a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények esetében. Ennek oka, hogy a felderítők vagy ilyen ügyekben felderítői és nyomozati tevékenységet végző nyomozók, vagy éppen a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat figyelőinek, egyéb szakembereinek számossága alacsony. Így alapvetően az ő szabadságolásaik jelentősen befolyásolják az ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények havi megoszlásának alakulását. Augusztus, szeptember és október a magasan legaktívabb realizálási, elfogási időszak, míg a novembert, a decembert és a nyár derekát az átlagosnál alacsonyabb, „visszafogottabb” nyílt eljárásindítási aktivitás jellemzi.

Más adatokkal összevetve határozottan kirajzolódik, hogy a november, decemberi meredeken csökkenő eljárásindítási aktivitás a rendőrség humán erőforrás kapacitásával és anyagi erőforrásainak korlátaival függ össze.

n) VI. probléma: A nemzetközi együttműködés

Elkerülhetetlen, hogy hazánk a korábbinál jóval aktívabban részesévé váljon a nemzetközi rendőri együttműködés keretében történő felderítéseknek és nyomozásoknak a kábítószer-bűnözés tekintetében (is).

Ehhez próbál igazodni ugyan a 2012. évi C. törvény módosítása is, azonban **a bűnüldözés hazai szervezeti rendszere és a jogalkalmazók feladat- és jogköre (kiemelten az ügyészeké) – ha szabad így fogalmazni –, még mindig nem eléggé „eurokonform”.**

Mint azt egy rendőr főtiszt megjegyezte: „egyetlenek vagyunk a volt szocialista országok között, ahol a rendőrségnek nincs olyan saját szervezeti egysége, amely a figyeléseket,

telefonlehallgatásokat és egyéb operatív felderítési tevékenységet elvégezné”, gondoljunk itt kiemelten például az ellenőrzött szállítások végrehajtására. Míg az uniós tagállamokban, ezen belül a volt szocialista utódállamokban is ezeket a tevékenységeket jellemzően a rendőrség belső speciális szervezeti egysége oldja meg, addig nálunk a titkosszolgálat. Ez azért gond, mert amikor határon átvélő nemzetközi együttműködés keretében történik a figyelés és/vagy ellenőrzött szállítás (kísérés), a nemzetközi jogszabályokkal és a Europol tevékenységével összhangban rendőrök végezhetnek más tagállam területén részlegesen közös operatív tevékenységet, azonban a titkosszolgálat munkatársai nem minősülnek rendőrnek, még akkor sem, ha a rendőrség kérésére végeznek operatív adatgyűjtést. Így rájuk nem érvényesek a vonatkozó egyezmények, a bilaterális megállapodásokban és nemzetközi jogszabályokban foglalt rendelkezések.

Komoly probléma – és nemcsak a nemzetközi együttműködések tekintetében – az ügyész szerepe a felderítésben és a nyomozati eljárásokban. Ezt korábban már vizsgáltuk és arra a következtetésre jutottunk, hogy az ügyész feladat- és jogkörét ki kellene terjeszteni az eredményesebb nyomozati, vádelőkészítő és váderedményességi szempontból. Az operatív adatgyűjtés tervezésében kooperatív szerepet, az operatív adatgyűjtés megvalósításában pedig a társadalmi kontrollt megtestesítő és egyben a jogi követelmények teljesülését figyelemmel kísérő szerepet kellene kapnia. Míg számos nyugat-európai országban például a határon átnyúló ellenőrzött szállítások ügyészi jóváhagyással és ügyészi felügyelet mellett zajlanak, addig hazánkban az ügyésznek ezekről a tevékenységekről sokszor nincs is tudomása. (Kivételt képez, ha fedett nyomozó van az ügyben.) A felügyeletet hazánkban az országos rendőr-főkapitány, illetve bünyügyi helyettese gyakorolja.

Sok helyen nehezen fogadják el a többségi európai uniós tagállamoktól jelentősen eltérő szervezeti felépítésből eredő helyzetet, így a nemzetközi együttműködéseink eredményességének és a szerepvállalásunknak jelentős határt szab ez a helyzet. Legalább a nemzetközi ügyek vonatkozásában érdemes lenne a rendőrség szervezeti égisze alá rendelni egy hivatalosan rendőrségi munkatársakból álló különleges szervezeti egységet, amely a nemzetközi együttműködések, közös nemzetközi nyomozócsoportok tevékenysége során biztosítaná esetünkben például a figyelést, ellenőrzött szállítást.

Több ügyész is jelezte, hogy „nemzetközi vonatkozású ügyekben a nemzetközi jogsegély nagyon nehézkes [...] lassú, körülményes a külföldi gyanúsítottak kihallgatása és a határozatok lefordítása, továbbá nagyon költségigényesek ezek az eljárások”.

o) Az elkövetői kör jellemzői

Az elmúlt öt év hazai ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűnözését a vádiratok alapján jellemzően kannabisz-termesztés (19,8%), kábítószerrel kereskedés, illetve forgalomba hozatal (49,2%) – ebből 26,7% jogi minősítése jelentős mennyiségre elkövetett megszerzés, illetve tartás volt –, valamint az országba történő behozatal (19,5%) jellemezte. A maradék 6% esetén megszerzéssel, tartással, illetve (0,9%) kábítószer előállításal voltak vádolhatók az elkövetők, míg az ügyek 4,6%-ában történt bünszervezetben történő elkövetés (kereskedelem, forgalomba hozatal).

A vizsgált ügyek 31,5%-ában történt határon keresztül történő elkövetés, azaz kábítószer behozatal, csempészás. A legjellemzőbb útvonal a Hollandiából Magyarországra történő szállítás volt, ezt követte a Spanyolország–Magyarország, illetve a Törökország–Magyarország desztináció, majd az Ausztria–Magyarország, Szlovákia–Magyarország, Belgium–Magyarország, Németország–Magyarország. Egyre gyakoribb és meghatározóbb a Csehországból történő csempészet (kannabisz), illetve a déli határ, Albánia és Koszovó outdoor kannabisz-ültetvényeiről Szerbián és Horvátországon át történő szállítások, az országból történő kivitel szempontjából pedig a Magyarország–Ukrajna útvonal.

Az elkövetők mintegy háromnegyede (73,6%) magyar állampolgár volt, egynegyedük (26,4%) pedig külföldi. A mintába került külföldi elkövetők több mint fele (52,4%) ellen csempészás, azaz az országba történő behozatal miatt indult büntetőeljárás. A legtöbb külföldi állampolgárságú csempész nigériai volt, őket követték a szerb állampolgárok, majd a bolgár és román állampolgárságúak – a gyakoriság tekintetében. A kereskedelem, forgalomba hozatal miatt eljárás alá vont külföldiek között a legtöbb török, illetve vietnami állampolgárságú volt, és vietnami volt a legtöbb kábítószer-termesztés miatt eljárás alá vont külföldi állampolgárságú elkövető is.

A droggereskedelem szereplői, habár speciális készségeket igénylő tevékenységet végeznek, ezek a munkatevékenységek sokszor összerosódnak, nem feltétlenül elkülönült munkafázisok. Azonban az, hogy ki milyen feladat ellátását, milyen munkatevékenységet végezhet, illetve milyen pozíciót foglalhat el, vagy meddig juthat el a droggereskedelem hierarchiájában, az nagymértékben függ a rétegekulturális hatásoktól, miliótól.

Iskolázottság tekintetében ez az elkövetői kör jelentősen eltér az átlag elkövetői populációtól. Nincs olyan elkövető, aki legalább az általános iskolát ne fejezte volna be. Az érettségivel rendelkezők aránya 27,6%, az egyetemet, főiskolát végzettké 6,3%. Megdöbbentő eredményt mutat a mintába került elkövetők legális munkatevékenységhez és legális jövedelemszerzéshez való viszonya. 53,6%-uk ugyanis rendelkezett legális munkaviszonnyal, és jövedelemmel. További 16,4%-uk pedig tanuló, vagy nyugdíjas volt. Gyakorlatilag minden 4. elkövető volt csak „legális állás nélküli”.

Ez is azt jelzi, hogy egyrészt a hazai hatóságok előtt ismertté vált kínálati oldali kábítószer-bűncselekményt elkövetők körének többsége nem a hagyományos bűnözői szubkultúrából kerül ki, másrészt pedig azt, hogy alapvetően igazodnak a többségi társadalmi normákhoz és értékekhez, azaz fontos számukra, hogy valamilyen szinten kapcsolódjanak a normakövetőkhöz.

Ezt erősíti, hogy a mintába kerültek 54,7%-a volt büntetlen előéletű, és csak 45,3%-a büntetett. A büntetett előéletű elkövetők körében a legtöbben visszaélés kábítószerrel bűncselekmény, illetve egyéb vágyon elleni bűncselekmény miatt voltak korábban büntetve.

Mivel a drogpiacon meglehetősen fragmentált, így az alsóbb szintű piaci szereplők több szerepben is jelen lehetnek. És alapvetően ők alkották a mintába került elkövetői kört. Így a piaci szerepek alapján nem tudunk jól elkülöníthető klasztereket alkotni az adatbázisból, bár a kvalitatív módszerrel történő adatgyűjtés alapján egészen jól behatárolható, multifaktoriális tevékenységi csoportokat különböztettünk meg.

Az ismertté vált, felderített kínálati kábítószer-bűncselekményt elkövetők többsége az alsó szintű hálózathoz tartozik. Gyakorlatilag középszintnél feljebb nem jutott a vizsgált időszakban a hazai bűnüldözés. Jellemzően futárok (a mintába került esetek 32,7%-ában

fogtak el futárt), kannabisz-ültetvényt létrehozók, illetve ott dolgozók (18,9%), valamint dealerek (27,7%) képezték az ismertté vált delikvenszek eme csoportját.

Figyelemre méltó, hogy külföldi vagy Magyarországon élő, nem magyar kapcsolatokkal rendelkező network az ügyek 9,2%-ában fordult elő. Egyértelműen középszintű hálózati az ügyek 5,5%-ában sikerült eljutni, vagy addig, ahol a dealereken túl a nagybani eladót és/vagy a beruházót is sikerült legalább feltérképezni, ha elfogni nem is feltétlenül.

A hazai kínálati oldali kábítószer-kereskedelmet is a nagyfokú szegmentáltság jellemzi. Nem nagy hálózatok, maffia-jellegű szerveződések vannak, hanem a kolumbiai „bébi-kartellek” nyomán „bébi network-ök” jellemzik a hazai, de az európai drogpiacon is. Néhány személy vesz részt egy-egy ilyen szerveződésben, akik jellemzően hosszabb ideje ismerik egymást. A lebukás a legtöbb vizsgált esetben rövid időn (akár 1-2 éven) belül megtörtént. Ennek egyik oka, hogy az elkövetők egy része nem rendelkezett tapasztalattal, komoly kapcsolati és információs tőkével a kínálati oldali drogkereskedelemtől; nem mérték fel jól sem a drogpiacon, sem a bűnüldözési struktúrákat; nem ismerték a bűnüldözési gyakorlatot, sem pedig a cselekmény alacsony kockázatú megvalósítását elősegítő konspirációs technikákat; továbbá sok esetben nem álltak kapcsolatban dealerrel vagy dealerekkel, illetve relatíve zárt fogyasztói hálózattal, azaz hiányzott vagy csak részlegesen létezett a felvevőkör.

Az elkövetők kínálati oldali piacra történő bevonódásának mértéke jellemzően a befektetendő anyagi erőforrástól és a kapcsolati tőkéjétől függ. Ahogy kis tőkével is számos ügyben igyekeztek az elkövetők extraprofitot realizálni, úgy jelentősebb tőkeinvestícióval is. Sőt más területről „átnyergeltek”, vagy a korábbi kétes tisztaságú üzleti tevékenységet kábítószeres ügyletekkel egészítették ki.

Figyelmet érdemel, hogy a vizsgált esetek 7,2%-ában a cselekmény indítéka a lecsúszás, a szegénység előli menekülés, a nincstelenség, a család élelmezésének biztosítása volt. Ezekben az esetekben az elkövetők – egy kivétellel – büntetlen előéletűek voltak, korábban rendelkeztek munkahellyel, de az elkövetés idején hosszabb ideje munkanélküliek voltak, és jellemzően futárként vettek részt a cselekményben.

Az elkövetők kapcsolati network-je azt mutatja, hogy amennyiben az eljárásban több elkövető szerepelt, azok leggyakrabban barátok, közeli ismerősök és/vagy rokoni kapcsolatban álló személyek voltak. A konspiráció, a lebukás elkerülése érdekében megbízhatónak tartott munkatársakkal dolgoztak együtt.

Az egy kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény eljárására fordított eljárási átlagköltség az elmúlt öt évben **1 328 000 forint volt**. A mintába került ügyekben az elkövetők száma 1064 fő volt, így átlagosan **280 000 (281 954) Ft** eljárási költség jutott egy elkövetőre az ilyen vonatkozású ügyekben.

Az elkövetőkre terhelt átlagköltségek azért beszédesek, mert alapvetően itt olyan elkövetői körökről van szó, amely jelentős profitot eredményező illegális tevékenységet folytat. A vizsgálati eredmények jelezték, hogy a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmény miatt az igazságszolgáltatás által büntetőjogi felelősségre vontak körébe többségében olyan elkövetők tartoztak, akik számára az átlag eljárási költségnek tekintett 280 000 Ft kifizetése nem okozhatott problémát. Továbbá, ha hozzávesszük, hogy vagyoneklobzásra is csak az esetek elenyésző

részében került sor, akkor a büntetőeljárás alá vonás ugyan komoly gazdasági hátrányt és veszteséget jelent, de alapvetően az addig „kitermelt profitot” nem éri súlyos veszteség.

Érdekes jelenség, hogy a mintába került hazai kínálati kábítószer-bűncselekményt elkövetők többsége rendszeres kábítószer-fogyasztó, illetve kábítószerfüggő volt.

A kínálati oldali kábítószer-kereskedelem miatt eljárás alá vont elkövetők jelentős része az alsó szintű hálózatból kerül ki. Ugyanis kábítószer-problémával küzdőként a középszintű kábítószer-kereskedői tevékenységet nem lehet végezni. Az alsóbb eladói szinten rendszeres a kábítószer-fogyasztók alkalmazása vagy éppen maguk a fogyasztók kezdenek el dealerkedni. A relatív szegények, illetve a középszintű kereskedői körbe tartozók között van a legtöbb absztinens, illetve alkalmi fogyasztó. A drogszekvencia előrehaladtával egyenes arányban nő a lebukás kockázata. Valamint törvényszerű, hogy amennyiben magasabb drogpiacon szerepben volt az illető, megindul a tevékenységi szintben a lefelé mobilitás.

A vizsgált esetekben az elkövetés tárgya a leggyakrabban a marihuána volt, ezt követték az amfetaminok, a kokain, majd pedig a metamfetaminok. A vizsgálati eredmények egyértelműen jelzik, hogy a stimulánsok iránti kereslet kielégítése a kínálati oldal elsődleges célja.

9. JAVASLATOK

1. A jelenség értelmezési keretét – és így kezelését is – az „egészségügyi és igazságügyi” megközelítésről a „gazdasági és szociális” megközelítésre lenne szükséges transzformálni.
2. Szembe kell néznünk azzal, hogy a jelenség visszaszorítására az igazságszolgáltatás rendszere nem alkalmas.
3. Ennek ellenére el kell fogadnunk, hogy a büntető igazságszolgáltatás rendszere egyelőre még kénytelen farkasszemet néni a jelenséggel, részben a társadalmi igény, részben pedig a totális intézmények/rendszerek lassú változtatási képessége miatt. Ezért a jog legitimációja, a lehetőségekhez képest minél hatékonyabb és egységesebb jogalkalmazás, továbbá az eljárások tekintetében az igazságosság, a transzparencia és a társadalmi kontroll megvalósulása érdekében – mivel a kínálati oldali kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos bizonyítási nehézségek egyrészt a szabályozni kívánt jelenség és a büntető igazságszolgáltatás viszonyrendszerében, másrészt pedig jogalkalmazó szervezetek közötti interakciókban gyökereznek – az alábbi legszükségesebb javaslatokat ajánlom megfontolásra:
 - a) ügyészek, bírák „szakosodása” a speciális szak- és jogismeretet követelő bűncselekményekre;
 - b) ezzel összefüggésben, valamint a jogértelmezés egységesítése, a „túlbizonyítási kényszer” elkerülése és az egységesebb jogalkalmazás érdekében rendszeres, az ilyen ügyekben eljáró rendőrök, ügyészek, bírák számára közös képzések, illetve továbbképzések; lehetőséget teremthetnek erre uniós pályázatok is;
 - c) az ügyész koordinatív (együttműködés az információszerzésben a rendőrséggel) és kontroll-szerepének (a büntetőjogi rendelkezések érvényesülésének figyelemmel kísérése) kiterjesztése a bűnügyi célú titkos felderítés szakaszára; megvalósítható a büntetőeljárás törvény keretei között;

- *a bűnügyi célú titkos felderítés (tigy, tasz) szabályozásának és ezzel összefüggésben az abból nyert adatok nyílttá tételének újragondolása az ügyész koordinatív és kontroll-szerepének kiterjesztésével;*
 - *a kábítószer-forgalmazásból, kereskedelemből származó jövedelem egyszerűbb felkutatása és elvonása érdekében a bizonyítási teher megfordítása a bünszervezetben elkövetésre vonatkozó szabályokhoz hasonlóan;*
- d) a nemzetközi együttműködések teljesítése érdekében az ügyész felderítésben betöltött feladat- és jogkörének harmonizálása az uniós országok gyakorlatával; megvalósítható a büntetőeljárás törvény keretei között;
- e) alakuljon speciális szervezeti egység, csoport a nemzetközi együttműködések teljesítése érdekében, harmonizálva az uniós jogszabályokkal és gyakorlattal a kábítószer-felderítés érdekében végzett operatív feladatok (ellenőrzött szállítmány kísérése, figyelés stb.) végrehajtására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Adler, P. A.: *Wheeling and dealing: An ethnography of an upper-level drug dealing and smuggling community*. Columbia University Press, New York, 1993

Akerstrom, M.: *Crooks and Squares. Lifestyles of Thieves and Addicts in Comparison to Conventional People*. New Brunswick. Transaction Books, 1985

Arlacchi, P.: *Some Observations on Illegal Markets*. In: Ruggiero, V. – N. South, N. – Taylor, I. (Eds.): *The New European Criminology, Crime and Social Order in Europe*. Routledge, London, 1998

Arlacchi, P.: *Mafia business: the mafia ethic and the spirit of capitalism*. London: Verso, 1986

Auld, J. – Dorn, N. – South, N.: *Irregular work, irregular pleasures: heroin in the 1980s*. In: Matthews, R. – Young, J. (Eds): *Confronting Crime*. Sage, London, 1986

Bourdieu, P.: *The Forms of Capital*. In: Richardson J. G. (Ed.): *Handbook of Theory and Research for Sociology of Education*. Greenwood, New York, 1986

Burt, R. S.: *Toward a Structural Theory of Action: Network Models of Stratification, Perception and Action*. Academic Press, New York, 1982

Cloward, R.A.(1959): *Illegitimate Means, Anomie, and Deviant Behavior*. American Sociological Review. Vol. 24. No. 2. 164-176. old.

Cloward, R. & Ohlin, L.: *Delinquency and Opportunity*. Glencoe. The Free Press, 1960

Cohen, A. K.: *The concept of criminal organisation*. British Journal of Criminology, Oxford, v.17, n.2, p.97-111, 1977

Cressey, G,R.: *Organized crime and inner-city youth*. In: Crime and Delinquency, Vol. 16(2), 1970, 129-138.

Denton, B. – O'Malley, P.: *Dealing with a gendered economy: Female drug dealers and street capital*. European Journal of Criminology, no. 9, November 2012

Dobinson, I. and Poletti, P.: *Buying and Selling Heroin: A Study of Heroin Use/Dealers*, Sydney: NSW Bureau of Crime Statistics and Research, 1988

Fekets Gy.: *Titkos információgyűjtés avagy titkos adatszerzés?*
<http://www.jogiforum.hu/publikaciok/174>

Finszter G. – Mészáros Á.: *A titkos felderítés új szabályozása*. Kézirat. OKRI, Budapest, 2010

dr. Frech, Á.: *Javaslat a Büntető Törvénykönyv kábítószerrel visszaélés normaszövegére*.
www.jogiforum.hu/publikaciok/298

Gerevich J. – Terdi P.: *Pinocchio Program: Az elterelt és nem elterelt drogfogyasztók összehasonlító vizsgálata; az elterelés hatékonyságvizsgálata*. Kézirat, 2007

Global forum on combating illicit drug trafficking and related threats, 25–27 January 2012, Brussels. Speech by Wolfgang Götz, EMCDDA Director; Brussels, 25. 01. 2012.
<http://www.emcdda.europa.eu/news/2012/speeches/WCO>

Goldstock, R.: *The Approach of the Organized Crime Task Force*. White Plains, New York, 1992.

Gramckow, H. P. – Jacoby, J. E. – Ratledge, E. C.: *Prosecuting complex drug cases – The challenge for local prosecutors*. Jefferson Institute for Justice Studies, 1993
<http://www.jijs.org/publications/prospubs/Compndr.pdf>

Hajnal Gy.: *A kábítószerrel kapcsolatos költségvetési kiadások alakulása (2000–2007)*. 2009-es éves jelentés az EMCDDA számára. Nemzeti Drog Fókuszpont, 2009

Hellman, D. A.: *The economics of crime*. New York: St. Martin's, 1980

Lévay, M.: *Kábítószeres és bűnözés*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1992

Maher, L. – Hudson, S. L.: *Women in the Drug Economy: A Metasynthesis of the Qualitative Literature*. Journal of Drug Issues, vol. 37, no 4, October 2007

Matthews, R. – Young, J. (Eds): *Confronting Crime*. Sage, London, 1986

McCoy, A.: *The politics of heroin: CIA complicity in the global drug trade, Afghanistan, Southeast Asia, Central America*. Chicago: Lawrence Hill, 2003.

Morris, N. – Hawkins, G.: *The Honest Politician's Guide to Crime Control*. University of Chicago Press, Chicago, 1969

Natarajan, M. – Belanger, M.: *Varieties of drug trafficking organizations: A typology of cases prosecuted in New York City*. Journal of Drug Issues, vol. 28, no. 4, 1998

Natarajan, M.: *Understanding the Structure of a Drug Trafficking Organization: A Conversational Analysis*. In: *Illegal Drug Markets: From Research to Prevention Policy*, vol. 11, 2000

Natarajan, M. – Hough, M.: *Crime Prevention Studies*. Criminal Justice Press/Willow Tree Press, New York, 2000

Naylor, R. T.: *Wages of crime: black markets, illegal finance, and the underworld economy*. Ithaca: Cornell University Press, 2002

Németh Zs.: *A kábítószeres és kábítószerpótló anyagok fogyasztásának büntetőpolitikai problémái*. In: Polt P. (szerk.): *Kriminológiai Közlemények 15*. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1987

Paoli, L.: *Mafia Brotherhoods: organized crime, italian style*. New York: Oxford University Press, 2003

Paoli, L.- Greenfield, V. - Reuter, P.: *The World Heroin Market: Can Its Supply Be Reduced? A seminal analysis of the evolution, composition, and behavior of the world opiate market and an objective assessment of what nations and the international community can achieve in drug control*. New York: Oxford University Press, 2008.

Preble, E. – Casey, J.: *Taking Care of Business – The Heroin User's Life on the Street*. The International Journal of the Addictions, vol. 4, no. 1, 1969

- Reuter, P.: *Developing a Framework for Estimating Government Drug Policy Expenditures EMCDDA*. http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_21247_EN_Reuter_2004.pdf
- Reuter, P.: *What drug policies cost. Estimating government drug policy expenditures*. *Addiction*, vol. 101, no. 3, 2006
- Richardson J. G. (Ed.): *Handbook of Theory and Research for Sociology of Education*. Greenwood, New York, 1986
- Ritter I.: *Elterelés kábítószer-bűncselekmények esetén*. In: Irk F. (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 38. OKRI, Budapest, 2001
- Ritter I.: *(T)örvény – A kábítószerrel való visszaélés büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata – 1999. március 1. után*. L'Harmattan, Budapest, 2003
- Ritter I.: *A kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben alkalmazott vádemelés elhalasztása jogintézmény monitorozása*. Kutatási beszámoló. OKRI, Budapest, 2005
- Ritter I.: *Drogkereskedő karrierek*, Kézirat. Budapest, 2009
- Ritter I.: *Bevezetés a kábítószer-gazdaságtanba I*. In: Vókó Gy. (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 49. OKRI, Budapest, 2012
- Rosenbaum, M.: *Women on heroin*. Rutgers University Press, New Brunswick, 1981
- Ruggiero, V.: *Crime and markets: essays in anti-criminology*. Oxford: Oxford University Press, 2000
- Ruggiero, V. – South, N.: *Eurodrugs, Drug Use Markets and Trafficking in Europe*. Taylor & Francis Group, 1995
- Ruggiero, V. – N. South, N. – Taylor, I. (Eds.): *The New European Criminology, Crime and Social Order in Europe*. Routledge, London, 1998
- Schur, E. M.: *Crimes Without Victims: Deviant Behavior and Public Policy*. Englewood Cliffs, New York, Prentice-Hall, 1965
- Steffensmeier, D. – Allan, E.: *Gender and crime: Toward a Gendered Theory of Female Offending*. *Annual Review of Sociology*, vol. 22, 1996
- Sutherland, E.,H.: *A differenciális asszociáció elmélete*. In: *A deviáns viselkedés szociológiája* (szerk.: Andorka, R.- Buda,B. – Cseh-Szombathy, L.) Gondolat, Budapest, 1994.
- Swedberg, R.: *New Economic Sociology*. Conference Paper. Second European Conference for Sociology, Budapest, 1995
- The State of the Drugs Problem in Europe*. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2008
- Thoumi, F. E.: *The Numbers Game: Let's All Guess the Size of the Illegal Drug Industry!* *Journal of Drug Issues*, vol. 35, no. 1, Winter 2005
- Visegrády A.: *A jog hatékonysága*. Unió Kiadó, Budapest, 1997
- Vitrai J. – Demetrovics Zs. – Füzesi Zs. – Busa Cs. – Tistyán L.: *Az elterelés eredményességének elemzése követéses vizsgálatban*. Zárójelentés, EgészségMonitor, 2010

Webb, E. – Campbell, D. T. – Schwartz, R. D. – Sechrest, L.: *Unobtrusive Measures: Nonreactive research in the Social Sciences*. Rand McNally, Chicago, 1966

Williams, P.: *The international drug trade: an industry analysis*. In: Turbiville, G. H. (szerk.): *Global dimensions of high intensity crime and low intensity conflict*. Chicago: Office of International Criminal Justice, 1995. p.153-183.

Hivatkozások

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld201012/ldselect/ldeucom/270/27002.htm>

<http://en.rian.ru/world/20100530/159275376.html>;

<http://socialcorruption.com/news/worldwide-dilemma-drug-trafficking-and-violent-take-over-solution>

http://www.bszki.hu/e107_files/downloads/THC_jogszabaly.pdf

<http://www.emcdda.europa.eu/themes/drug-situation/policy>

<http://www.unodc.org/southeasterneurope/en/criminal-justice-and-prison-reform/linking-law-enforcement-and-justice-institutions.html>